

Riksdagens protokoll

1979/80:169–172

11 juni–3 juli 1980

Debatter m. m.

Onsdagen den 11 juni kl. 09.00

Den ekonomiska politiken, m. m.	3
Förlängning av uppdrag som ersättare för riksdagsledamot	142

Onsdagen den 11 juni kl. 19.30

Den ekonomiska politiken, m. m. (forts.)	143
Kreditpolitiska medel, m. m.	184
Ändringar i reglerna för tillträde till högskoleutbildning	186
Meddelande om justering av kammarens protokoll, m. m.	192
Riksmötets avslutning	192

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 11 juni kl. 19.30

Finansutskottets betänkande

1979/80:40 om de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken och för budgetregleringen m. m. samt om insatser för att underlätta nya löneavtal	143
---	-----

Skatteutskottets betänkande

1979/80:62 om slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1980/81, m. m., och om insatser för att underlätta nya löneavtal	143
--	-----

Finansutskottets betänkande

1979/80:48 om ändring i lagen om kreditpolitiska medel, m. m. .	184
---	-----

Utbildningsutskottets betänkande

1979/80:38 om ändringar i reglerna för tillträde till högskoleutbildning	186
--	-----

1979/80
169-172

Finansutskottets betänkanden

1979/80:44 om tilläggsbudget III: avskrivning av nya kapitalinves- teringar	191
1979/80:45 om anslag till räntor på statsskulden, m. m.	191
1979/80:46 om anslag till oförutsedda utgifter för budgetåret 1980/81	191
1979/80:47 om inkomster på statsbudgeten för budgetåret 1980/81, m. m.	191
1979/80:49 om tilläggsbudget II och tilläggsbudget III till statsbud- geten för budgetåret 1979/80	191
1979/80:50 om statsbudget för budgetåret 1980/81	191

Onsdagen den
11 juni 1980

Onsdagen den 11 juni

Kl. 09.00

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollen för den 3 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs och hänvisades

Skrivelse

1979/80:168 till arbetsmarknadsutskottet

§ 3 Föredrogs och hänvisades

Redogörelse

1979/80:18 till utrikesutskottet

§ 4 Den ekonomiska politiken, m. m.

Föredrogs

finansutskottets betänkande 1979/80:40 med anledning av regeringens i propositionen 1979/80:150 gjorda framställning rörande de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken och för budgetregleringen m. m. samt i propositionen 1979/80:181 framlagd redogörelse för insatser för att underlätta nya löneavtal jämte motioner och

skatteutskottets betänkande 1979/80:62 med anledning av dels proposition 1979/80:150 med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1980/81, m. m. (kompletteringspropositionen) jämte motioner, dels proposition 1979/80:181 om insatser för att underlätta nya löneavtal jämte motioner såvitt propositionerna och motionerna hänvisats till skatteutskottet.

ANDRE VICE TALMANNEN:

Finansutskottets betänkande 40 och skatteutskottets betänkande 62 debatteras i ett sammanhang, och yrkanden beträffande båda dessa betänkanden får framställas under den gemensamma överläggningen.

I *proposition 1979/80:150* (kompletteringspropositionen) hade behandlats den ekonomiska politiken mot bakgrund av den samhällsekonomiska utvecklingen.

Det förslag till statsbudget för budgetåret 1980/81 som lades fram i årets budgetproposition kompletterades med hänsyn till senare inträffade förändringar rörande såväl inkomst- som utgiftssidan av budgeten. I samband därmed redovisades en förnyad beräkning av budgetutfallet för innevarande

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

budgetår. Denna gav vid handen att totalbudgetunderskottet för budgetåret 1979/80 skulle minska med 391 milj. kr. i förhållande till beräkningarna i årets budgetproposition. Sålunda förutsågs nu ett underskott om ca 48,6 miljarder kr.

För budgetåret 1980/81 beräknades i budgetpropositionen ett underskott om drygt 55 miljarder kr. De nya beräkningarna visade ett underskott av ca 57,9 miljarder kr.

I särskilda bilagor redovisades den reviderade finansplanen 1980 och det reviderade budgetförslaget 1980/81.

Vidare redovisades bl. a. en reviderad nationalbudget för år 1980 samt en långtidsbudget för budgetåren 1980/81–1984/85.

Propositionen hade såvitt avsåg bil. 2, Reviderat budgetförslag, mom. 3 i hemställan (förslag till lag om storleken av statlig inkomstskatt som ingick i preliminär skatt för budgetåret 1980/81) hänvisats till skatteutskottet och i övrigt till finansutskottet.

I proposition 1979/80:181 om insatser för att underlätta nya löneavtal hade regeringen

dels berett riksdagen tillfälle att ta del av vad som anförts i propositionen om insatser för att underlätta nya löneavtal,

dels föreslagit riksdagen att anta vid propositionen fogade lagförslag.

Propositionen hade såvitt avsåg lagförslagen hänvisats till skatteutskottet och i övrigt till finansutskottet.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”För att säkerställa nya löneavtal och säkra arbetsfreden läggs i propositionen fram förslag till insatser av det slag, som regeringen presenterade i ett åtgärdsprogram den 27 mars. Insatserna omfattar främst en höjning av den särskilda skattereduktionen för år 1980 i inkomstskikten mellan 40 000 och ca 76 000 kr. samt skyldighet för företagen att i vissa fall sätta in medel på räntelösa vinstkonton hos riksbanken. Samtidigt tillkännages att det är regeringens avsikt att tillskjuta budgetmedel för ökade livsmedelssubventioner så att prishöjningar den 1 juli 1980 till följd av jordbruksprisregleringen i allt väsentligt kan undvikas.”

Finansutskottets betänkande 40

Punkt A (Den reviderade finansplanen 1980)

I proposition 1979/80:150 bil. 1 (ekonomidepartementet) hade regeringen efter föredragning av ekonomiministern Gösta Bohman föreslagit riksdagen att

1. godkänna de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som förordats i propositionen,

2. godkänna vad som anförts i propositionen om extra starthjälp till vissa byggnadsarbetare.

I detta sammanhang hade behandlats
dels de med anledning av proposition 1979/80:150 väckta motionerna
1979/80:2061 av Claes Elmstedt m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen
skulle avslå förslaget om extra starthjälp till vissa byggnadsarbetare,

1979/80:2062 av Sune Johansson m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen
beslutade avslå proposition 1979/80:150 i vad avsåg införande av särskild
starthjälp för byggnadsarbetare i de fyra nordligaste länen och Värmlands
län,

1979/80:2063 av Olof Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga (yrkandena
1, 2 och 4) hemställts att riksdagen skulle

1. godkänna de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som
förordats i motionen,

2. som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om
fortsatt allmänt prisstopp,

4. besluta avslå regeringens förslag om införande av särskilt förhöjd
starthjälp till byggnadsarbetare i de fyra nordligaste länen samt Värmlands
län som flyttade till Stockholm,

1979/80:2066 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga
(yrkandena 1, 2, 7, 8 och 12) hemställts att riksdagen beslutade

1. att godkänna de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som
förordats i motionen och avslå regeringens förslag i motsvarande del,

2. att avslå förslaget i den reviderade finansplanen till extra starthjälp till
vissa byggnadsarbetare,

7. att uttala att prisstopp borde gälla under tolv månader med priserna den
8 maj som maximipriser,

8. att uttala sig för en bostadspolitik för lägre hyror i enlighet med vad som
anförts i motionen och hos regeringen hemställa om erforderliga initiativ,

12. att godkänna vad som anförts i motionen om ett progressivt
sammhälleligt industrialiseringsprogram och hos regeringen hemställa om
åtgärder i enlighet därmed,

dels de med anledning av proposition 1979/80:181 väckta motionerna

1979/80:2078 av Daniel Tarschys (fp),

1979/80:2079 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga
hemställts att riksdagen beslutade att uttala sig för ett stopp för höjningar av
statliga taxor och avgifter gentemot enskilda (yrkande 1), och

1979/80:2080 av Olof Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga hemställts
att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i motionen
anförts om insatser för att underlätta nya löneavtal (i vad ej avsåg
skatteförslagen, yrkande 1).

Utskottet hemställde

1. beträffande de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken att

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

riksdagen med anledning av regeringens förslag i propositionerna 1979/80:150 bil. 1 mom. 1 och 1979/80:181 mom. 1 samt med avslag på motionerna 1979/80:2063 yrkandet 1, 1979/80:2066 yrkandet 1 och 1979/80:2080 yrkandet 1 såvitt nu var i fråga som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. beträffande fortsatt allmänt prisstopp att riksdagen skulle avslå motionerna 1979/80:2063 yrkandet 2 och 1979/80:2066 yrkandet 7,

3. beträffande uttalande om en bostadspolitik för lägre hyror att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:2066 yrkandet 8,

4. beträffande progressivt industrialiseringsprogram att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:2066 yrkandet 12,

5. beträffande främjande av fördelningspolitiska och hälsopolitiska mål vid fördelning av tillskott av budgetmedel att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:2078,

6. beträffande uttalande om stopp för höjning av statliga taxor och avgifter att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:2079 yrkandet 1,

7. beträffande extra starthjälp till vissa byggnadsarbetare att riksdagen med bifall till motionerna 1979/80:2061, 1979/80:2062, 1979/80:2063 yrkandet 4 och 1979/80:2066 yrkandet 2 skulle avslå regeringens förslag i proposition 1979/80:150 bil. 1 mom. 2.

Följande två reservationer hade avgivits av Kjell-Olof Feldt, Paul Jansson, Arne Gadd, Per-Axel Nilsson, Anita Gradin, Christer Nilsson och Torsten Karlsson (alla s):

1. beträffande de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken samt fortsatt allmänt prisstopp, vari reservanterna ansett att utskottet under 1 och 2 bort hemställa

1. *beträffande de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken* att riksdagen med bifall till motionerna 1979/80:2063 yrkandet 1 och 1979/80:2080 yrkandet 1 såvitt nu var i fråga, med anledning av regeringens förslag i proposition 1979/80:181 mom. 1 samt med avslag på proposition 1979/80:150 bil. 1 mom. 1 och motion 1979/80:2066 yrkandet 1 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

2. *beträffande fortsatt allmänt prisstopp* att riksdagen med anledning av motion 2063 yrkandet 2 och med avslag på motion 2066 yrkandet 7 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

2. *beträffande uttalande om stopp för höjning av statliga taxor och avgifter*, vari reservanterna ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av dem angiven lydelse.

Punkt B (Reviderat budgetförslag 1980/81 m. m.)

I proposition 1979/80:150 bil. 2 (budgetdepartementet) hade regeringen efter föredragning av budgetministern Ingemar Mundebo såvitt nu var i fråga

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

dels föreslagit riksdagen att

1. godkänna de allmänna riktlinjer för budgetregleringen som förordats i propositionen,

2. godkänna vad som anförts i propositionen om riktlinjer för den kommunala ekonomin,

9. bemyndiga regeringen att för budgetåret 1980/81, om arbetsmarknads- läget krävde det, besluta om utgifter i enlighet med vad som förordats i propositionen intill ett sammanlagt belopp av 2 500 000 000 kr.,

dels

11. berett riksdagen tillfälle att yttra sig över vad som anförts i propositionen om en sammanslagning av tre inom arbetsmarknadspolitiken existerande fonder,

dels berett riksdagen tillfälle att ta del av vad som anförts i propositionen beträffande

12. utnyttjandet av finansfullmakten,

14. avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster.

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen väckta motionerna

1979/80:2063 av Olof Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga (yrkandena 5, 6 och 9) hemställdes att riksdagen skulle

5. godkänna de allmänna riktlinjer för budgetregleringen som förordats i motionen,

6. som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om redovisning av innehållet i regeringens program för sanering av statsfinanserna,

9. som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om den kommunala ekonomin,

1979/80:2064 av förste vice talmannen Ingegerd Troedsson m. fl. (m) och

1979/80:2066 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga (yrkandena 3, 4 och 6) hemställdes att riksdagen beslutade

3. att godkänna de allmänna riktlinjer för budgetpolitiken som förordats i motionen och avslå regeringens förslag i motsvarande del,

4. att avslå regeringens förslag till riktlinjer för den kommunala ekonomin,

6. att till regeringen som sin mening ge till känna vad som anförts i motionen om de av regeringen aviserade nedskärningarna av statsutgifterna.

Utskottet hemställde

1. beträffande de allmänna riktlinjerna för budgetregleringen att riksdagen med anledning av regeringens förslag i proposition 1979/80:150 bil. 2 mom. 1 såvitt nu var i fråga samt med avslag på motionerna 1979/80:2063

yrkandet 5 såvitt nu var i fråga och 1979/80:2066 yrkandet 3 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. beträffande riktlinjer för budgetpolitiken att riksdagen med anledning av regeringens förslag i proposition 1979/80:150 bil. 2 mom. 1 såvitt nu var i fråga samt med avslag på motionerna 1979/80:2063 yrkandet 5 såvitt nu var i fråga och yrkandet 6 och 1979/80:2066 yrkandet 6 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. beträffande riktlinjer för den kommunala ekonomin att riksdagen med bifall till regeringens förslag i proposition 1979/80:150 bil. 2 mom. 2 och med anledning av motion 1979/80:2063 yrkandet 9 samt med avslag på motion 1979/80:2066 yrkandet 4 godkände vad som anförts i propositionen,

4. beträffande analys av kostnaderna för socialtjänsten att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:2064,

5. beträffande sammanslagning av tre inom arbetsmarknadspolitiken existerande fonder att riksdagen skulle godkänna vad som anförts i proposition 1979/80:150 bil. 2 mom. 11 och som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. beträffande finansfullmakten

a. att riksdagen bemyndigade regeringen att för budgetåret 1980/81, om arbetsmarknadsläget krävde det, besluta om utgifter i enlighet med vad som förordats i proposition 1979/80:150 bil. 2 mom. 9 intill ett sammanlagt belopp av 2 500 000 000 kr.,

b. att riksdagen lade till handlingarna vad som anförts i proposition 1979/80:150 bil. 2 mom. 12,

7. beträffande avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster att riksdagen lade till handlingarna vad som anförts i proposition 1979/80:150 bil. 2 mom. 14.

Reservationer hade avgivits

3. *beträffande de allmänna riktlinjerna för budgetregleringen samt riktlinjer för budgetpolitiken* av Kjell-Olof Feldt, Paul Jansson, Arne Gadd, Per-Axel Nilsson, Anita Gradin, Christer Nilsson och Torsten Karlsson (alla s) som ansett att utskottet under 1 och 2 bort hemställa

1. *beträffande de allmänna riktlinjerna för budgetregleringen* att riksdagen med anledning av regeringens förslag i proposition 1979/80:150 bil. 2 mom. 1 såvitt nu var i fråga, med bifall till motion 1979/80:2063 yrkandet 5 såvitt nu var i fråga samt med avslag på motion 1979/80:2066 yrkandet 3 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

2. *beträffande riktlinjer för budgetpolitiken* att riksdagen med bifall till motionen 2063 yrkandena 5 såvitt nu var i fråga och 6 samt med avslag på proposition 1979/80:150 bil. 2 mom. 1 såvitt nu var i fråga och motion 1979/80:2066 yrkandet 6 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

4. *beträffande riktlinjer för den kommunala ekonomin* av Kjell-Olof Feldt, Arne Gadd, Per-Axel Nilsson, Anita Gradin, Christer Nilsson, Torsten

Karlsson och Karin Flodström (alla s) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motion 1979/80:2063 yrkandet 9, med anledning av proposition 1979/80:150 bil. 2 mom. 2 och med avslag på motion 1979/80:2066 yrkandet 4 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

5. *beträffande analys av kostnaderna för socialtjänsten* av Kjell-Olof Feldt, Arne Gadd, Per-Axel Nilsson, Anita Gradin, Christer Nilsson, Torsten Karlsson och Karin Flodström (alla s) som ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

Skatteutskottets betänkande 62

Regeringen (budgetdepartementet) hade i *proposition 1979/80:150* bil. 2 punkten 3 föreslagit att riksdagen skulle anta inom budgetdepartementet upprättat förslag till lag om storleken av statlig inkomstskatt som ingick i preliminär skatt för budgetåret 1980/81. Förslaget innebär att uttagsprocenten för statlig inkomstskatt, som ingick i preliminär skatt för budgetåret 1980/81, bestämdes till 100.

I *proposition 1979/80:181* hade bl. a. föreslagits att riksdagen skulle anta i propositionen framlagda förslag till

1. lag om tillfällig höjning av den särskilda skattereduktionen vid 1981 års taxering,
2. lag om insättning på tillfälligt vinstkonto.

Propositionen, som hade sin bakgrund i den nu aktuella lönerörelsen, omfattade främst en höjning av den särskilda skattereduktionen och skyldighet för företagen att sätta in medel på räntelösa vinstkonton hos riksbanken.

Propositionerna hade hänvisats till skatteutskottet i ovan angivna delar och i övrigt till finansutskottet.

I detta sammanhang hade behandlats

dels de med anledning av proposition 1979/80:150 väckta motionerna 1979/80:2063 av Olof Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga (yrkandena 3, 7 och 8) hemställts att riksdagen skulle

3. hos regeringen anhålla om förslag till obligatorisk avsättning med 25 % av företagets vinster 1980 i enlighet med vad som anförts i motionen,
7. besluta att indexregleringen av inkomstskatteskalorna upphävdes fr. o. m. 1981,
8. hos regeringen anhålla om förslag till skatteomläggning för 1981 i enlighet med vad som i motionen anförts,

1979/80:2066 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga

Nr 169

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

(yrkandena 9–11) hemställts att riksdagen beslutade

9. att godkänna i motionen förordade riktlinjer för skattepolitiken,
10. att upphäva indexregleringen av skatteskalorna från den 1.1.1981,
11. att godkänna vad som i motionen anförts om att 25 % av företagens vinster skulle avsättas till en samhällsägad investeringsfond för investeringar i samhällsägda industrier, och hos regeringen hemställa om förslag i enlighet därmed,

dels de med anledning av proposition 1979/80:181 väckta motionerna 1979/80:2077 av Joakim Ollén (m),

1979/80:2079 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari under yrkandena 2–5 hemställts att riksdagen beslutade

2. att godkänna vad som i motionen anförts om tak för avdrag vid 33 1/3 % av totalinkomsten och att hos regeringen begära förslag i anledning därav,
3. att godkänna vad som i motionen anförts om slopad momseffekt på livsmedel och hos regeringen begära förslag i anledning därav,
4. att hos regeringen anhålla om skyndsamt förslag om en komplettering av lagen om tillfällig höjning av den särskilda skattereduktionen vid 1981 års taxering så att denna gällde även inkomster under 40 000 kr.,
5. att avslå propositionens förslag till lag om insättning på tillfälligt vinstkonto och i stället besluta att 25 % av företagens vinster skulle avsättas till en samhällsägad investeringsfond för investeringar i samhällsägda industrier och hos regeringen hemställa om förslag i enlighet därmed och

1979/80:2080 av Olof Palme m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen skulle

1. som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om insatser för att underlätta nya löneavtal,
2. besluta att lagen om insättning på tillfälligt vinstkonto även skulle avse 1981 års vinster,
3. besluta att ändra 2 § i förslaget till lag om insättning på tillfälligt vinstkonto på sådant sätt att insättning på vinstkonto inte behövde göras om den justerade årsvinsten understeg 200 000 kr.,
4. besluta i enlighet med vad som i motionen anförts om arbetstagares rätt att väcka förslag om användning av vinstfond.

Yrkande 1 i motion 2080 hade behandlats av skatteutskottet såvitt avsåg skattefrågor och i övrigt av finansutskottet.

Utskottet hemställde

1. beträffande höjningen av den särskilda skattereduktionen m. m. att riksdagen skulle
 - a. bifalla proposition 1979/80:181 i denna del och avslå motion 1979/80:2079 yrkandena 3 och 4,

b. avslå motion 1979/80:2080 yrkande 1 i motsvarande del i den mån den inte var tillgodosedd genom vad utskottet anfört,

2. beträffande samhällsägda investeringsfonder att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:2079 yrkande 5 och motion 1979/80:2066 yrkande 11,

3. beträffande utvidgning av skyldigheten att insätta medel på vinstkonto,

att riksdagen skulle bifalla proposition 1979/80:181 i denna del och avslå motion 1979/80:2080 yrkandena 2 och 3,

4. beträffande samrådsförfarandet att riksdagen skulle bifalla proposition 1979/80:181 i denna del och avslå motion 1979/80:2063 yrkande 3 och motion 1979/80:2080 yrkande 4,

5. beträffande förvärvskälla för avsättning till vinstfond att riksdagen skulle bifalla proposition 1979/80:181 i denna del och avslå motion 1979/80:2077,

6. beträffande indexregleringen av skatteskalan att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:2063 yrkande 7 och motion 1979/80:2066 yrkande 10,

7. beträffande begränsning av avdragen att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:2079 yrkande 2,

8. beträffande skatteomläggning för 1981 att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:2063 yrkande 8,

9. beträffande riktlinjer för skattepolitiken att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:2066 yrkande 9,

10. beträffande skatteuttaget att riksdagen med bifall till proposition 1979/80:150 i vad den hänvisats till skatteutskottet skulle anta det i propositionen framlagda förslaget till lag om storleken av statlig inkomstskatt som ingick i preliminär skatt för budgetåret 1980/81,

11. beträffande författningsförslagen i proposition 181 att riksdagen skulle anta de i proposition 1979/80:181 framlagda förslagen till

a. lag om tillfällig höjning av den särskilda skattereduktionen vid 1981 års taxering,

b. lag om insättning på tillfälligt vinstkonto.

Följande sex reservationer hade avgivits av Erik Wörnberg, Rune Carlstein, Olle Westberg i Hofors, Bo Forslund, Egon Jacobsson, Anita Johansson och Maj-Lis Lööv (alla s):

1. beträffande höjningen av den särskilda skattereduktionen m. m., vari reservanterna ansett att utskottet under 1 b bort hemställa

att riksdagen med bifall till motion 1979/80:2080 yrkande 1 i motsvarande del gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

2. beträffande utvidgning av skyldigheten att insätta medel på vinstkonto, vari reservanterna ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motion 1979/80:2080 yrkandena 2 och 3 och med anledning av proposition 1979/80:181 i denna del beslutade att skyldighet att avsätta medel till vinstkonto skulle omfatta även 1981 års

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

vinster, att den obligatoriska vinstavsättningen skulle gälla alla företag med en årsvinst som översteg 200 000 kr. och att företag med årsvinster under detta belopp skulle ha rätt att frivilligt sätta in medel på vinstkonto,

3. *beträffande samrådsförfarandet*, vari reservanterna ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motion 1979/80:2063 yrkande 3 och motion 1979/80:2080 yrkande 4 samt med anledning av proposition 1979/80:181 i denna del gav regeringen till känna vad reservanterna anfört om ianspråktagande av vinstfond,

4. *beträffande indexregleringen av skatteskalan*, vari reservanterna ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motion 1979/80:2063 yrkande 7 och motion 1979/80:2066 yrkande 10 beslutade att indexregleringen skulle upphävas med verkan fr. o. m. inkomståret 1981 och att riksdagen följaktligen skulle anta av reservanterna framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt,

5. *beträffande skatteomläggning för 1981*, vari reservanterna ansett att utskottet under 8 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motion 1979/80:2063 yrkande 8 hos regeringen begärde förslag till skatteomläggning för 1981 i enlighet med vad som anförts i motionen,

6. *beträffande författningsförslagen i proposition 181*, vari reservanterna ansett att utskottet under förutsättning av bifall till reservation 2 under 11 b bort hemställa

att riksdagen beslutade anta det i proposition 1979/80:181 framlagda förslaget till lag om insättning på tillfälligt vinstkonto med de ändringar att 2, 3 och 4 §§ skulle erhålla av reservanterna föreslagen lydelse.

KJELL-OLOF FELDT (s):

Herr talman! Finansutskottets borgerliga majoritet ger en beskrivning av den svenska ekonomins tillstånd som vi socialdemokrater till stora delar kan instämma i. Det är en inflationsskadad och skuldtyngd ekonomi, som med svår slagsida driver hän mot en oviss framtid.

Man anger sex svåra problem: inflationen är för hög, underskottet i bytesbalansen för stort, underskottet i statens budget likaså, den kommunala sektorn växer för snabbt, oljeberoendet är för stort och industrin alltför liten. Till detta lägger man de ytterligare balansproblem vi pekat på i vår motion: det alltför låga bostadsbyggandet, läget på arbetsmarknaden och de regionala problemen.

Denna nästan tröstlösa uppräkningslista av den svenska ekonomins alla eländen står i en påtaglig kontrast till de omdömen om vårt ekonomiska läge som utfärdades av de borgerliga partiernas ledare i riksdagens finansdebatt för

bara ett år sedan, i juni 1979.

Då sade Gösta Bohman att trepartiregeringen på den korta tiden av två år lyckats vända en nedkörd ekonomi åt rätt håll. Thorbjörn Fälldin konstaterade, i en något tvetydig formulering, att folkhushållet kommer att fortsätta att skörda frukterna av trepartiregeringens stabiliseringspolitik. Och Ola Ullsten deklarerade att Sveriges ekonomi genom regeringens åtgärder steg för steg förts ut ur krisen.

Så duktig var man alltså då, valåret 1979. Men nu har Thorbjörn Fälldins frukter blivit bittra, ekonomin är mera nedkörd än någonsin och stegen in i krisen är så många och snabba att regeringen alls inte hinner med.

Det är naturligt om folket frågar sig hur detta gått till, hur en enligt uppgift så välskött ekonomi på så kort tid förvandlats till närpå ett konkursbo.

Regeringspartierna har för sin del svaret klart. Oljeprishöjningarna och årets löneavtal får bära skulden för alla våra olyckor. Visst innebar oljeprishöjningarna en svår påfrestning för bytesbalansen. Och visst höjde de inflationsnivån med ett par procent. Men att oljepriserna skulle vara huvudorsaken till den statsfinansiella krisen, till att industrin är otillräcklig, till att bostadsbyggandet går tillbaka osv., är ändå litet svårsmält. Och hur ett löneavtal som ännu inte trätt i kraft kan skapa alla de balansbrister som landet redan har, är direkt obegripligt.

Det måste därför finnas fler förklaringar till dagens svårigheter än vad den borgerliga propagandamaskinen släpper ut.

Svensk ekonomi hade otvivelaktigt en rad problem i mitten av 1970-talet efter den första oljekrisen och den långa internationella lågkonjunkturen. Den nytillträdde borgerliga regeringen bestämde sig våren 1977 för att vårt kostnadsläge var det grundläggande problemet. Det övergripande målet för den ekonomiska politiken blev således att stärka det svenska näringslivets konkurrenskraft. Det skulle ske genom devalveringar och genom skattelättnader och stora finansiella överföringar från samhällssektorn till företagen.

Den bakomliggande teorin var enkel. Företagen skulle utnyttja kostnads-sänkningarna till att sänka sina priser, och svensk industri skulle därigenom kunna öka sina marknadsandelar, både utomlands och här hemma. Ökad produktion och större vinster skulle dra i gång investeringarna och sätta fart på företagets utveckling. Något förenklat kan man säga att regeringen satsade allt på ett enda kort – vinsterna och lönsamheten skulle bli motorn i den ekonomiska utvecklingen.

Och man tog i rejält för att bevisa riktigheten av den här teorin. Kronans internationella värde skrevs ner med ca 15 %. Genom sänkta avgifter och skatter, frikostiga subventioner och andra överföringar från staten förstärktes företagets finansiella ställning med över 30 miljarder kronor. Lönsamheten fick ytterligare en skjuts av en klart dämpad löneutveckling åren 1978 och 1979.

Men det var bara i den delen som strategin fungerade. Vinsten som motor kom aldrig i gång. Företagen utnyttjade inte möjligheten att sänka sina priser. De höjdes i stället, i många fall mer än konkurrenternas utomlands.

Den väntade uppgången av våra marknadsandelar uteblev. Den kraftiga försämringen av bytesbalansen 1979 är i själva verket till stor del en följd av att svensk industri förlorade marknadsandelar inom OECD-området men framför allt på den svenska hemmamarknaden.

Vinsterna användes inte heller för att öka investeringarna. Industrins investeringar sjönk på 3 år med nära 40 %.

Den stort upplagda strategin från 1977 sprack alltså. I stället för den dämpning av priserna, som kostnadsutvecklingen egentligen hade motiverat, fick vi den värsta inflationsperioden sedan första världskriget. Våra förutsättningar för produktion och tillväxt är sämre i dag än för tre år sedan. Sparandet har sjunkit till en lägre nivå än det haft på många decennier. Och Sverige har försett sig med det näst största budgetunderskottet i Europa, efter Italien. Huvudresultatet av den förda politiken blev därför rekordinflation och den djupaste obalansen i svensk ekonomi på 50 år.

Finansutskottets borgerliga majoritet har inte kunnat undgå dessa dystra fakta. Man tvingas konstatera att det gått åt skogen med 1977 års strategi – vinstteoremet höll inte. Och man utvecklar den tanken i betänkandet. Förklaringen är, säger man, att det tar alltför lång tid, innan en förbättring av kostnadsläge och lönsamhet "värker ut" i form av prissänkningar och ökad produktion. Under den tiden hinner löntagarna upptäcka hur snabbt vinsterna stigit och höjer därför sina lönekrav. Risken är då stor, säger majoriteten, att företagen som svar på lönehöjningarna höjer priserna än mer. Resultatet blir att uppgången av produktion och export uteblir. I stället får vi inflation och ökade underskott. Utvecklingen tyder på, säger utskottsmajoriteten i ett uppenbart s. k. understatement, att vi är på väg in i en sådan situation.

I och för sig, herr talman, är det värt att notera att de borgerliga representanterna i finansutskottet tilldelar företagens vinst- och prispolitik huvudrollen i den här olyckliga utvecklingen. Detta står i välgörande kontrast till regeringens agitation mot löntagarna och deras organisationer, som hittills har getts hela skulden.

Men vad hjälper insikter, om man inte är beredd att utnyttja dem? Såvitt jag förstår glömmes utskottsmajoriteten hela sin analys av balansproblemets orsaker, när man sedan anger sina riktlinjer för den framtida politiken. Här utgår man från att företagen under 1980 skall fortsätta att med inflationens hjälp förbättra sin lönsamhet, att alla ökade kostnader skall slå igenom i priserna, att svenska företag skall fortsätta att höja sina priser mer än konkurrenterna, så att exporten går sämre osv. I ett läge då man tvärtom borde ha tagit ett hårdare grepp om prisutvecklingen släpper man helt enkelt det greppet, än en gång med hänvisning till företagets behov av ökade vinster. Regeringen har den här våren i praktisk handling visat att den på nytt är beredd att släppa loss floden av prisstegringar.

Jämsides med inflationen växer problemet med underskottet i Sveriges utlandsaffärer. Finansutskottets majoritet redovisar även här en insikt om allvaret. Utskottsmajoriteten tillstår att takten i statens utlandsupplåning blivit så hög, 1 500 milj. kr. i månaden, att det är uppenbart att den inte kan

upprätthållas på den nivån någon längre tid. Sedan årsskiftet har staten lånat 9 miljarder kronor utomlands, och den totala statliga utlandsskulden uppgår nu till 29 miljarder kronor. Frågan är om vi inte på valutaområdet befinner oss i en akut kris. Under den senaste tiden har nämligen valutaexportflödet tilltagit på ett oroväckande sätt. I maj var det totala utflödet av valuta ur landet nära 2,5 miljarder kronor. Under förra veckan måste staten låna upp ytterligare 1 miljard kronor utomlands för att hindra en ny kraftig avtappning av valutareserven.

Valutafrågan brukar omges med en hel del hemlighetsmakeri. Men det vore ändå på sin plats att någon företrädare för regering och riksdagsmajoritet gav något besked om vad det är som håller på att hända på valutaområdet. Ekonomiministern har försökt sig på förklaringen att det är hamnarbetarstrejken som har orsakat valutaexportflödet på grund av en minskning av exportinkomsterna. Den förklaringen verkar inte trovärdig. Förutom att strejken i så fall rimligen också måste ha minskat våra importutgifter, är det svårt att se hur en strejk som började den 11 maj nästan omedelbart skulle ha börjat påverka våra exportinkomster. Alla sådana här affärer sker, som bekant, med minst 30 dagars kredit. I själva verket kan läget vara ännu dystrare. Effekten på vår valutareserv av hamnarbetarstrejken har vi kvar att ta. Därför måste jag kräva bättre förklaringar än dem som Gösta Bohman har kommit med. Upp till besked nu, Eric Enlund!

I flera år har vi nu hört herrar Bohman och Mundebo förneka att det växande underskottet i statens budget var något att bekymra sig över. Det var inte bara nödvändigt att staten lånade alltmera pengar, det var också ofarligt, ja, t. o. m. nyttigt, eftersom det besparade det privata näringslivet detta besvär. Herr Bohman höll faktiskt ut längre än herr Mundebo i den här obekymrade attityden. Ända fram till valdagen 1979 avvisade han allt tal om att budgetunderskottet skulle kunna motivera några inskränkningar. Framför allt fick det inte stå i vägen för moderaternas löften om skattesänkningar. Vid det laget hade faktiskt Mundebo börjat inse vad han ställt till med och vad som väntade och höll sig något lugnare och tystare på den här punkten.

Men nu är den alltså plötsligt här – den statsfinansiella krisen. Och dess ankomst har blivit desto våldsammare. Nu görs saneringen av statsfinanserna till det centrala målet för regeringspolitiken. Den skall gå före allt annat: sysselsättningen, industrins utveckling, tillväxten och naturligtvis rättvisa och social välfärd. Det som har skrämt upp regeringen – och det på goda grunder – är kalkylerna för den långsiktiga statsfinansiella utvecklingen. Även om man på ett klart orealistiskt sätt snålar med statsutgifterna, inte tar några som helst nya utgiftsbeslut, låter arbetslösheten öka, barnbidragen urholkas, upphör med att ge folkpensionärerna standardtillskott osv., kommer statens budgetunderskott, enligt långtidsbudgeten, att växa från dagens 50 miljarder till 80 miljarder budgetåret 1984/85. Skälet till att underskottet bara växer trots den mycket låga beräkningen av statsutgifterna är att underskottet i sig självt kostar alltmer pengar i form av räntekostnaderna på statens upplåning. Ränteutgifterna svarar i långtidsbudgeten för

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

över hälften av budgetunderskottet år 1984/85.

Detta är en omöjlig utveckling, konstaterar regeringen med instämmande av utskottsmajoriteten – och för den delen också av oss socialdemokrater. Därför måste det nu sparas, säger man. Och regeringen begär en fullmakt av riksdagen att nästa år skära ned statsutgifterna med 7 miljarder. Sedan måste ytterligare 5 miljarder sparas varje år bara för att hålla budgetunderskottet oförändrat på dagens nivå, 55 miljarder. Någon minskning av budgetunderskottet vågar man alltså inte tro på.

Den situation vi nu har hamnat i är exakt vad vi socialdemokrater i tre års tid har varnat för och i tre års tid har försökt förhindra. Vi har varje år lagt fram alternativa budgetförslag, som skulle ha hållit tillbaka försämringen av statsfinanserna, både genom inkomstökningar och genom besparingar på utgiftssidan. Dessa förslag förhånades, förlöjligades och underkändes av den borgerliga riksdagsmajoriteten. Det skall ni veta, att det ansvaret har ni. Även om det är omöjligt att i detalj rekonstruera tre års ekonomisk utveckling, är vår bedömning att budgetunderskottet med den av oss föreslagna politiken skulle ha varit 20–25 miljarder kronor lägre än vad det är i dag. Det skulle ha skapat andra förutsättningar inför framtiden än dem vi i dag har.

Det är naturligtvis föga tröst att den socialdemokratiska beskrivningen av verkligheten numera allmänt accepteras, t. o. m. av regeringen. Stora skador har redan skett, och det kommer att krävas ett långvarigt och smärtsamt arbete för att sanera de förstörda statsfinanserna.

För att summera: Sverige går in i 1980-talet med en ekonomi i djup obalans, med en industri som är för liten för att försörja oss men med en inflation som är för stor för att vi skall få fart på de produktiva investeringarna. Regeringen står envist fast vid en ekonomisk-politisk strategi som har misslyckats och som har kostat landet stora belopp. Dessa kostnader begär man nu att medborgarna skall betala genom minskad social välfärd och rättvisa.

Det kanske allvarligaste inslaget i den här bilden är att man försöker utnyttja krissituationen till att bland människorna sprida en sorts pessimism, som vid första anblicken kan verka ny men som i själva verket har gamla anor. Denna pessimism har som grundton att vårt samhällsbygge inte längre fungerar. Blandekonomin, välfärdsstaten, den svenska modellen – vad man nu kallar det – för oss bara djupare in i krisen, är t. o. m. dess egentliga orsaker. Det ropas på nyordning snart sagt i alla vrår: jämlikhetssträvandena måste ges upp, trygghets- och välfärdspolitiken skrotas, de fackliga fri- och rättigheterna begränsas.

Det är möjligt att de som företräder den här synen gör det i god tro. Det är också möjligt att en del av kritiken mot det svenska samhällssystemet och våra institutioner är berättigad. Men den här nygamla pessimismen är ändå i grunden destruktiv, också för sina egna syften. För det recept man vill använda skulle oundvikligen föra oss in i en serie sociala och politiska konvulsioner, med större motsättningar, ökad gruppegoism och strävan efter individuella, privata lösningar på problem, som vi bara kan lösa tillsam-

mans.

I ett skede, då nationell samling och en övergripande solidaritet är viktigare än någonsin, kan en sådan utveckling inte leda till annat än att krisen fördjupas och förlängs. Det är för all del inte första gången som pessimism och reaktion går hand i hand. Men när de fått förenas i praktisk politik har resultaten för folkets stora flertal nästan alltid varit förödande.

Vad innebär då en mera optimistisk eller, för säkerhets skull, mindre pessimistisk syn, som utgår inte bara från att de ekonomiska problemen kan lösas, utan också att de kan lösas utan att välfärdssamhället behöver raseras och den svenska modellen överges?

Det är i och för sig inte svårt att ange vad som borde ske med den svenska ekonomin under 1980-talet.

För det första borde industrins produktion öka med antagligen bortåt 50 % för att vi skall kunna avskaffa underskottet i utrikesaffärerna och upphöra med den utländska upplåningen. Jämfört med 1970-talet betyder det något av en industriell revolution i Sverige med betydande investeringar och en kraftig ökning av industrins sysselsättning.

För det andra måste vårt totala sparande öka kraftigt, helst tillbaka till det tidiga 1970-talets nivå. Och det måste ske framför allt genom en ökning av det offentliga sparandet, så att statens budgetunderskott på sikt kan minskas.

För det tredje måste inflationen i Sverige tas ner, inte bara absolut sett, utan helst också så att den blir lägre än genomsnittet för industriländerna. Det svåra är att göra det. Men jag tror att det måste börja med insikten om att det i grunden är ett politiskt och socialt problem som måste lösas. För det är nämligen svar på följande frågor som vi framför allt måste ha:

Hur skall framtidstron kunna återvinnas så att företag och enskilda på nytt vågar planera för framtiden och för produktiva insatser?

Hur skall löntagarna kunna acceptera mycket måttliga höjningar av sina inkomster och sin levnadsstandard i ett skede då produktionen växer och företagens vinster är goda?

Hur skall vi kunna sätta ett bestämt stopp för den spekulations- och inflationsekonomi som nu berikar en del och bestjäl andra, men som föder sig själv med förväntningar om ständigt fortsatt inflation?

Hur skall medborgarna kunna acceptera höga skatter när de offentliga utgifterna stramas åt och en mindre andel av skatterna går tillbaka till dem som ökad välfärd?

Jag vill inte påstå att vi socialdemokrater har de fullständiga och självklart riktiga svaren på dessa frågor. Men jag skall försöka ange huvudlinjerna i en strategi för den svenska ekonomins tillfrisknande.

Det första ledet i en sådan strategi är faktiskt att förhindra att landet dras in i en ny ekonomisk tillbakagång. Allt tyder nu på att den internationella konjunkturen försvagas kraftigt under loppet av 1980 och att tillväxten i industriländerna blir mycket svag nästa år. För USA:s del talar man t. o. m. om en klar nedgång och stor arbetslöshet.

Med tanke på nödvändigheten av en långsiktig industriell expansion

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

kommer en internationell lågkonjunktur nästa år naturligtvis mycket olyckligt. Men det blir än värre om lågkonjunkturen sammanfaller med en inhemsk åtstramning som i likhet med 1977 års svångremspolitik driver fram en ny serie företagsnedläggningar och investeringsbakslag.

Vilken strategi den borgerliga regeringen har i det här konjunkturperspektivet är minst sagt oklart. Å ena sidan tycks man planera en kraftig neddragning av efterfrågan i Sverige nästa år. Man har ju talat mycket om nödvändigheten av att banta den offentliga sektorn och aviserar nu ett nedskärningsprogram på 7 miljarder kronor. Men en nedskärning av statens inkomstöverföringar bantar ju tvärtom den privata sektorn genom att minska hushållens inkomster. Och eftersom 7 miljarder fortfarande är tillräckligt mycket pengar för att motsvara 3 % av den privata konsumtionen, innebär det en väldig indragning av köpkraft.

Å andra sidan avser man tydligen att samtidigt sänka inkomstskatterna med minst 7 miljarder, eftersom man håller fast vid indexregleringen av skatteskalorna, dvs. man delar ut 7 miljarder med den ena handen och tar tillbaka 7 miljarder med den andra. Vad den samlade effekten av denna motsägelsefulla finanspolitik blir är svårt att säga. Men eftersom de minskade transfereringarna med säkerhet drabbar människor i sämre ekonomiska omständigheter och en hög andel konsumtion av inkomsten, medan indexeringen av skatteskalen gynnar de högre inkomsttagarna med större sparkvot, blir effekten troligen att efterfrågan inom landet går ner och svångremspolitiken kommer tillbaka.

I och för sig finns det inte ens i en lågkonjunktur anledning att stimulera privat konsumtion via finanspolitiken. Men att förstärka en lågkonjunktur genom att dra in köpkraft kan inte vara klok politik. Dessutom tror jag inte att svensk ekonomi tål mera av den stopp-och-kör-politik som den utsatts för under den borgerliga epoken. Det gäller i all synnerhet industrins investeringsvilja och förmåga att planera på längre sikt. Både den och ekonomin i stort är mest betjänta av stabilaste möjliga utveckling, där vi försöker motverka konjunktursvängningarna i stället för att förstärka dem.

Innebörden av det här är för vår del att vi säger nej både till stora skattesänkningar och till stora neddragningar av statens inkomstöverföringar nästa år. Det bör bli en skatteomläggning också 1981. Men den måste till sin omfattning anpassas till det statsfinansiella läget. Och den måste finansieras – enligt vår mening – genom att en produktionsskatt införs.

Däremot finns det anledning att öka företagets investeringsvilja. Tillsammans med LO har vi lyckats pressa av regeringen ett förslag om obligatorisk avsättning till investeringsfonder med 25 % av 1980 års vinster. I det konjunkturperspektiv som nu råder borde den obligatoriska avsättningen förlängas till att gälla också 1981 års vinster.

Det andra ledet i en strategi för rekonstruktion av den svenska ekonomin måste därför bli att inleda en annan fördelningspolitik. Vi tror inte att det går att bygga en sund samhällsutveckling på ökade orättvisor. Vi tror inte att folk i allmänhet går med på återhållsamhet för egen del, att solidariteten håller, om samhällets politik går ut på att gynna de redan gynnade. Vi tror inte heller

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

att en rimlig skattemoral går att upprätthålla, om vissa grupper genom avdragssystemet helt undgår att bidra till de gemensamma utgifterna, om skattefusk och skatteflykt får fortsätta att breda ut sig.

På kort sikt gäller det att utforma de årliga justeringarna av inkomstbeskattningen så att de främst kommer de breda grupperna av löntagare och vanliga inkomsttagare till del. Det förutsätter att den automatiska indexregleringen avskaffas.

På något längre sikt måste det genomföras en mera grundläggande reform av vårt skattesystem. Vägledande för denna reform måste vara att hederligt arbete och sparande skall ges rimliga beskattningsvillkor, medan spekulationsinkomster, kapitalvinster och konsumtion på lån beskattas hårdare än i dag. Det skall ske genom sänkta marginalskatter i kombination med skärpta regler för avdrag, högre skatt på realisationsvinster och lyxkonsumtion med lånade pengar. Insatserna mot skattefusk och skatteflykt måste ges större utrymme. Det stämmer onekligen till viss eftertanke, att det f. n. finns 7,5 miljarder kronor i debiterade men obetalda skatter, därför att kronofogdemyndigheterna saknar resurser att driva in dem. Här skulle Gösta Bohman hitta en betydande del av sina saknade 7 miljarder – om bara viljan fanns.

Det tredje ledet i en sanering av ekonomin gäller med nödvändighet statens finanser. Det måste innebära både en förstärkning av inkomsterna och en hård återhållsamhet med utgifterna. De krav det ställer på skattepolitiken har jag redan berört. När det gäller utgifterna ställs hållfastheten i vår solidaritet verkligen på prov.

Å ena sidan befinner sig landet i en statsfinansiell kris, som kräver snabba motåtgärder. Å andra sidan är det uppenbarligen så, att en rad behov som borde tillgodoses också under det kärva 1980-talet finns inom den offentliga sektorn – vården, utbildningen, barnomsorgen, kollektivtrafiken, bostäderna, forskningen.

Att uppfylla de här motstridiga kraven kommer att kräva både mod och fantasi. Vi kan tvingas att ompröva redan beslutade utgiftsprogram och dra in existerande förmåner. Vi måste försöka hitta billigare lösningar och enklare former för samhällets service. Vi måste se över den offentliga sektorns effektivitet och sätt att fungera. Vi borde pröva om det går att frigöra mer mänskligt engagemang i samhällsarbetet för att på det sättet ersätta institutioner och nya skaror av tjänstemän.

Men innan vi går till den uppgiften är det för oss en avgörande förutsättning att det skapas bred enighet och förståelse kring de vägar vi väljer. Vi vill ha en öppen debatt om den offentliga sektorns framtid – med de kommunalt ansvariga, med berörda intresseorganisationer och fackförbund och med medborgarna. Därför säger vi nej till den borgerliga taktiken att med diktat driva kommunerna framför sig som regeringens redskap för nedskärningar. Vi anser det också otillständigt att i hemlighet planera för en stor social nedrustning, som sedan under några veckor skall drivas igenom i riksdagen. Därför kräver vi papperen på bordet. Svenska folket skall åtminstone få en chans att reagera innan yxan börjar gå.

Det sparandeunderskott som den svenska ekonomin lider av måste enligt vår mening till väsentlig del lösas genom att det offentliga, gemensamma sparandet förstärks. Men samtidigt måste, för att investeringsverksamheten skall kunna hållas uppe, en betydande kapitalbildning ske i företagen. Och framför allt måste näringslivet tillföras nytt riskvilligt kapital.

I frågan om näringslivets kapitalförsörjning ställs vi inför något av ett vägval de närmaste åren. Den ena vägen är att kapitalförsörjningen helt bygger på företagets vinster och privat kapitaluppbyggnad. Vi tror inte att den vägen blir möjlig att gå i en framtid då en ökad del av produktionsresultatet måste sparas och utrymmet för höjda reallöner därmed blir litet. Årets avtalsrörelse visar vilka motsättningar som uppstår om man i ett sammanhang försöker höja vinsterna och pressa tillbaka reallönerna.

Vi tror att den enda möjliga vägen är att det sparande som löntagarna i alla händelser måste pretera stannar i deras ägo i form av löntagarfonder. Vi tror dessutom att löntagarkollektivet i framtiden måste få del i företagets vinster för att sprida ägande och inflytande i näringslivet.

Den femte och sista punkten i den här redovisningen handlar om inflationen. Den borde egentligen ha kommit först, eftersom en effektiv inflationsbekämpning är en avgörande förutsättning för både stabil tillväxt, ekonomisk rättvisa och sundare statsfinanser.

Mot den bakgrunden är regeringens passiva attityd gentemot inflationen djupt oroande. Det ligger nära till hands att misstänka att man tänker upprepa taktiken från 1977. Då lät man inflationen gå upp till 14 % – den senaste tolv månaders siffran ligger nu på 13,5 %. Inflationen fick den gången göra jobbet att beröva konsumenterna den köpkraft som regeringen ville bli av med av hänsyn till den dåliga balansen i utrikeshandeln. Skulle man upprepa den bravaden i år – allt tyder på det – bäddar man för en ny förtroendekris mellan landets regering och löntagarna.

I stället borde stunden nu vara kommen att sätta in en hård attack mot inflationen, om nödvändigt genom chockbehandling.

För det första borde det allmänna prisstoppet fortsätta. Några lönekostnadsökningar av nämnvärd betydelse uppstår inte förrän senare i år. Dessutom har det framgått av pris- och kartellnämndens rapportering att många företag redan har höjt priserna med hänvisning just till de höjda lönerna.

För det andra borde effektiva åtgärder sättas in mot spekulationsaffärerna, bl. a. när det gäller mark, fastigheter och bostäder, som har blivit en svår inflationshärd för byggandet och för hela investeringsmarknaden. Skattepolitiken, reglering av vissa slag av lyxbetonat byggande och ett ökat byggande av lägenheter borde komma till användning.

För det tredje borde Sverige försöka sig på en mera aktiv valutapolitik för att minska inflationstrycket utifrån. I dag har den svenska valutapolitiken ingen självständig målsättning. Den släpper utan motstånd in den internationella inflationen. Som den ekonomiska politiken f. n. bedrivs är något annat heller knappast möjligt. Men i samband med en hårdare stabiliseringspolitik borde valutapolitiken läggas om, så att den på nytt blir ett aktivt led i

inflationbekämpningen. Det var den i början av 1970-talet och det är den också i länder som Österrike och Norge. Resultaten av inflationbekämpningen visar att valutapolitiken kan spela en viktig roll.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Det är inte bara klimatet som är hett. Sverige har också upplevt en het politisk vår. Det är länge sedan politiska och fackliga strider av sådan intensitet sammanpressats inom en så kort tidrymd.

Vi har bara passerat fem månader av det nya årtiondet, men redan har Sverige upplevt två stora samhällsliga processer som lämnat djupgående spår och slagit an ackord som säkerligen återkommer i 1980-talets historiska symfoni. Jag syftar givetvis på folkomröstningen om kärnkraften och den stora arbetskonflikten. I dessa båda samhällsliga händelseförlopp finns praktiskt taget alla de trådar som måste följas vidare in i det nya årtiondet.

Det är också oerhört viktigt att tvinna dem samman och därmed mer än fördubbla deras styrka. Kämpande arbetarrörelse och kämpande miljörelse måste mer än hittills förenas. Kampen mot förgiftningsriskerna på arbetsplatserna är samma kamp som den som förs mot förstöringen av luft och vatten. Den riktar sig mot kapitalets makt och dess inställning att profiten får rättfärdiga varje förbrytelse mot människorna och mot naturen. Kamp för arbetarrörelsens gamla mål om en produktion som bestäms av människornas behov och inte av kapitalets profitjakt är den enda väg som leder till ett bättre samhälle.

Det behöver heller inte finnas någon motsättning mellan kamp för att bevara eller om möjligt höja reallönerna å ena sidan och ansträngningarna att skapa ett resursbevarande och miljövänligt samhälle, som dessutom kan ingå i en världsordning för ekonomisk utjämning, å andra sidan. Men detta förutsätter att man sätter upp maktfrågorna på dagordningen. Inom kapitalismen finns inga mekanismer som tillåter lönarbetarklassen att avstå från en del av det producerade värdet utan att detta tillfaller kapitalistklassen. Inom imperialismen finns det inga goda mekanismer för en utjämning mellan folken av förbrukningen av råvaror, energi och livsmedel. På båda nivåerna, den nationella och den internationella, måste därför kampen om makten ställas upp som helt avgörande, som den hävstång som möjliggör lösningen av ödesfrågor för folket och för mänskligheten.

Arbetskonflikten i april-maj hade en mer begränsad målsättning. Till tiden utspelades den hundra år efter Sundsvallsstrejken, som var något av portalen till den moderna arbetarrörelsen i vårt land. Sundsvallsstrejken var en strejk av sågverksarbetarna som försvar mot lönesänkningar. Arbetarna själva och deras familjer led stor materiell nöd, medan sågverkspatronerna superade på hotell Knaust. Den rena materiella nöden är i dag ett passerat stadium i Sverige. Andra former av nöd är mera framträdande – miljöförstöringen, den sociala nöden i form av isolering och utslagning av människor

Nr 169

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

ur den produktiva gemenskapen, effekterna av kulturens kommersialisering, arbetsprocessens utarmning osv.

1980 års stora arbetskonflikt utspelades på en materiell nivå och gällde kamp om värden, som för en majoritet av världens befolkning ter sig såsom ouppnåeliga under årtionden, ja, sekler framåt. På sina håll har den därför betecknats som en lyxstrejk. Jag vill varna för ett sådant betraktelsesätt – det är djupt oriktigt – liksom för en underskattning av det allvar med vilket nära en miljon lönarbetare deltog i den akuta kampen mellan kapital och arbete. Det är också viktigt att notera att strejkbryteri praktiskt taget inte förekom. Solidariteten mellan lönarbetarna svarade väl mot de krav som ställdes.

Det är också viktigt att komma ihåg, för en bedömning av den utspelade konflikten, att det var arbetsköparna som stod för de mest omfattande stridsåtgärderna genom sin storlockout. Det var också deras åtgärder som skapade problem för tredje man. Storlockouten innebar ett bortfall i produktion som uppskattats till mellan 2 och 3 miljarder kronor. Det kan jämföras med kostnaden för att under en tioårsperiod helt avveckla kärnkraften i Sverige, vilken beräknats till 2 miljarder kronor per år.

En slutsats som i den offentliga debatten i förbluffande grad uteblivit hittills, när det gäller arbetsköparnas storlockout, är den som har att göra med demokratin. Användandet av lockoutvapnet i denna omfattning är ju utomordentligt avslöjande när det gäller maktförhållandena i samhället och frågan om folkstyrets realitet. Kan man tala om att det råder demokrati, att det råder folkstyre, i ett samhälle där en handfull finansherrar med ett pennstreck kan utestänga 750 000 arbetare från deras arbetsplatser?

Det råder ingen jämställdhet mellan kapitalister och lönarbetare. En lockout och en strejk kan därför inte jämsättas. En lockout innebär att kapitalisten utnyttjar sin äganderätt till produktionsmedlen för att utestänga lönarbetare från arbete och inkomst. Lönarbetaren måste ha arbete och lön för att kunna existera. Kapitalisten förlorar endast sina vinstmöjligheter för den tid han lockoutar arbetaren. Han kanske t. o. m. gör "en investering i framtiden", som direktör Nicolin sade att arbetsköparna gjorde genom storkonflikten.

Arbetsköparna och borgerliga massmedia kommer säkerligen att fortsätta det vanställande av konfliktens verkliga förlopp, som innebar att de hela tiden talade om strejk, men nästan aldrig om lockout. De kommer också att fortsätta den propaganda som började redan under arbetskonflikten och som går ut på att strejker är skadliga, obefogade och meningslösa. Däremot har det inte kommit någon borgerlig tidning under mina ögon där det stått att lockouter är skadliga. Ibland talar denna propaganda allmänt om arbetskonfliktens skadlighet i det moderna samhället, men den riktar sig i själva verket ensidigt mot arbetarrörelsen. Mot denna propaganda måste ställas en omfattande diskussion inom och upplysningsverksamhet från arbetarrörelsen om strejkens berättigande.

Det talas just nu mycket om "den svenska modellen" – även Kjell-Olof Feldt använde det uttrycket – och det diskuteras om denna fungerar eller inte. Uttrycket "den svenska modellen" används emellertid i väldigt många

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

olika betydelser. Ibland avser man den s. k. Saltsjöbadsandan, ibland det påstådda förhållandet att strejkrörelser skulle ha varit ovanliga i Sverige under de senaste årtiondena. Detta skulle i sin tur ha sammanhängt med det socialdemokratiska regeringsinnehavet. Nu har det i verkligheten inte saknats strejker under de många åren av socialdemokratien i regeringsställning. En sådan definition och förklaring är också av en rad andra orsaker något grund.

Skall man använda uttrycket "den svenska modellen" bör man enligt min mening i stället avse särdrag över huvud taget i den svenska kapitalismens utveckling. Är det befogat att tala om sådana? Ja, man kan hävda att Sverige mellan 1930-talets kris och 1970-talets kris företedde en kapitalistisk utveckling av speciellt märke.

Vad som under denna tid givit den svenska utvecklingen en särprägel har varit det nästan oavbrutna socialdemokratiska regeringsinnehavet tillsammans med existensen av en stark och enhetlig reformistisk fackföreningsrörelse samt – och det har varit det avgörande – det förhållandet att det socialdemokratiska partiet och den av partiet ledda fackföreningsrörelsen bedrivit en konsekvent politik av klassamarbete med monopolkapitalet.

Detta påstående innebär inget förnekande av att socialdemokratien och fackföreningsrörelsen eftersträvat och även kämpat för högre levnadsstandard, bättre sysselsättning och social trygghet åt lönarbetarklassen och även för utjämning i samhället. Men det viktiga är att denna politik har genomförts och under en viss tidsperiod kunnat genomföras på villkor som i huvudsak har varit kapitalets. Arbetarklassens kortsiktiga intressen med krav på reformer och trygghet har under en historiskt unik period objektivt sammanfallit med vad man kan kalla monopolkapitalismens långsiktiga "behov".

Den perioden är nu slut. Under denna tid tillväxte ytterligare de motsättningar, och skapades nya motsättningar, som rimligen borde innebära att en ny period av denna modell är otänkbar i Sverige.

Åren omkring 1970 markerade en förändring i den svenska kapitalismens utveckling. Från denna tid börjar arbetslösheten att kraftigt växa. Inflationen blir en årligen återkommande företeelse och växer i styrka. Öknings-takten i bruttonationalprodukten börjar gå ned och vänds vissa år t. o. m. i en direkt nedgång. De växande motsättningarna inom kapitalismen, nationellt och internationellt, kommer till uttryck i en rad företeelser. Där har vi den materiella grunden för att "den svenska modellen" inte längre fungerar.

Nedgången i den svenska ekonomin relativt sett började alltså redan under den socialdemokratiska regeringen. Men läget har sedan förvärrats under de tre borgerliga regeringarna, bl. a. till följd av deras katastrofala politik. Det kommer ytterligare att förvärras om man följer de signaler som nu hörs och som kan sammanfattas i begreppet fortsatt svångremspolitik.

Vårt parti tror inte på möjligheten att genomföra en balanserad och harmonisk utveckling av ekonomin under kapitalistiska produktionsförhållanden. Dessa alstrar, och detta är ju något som bekräftas i de senaste årens svenska utveckling, med jämna mellanrum ekonomiska kriser. Och vad ännu

värre är – kapitalismen tycks ha kommit in i en stagnationsperiod där hög arbetslöshet, inflation och svag tillväxt inte bara är tillfälligt övergående utan bestående fenomen. Vi hävdar att en övergång till en socialistisk planhushållning är den enda väg som varaktigt leder ut ur dessa svårigheter för det arbetande folket och för hela samhället.

Vi kan naturligtvis inte i dagens situation begränsa oss till att peka på denna långsiktiga lösning. Kampen står i dag och i det konkreta samhället. Men den måste föras under insikt om vilket slags samhälle vi lever i. Om åtgärderna utgår från en felaktig bild av de ekonomiska förloppen slår de fel. Den grundläggande utgångspunkten måste då vara att vi inte har någon nationell folkhushållning utan i stället en kapitalistisk produktionsordning präglad av allt starkare motsättningar och stadd i nedgång. Folkhushållningsmyten har emellertid levt kvar – den fiktionen lyckades inte Gunnar Myrdal ta död på trots sina många utmärkta skrifter i ämnet – och den präglar såväl regeringens finansplan som finansutskottets betänkande. Märkligt nog slår denna myt också igenom i den socialdemokratiska reservationen.

Det sagda innebär inte att vi skulle anse att arbetarrörelsen bör strunta i budgetunderskott och underskott i bytesbalansen. Den kan desto mindre göra det som det med nuvarande fördelningsmekanismer alltid i sista hand blir lönarbetarklassen som får bära huvudparten av de bördor och problem som en oklok politik skapar. Men det är nödvändigt att noggrant analysera vad som skapat problemen för att kunna lösa dem.

Regeringen säger så här: Problemet är att svenska folket har för hög konsumtion och att den offentliga sektorn fått växa för mycket. Alltså skall vi skära ned konsumtionen och begränsa den offentliga sektorn. Alltså är receptet den Bohmanska svångremspolitiken.

Men vi anser att såväl denna analys som detta recept är grundfalska och felaktiga och bara kommer att leda till ännu större svårigheter. Jag vill tillfoga att de däremot skulle vara riktiga för en privat person som överskrider sin hushållskassa. Men det är analogin, jämförelsen, mellan ett enskilt hushåll och ekonomin i ett helt samhälle som är falsk och inte får göras.

Grundorsaken till de nuvarande svårigheterna med stort budgetunderskott och stort underskott i bytesbalansen är enligt vår mening i stället följande: Alla de produktionsfaktorer som finns i samhället utnyttjas inte. Över 200 000 människor går utan fast arbete. De skall självfallet leva och äta, men de tillåts inte att lämna ett produktivt bidrag till sin egen försörjning och samhällets utveckling. Det är detta underutnyttjande av tillgänglig kapacitet som gör att problemen med budgetunderskott och underskott i bytesbalansen blivit så stora.

Hur skall då dessa problem angripas? Ja, absolut inte med svångremspolitik som bara gör saken värre, utan i stället med en politik som sätter människor i arbete och därmed ökar tillgången på varor och tjänster. Vpk har i flera år pläderat för ett program som i första hand skulle skapa 100 000 nya arbetstillfällen. Det här är en politik som syftar till att lägga ut ett par hål på svångremmen i stället för att dra in den. Det är en expansiv politik, och vi

hävdar att det är vad som behövs också för att möta den nya ekonomiska kris som väntar runt hörnet. Tror någon att det är bra att möta denna kris med en politik som tillåter att 200 000 människor är utan fast arbete? Det måste väl ändå vara bättre att möta den med en så hög sysselsättning som möjligt. Därför har den västeuropeiska fackliga samorganisation rätt som i går på ett möte i Stockholm uttalade att det är viktigare att bekämpa arbetslösheten än att skära ned i statsbudgeten.

Därför försvarar vi också den offentliga sektorn mot arbetsköparnas och den borgerliga regeringens angrepp. Vi vägrar för vår del att gå med på några försämringar av folkpensionärernas, barnfamiljernas, de sjukas, de lågavlönades och andra liknande gruppers villkor. Däremot är vi inte motståndare till att man begränsar byråkratin i den offentliga sektorn liksom i den privata.

Efter avtalsrörelsen har vi på nytt fått höra den osakliga propaganda som säger att eftersom penninglönerna höjts så måste i konsekvens härmed också priser och taxor höjas. Man påstår att det är löneökningar som driver fram prisstegringar och inflation. Det är en gammal borgerlig teori, lika gammal som arbetarklassens och fackföreningsrörelsens kamp för en större andel av produktionsresultatet. Den är inte riktigare i dag än den var på 1800-talet. Tvärtom. I dag, med den starka monopoliseringen inom näringslivet och den permanenta inflationen, är det allt tydligare att det är kapitalistisk spekulation och monopolistisk politik som driver upp priserna. Lönarbetarna måste hårt kämpa för högre löner för att kunna hinna med i denna kapplöpning, men förmår det ändå inte. Det visar ju de senaste årens utveckling med sänkta reallöner.

Kampen måste emellertid ständigt föras för en bättre fördelning. Och endast de som bestämt hävdar att den nuvarande fördelningen av inkomster och förmögenheter är en gång för alla bestämd av något slags högre makter, Gud eller Mammon eller vilka de nu tror på, kan förneka att en annan och mera jämlik fördelning kan åstadkommas.

Verkligheten är ju tyvärr att fördelningen av både inkomster och förmögenheter blivit mera ojämn under åren av borgerliga regeringar. Därtill har medverkat de skatteförändringar som den borgerliga majoriteten genomtruffat. Spekulation och rofferi tillåts florerat. Jag tillåter mig att säga det, trots att det på ledarplats i den stora borgerliga morgontidningen i går hävdades att man inte skulle ha rätt att tala om spekulation, om man inte samtidigt kunde säga av hur många och hur mycket. Ja, det skulle också skattemyndigheterna gärna vilja veta. Det är därför vpk har krävt ordentliga utredningar om svarta affärer och skattefusk, krav som avslagits av de borgerliga.

I vpk-motionerna 2066 och 2079 finns en rad konkreta krav anförda. Det gäller bl. a. prisstopp under tolv månader, en bostadspolitik för lägre hyror, stopp för höjningar av statliga taxor, slopad indexreglering av skatteskalorna, skärpt reavinstbeskattning, beskärning av avdragssystemet i skattepolitiken, slopad momseffekt på livsmedel, avsättning av bolagsvinster till en samhällsägad investeringsfond och höjd skattereduktion även för inkomster

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

under 40 000 kr. Alla dessa krav är nödvändiga att genomföra för att erövrade löneförbättringar inte omedelbart skall ätas upp.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk-motionerna 2066 och 2079, såväl i de delar vilka behandlats i finansutskottets betänkande nr 40 som i de delar vilka behandlats i skatteutskottets betänkande nr 62.

ERIC ENLUND (fp):

Herr talman! Både kompletteringspropositionen och finansutskottets betänkande över propositionen och de motioner som väckts har i år en litet annorlunda karaktär än vad som är brukligt. Propositionen innehåller som vanligt riktlinjer för den ekonomiska politiken och för budgetpolitiken. Dessa riktlinjer tillstyrks av finansutskottets majoritet. Men därutöver görs i propositionen och betänkandet i år en mer inträngande genomgång av de långsiktiga budgetproblemen än som varit vanligt. Det finns också förslag från regeringen om vilka riktlinjer vi skall ha för att de närmaste åren hantera de stora frågorna om de statliga och kommunala utgifterna. Jag vill börja mitt anförande med några ord om dessa delar i propositionen och betänkandet.

Nyckelorden kan sägas vara sparsamhet och nedskärningar. Det är den närmaste tiden en politisk uppgift av främsta rang att se dessa nedskärningar i deras rätta ekonomiska sammanhang.

Man bör inte anse prutningar i den offentliga sektorn som ett självändamål, nästan hur och var de än äger rum. Inte heller är det riktigt att säga att detta skulle vara någon huvudtanke bakom den politik som regeringen, i stor utsträckning med principiellt instämmande från oppositionen, nu kommer att bedriva.

Regering och opposition, majoritet och minoritet i utskottet, torde vara ense om att de nedskärningar vi skall arbeta med de kommande åren har en enda helt central motivering: de är ett nödvändigt inslag i den ekonomiska politiken. Syftet är att genom dessa och andra åtgärder undvika en utveckling av vårt samhälles ekonomi som annars inom några år skulle tvinga oss att göra långt värre ingrepp i det välfärdssamhälle vi byggt upp.

De bedömningar av Sveriges ekonomi under år 1980 som lades fram i den reviderade finansplanen baserades på vissa bestämda antaganden om löneutvecklingen. Nu blev löneökningarna större än vad som antagits i propositionen. Den totala lönekostnadsökningen per timme beräknas nu bli 11,5 %, vilket är ca 3 % högre än vad som antogs i propositionen.

De större löneökningarna innebär att utskottet har fått göra nya bedömningar för ekonomin under 1980. Prisstegringarna blir större, företagens konkurrenskraft utvecklas mindre gynnsamt, och exportökningen blir lägre än vad man annars hade kunnat räkna med. Inräknat de åtgärder när det gäller skatter och livsmedelssubventioner som vi har att ta ställning till i dag, blir den privata konsumtionsökningen nära en procentenhet högre. Jag får beträffande utskottets nu aktuella bedömning hänvisa till betänkandet, s. 25.

Också statsbudgetens inkomster och utgifter måste revideras i förhållande

till de siffror som presenterades i det reviderade budgetförslaget. Statens inkomster kan justeras upp med 7 miljarder. Det är ökade direktskatter, sociala avgifter och moms. Samtidigt ökar utgifterna med ungefär 3 miljarder – främst statliga löner, folkpensioner och livsmedelssubventioner.

Budgetsaldot förbättras alltså med ca 4 miljarder i förhållande till det reviderade budgetförslaget. Utskottet betonar emellertid att det till övervägande delen är fråga om intäkter som så småningom skall utbetalas till kommunerna.

De ekonomiska resurser vi har i Sverige är förvisso stora. Därför har vi också goda möjligheter att angripa de verkligt svåra framtidsproblemen. Men dessa resurser måste fortlöpande skapas genom hårt arbete, genom teknisk utveckling, genom framgångsrika företag, genom en effektiv offentlig sektor. Allt detta måste stödjas av en framgångsrik ekonomisk politik.

Misslyckas vi med detta, hamnar vi i ett läge med stagnerande eller rent av krympande resurser. Då ökar motsättningarna i samhället, då stannar de företag i växten som annars skulle kunna utvecklas och ge framtida sysselsättning. Då är det svårt att få fram resurserna för att angripa energi- och miljöproblem. Då börjar människor misströsta om att sådana problem över huvud taget kan lösas.

Den centrala uppgiften inför 1980-talet är att skapa tillräckligt stora ekonomiska resurser, så att vi kan investera mera. Det är själva kärnfrågan i vår ekonomiska diskussion. Det bör också vara utgångspunkten för våra diskussioner om begränsningar i statens och kommunernas utgifter.

Att det råder ganska stor enighet mellan regeringspartier och opposition vad gäller denna utgångspunkt vill jag belysa med ett citat från den socialdemokratiska reservationen nr 1. Det är samtidigt, tycker jag, en bra sammanfattning av våra ekonomiska huvudproblem:

”Grundproblemet i den svenska ekonomin kan sägas vara att vi som nation producerar mindre än vad vi förbrukar. Ett annat sätt att uttrycka samma förhållande är att säga att nationens sparande är otillräckligt. Det är för litet redan för att täcka de historiskt sett låga investeringar som f. n. kommer till stånd. Sparandebristen blir ännu större om sparandet relateras till den investeringsnivå som är nödvändig att uppnå för att bygga ut och säkerställa den industrisektor som behövs för att trygga vår externa balans samt för att trygga en acceptabel bostadsproduktion.

För att komma till rätta med denna fundamentala balansbrist är det helt nödvändigt att konsumtionen, såväl den privata som den offentliga, under en följd av år växer långsammare än den totala produktionen, dvs. sparandets andel av BNP måste ökas. Utrymmet för reformer och standardförbättringar är, allra helst om hänsyn tas till redan gjorda åtaganden med konsekvenser för framtiden, ytterst begränsat. En sådan politik förutsätter oundgängligen vissa uppoffringar från medborgarna.”

Mot denna beskrivning av våra ekonomiska problem har utskottsmajoriteten ingenting att invända.

När vi här talar om att skapa ekonomiska resurser, handlar det alltså om att

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

vi måste producera mera och konsumera mindre, både privat och genom det offentliga. Detta sätter politiken på hårda prov. Vi måste inse den ofrånkomliga ekonomiska nödvändigheten att sätta av en långt större del av våra resurser till investeringar för framtiden.

I år beräknas skillnaden mellan vad vi producerar och de resurser vi använder bli 18 miljarder kronor. Så stort blir alltså underskottet i bytesbalansen 1980. På några år måste den skillnaden minska kraftigt. Det innebär ekonomiskt samma sak som att investeringarna måste få ta i anspråk en avsevärt större andel av våra samlade inkomster, att konsumtionen måste begränsas i motsvarande mån. Det klarar vi inte enbart genom att skära ner på våra privata konsumtionsutgifter. Även kommunernas och statens del av konsumtionen måste begränsas.

Att vidta besparingar i den offentliga sektorn i ganska stor skala, att mycket hårdare än hittills skilja ut det som är angeläget eller mycket angeläget från sådant som inte är så nödvändigt – och därefter lyfta ut de senare utgifterna ur budgeten – är en politisk uppgift som för många av oss är både ovan och påfrestande. För att klara denna svåra uppgift behöver vi ett växelspel mellan vad vi har för oss här i riksdagen och i kanslihuset å ena sidan och opinionsbildningen ute i samhället å den andra.

En helt central punkt i vårt betänkande, som jag särskilt vill framhålla, låter så här:

”Utskottet vill understryka att neddragningen måste ske med hänsyn tagen till de sociala och fördelningspolitiska konsekvenserna. Det är angeläget att förslagen får en bred förankring hos allmänheten, i annat fall är det stor risk att förslagen upplevs som orättvisa och att motsättningarna skärps mellan olika grupper i samhället.”

Jag noterar att Kjell-Olof Feldt i sitt anförande använde samma formulering.

Jag har här två synpunkter, som jag skall utveckla något:

1. Regering och opposition har ett gemensamt ansvar för att nedskärningarna görs på ett socialt godtagbart sätt och inte drabbar de svaga, liksom för att det som måste göras får en bred förankring hos allmänheten.

2. Varje parti har ett ansvar för att hos sina egna väljargrupper och sympatisörer verka för en förståelse för en del impopulära åtgärder och för att motverka en inställning där varje intressegrupp hänsynslöst slår vakt om sina egna intressen, ytterst på de svagas bekostnad.

Vi bör särskilt tänka på dem som inte har stöd från intresseorganisationer. Solidariteten måste gälla alla medmänniskor, inte bara den egna gruppen, den egna organisationen.

Samtidigt måste vi inse värdet av en positiv ekonomisk utveckling. Sociala problem är lättare att lösa om det finns resurser att disponera. Vi vet att marknadsekonomin är ett effektivt redskap för att skapa ekonomiska resurser och behålla ett samhälle med öppenhet och rörlighet och plats för människornas egna initiativ.

Socialdemokraterna försöker i sina reservationer – som så många gånger förr – göra gällande att regeringens politik närmast skulle ha till syfte att öka

de ekonomiska klyftorna i samhället. Man ropar "vargen kommer" om regeringens ekonomiska politik. Kjell-Olof Feldt talade också nyss om skrotning av trygghetssystemet.

Nu vet vi att trots åtskilliga ekonomiska svårigheter under den gångna treårsperioden, då socialdemokraterna varit utanför kanslihuset, kunde vi vid dess slut summera att kapitalinkomsterna var det som hade råkat värst ut, medan barnfamiljer och pensionärer har skyddats.

Jag noterar att Kjell-Olof Feldt var något försiktigare än tidigare när det gällde att tala om kapitalvinsterna. Han har tidigare i mycket märkliga utläggningar presenterat procentuella ökning av utdelningarna till aktieägarna. Men vad säger Kjell-Olof Feldt om de tio företag där aktieägarna redovisat förluster på minst 10 % under de senaste fem åren, eller om att det bara finns tre fyra aktier som de senaste fem åren givit större utdelning än bankräntan? Även efter ökningen av utdelningen i år ger ASEA AB en aktieägare mindre pengar än vad vederbörande skulle ha fått om han satt in pengarna på bank. Vilken kommentar har Kjell-Olof Feldt till det? Det är detta som är den svenska industrins problem i dag. Aktieutdelningarna är låga på grund av dålig lönsamhet. Därför har företagen svårt att få kapital, och därmed blir det dåligt med investeringarna. Företagens möjligheter att få kapital underlättas inte av att ledande politiker sprider vanföreställningar genom att bara redovisa si eller så många bolag som har höjt utdelningen med si eller så många procent. Det gäller här att ge en korrekt bild av ekonomiska fakta.

Varje parti, även det socialdemokratiska då det är i regeringsställning, måste ibland vidta åtgärder – t. ex. sådana som syftar till att upprätthålla sysselsättningen – som kan medföra sådana konsekvenser som skattelättnader för företag. Det är inte ett positivt bidrag till diskussionsklimatet då socialdemokraterna framställer de flesta dylika åtgärder som ett led i något slags illasinnad plan från de andra partierna att öka de ekonomiska orättvisorna.

I själva verket är det ju så, att trots att socialdemokraterna precis som regeringspartierna inser att en kraftig begränsning av både den kommunala och den statliga konsumtionen är ekonomiskt och politiskt nödvändig är socialdemokraterna obenägna att godkänna ens ganska oskyldiga besparingsförslag. Under våren, då vi har behandlat ett antal besparingsförslag, har vi upplevt detta gång på gång, när det gällde kommunernas statsbidrag, stödet till studieorganisationerna osv. Skall det fortsätta på det här sättet, kommer det socialdemokratiska partiet såvitt jag kan förstå att underminera sin trovärdighet som seriöst oppositionsparti. Men en mer allvarlig effekt är naturligtvis att möjligheterna att hos allmänheten väcka förståelse för nödvändiga åtgärder minskar. Många socialdemokratiska politikere huvudsakliga insats under arbetsmarknadskonflikten utgjordes av försök att komma åt regeringen. Den förkunnelse de då ägnade sig åt gick stick i stäv mot deras principiella ekonomiska hållning, nämligen det stora behovet av en ökad kapitalbildning i samhället.

Jag tror, herr talman, att man kan föra tillbaka dessa socialdemokratiska

svårigheter att följa en sammanhängande linje till ett drag i den socialdemokratiska ideologin.

För socialdemokratin har solidaritetsbegreppet ofta varit ett fackligt begrepp, solidaritet inom den egna yrkeskretsen eller organisationen. Den fackliga verksamheten, där ett sådant solidaritetsbegrepp är utgångspunkten, har naturligtvis berättigande och är rent av ett viktigt inslag i ett fungerande fritt samhälle. Och jag vill gärna med kraft understryka nödvändigheten av att vi har starka och väl sammanhållna fackliga organisationer. Felet uppstår när denna attityd upphöjs till övergripande politisk ideologi. För i politiken måste man ju, till skillnad från i de fackliga organisationernas verksamhet, vara beredd att ta ett ansvar för hela samhället, ja, även för kommande generationer och för människor i andra länder. Jag tror att många socialdemokrater är medvetna om denna spänning i deras egen idévärld. Det blir av ganska stort intresse att se, om socialdemokraterna i de debatter vi nu måste ha om hur den offentliga sektorn skall utformas kommer att visa upp sitt bättre eller sitt sämre jag.

Skall vi verkligen slå vakt om de svaga är vi tvungna få det därhän att många av dem som gärna företräder gruppänkandet visar en större försiktighet och ödmjukhet.

Detta är naturligtvis inte ett problem som berör enbart socialdemokratin – långt därifrån. Alla partier har samma skyldighet att främja samhällssolidariteten och motverka hårda ståndpunkter och en polariserad debatt där grupp ställs mot grupp i den knutna nävens attityd.

Den offervilja som alla vet nu måste till om vi skall klara våra ekonomiska balansproblem lockar vi inte fram med klasskampsparoller. Vad vi nu behöver är vilja till samförstånd, solidaritet och samverkan över klass- och yrkesgränser.

Jag har svårt att förstå socialdemokraternas resonemang på många punkter. En av dem gäller deras vägran att godkänna regeringens mål för sparåtgärderna.

Alla dessa åtgärder kommer att behandlas här i riksdagen efter propositioner från regeringen. Ett antal frågor av den här karaktären har vi behandlat redan under vårriksdagen, nästan alltid med socialdemokratiska reservationer och ett ganska ringa intresse för de sparåtgärder som man ändå i princip bekänner sig till. I höst blir det ännu fler sådana propositioner. Den redovisning av läget och den formulering av målsättningen som lämnas i kompletteringspropositionen innebär närmast en extra möjlighet för riksdagen att ge sin mening till känna, där vi i princip lägger fast en nivå för sparåtgärderna men där regering och riksdag senare utformar detaljerna med hänsyn till bl. a. konjunkturpolitik och socialt rättvis fördelning.

En mer berättigad fråga är naturligtvis varför sparåtgärder av detta slag inte inletts tidigare. Jag tycker kanske där att det parti som är utan synd kan kasta första stenen. Under det här riksmötet har vi faktiskt haft överbud från socialdemokraterna på någon miljard. Jag nämnde tidigare statsbidraget till kommunerna, där socialdemokraterna ville slå på nära en halv miljard. Och i

reservation 3 till betänkandet vägrar man, som Kjell-Olof Feldt sade i sitt anförande, att godkänna den besparingsnivå på 7 miljarder som regeringen föreslår för nästa budgetår. Ibland verkar det som om socialdemokraterna ropar på besparingsförslag från regeringen mest för glädjen att få säga nej till dem.

Jag för min del vill göra ett par reflexioner på den här punkten. De handlar om den förmåga vi politiker, massmedia och andra deltagare i den politiska debatten har att på en och samma gång hantera flera stora och besvärliga frågor.

Vi vet att vi under flera år haft en uppslitande energidebatt som fyllt så stora delar av det politiska arbetet att för litet utrymme har blivit kvar till andra väsentliga frågor. Den kompletteringsproposition som vi nu behandlar kom ganska omedelbart efter folkomröstningen. Vi har nu rensat luften. Den linje som segrade i folkomröstningen innebär också att vi har ekonomisk handlingsfrihet både att föra en politik som är starkt inriktad på att spara olja och att göra omställningen inom den offentliga sektorn på ett socialt rättfärdigt sätt.

Vi måste nu enligt min mening se upp så att inte den ovana situationen att behöva göra stora ingrepp i statens och kommunernas utgifter till sin karaktär blir en ny energifråga, i den meningen att den så mycket kommer att uppfylla den politiska debatten att ett antal andra angelägna problem inte angrips med tillräckligt allvar.

Vi måste alla ta ansvar för de nödvändiga prutningarna i den statliga budgeten. Vägledande i det arbetet måste vara den princip de tre regeringspartierna lagt fast, nämligen att åtgärderna får en sådan utformning att de gagnar tryggheten och välfärden.

Men det kommer att finnas många andra ekonomisk-politiska uppgifter som vi oundgängligen måste ägna oss åt samtidigt med besparingsarbetet.

En av de uppgifterna är att sänka vårt oljeberoende. Vi måste introducera nya energiformer som om ett par årtionden kan ersätta kärnkraften.

För våra möjligheter att undvika svåra samhällsproblem är dessa frågor av oerhörd betydelse. Bytesbalansunderskottet, vår sparandebrist, som ju är huvudorsak till att vi måste göra stora ingrepp i den offentliga sektorn, har ett nära samband med vårt beroende av utländsk energi. För 1980 beräknar vi ett bytesbalansunderskott om 18 miljarder kronor, som jag nämnde tidigare. Oljan kostar oss i år uppskattningsvis 28 miljarder, och det är 15 miljarder mer än 1978. Ökningen av kostnaden för oljeimporten under två år är alltså av samma storleksordning som underskottet i bytesbalansen. Därför är jag ganska förvånad över att man i den socialdemokratiska reservationen vill tona ner oljeprisernas utveckling under 1979 som orsak till de särskilt besvärliga ekonomiska problem som vi har i dag.

Nära samband med oljeimporten har naturligtvis hela det internationella perspektivet för den ekonomiska politiken. Här går en djup klyfta mellan å ena sidan de fyra partierna i finansutskottet och å andra sidan det kommunistiska partiet. I alla sina motioner säger socialdemokraterna att det är en hörnsten i vår politik att vi även i fortsättningen skall ha en öppen

ekonomi. Jag vill kraftigt understryka att vi sätter värde på den deklarationen. Endast därigenom har det varit möjligt för ett litet land som Sverige att nå sitt nuvarande höga välstånd. En öppen ekonomi är nödvändig också för en fortsatt utveckling. Här står alltså finansutskottet helt enigt i sin bedömning.

Jag tror att vi alla inser risken för att man i svåra tider vänder sig inåt, glömmer de globala perspektiven och tappar bort det moraliska ansvaret för en positiv internationell utveckling. Vi skall vara på det klara med att vårt teknologiska försprång gentemot andra industriländer har inhämtats. I åtskilliga u-länder uppstår industri, inriktad på att sälja varor till oss. Marknaderna för våra varor i u-länderna ökar också. Nya möjligheter öppnas för ekonomisk utveckling i fattiga länder. Samtidigt ställer denna utveckling krav på fortsatta förändringar av vårt eget näringsliv. De ekonomiska svårigheter som vi själva upplever kan vara besvärliga, men de är små i ett internationellt perspektiv, och de får inte leda till att vi avskärmar oss för att skydda vårt eget ekonomiska försprång. Då sviker vi det ansvar som vi har för att bidra till en annan och bättre ekonomisk världsordning. Vi kan också lätt komma i en situation då vårt näringsliv successivt blir allt sämre anpassat till de internationella förhållandena. Detta är ännu en orsak till att det är så viktigt att vi ökar investeringarnas andel av vår samlade produktion, håller tillbaka vår omedelbara konsumtion och lägger grunden för en industri, som är bättre anpassad att fungera i 1980- och 1990-talets internationella omvärld.

Som jag nyss sade finns det här en klyfta mellan kommunisterna och de övriga partierna. Kommunisterna är, som framgår av deras motioner, inställda på att just avskärma oss från omvärlden med en begränsad och av staten reglerad utrikeshandel, där våra industrier blir mer hemmamarknadsindustrier och vi håller importen ifrån oss. C.-H. Hermansson har i sitt anförande yrkat bifall till förslagen i de två vpk-motioner som behandlats i finansutskottets betänkande. Skulle den ekonomiska politiken läggas om i överensstämmelse med dessa motioner, skulle framför allt tre effekter uppstå.

För det första skulle vi få en kraftig ökning av konsumtionen både inom den privata och inom den offentliga sektorn. Det är tvärt emot, C.-H. Hermansson, vad alla andra partier här i riksdagen anser vara lämpligt.

För det andra skulle bytesbalansunderskottet ytterligare öka. Vi bör enligt vpk inte ens anstränga oss att få balans i våra affärer med andra länder. Den tidpunkt då vi bör uppnå denna balans får enligt alla andra partiers uppfattning inte vara alltför avlägsen. Vpk tycker tydligen att den tidpunkten kan skjutas på en avlägsen framtid.

För det tredje skulle underskottet i statens affärer, om vpk:s rekommendationer följdes, bli ännu större. Bara att ta bort momseffekten på maten kostar 4,7 miljarder kronor. Nu sade visserligen C.-H. Hermansson i sitt anförande att man inte kan strunta i budgetunderskottets utveckling, men i vpk:s motion 2066 står det faktiskt klart uttryckt att budgetunderskottet antingen är felaktigt sammansatt eller också för litet. Något behov av

besparingar skulle alltså inte föreligga. Staten bör enligt vpk även under kommande år ha betydligt större utgifter än inkomster.

Vid finansdebatten i februari påpekade jag att de ekonomiska resonemangen i de motioner från vpk som vi då behandlade inte var av denna världen. De vpk-motioner som vi nu behandlar stärker intrycket av ekonomisk galenskap. Nationen Sverige skulle enligt vpk ta på sig allt större skulder till utlandet. Att vi så småningom skulle behöva allt större lån och få allt större underskott tycks inte bekymra kommunisterna. Staten kan alltså enligt vpk fortsätta att år efter år betala ut mer pengar än den får in. Nu hoppas jag att C.-H. Hermansson kan ge något slags förklaring på hur detta skall gå till. Varifrån skall man ta pengarna? Vad är det för märklig ekonomisk teori som säger att man kan fortsätta att låna pengar utan att så småningom komma på obestånd?

Vad jag nu har anfört om vpk:s ekonomiska teorier får väl räcka som motivering för att ett enigt finansutskott har avstyrkt samtliga yrkanden i vpk:s motioner.

Herr talman! Jag har i detta anförande påvisat den samstämmighet som råder mellan regeringspartierna och socialdemokratin i vad gäller bedömningarna av vårt lands ekonomiska situation och behovet av en dämpning av konsumtionen och en ökning av investeringarna. Jag hoppas att Kjell-Olof Feldt i den fortsatta debatten skall ge åtminstone en antydan – som jag faktiskt saknade i hans inledningsanförande – om att även oppositionen vill ta konsekvenserna av den här insikten och ta ett ansvar för att de nödvändiga åtgärderna kan genomföras i solidaritet och samförstånd utan att motsättningarna mellan olika grupper i vårt samhälle skärps.

Herr talman! Jag yrkar på samtliga punkter bifall till hemställan i finansutskottets betänkande nr 40.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Finansutskottets ordförande lyckades i sitt anförande med att helt undgå att tala om hur regeringen skall klara inflationsproblemen och vad regeringen tänker göra med den katastrofalt ökande utlandsupplåningen. Det enda han kunde säga var att det nya löneavtalet är det som får motivera fortsatt inflation.

Men förklara då, Eric Enlund, hur det kommer sig att mellan maj 1979 och maj 1980 steg priserna i Sverige med 13,5 %, en lika snabb inflation som 1977. Under den perioden låg lönerna stilla. Var kom då prisstegringarna ifrån? Förklara också, Eric Enlund, varför staten har måst låna 9 miljarder på fem månader, vilken takt man kommer att hålla i fortsättningen och vad ett valutautflöde under den senaste femveckorsperioden på 3 miljarder beror på! Sådana svar måste ges.

Det finns en plan för att öka inkomstskillnaderna i Sverige, Eric Enlund. Det är vad de borgerliga regeringarna i sina olika varianter har sysslat med sedan 1977. Jag gjorde mig en viss möda att beskriva hur den här vinststrategin var uppbyggd, hur den har fungerat och hur den har misslyckats. Men en konsekvens är uppenbar, att den har ökat klyftorna. Ett

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

synligt resultat återfinns i den reviderade finansplanen. Kapitalinkomsterna skall i år öka reallt sett med 11 %, säger herr Bohman. Regeringens plan var då samtidigt att reallönerna skulle sjunka med 1,5 %.

I all spariver som man nu visar, vad sysslar regeringsledamöterna med? Jo, att ställa ut nya löften om skattesänkningar till grupper som måste kallas privilegierade. Det har lovats sänkt skatt för aktieägarna, det har lovats sänkt skatt för fastighetsägarna. Senast häromdagen gick herr Mundebo ut med ett löfte till företagarna om att deras förmögenhetsskatter skall sänkas. Är det ett sätt att förstärka statens finanser? Att sänka skatten för företagarna kostar 50 milj. kr. Det är väl ingenting, tycker herr Mundebo. Men han hade inte råd, såsom påpekats i en artikel i dag, att ge 2 miljoner till de fackliga organisationerna för deras arbete i skolorna. Så fungerar en politik som ökar klyftorna, Eric Enlund.

Vidare: Regeringen har det övergripande ansvaret för ekonomin. Det tog man inte i årets avtalsrörelse. Allt vad man gjorde försvårade avtalsrörelsen. Det hade gått bättre om det här landet hade saknat regering under den här våren!

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag noterade med stort intresse att Kjell-Olof Feldt i sitt första anförande ställde kravet att pristoppet måste fortsätta. Det motsvarar det krav som ställs i vpk-motionen, men det överensstämmer tyvärr inte med vad man skriver i den socialdemokratiska reservationen. Jag hoppas att det inte bara var en felsägning från herr Feldts sida utan ett bättre ställningstagande.

Sedan till vad utskottets ordförande, Eric Enlund, här har anförts. Han framför här påståenden som direkt strider mot vad utskottets majoritet skriver i sitt betänkande, som vi har framför oss på bänkarna. Jag undrar om det inte vore bättre att herr Enlund i någon mån samordnade sina omdömen med vad han som utskottsordförande har skrivit under. I utskottets betänkande anføres att den politik som vpk vill genomföra exempelvis på utrikeshandelsområdet skulle leda till en kraftig sänkning av medborgarnas standard. Men här är Eric Enlunds stora anklagelse mot oss att vi i stället vill ha åtgärder som leder till en kraftigt ökad konsumtion.

Nå, hur är det nu, herr Enlund? Vilken är herr Enlunds värdering av våra motioner? Är det den som står skriven i finansutskottets papper eller är det den som ni har framfört här i debatten?

Eric Enlund citerar också ur en av våra motioner men gör det på ett ofullständigt sätt och vanställer därmed innebörden i vad vi har anförts. Det är en citatteknik som jag inte kan acceptera. I den motion som Eric Enlund citerade står det så här: "Trots att vi kan anses vara inne i en högkonjunktur utnyttjas den svenska produktionskapaciteten inte fullt. Den outnyttjade produktionskapaciteten kan grovt uppskattas till 20-30 miljarder kronor. Detta kan tolkas så att budgetunderskottet antingen är felaktigt sammansatt eller att det är för litet. Det krävs en ökad ekonomisk aktivitet för växande produktion och inkomster för att statsfinanserna skall förbättras." Ur detta

tar herr Enlund ut en enda sats och förvrider därmed innehållet i vår politik.

Vad vi har sagt är samma sak som jag ägnade stor uppmärksamhet åt i mitt inledande anförande, nämligen att det finns två vägar att komma ur de nuvarande svårigheterna. Regeringens väg är svångremspolitiken; det är herr Bohmans politik: ytterligare begränsningar, sparsamhet och nedskärningar, som herr Enlund här också har talat för. Den andra vägen, som vi tycker är den riktiga, är att öka produktionen i landet genom att använda de outnyttjade produktionsfaktorerna, framför allt de 200 000 människor som i dag är utan fast arbete. Det är en progressiv väg. Den leder framåt, ut ur bekymren, medan den väg som regeringen föreslår leder in i ännu djupare bekymmer för den svenska ekonomin.

ERIC ENLUND (fp) replik:

Herr talman! Min besvikelse över Kjell-Olof Feldts metod att diskutera våra framtida ekonomiska problem blir inte precis mindre efter det inlägg som han nyss gjorde. Kjell-Olof Feldt fortsätter den ganska vildsinta debatt som förts under hela den gångna riksmötesperioden om att det hos regeringspartierna och regeringen skulle finnas en medveten strävan att öka klyftorna i samhället. Det försöker han bevisa genom att säga att kapitalinkomsterna har ökat med si och så många procent.

Om det nu finns kapitalägare, Kjell-Olof Feldt, som på fem år inte har fått någon utdelning alls och de får utdelning nu, blir det ett påslag med ett oändligt antal procent. Tycker Kjell-Olof Feldt att det är en hederlig redovisning av ett ekonomiskt förhållande att använda sådana metoder?

Vidare säger Kjell-Olof Feldt att de svaga får sitta emellan. Det är precis samma påstående som han gjorde i sitt förstamajtal i Göteborg. Enligt ett referat i Göteborgs-Posten sade Kjell-Olof Feldt att regeringen ämnar dra in pensioner och barnbidrag. Jag hoppas det var ett felaktigt referat. Men metoden skymtar i Kjell-Olof Feldts resonemang.

Effekterna, Kjell-Olof Feldt, av den här sortens debatt – det inser vi allihop – blir att olika grupper i vårt samhälle ställs mot varandra i en hård och från attityd. Det är djupt olyckligt.

Vad vi nu framför allt behöver är politiska arbetsmetoder som främjar samförstånd och solidaritet. Vad vi minst av allt behöver och är betjänta av är debattinlägg som har till direkt syfte att skapa och förstora motsättningar. På den punkten är det hög tid att Kjell-Olof Feldt och socialdemokratin besinnar sig.

På kort sikt, C.-H. Hermansson, vill vpk öka konsumtionen kraftigt. Det leder på lång sikt till bankrott. Detta har vi klarat ut på s. 31 i betänkandet – om C.-H. Hermansson skulle vilja läsa det.

Även om vi skulle uppnå jämvikt i utrikesaffärerna 1985, vad gäller varor och tjänster, skulle bytesbalansen då i alla fall visa ett underskott på 10 miljarder, på grund av räntor som vi måste betala till utlandet. Det är då enligt vpk:s idéer inte alarmerande. Men ni måste väl tala om varifrån pengarna skall tas till den sortens svindlande affärer?

Nr 169

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Samma resonemang för ni när det gäller budgetunderskottet. Ni säger i er motion att beräkningarna har ifrågasatts – de grundar sig på bokföringsmässiga transaktioner och på att budgetunderskottet antingen är fel sammansatt eller också för litet.

Nu fick jag lära mig när jag var liten, C.-H. Hermansson, och innan jag kunde skriva en enda siffra att man inte kan ta mera pengar ur en penningpung än man lägger i. Men sådana besvärligheter med verkligheten klarar ni kommunister genom bokföringsmässiga transaktioner. Och det kan ni naturligtvis syssla med, bara ni inte begär att ni skall bli tagna på allvar och bli trodda.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Jag vet inte vad man kan begära av finansutskottets ordförande, men nu lät han ytterligare tre minuter förgå utan att med ett enda ord förklara för oss hur läget egentligen är på den svenska valutamarknaden, vad som håller på att hända där och vilka åtgärder som eventuellt förbereds för att stoppa ett såvitt jag förstår allvarligt valutautflöde. Kunde inte Eric Enlund ägna några sekunder åt det problemet innan han går vidare i texten?

Sedan är det så, att vill man höja vinsterna och sänka reallönerna, då vill man också öka klyftorna. Det var vad regeringen ville göra 1980. Det är bevisat bortom varje tvivel att detta var uppläggningsen i januari månads finansplan. Och vill man sänka skatterna utpräglat för folk som äger och som har höga inkomster samtidigt som man drar åt skruven på områden där de lägre inkomsttagarna är beroende av vad som sker, då ökar man klyftorna antingen man vill eller inte.

Sedan var Eric Enlund till brädden fylld av omsorg om socialdemokratiens politiska moral. Framför allt skall vi ta ansvar – ansvar för Mundebos helt katastrofala finanspolitik och ansvar för Bohmans sociala nedskärningsambitioner! Det är en fantastisk generositet som nu visas den socialdemokratiska oppositionen sedan ni i fyra år till 100 % har avvisat alla våra förslag, sedan ni i fyra år har tillämpat principen: Här diskuterar vi inte, här voterar vi! Nu skall vi få vara med och ta ansvaret – nu, när räkningen för en misslyckad politik skall betalas. Inser inte Eric Enlund själv att den taktiken är något genomskinlig? Är det moraliska patos som Eric Enlund uppträder med bara ett uttryck för att ni börjar bli litet rädda? Nu börjar ni känna att det blåser kallt, särskilt kallt kanske kring det krympande folkpartiet.

Jag vill säga till Eric Enlund och andra som eventuellt är intresserade: Vi skall ta vårt ansvar. Men det är ett ansvar gentemot medborgarna som vi tänker ta. Vi tänker ta det ansvaret för deras skull och inte för att rädda regeringen ur en självförvållad knipa. I den skall ni få sitta.

Eric Enlund och hans parti har valt att regera ihop med Bohman och moderaterna. Det är i den situationen ni får lösa det här problemet och därmed ta det ansvar som tillkommer den regering som sitter – så länge den förmår göra det.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag tror att det är väldigt viktigt för folkpartiet och dess företrädare att tänka litet grand på sin historia. Den ekonomiska diskussion som vi har i dag påminner på ett förfärande sätt om den ekonomiska diskussion som försiggick inte bara i vårt land utan i alla kapitalistiska länder på 1930-talet, där mot varandra stod å ena sidan gamla konservativa strömningar och idéer och å andra sidan radikala och progressiva idéer. Det är litet spökligt att höra detta. På den tid då jag började intressera mig för ekonomiska och politiska frågor förekom det precis samma debatt. Vilka stod då mot varandra? Jo, här i Sverige stod mot varandra den gamla konservativa skola inom den ekonomiska teorin, som företrädades främst av högermannen Cassel, och den nya progressiva skolan, som inte bara förekom i Sverige med namn som Gunnar Myrdal och Bertil Ohlin, utan också i andra länder med namn som John Maynard Keynes i England som främste företrädare. Men det intressanta är nu att folkpartiet helt anknyter till den konservativa teori som folkpartiets och liberalismens företrädare på 1930-talet bekämpade och förklarade vara felaktig. Herr Enlund tyr sig till moderaten Cassel i stället för till liberalen Bertil Ohlin.

Det har alltså gått runt ett varv, och detta är rätt intressant att konstatera. Nu kan man säga att läget inte är exakt detsamma som på 1930-talet, men vi har också i dag en stor arbetslöshet, som det gäller att bekämpa.

På 1930-talet liksom i dag sade de borgerliga regeringarna: Det gäller att skära ned – det är enda sättet att bekämpa arbetslösheten. De progressiva ekonomerna och politikerna sade: Nej, det gäller att sätta folk i arbete – de arbetslösa måste man ge jobb, då kan man arbeta sig ut ur krisen. Det är den vägen vi föreslagit i våra motioner, och det är den vägen som herr Enlund öser sin galla över.

Kan herr Enlund förklara varför han knyter an till den konservativa traditionen inom politiken och den ekonomiska teorin i stället för till den liberala och progressiva?

Talet om att man inte kan ta mera pengar ur en penningpung än man stoppat dit gäller för en enskild människa och för ett enskilt hushåll. Men när man sedan överför den teorin på ett samhälle blir det ju helt galet. Galen är också vad regeringens ekonomiska politik har blivit. Det är inte konstigt när man utgår från så helt felaktiga föreställningar om de ekonomiska sammanhangen.

ERIC ENLUND (fp) replik:

Herr talman! Nej, C.-H. Hermansson, det finns ingen motsättning mellan det jag sagt här och folkpartiets bekännelse till en öppen ekonomi.

Nu försöker inte ens C.-H. Hermansson att svara på mina frågor. Han lät i sitt inlägg påskina att man när det gäller statens affärer kan ge ut mera pengar än man får in. Det kan man göra tillfälligt – det råder inga delade meningar om det – men man kan inte göra det fortlöpande. Resultatet av den politik som ni rekommenderar, C.-H. Hermansson, kan faktiskt bara beskrivas på det här sättet: Man lånar mer och mer pengar, och då kommer man till sist på

Nr 169

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

obestånd. Slutet på sådana affärer blir konkurs. Det är tydligen det kommunisterna tänker sig. Vi inställer våra betalningar. Vi låter långivarna dra veven, vare sig de finns innanför eller utanför landet. Det är ju så som ett kommunistiskt maktövertagande brukar gå till. Sedan stänger man landets gränser för människor, varor och kapital, och man löser sysselsättningsproblemen och lönsamhetsproblemen genom att kommendera folk att arbeta. Jag anser, C.-H. Hermansson, att man inte bör glömma bort att skildra det slutresultat som blir ofrånkomligt, om vi skulle följa vpk:s rekommendationer för svensk ekonomisk politik.

Sedan, Kjell-Olof Feldt, är det inte riktigt meningsfullt att diskutera detta så länge som den ena parten vägrar att säga någonting om sina egna intentioner. Nu vet vi vad ni under de gångna åren på några punkter har önskat. Ni ville öka arbetsgivaravgifterna i stället för att minska dem. Ni skulle ha försvagat de svenska företagens konkurrenskraft genom en produktionsfaktorsskatt och genom avgifter till struktur- och utvecklingsfonder. Men hur vi på den vägen skulle återfå vår slagkraft i utlandskonkurrensen har ni inte ens försökt svara på.

Sedan ställer Kjell-Olof Feldt frågan: Vad vill ni göra åt utvecklingen när det gäller vår valutareserv? Där svarar jag, Kjell-Olof Feldt, att läget är bekymmersamt. Orsaken till detta är att vi köper för mycket och säljer för litet här i landet. Detta understryker ytterligare vad som framhålls i finansutskottets betänkande, nämligen den bekymmersamma situation som vårt lands ekonomi befinner sig i.

Det viktiga och intressanta i den här debatten blir då inte att bolla med siffror hit och dit utan hur vi på ett riktigt sätt skall informera medborgarna om situationen, hur vi skall få till stånd de besparingsåtgärder som vi alla är överens om måste till och hur vi skall kunna mana fram den offervilja och den vilja till samförstånd och solidaritet som är nödvändig för att dessa åtgärder skall kunna genomföras utan att skapa alltför stora motsättningar i vårt samhälle. Det är den stora frågan, och i det avseendet har Kjell-Olof Feldt gett ett ganska blygsamt bidrag i den här debatten.

Andre vice talmannen anmälde att Carl-Henrik Hermansson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

TORSTEN GUSTAFSSON (c):

Herr talman! Av den hittills förda debatten framgår att det i stort sett råder enighet mellan regeringspartierna och socialdemokraterna om beskrivningen av det läge som vår ekonomi befinner sig i. Men när det gäller frågan om vilka medel som skall användas är tydligen meningsmotsättningarna ganska stora.

De dominerande problemen när det gäller balansen i vår ekonomi är – vilket framhållits av föregående talare här – inflationen, underskottet i bytesbalansen och det stora underskottet i statens budget. Dessutom är investeringsnivån i industrin inte tillfredsställande. Underskottet i statsbudgeten beräknas enligt finansutskottets betänkande för budgetåret 1980/81 till

ca 53,9 miljarder kronor. Den långtidsbudget som presenterats visar att om inte strävandena att dämpa utgiftsflödet eller att påskynda inkomstökningarna lyckas, växer underskottet under de närmaste fem åren till bortemot 80 miljarder kronor. Med ett sådant underskott blir det inte lätt att hålla inflationen nere, eftersom likviditeten i samhällsekonomin då kraftigt ökar.

Jag tycker emellertid att det också finns en plussida i dagsbilden. Jag avser då den förbättring av sysselsättningen som har skett. Antalet arbetslösa i procent av arbetskraften har faktiskt minskat från 2,1 % förra våren till 1,8 % nu. De flesta nya arbetstillfällena har dock skapats i kommunerna, som ökade antalet anställda i fjol med närmare 50 000 personer eller med drygt 5 %. I kommunal tjänst arbetar nu nästan lika många människor som i industrin – eller i runt tal 950 000 personer. Jag går inte närmare in på de kommunala frågorna i övrigt. Dessa kommer senare att behandlas i ett anförande av Rolf Rämgård.

Enighet tycks råda om att huvudvägen bort från dagens balansbrister måste gå via en högre investeringsnivå – speciellt inom industrisektorn. Landets konkurrenskraft måste stärkas om vi skall få en exportbaserad tillväxt. Om den offentliga sektorn skär ner sina utgifter – vilket synes oundvikligt – och därigenom ett bortfall av efterfrågan sker i ekonomin måste detta nämligen kompenseras genom en ökad efterfrågan inom industrisektorn; detta dels för att minska underskottet i bytesbalansen, dels för att hålla sysselsättningen uppe.

Från centerns synpunkt sett – och jag vill särskilt framhålla det – är det viktigt att de regionalpolitiska ambitionerna hålls på en hög nivå. Det är självfallet önskvärt att den behövliga industriella expansionen lokaliseras till områden med undersysselsättning och arbetslöshet. Någon ny flyttlasspolitik vill centern inte ställa upp på.

Sedan regeringen presenterade den reviderade finansplanen och det reviderade budgetförslaget har en besvärlig lönerörelse genomförts. Arbetsmarknadens parter stod i år inför en speciellt svår situation. Som kollektiv hade vi svenskar fått vidkännas en försämring av våra årliga inkomster med ca 10 miljarder kronor – eller ca 2 400 kr. per yrkesverksam svensk – sedan oljepriserna mer än fördubblats under 1979 och i början av 1980. Främst till följd av oljeprishöjningarna förbrukar vi som kollektiv i år för 17 à 18 miljarder kronor mer än vi producerar. I detta läge fanns givetvis inte något utrymme för reallöneökningar. I själva verket måste varje lönerörelse under sådana förhållanden gälla huruvida vi vill låna ytterligare pengar för att ännu ett år upprätthålla vår köpkraft. Vad man har kunnat diskutera har varit anpassningstakten. Det var under dessa omständigheter ett sällsamt skådespel att bevittna de socialdemokratiska förstamajtalarnas budskap. Man fick där intrycket av att det endast var en ogin och löntagarfientlig regering som stod i vägen för den stora utdelningen av den gemensamma kakan.

Som vi alla vet är löntagargrupperna i vårt land – ca 90 % av de inkomsttaxerade är ju löntagare – en mäktig grupp såväl ekonomiskt som politiskt. Ingen klok person i vårt land kan missunna löntagarna deras skäliga

del av kakan. Men man kan med fog fråga sig vem som egentligen var löntagarnas vän i denna lönerörelse. Var det de som i likhet med regeringen försökte teckna en realistisk bild av vårt lands ekonomiska läge och vad som fanns att fördela, eller var det de som i förstamajtalen hejade på för stor huggsexa?

I finansutskottets betänkande 40 kan var och en ta del av utskottets bedömningar av vårt läge, såväl före som efter lönerörelsen, och dra sina egna slutsatser. Många ekonomiska bedömare anser i dag att vår internationella konkurrenskraft visserligen inte har försämrats, men att vi inte heller har förbättrat vårt konkurrensläge. Vi har enligt många bedömare försuttit vår chans att bygga för mindre inflation, mindre utlandslån och en större sysselsättning. Vi står nu inför en besvärlig balansgång i vår ekonomi. Egentligen, herr talman, borde det finnas en nationell enighet om att vidta åtgärder för att sätta vår ekonomi på fötter. Kjell-Olof Feldt höll ett mycket intressant anförande, men där fanns inga som helst öppningar. Jag fick intrycket att skulle några åtgärder vidtas i enighet, så skulle det ske på socialdemokraternas villkor. Det vore angeläget att de närmade sig frågorna från en annan utgångspunkt, att de kunde försöka se gemensamma intressen. Centern för sin del sluter upp kring de sparmål regeringen satt upp vad gäller den statliga budgeten. Men frågan måste naturligtvis ställas: Var står socialdemokraterna?

I gårdagens DN fanns ett ledarstick där måndagens debatt mellan statsministern och socialdemokraternas partiledare kommenterades. Kommentaren lød: "Om man ska lita på Palmes mot alla tänkbara grupper vänliga tonfall skulle han behöva plocka in sina miljarder från barnlösa medelålders villaägare, en grupp som torde omfatta mindre än fem procent av befolkningen; ska de dessutom inte tillhöra kategorin löntagare återstår så få att inte ens totalkonfiskation skulle räcka."

Herr talman! Vi hoppas givetvis att det inte finns någon täckning i verkligheten för en sådan beskrivning som DN:s ledarstick ger. Det vore önskvärt med gemensamma tag för att komma till rätta med de problem vårt lands ekonomi drabbats av.

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga punkter i finansutskottets hemställan i betänkandet 40.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Jag har bara en fråga att ställa till Torsten Gustafsson. Han demonstrerar i sitt inlägg den gamla vanliga centerpartistiska okänsligheten inför fackliga strävanden, jag skulle nästan vilja säga den gamla centerpartistiska fientligheten till fackliga organisationer. Han gjorde det genom att ge en hårresande orättvis bild både av fackföreningens uppträdande i årets avtalsrörelse och av socialdemokratins uppslutning bakom de strävanden LO står för. Vad vi manade till och uppmuntrade till kallade han för en stor huggsexa om den s. k. kakan.

Landsorganisationens linje, som man gav uttryck för redan i november månad i fjol, var att efter tre år av sänkta reallöner för LO:s medlemmar

undvika att få ytterligare ett år med sänkningar av reallönerna. Målet sattes alltså inte högre än att ha löntagarnas köpkraft oförändrad. Det var den stora "huggsexan".

Jag måste fråga Torsten Gustafsson: Är detta en orimlig målsättning för de fackliga organisationerna? Är det en orimlig målsättning ett år då totalproduktionen i landet väntas öka med nära 4 % och industriproduktionen med nära 6 %, då vinster och utdelningar stiger? Är det ett uppträdande från de fackliga organisationernas sida som man skall stå i riksdagens talarstol och fördöma?

Om det är så centerpartiet tänker sköta sin fortsatta relation till de fackliga organisationerna här i landet skulle vi möjligen från snävt partipolitiska synpunkter kunna välkomna det. Men eftersom Torsten Gustafsson fortfarande tillhör regeringsunderlaget är det utomordentligt oklokt – ja, nästan dumt – att sköta relationerna så.

TORSTEN GUSTAFSSON (c) replik:

Herr talman! Kjell-Olof Feldt försöker vända på mitt anförande. Jag tror inte att jag över huvud taget nämnde de fackliga organisationerna och deras insatser i avtalsrörelsen. Jag talade om de socialdemokratiska förstamajtalarnas uppträdande, och det är en helt annan sak. Där tycker jag att det socialdemokratiska partiet visade en bristande ansvarskänsla för den lönerörelse som vi stod inför.

Sedan frågar Kjell-Olof Feldt mig om det är en orimlig begäran att försöka behålla sin reallön. Mitt svar är: Nej, det är det inte. Vi får emellertid se till den situation som vi nu befinner oss i. Ingen kan ju ersättas för de stigande oljepriserna. Ingen kan skyllas för att oljepriserna har stigit. Vi kan inte ta ut de prisstegringarna av någon. De måste betalas gemensamt av oss alla – följaktligen också av löntagarna.

Någonting som frapperade mig när jag lyssnade på Kjell-Olof Feldts inledningsanförande var att han räknade upp en del länder och deras förhållanden men glömde bort Danmark. Där har det suttit en socialdemokratisk regering under hela 1970-talet. Nu går Anker Jørgensen ut och säger att reallönerna måste sänkas med 4–5 % om året.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Det går inte att rädda sig bakom några dialektiska övningar, Torsten Gustafsson, och bortförklara syftet med det första inlägget. Alla förstamajtalare från vårt partis sida gjorde en sak, nämligen upprepade den ståndpunkt som LO hade intagit. Vi ställde inte kraven högre än vad LO hade gjort.

Jag kan förstå att Torsten Gustafsson nu säger att det inte är orimligt att man försöker bevara sin reallön. Han kan knappast göra något annat, eftersom det är exakt vad landets jordbrukare krävde och fick av den borgerliga regeringen. En del undrar om de inte t. o. m. fick litet mer. Denna snabba reträtt av Torsten Gustafsson var naturligtvis nödvändig ur många synvinklar, men jag spårar ändå den gamla okänsligheten för och litet av

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

fientligheten mot just fackföreningsrörelsens strävanden.

Jag är rädd för att Torsten Gustafssons kunskaper om vårt södra grannland och dess politiska förhållanden inte är fullständiga. Under 1970-talet har landet haft borgerliga regeringar i två perioder. Det var under dessa borgerliga regeringar som grunden lades för den danska ekonomiska krisen. Vad den danska socialdemokratien har fått syssla med sedan dess – och det lär bli fallet också här i landet efter 1982 eller när det blir – är att rensa upp i det konkursbo som dessa regeringar lämnat efter sig.

TORSTEN GUSTAFSSON (c) replik:

Herr talman! Kjell-Olof Feldt är en vän av starka ord. Nu använder han sig av ordet fientlighet när det gäller centerns inställning till fackföreningsrörelsen. Att känna fientlighet till en stor folkrörelse i vårt land är någonting som är helt främmande för centern. Jag trodde faktiskt att Kjell-Olof Feldt hade förstått att centerns inställning till fackföreningsrörelsen inte kan vara den.

Nu säger Kjell-Olof Feldt att jordbrukarna får mer än bibehållen reallön. Jag tror inte vi skall dra upp någon jordbruksdebatt, men jag vill ändå säga att jordbrukarna får sin inkomstsäkring i efterskott. Prisstegringarna har alltså redan inträffat innan jordbrukarna får sin del – de får ligga ute med pengarna.

När det gäller Danmark säger Kjell-Olof Feldt att där funnits borgerliga regeringar som ställt till det så förfärligt att socialdemokraterna sedan haft fullt upp med att lägga till rätta. Här i Sverige har det varit tvärtom – vi har under den första hälften av 1970-talet haft en socialdemokratisk regering som ställt till det så med ekonomin att den regering som nu sitter måste göra stora ansträngningar att vrida utvecklingen rätt.

LARS TOBISSON (m):

Herr talman! I finansdebatten för drygt tre månader sedan tecknade oppositionens talesmän även den närmaste framtiden på det ekonomiska området i dystra färger. Vi kan nu konstatera att konjunkturen har hållit sig uppe bättre än vad ens den borgerliga riksdagsmajoriteten då vågade hoppas. Å andra sidan har det inträffat händelser, som ytterligare försvårar det långsiktiga arbetet på att rätta till balansbristerna i svensk ekonomi. Jag tänker då främst på den stora arbetskonflikt och den löneuppgörelse som tillkommit efter det att den reviderade finansplanen lades fram i slutet av april.

Den ekonomisk-politiska strategi som kommer till uttryck i den reviderade finansplanen går ut på att långsiktigt söka återställa vårt lands yttre och inre balans genom en exportledd tillväxt, vilket förutsätter en väsentlig höjning av investeringstakten i näringslivet och därmed en stark begränsning av det reala utrymmet för löneökningar och ökad konsumtion. Enligt huvudalternativet beräknades löneökningen 1980 uppgå till 7,5 %, för att 1981 och 1982 stanna vid 6 % per år. Jämfört med en tänkt högre löneökningstakt bedömdes detta alternativ ge lägre prisstegringar, bättre konkurrenskraft,

högre exportutveckling, minskat behov av utländsk upplåning och ett bättre sysselsättningsläge utan att därför reallönerna skulle behöva utvecklas sämre.

Alldeles bortsett från det ekonomiska avbräck som produktionsbortfallet till följd av konflikten medförde, resulterade årets avtalsrörelse i försämrade möjligheter att råda bot på balansrubbingarna i svensk ekonomi. Som finansutskottet konstaterar i sitt betänkande beräknas de nu träffade avtalen leda till en lönekostnadsökning per timme 1980 på 11,5 % eller 3 procentenheter mer än utgångspunkten för den reviderade finansplanen. Detta medför att inflationstakten blir drygt 2 procentenheter högre än tidigare beräknat, att utrikesbalansen försämras med ca 1,5 miljarder kronor, att vi inte återvinner konkurrenskraft i den utsträckning vi tänkt oss och att situationen på arbetsmarknaden nästa år blir sämre än vad den annars hade behövt vara.

Det finns således starkt fog för finansutskottets konstaterande att löneuppgörelsen har rubbat grunden för regeringens ekonomiska politik. Det kan ges många förklaringar och knyts många reflexioner till detta faktum. Jag skall nöja mig med att beröra det motiv för större lönehöjningar som med särskild styrka framfördes från löntagarsidan, nämligen önskemålet att slå vakt om reallönen.

Min utgångspunkt blir då det program för ökad köpkraft som vi moderater lade fram inför valet förra hösten. Vi förutsåg där att utrymmet för reala lönehöjningar och ökad privat konsumtion skulle bli utomordentligt begränsat under de kommande åren. Med socialdemokraternas skatte- och utgiftspolitik skulle följden bli en direkt sänkning av de yrkesverksammas reala inkomster efter skatt.

För att få till stånd de ökade arbetsinsatser som behövs för att förbättra Sveriges konkurrenskraft fordrades enligt vår mening att de förvärvsarbetande kunde räkna med att få behålla en rimlig del av den produktionsökning som de medverkade till att skapa. För att detta skulle kunna förverkligas inom ramen för måttliga löneökningar krävdes en sänkning av marginalskattorna i vanliga inkomstlagen. Utrymme för detta borde skapas genom en neddragning av de offentliga utgifternas ökningstakt.

Låt mig, herr talman, här få korrigera Kjell-Olof Feldts påstående att vi moderater obekymrade talade om skattesänkningar i förra valrörelsen. Vi underströk dessutom behovet av att hålla nere de offentliga utgifterna och fick uppbära mycken kritik härför. Sedan dess har förståelsen för att det är nödvändigt med besparingar spritt sig.

Jag vill gentemot Kjell-Olof Feldt också framhålla att OECD såväl förra våren som i år i stort har anslutit sig till regeringens ekonomisk-politiska bedömningar. OECD ser i oljeprishöjningarna huvudorsaken till de balansproblem som vi brottas med. Enligt OECD hade Sverige inför 1980 inte mycket annat att välja på än att lägga tyngdpunkten vid en politik som syftar till att undvika en pris- och lönespiral samt lägga en press på vinsterna.

Regeringen och riksdagen beslöt att förbättra utgångsläget för avtalsför-

handlingarna genom att sänka marginalskattesatserna och införa ett marginalskattetak för 1980 samt genom att dra ned de offentliga utgifternas ökningstakt från tidigare vanliga 6 à 7 % om året till en nivå som rymdes inom den totala tillväxten i ekonomin. Senare under avtalsrörelsen erbjöd regeringen ytterligare insatser för att sänka inkomstskatten och förhindra pris- och hyreshöjningar, allt i syfte att hålla löneökningarna på en nivå förenlig med regeringens ekonomiska politik.

Ändå misslyckades detta. Den avgörande orsaken var, som jag ser det, just oljeprishöjningarna, som medförde att en utveckling enligt regeringens huvudalternativ för den ekonomiska politiken måste leda till en reallöneförlust med någon dryg procentenhet för den genomsnittlige löntagaren. Arbetskonflikten och den högre lönenivån i avtalsuppgörelsen kan då tolkas så, att löntagarna vägrade att godta en minskning av den behållna lönens köpkraft. Den logiska konsekvensen av detta är att löntagarna också valde en kraftigare nedskärning på den offentliga utgiftssidan än vad regeringen hade tänkt sig – detta under förutsättning att man inte med en ökad upplåning utomlands vill försena den återgång till samhällsekonomisk balans som alla säger sig verka för.

Redan det mål som det reviderade budgetförslaget anger för regeringens sparprogram är mycket ambitiöst. Men som finansutskottet konstaterar har vi inget annat val än att vandra den väg som regeringen här anvisar. För – som både ekonomi- och budgetministern betonar upprepade gånger i sina resp. aktstycken – vi kan bara inte fortsätta i den alternativa färdriktning som står till buds på den av socialdemokraterna väl upptrampade stigen mot ett allt högre skattetryck.

Strävan måste vara att – trots vad som har hänt i år – söka återföra den ekonomiska utvecklingen till den kurs som anges i regeringens huvudalternativ för 1981 och 1982. Med vad vi lärt oss om löntagarnas vägran att acceptera reallöneföruster och med bevarande av utgångspunkten att det måste skapas utrymme för en industriell expansion hamnar man då ofrånkomligt i slutsatsen att kraven på besparingar inom den offentliga sektorn snarast har skärpts.

Från socialdemokratiskt håll klagar man nu alldeles väldigt över att regeringen ännu inte har preciserat var och hur dessa besparingar skall göras. För min del tycker jag det är fullt naturligt att regeringen väntar med att presentera sin sparplan tills den är färdig. Den bör framläggas såsom ett helt, inte styckevis och delt. Det måste rimligen underlätta prövningen av förslagen här i riksdagen att kunna se dem alla i ett sammanhang.

Statsministern har klagat att regeringen avser att offentliggöra sparprogrammet till hösten. Finansutskottet har tagit fasta på detta och framhåller dessutom att vissa beslut kan behöva träda i kraft redan tidigt under år 1981. Vad som då främst har föresvävat oss är åtgärder för att jämna marken för den avtalsuppgörelse som skall träffas för nästa år. Sålunda avser den utökning av den särskilda skattereduktionen som vi i dag skall fastställa endast inkomståret 1980. Här är det rimligt att ta ytterligare ett steg på den successiva marginalskattesänkningens väg och att därvid avlägsna de

ojämnheter i marginalskattekurvan som det beslut vi nu skall fatta tyvärr ger upphov till. Jag har med tillfredsställelse läst i skatteutskottets betänkande nr 62 att man där förutsätter att så skall ske.

Herr talman! Jag har här uppehållit mig vid den restriktion för den ekonomiska politiken som ligger i det knappa utrymmet för reala löneökningar i framtiden. Jag har också betonat angelägenheten av att vi får till stånd en snabb utbyggnad av vårt näringsliv, vilket förutsätter tillgång på riskvilligt kapital. Detta för direkt över till den pågående debatten om löntagarfonder, som ju intensifierats i samband med den terminsavslutning utredningen höll i går, där magister Larsson avkrävde ledamöterna en redovisning av vad de inhämtat och kommit fram till under det gångna arbetsåret.

Vad som hände i årets avtalsrörelse har åberopats som skäl för ett snabbt införande av kollektiva löntagarfonder. Dels har det sagts att facket här har demonstrerat sin styrka och att det därför är lika bra att låta fondförespråkarna få sin vilja fram och försöka få vara med om att påverka detaljutformningen. Dels har man gjort gällande, att om det i år hade kunnat göras avsättningar till kollektiva fonder, skulle löntagarna ha nöjt sig med väsentligt lägre lönehöjningar.

Jag delar inte någon av dessa båda uppfattningar. Balansen mellan olika intressenter i den svenska blandekonomin kräver att man inte genomför den långtgående maktkoncentration till facket som införandet av kollektiva löntagarfonder skulle medföra. Och just det mycket knappa utrymme för reallönehöjningar som kan förutses för kommande år talar emot sådana nya arbetsgivaravgifter som socialdemokraterna i första hand vill lägga till grund för fondupbyggnaden.

På samma sätt som årets arbetskonflikt och löneuppgörelse får tolkas så, att löntagarna motsatte sig en minskning av lönens köpkraft, fastän konsekvensen – vid en given utlandsupplåning – måste bli en kraftigare begränsning än planerat av de offentliga utgifterna, får man anta att löntagarna skulle motsätta sig en nedpressning av sin reala lönestandard, även om det uppgivna syftet skulle vara så gott som detta att skapa utrymme för en ökad kapitalbildning i näringslivet. Detta gäller alldeles särskilt om kapitalbildningen skulle ske i kollektiva former utan möjlighet till någon personlig fördel för den enskilde individen.

Särskilt i det pressade läge som många företag befinner sig i och har att motse under de närmaste åren skulle ytterligare pålagor i form av arbetsgivaravgifter få en starkt negativ effekt på investeringsviljan. Av liknande skäl måste tanken på en permanent obligatorisk vinstdelning till övergripande fonder avvisas. Bland alla principiella och praktiska invändningar skall jag här påtala endast en i och för sig avgörande nackdel: en vinstdelning medför med nödvändighet en höjning av företagets kapitalkostnader och minskar därmed deras investeringsvilja, vilket är raka motsatsen till vad som sagts vara avsikten. Däremot kan det naturligtvis även i framtiden visa sig lämpligt att i vissa lägen besluta om tillfälliga avsättningar till särskilda vinstkonton, alldeles som vi kommer att göra här i kammaren i

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

dag.

Av här angivna skäl bör den åsyftade ökningen av både ägandespridningen och kapitalbildningen i näringslivet i princip uppnås, inte genom tvångsmässiga avsättningar till fackligt eller statligt styrda fonder, utan på frivillig väg med hjälp av stimulansåtgärder, främst skattefavourer. En naturlig utgångspunkt blir då det nuvarande skattefundsparandet, där beslutet att delta fattas av den enskilde individen. Detta system kan sedan kompletteras avtalsvägen, t. ex. enligt de riktlinjer som nyligen angetts i en departementspromemoria om aktiesparfonder för anställda i visst företag eller inom viss koncern.

Herr talman! Regeringen slår i kompletteringspropositionen fast, och finansutskottet ansluter sig till detta, att det stora problemet i svensk ekonomi är att vår samlade produktionskapacitet är otillräcklig i förhållande till vår totala resursförbrukning. Både regeringen och finansutskottet ordinerar en utbyggnad av den förra och en begränsning av den senare. Den senaste tidens händelser på arbetsmarknaden har dessutom enligt min mening visat, att den nödvändiga bantningen ännu mer än vi tidigare haft klart för oss måste förläggas till den offentliga utgiftssidan. Det kommer att bli mycket besvärligt att dra ned på den "trivselvikt" vi ådragit oss och samtidigt ha ork över för att lägga ut kostymen. Men det är alldeles ofrånkomligt, om vi så småningom skall kunna återuppnå ett balansläge, varifrån produktionskapacitet och resursförbrukning skall kunna växa i takt med varandra.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till finansutskottets hemställan i dess betänkande nr 40.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Tre talare i rad för regeringspartierna har nu använt en stor del av sina anföranden åt att angripa det ingångna löneavtalet. Det skapar inflation, det sänker konkurrenskraften och det ökar våra underskott i bytesbalansen. Om man skall tro dessa talare är avtalet en enda stor olycka.

Då skulle jag vilja ställa en fråga till Lars Tobisson för att möjligen undanröja ett mysterium som existerar i detta sammanhang och som vi vet att många människor ställer sig frågande inför.

Det första avtal som slöts i maj månad avsåg de offentliganställda, dvs. statens och kommunernas anställda. Det avtalet blev detsamma som det bud som framlades av statens arbetsgivarverk och av de kommunala arbetsgivarerna. I arbetsgivarverkets styrelse är regeringen representerad via åtminstone en statssekreterare. Regeringen har också, i varje fall enligt vad som sägs, en löneminister, hämtad ur centerpartiet, med ansvar för bl. a. statens lönepolitik som arbetsgivare.

Nu är frågan: Vad betyder detta för regeringens handläggning av avtalsfrågorna? Betyder inte detta att regeringen i förväg godkänt arbetsgivarverkets bud? Om regeringen inte gjorde det, vad gjorde i så fall löneministern? Var fanns han under den här tiden? Hur uppfyllde han det konstitutionella ansvar han har? Och vad gjorde hans statssekreterare som

sitter i arbetsgivarverkets styrelse?

Med andra ord, Lars Tobisson: Hur kan en regering så våldsamt kritisera och förtala ett löneavtal, om man själv i förväg godkände det?

LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Kjell-Olof Feldt säger att jag tillsammans med övriga talare för den borgerliga majoriteten skulle ha angripit löneavtalet.

Jag har tvärtom uttalat en förståelse för att det blev som det blev. Jag beklagar att löneavtalet hamnade på den nivå vi har fått, för det kommer att leda till problem för vår ekonomiska politik och långsiktigt även hålla tillbaka den välfärdsutveckling som kommer löntagarna till del. Men jag konstaterar att vi här har att ta fasta på vad som inträffade, nämligen en vägran från löntagarnas sida att, ens under de förutsättningar som gällde, med stigande oljepriser utifrån, godta en försämring av den reala lönestandard. Jag menar att vi får lägga detta till våra erfarenheter som ett faktum att utgå ifrån i fortsättningen.

Det betyder – eller hur, Kjell-Olof Feldt? – att om vi inte vill öka utlandsupplåningen, om vi vill stärka industrins expansionskraft, måste vi hålla igen på de offentliga utgifterna, kanske ännu mer än vad vi fått antydningar om att regeringen vill göra.

Sedan frågade Kjell-Olof Feldt om de offentliga avtalen. Den frågan borde kanske med större hopp om konkreta och detaljerade svar ställas till företrädare för regeringen. Men jag vill påminna om den situation som förelåg då regeringens strävanden att undvika en öppen arbetskonflikt hade misslyckats. Det pågick en omfattande strid på löne marknaden, med konsekvenser för vår ekonomi på sikt. Det gällde alltså – även om man var medveten om att det kunde bli en hög lönenivå – att få slut på de öppna stridsåtgärderna. Det måste alltså vägas in i denna bild. Jag vill gärna beklaga att man denna gång inte kunde uppnå det mål som jag tror alla parter, även t. ex. LO, är angelägna om, nämligen att det är de inom exportindustrin verksamma och inte de offentliganställda som skall gå före i löneförhandlingar och när det gäller att sluta avtal.

Vi har anledning att konstatera att ett problem i detta sammanhang var att kommunerna, som utgör en del av de offentliga arbetsgivarna, hade avsatt stora pengar i sina budgetar för löneökningar som de tyckte att de måste ta fram i ett läge med besvärande konflikter i gång. Det har naturligtvis också medverkat i denna situation. Den lärdom som kan dras av detta har vi anledning att ta fasta på för framtiden.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Lars Tobisson försökte göra sitt svar så undvikande som möjligt, men han kunde ändå inte undvika att det gav en väsentlig upplysning. Tydligt var det så att regeringen godkände detta avtal. Och jag måste säga att det hade varit mycket märkligt om så inte varit fallet.

Men något återstår tydligen ändå att fundera över för regeringen, och jag skall inte begära att Lars Tobisson talar om hur det har gått. Det är nämligen

så, enligt uppgifter, att de s. k. samordningskanslierna i kanslihuset har fått i uppdrag att analysera vad som egentligen hände när de offentliganställda fick sitt avtal före den privata sektorn.

Nu ser jag att löneministern har kommit in i kammaren. Eventuellt har han också begärt ordet. Det är möjligt att han kan kasta något ljus både över vad som hände och över skälen till att hans handläggning av sina ämbetsfrågor nu måste utredas av samordningskanslierna. Det är ett nytt inslag när det gäller sättet att utkräva ansvar av våra regeringsledamöter, som vi med intresse noterar nu har dykt upp.

Sedan hjälper det inte vad Lars Tobisson säger nu. Han själv, hans partiledare och företrädare för regeringspartierna har i så många sammanhang beskrivit detta avtal som den stora riksolyckan, och de har inte i något avseende sparat på krutet för att lägga hela ansvaret på de fackliga organisationerna och på löntagarna. Det har alltså hos många, däribland mig, väckt förvåning att man inte tidigare har vågat antyda att regeringen var i hög grad medverkande. Och vad man till slut fick acceptera, det var att hela den Fälldinska strategin totalt föll sönder och samman, och sedan fick man ta konsekvenserna av det.

Jag vill säga en sak om oljepriserna, som Lars Tobisson och många andra också har velat ge huvudskulden för våra dåliga utlandsaffärer. Det visar sig helt klart att de höjda oljepriserna till stor del kompenseras av att den svenska exportindustrin så kraftigt höjde sina priser. Dessa prishöjningar hade exportindustrin naturligtvis inte kunnat göra, om inte oljepriserna hade höjt den allmänna inflationsnivån. Av den totala oljeprishöjningen på 9 miljarder kompenserade man 6 miljarder genom höjda exportpriser. Det är det som är förklaringen till att jag kan hävda att det är mera grundläggande orsaker än oljeprishöjningen som gör att vi denna vår på fem månader har lånat upp 9 miljarder kronor utomlands. Om detta hade herr Tobisson visligt nog ingenting att säga.

LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Jag konstaterar att Kjell-Olof Feldt inte besvarade min fråga, om inte också han anser att vi med den högre lönenivå som avtalet gav faktiskt måste tänka oss större besparingar i de offentliga utgifterna för att det hela skall gå ihop, om vi inte skall dra på oss en högre upplåning utomlands och om vi inte vill godta en alltför långsam utvecklingstakt i industrin. Det här är en besvärlig fråga, men jag tror att vi återkommer till den i fortsättningen.

Jag skulle i denna replik gärna vilja påtala en motsättning i oppositionens argumentation. Det sägs dels att regeringen och riksdagsmajoriteten bedriver en slapp finanspolitik som medfört stora budgetunderskott, dels att det bedrivs en svängremspolitik som gått ut över människors välfärd.

En svängrem används rimligen för att strama åt. De åtstramningsåtgärder som regeringen vidtagit – och kanske ännu mer de som förutskickas – har bl. a. haft till syfte att begränsa budgetunderskottets storlek. Felet måste då vara, enligt socialdemokraterna, att åtstramningen inte skedde med andra

medel. I stället för besparingar vill man i större utsträckning satsa på skattehöjningar.

Men, herr Feldt, även högskattepolitik är svångremspolitik! Höjda skatter beskär människornas privata standard. Och därtill kommer – det är skälet till att vi moderater liksom regeringen i övrigt inte vill följa den vägen annat än i enskilda fall – att höjda skatter motverkar arbetslusten och viljan att göra nya satsningar. Det betyder att man begränsar utrymmet för välfärdsutvecklingen för alla våra medborgare, även på sikt.

Andre vice talmannen anmälde att Kjell-Olof Feldt anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Statsrådet OLOF JOHANSSON:

Herr talman! Jag noterar med glädje att Kjell-Olof Feldt har kvar sitt gamla intresse för lönefrågor. Han tillhör dem i denna kammare som i positionen som personalminister har haft möjlighet att lära sig hur kontakterna mellan regeringen och arbetsgivarverket sker.

Kjell-Olof Feldt hade några svepande formuleringar i en fråga som jag egentligen inte tänkte ta upp här och som bör diskuteras i ekonomisk-politiska termer, nämligen frågan om det skulle bli ett avtal i reala termer eller i nominella termer. Den debatten kanske vi kan vänta med tills övriga regeringsföreträdare kan delta.

Men det är helt klart att det under avtalsrörelsens gång visade sig att det inte fanns tillräckligt intresse från parternas sida att göra upp i reala termer så långt man kunde komma, utan man ville gå den andra vägen. Och därvid blev det. Detta är viktigt att ha som bakgrund när man hör talet om att regeringen lade sig i och styrde och ställde i avtalsrörelsen. Det gick ju inte alls till på det sättet, och det vet de som är insatta i dessa frågor.

Det som regeringen hade att svara för var naturligtvis denna fråga: Är buden förenliga med det åtgärds paket som har presenterats? Ja eller nej? Det var den relevanta fråga som ställdes till regeringen och som också fick sitt svar beträffande en s. k. trevare från medlarna. Det kom då omedelbart anklagelser, bl. a. i Aftonbladet, för att jag och andra inom regeringen höll på att styra och alltså direkt var de som avgjorde om det skulle bli strejk och lockout på den offentliga sidan. Det är en helt grundlös beskrivning av verkligheten som jag nu klart och eftertryckligt vill dementera.

Kjell-Olof Feldt kanske inte har varit tillräckligt uppmärksam på detta, men jag har faktiskt gjort en kommentar till avtalsrörelsen när den väl var klar. Där noterade jag det tillfredsställande för samhället i att vi äntligen kunde rädda arbetsfreden. Jag sade också att jag tyckte det var positivt med den mycket klara låglöneprofilen i uppgörelsen. Det blir naturligtvis dyrt, i synnerhet på de kommunala områdena – dyrare än på statens område – men jag anser att den är ett värdefullt bidrag till den utjämning vi vill ha, inte minst för att i detta samhälle hävda kroppsarbetet, t. ex. i de ofta tunga vårdräktena.

Jag sade dessutom att vi skulle utvärdera och analysera vad som egentligen

Nr 169

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

skett. Det arbetet pågår inom arbetsgivarverket liksom inom regeringskansliet. Jag har också uttalat att en diskussion om att begränsa strejkrätten eller möjligheterna att vidta stridsåtgärder inte har någon omedelbar aktualitet. Jag tror detta är ett viktigt konstaterande, eftersom man nu i första hand måste göra en analys och en utvärdering av det som skett.

Det är alltså inte, som Kjell-Olof Feldt försöker göra gällande, några skumraskaffärer som har pågått, utan vi har haft en avtalsrörelse, där huvudansvaret har legat på arbetsgivarverket och där naturligtvis regeringen och jag själv hela tiden har hållits informerade.

Det är härutöver viktigt att komma ihåg några grundläggande fakta, nämligen bl. a. att offentligsidans arbetsgivare i den här avtalsrörelsen har haft ett samarbete, vilket Kjell-Olof Feldt mycket väl känner till. Det är det samarbete som sker inom den s. k. OASEN, alltså den samarbetsorganisation i vilken bl. a. förhandlingscheferna från kommunförbunden och arbetsgivarverket liksom också min statssekreterare ingår. Självfallet sker en mängd kontakter i olika riktningar inom ramen för det här samarbetet och enligt de riktlinjer för detta som lades fast så tidigt som i november 1979.

Jag har härmed gått igenom något av de grundläggande förutsättningarna när det gäller själva arbetsformerna för avtalsrörelsen. I slutfasen av avtalsrörelsen hade vi som alla veten till omfattningen mycket stor arbetskonflikt, och självfallet måste vi inom regeringen väga in detta i våra bedömningar av hur vi skulle agera som arbetsgivare. Som Kjell-Olof Feldt mycket väl begriper måste det, utöver av själva nivåhöjningen, göras en samhällsekonomisk bedömning även av det faktum att 700 000 anställda – och kanske fler än så – på den svenska arbetsmarknaden var uttagna i strejk och lockout och att det svenska samhället var på väg mot kaos. Jag vill uttrycka det så, att tyngden i de åtgärder som SAF tog till hade en definitiv verkan så till vida att en snabbare upplösning av avtalsrörelsen pressades fram än vad som annars hade blivit fallet. Det är i varje fall min personliga bedömning att konfliktens omfattning var en viktig faktor för att vi skulle acceptera det bud som lades fram.

Det talas också om att den ene är löneledande och den andre inte. Men när det föreligger en situation där vi redan har en medling, där det alltså är medlarna som lägger buden, där buden läggs vid en och samma tidpunkt och där ramarna är gemensamma, då tycker jag det pratet är irrelevant. I en sådan situation är ingen löneledande längre, utan då har man en total samordning. I det läget var det naturligtvis bara fråga om att göra upp eller inte. Det gällde helt enkelt att bestämma sig för om den stora konflikten skulle fortsätta eller ej.

Alla som har följt avtalsrörelsen vet också att vi i dess tidigare skede inte gick ut med några stora utfästelser utöver vad privatsektorn kom med. Då anklagades vi från våra motparter på den offentliga sidan – och där fanns väl också en del av Kjell-Olof Feldts sympatisörer – för att inte vilja förhandla. Man må bestämma sig för vilken linje man skall driva i argumentationen här! Vi var beredda att förhandla, men vi var inte beredda att gå ut först och bestämma en nivå. När däremot medlingen var ett faktum, då var den frågan

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

ur världen. Då gällde frågan om lockouten skulle fortsätta eller inte.

Jag vill som sagt understryka vikten av att vi nu verkligen analyserar och utvärderar det som har hänt. Såvitt jag vet har inte samordningskanslierna något särskilt uppdrag att göra en sådan utvärdering, utan det arbetet sker inom budgetdepartementet och inom statens arbetsgivarverk. Den uppgiften har vi, och den skall vi fullfölja. Efter kontakt med parterna kommer vi sedan också att dra slutsatser av resultatet av den utvärderingen.

Jag kan också berätta att vi kommer att ha nära kontakt med de nordiska grannländerna när det gäller den här frågan. I det sammanhanget vill jag säga att det kanske vore bra om somliga här i Sverige började informera sig om vad som händer i t. ex. Norge och Danmark på det här området. Helst borde de göra det innan vi befinner oss i samma läge som man har där, vilket skulle medföra att vi tvingas att strama åt avtalsituationen ytterligare, utöver vad som här diskuteras. Jag tror det vore bra om Kjell-Olof Feldt ville något diskutera också detta och göra en jämförelse mellan de olika nordiska länderna i det här avseendet. De socialdemokratiska regeringarna i Norge och Danmark har verkligen tagit till hårda metoder för att begränsa möjligheterna för arbetsmarknadens parter att sluta avtal. Om vi skall undvika att hamna i samma situation som de, krävs enligt min uppfattning en bred samverkan och ett brett samförstånd mellan de politiska partierna. Jag hoppas Kjell-Olof Feldt är beredd att ställa upp på en sådan öppen dialog.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Olof Johansson åberopar en kommentar till löneavtalet som han skulle ha avgivit. I den hade han uttryckt sin tillfredsställelse med att arbetsfred hade uppnåtts och att en låglöneprofil hade skapats, och han hade uttalat att han över huvud taget var ganska nöjd med det hela. Tydligt är det så att det inte bara är jag som har missat den här kommentaren, utan det har också Olof Johanssons statsrådskolleger gjort. Deras kommentarer har bevisligen varit av det rakt motsatta slaget, dvs. att ingenting i det här avtalet var annat än elände och olycka för den svenska ekonomin och också för de svenska arbetstagarna.

En utvärdering pågår av vad som hänt under de här veckorna i maj, säger Olof Johansson, men såvitt han vet är det inte samordningskanslierna som sysslar med det. Det kanske är så. Jag vill bara notera att Lars Tobisson inte dementerade den uppgift om detta som jag anförde, så vi får väl se var någonstans kvasten går för att ta reda på hur det gick till.

Det var litet mycket av slingerbulteri på min enkla fråga, om regeringen godkände arbetsgivarverkets ställningstagande och därmed också i förväg godkände budet. Olof Johansson talade om att regeringen var informerad, att man hade många kontakter – det var tydligen mycket spring hit och dit. Men det borde gå att svara ja eller nej på min fråga. Godkände regeringen arbetsgivarverkets ställningstagande att före Svenska arbetsgivareföreningen godta medlarnas bud? Om regeringen gjorde det, betyder inte detta därmed att Gösta Bohman avgjorde utfallet av avtalsrörelsen? Det är ju den

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

enkla innebörden av detta. Om regeringen godkände budet i förväg, då var den med i processen på ett sätt som jag utgår ifrån att den måste vara om den skall ta sitt ansvar som arbetsgivare. Men då är också mycket av det som man från regeringens sida sagt efter uppgörelsen ännu obegripligare än det var innan jag fick den här upplysningen av statsrådet Johansson.

Statsrådet OLOF JOHANSSON:

Herr talman! Jag har inte i första hand haft anledning att kommentera utfallet i själva avtalsrörelsen ur samhällsekonomisk synpunkt. Att göra kommentarer från den utgångspunkten faller inte under mitt ansvarsområde inom regeringen. Därför gjorde jag det inte heller, och därför lämnade jag också i den här debatten bara principiella synpunkter i det här avseendet. En debatt om de samhällsekonomiska konsekvenserna av avtalsrörelsen kommer ju att föras senare i dag.

Jag vill dock säga att det inte är så som Kjell-Olof Feldt försöker göra gällande, att det behöver vara någon motsättning mellan den kommentar jag har gjort och frågan om avtalet är förenligt med det samhällsekonomiska utrymme vi har. Regeringen är på det klara med att ett avtal som i stället hade byggts på reala termer och varit förenligt med hela åtgärds paketet hade varit till fördel för den svenska ekonomin. Det är inget som helst tvivel om detta. Vad diskussionen gäller är naturligtvis om ett avtal med regeringens åtgärdsprogram som grund hade kunnat förenas med bibehållna realinkomster eller om utfallet blir bättre för löntagarorganisationerna med nu träffat avtal. Det vet ju ingen i förväg, för ingen har facit i det avseendet – inte heller Kjell-Olof Feldt.

När det gäller hanteringen av själva godkännandet av avtalet går det ju formellt till så – vilket jag antar att Kjell-Olof Feldt känner till – att godkännande sker här i riksdagen genom lönedelationen, och sedan får regeringen tillbaka det. Det är just vad som hänt i dag på morgonen, om jag är rätt underrättad.

Men vi kanske inte skall ägna oss åt formaliteterna. Jag informerades strax före kl. 18 – det var någon timme före – om arbetsgivarverkets ställningstagande den dag då uppgörelsen träffades, dvs. den 11 maj. Jag var hela tiden informerad om stämmingsläget och tonläget i arbetsgivarverkets styrelse och hade ingenting att invända mot styrelsens bedömning. Styrelsen höll två sammanträden – ett på lördagen och ett på söndagen i den aktuella helgen.

På det sättet har jag godkänt det hela, och jag har rapporterat detta för regeringskretsen som helhet därefter.

Sedan var jag dessutom informerad om – men det var i ett mycket sent skede samma kväll – att SAF skulle säga nej. Det var inte någonting som jag hade att ta ställning till personligen, och jag gjorde det inte heller. Jag bara konstaterade, tillsammans med den övriga regeringskretsen, att det var riktigt att vädja till SAF att ta tillbaka sitt nej och vända det till ett ja.

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Detta leder faktiskt fram till ännu en fråga, för nu är versionen den här: Strax före kl. 18 – mycket exakt angivet – informerades löne ministern om arbetsgivarverkets ställningstagande. Han godkände detta ställningstagande. Sedan rapporterade han till regeringen om detta sitt ställningstagande. Betyder det, Olof Johansson, att regeringen som kollektiv aldrig godkände avtalet, utan att det var löne ministern ensam som godkände det?

Det skulle i så fall förklara, herr talman, Gösta Bohmans uppenbara ilska över vad som hände. Jag avlyssnade honom i radions morgoneko på måndagen, och en argare ekonomiminister har jag sällan hört, vilket inte säger litet när det gäller just den här ekonomiministern. Det kanske också förklarar varför det här ryktet om att samordningskanslierna skall utreda herr Johanssons förhåvanden har kommit i svang.

Ja, herr talman, det var en intressant inblick i hanteringen av denna fråga. Men nu har statsrådet Johansson en möjlighet att klara ut denna enkla sak: Godkändes det här ställningstagandet, och därmed budet och avgörandet i avtalsrörelsen, av regeringen, av dess olika statsråd, eller var det ett beslut av Olof Johansson, varom regeringen sedan underrättades?

Statsrådet OLOF JOHANSSON:

Herr talman! Kjell-Olof Feldt har en benägenhet att försöka göra det här krångligare än det är, och han försöker dessutom komma med misstänklighöroranden. Det är olyckligt, för de här sakerna skall man ju hantera precis så som de hanterats i verkligheten. Det betyder att jag naturligtvis har informerat regeringen i dess helhet och delgivit regeringen min bedömning, att jag icke haft någon invändning mot SAV:s ställningstagande, och det har inte föranlett någon åtgärd i regeringen.

Det är den exakta händelseutvecklingen, och det finns alltså inte något utrymme för att göra det här till vare sig någon enmansteater eller någonting annat, för det var inte teater! Det var det sätt på vilket vi naturligtvis låter det organ som sitter mitt i beslutsprocessen – arbetsgivarverket – i första hand göra sin bedömning. Arbetsgivarverket gjorde dessutom bedömningen vid två tillfällen – man hade sammanträde på lördagen och söndagen. Under hela den här fasen var jag informerad, statsministern var informerad och jag utgår från att ekonomiministern också var informerad om de diskussioner som fördes. På den grundvalen hade vi att göra vår bedömning, om vi hade någon invändning eller icke, och det gjorde jag som personalminister och rapporterade detta till regeringen före kl. 18.

ERIK WÄRNBERG (s):

Herr talman! I samband med den ekonomiska debatten har riksdagen att i dag ta ställning till en serie skatteförslag som betyder mycket inte bara för dagens skatter utan också för morgondagens. Vi har att ta ställning till den proposition som sägs ha till syfte att underlätta avtalsrörelsen och därmed sammanhängande motioner men också till motioner som har en mera

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

framåsyftande karaktär.

Låt mig börja med det s. k. avtalspaketet. Två av detta pakets ingredienser har hänvisats till skatteutskottet, nämligen den extra skattereduktionen och insättningarna på tillfälligt vinstkonto.

På båda områdena finns socialdemokratiska reservationer, även om propositionen och utskottsmajoriteten gått tidigare önskemål från socialdemokraterna till mötes, i varje fall i vissa delar.

När det gäller den särskilda skattereduktionen, så är det bara att konstatera att förslaget i och för sig är en bekräftelse på att nu har regeringen erkänt att det skatteförslag som drevs igenom i höstas försvårade en avtalsuppgörelse, och man tvingas nu rätta till en del av den snedvridning av skatteuttaget som då åstadkoms.

I höstas var regeringspartierna så förblindade av sin prestige att varje försök från vårt håll att rätta till skalorna både i de lägre inkomstlägena och högre upp – förslag som vi tyckte var sakligt starkt motiverade – avvisades helt kompromisslöst. I det s. k. avtalspaketet nu rättar man till skalorna i botten, men man kan givetvis inte göra något åt de omotiverat stora skattesänkningar som gjordes för höginkomsttagarna. Retroaktiva skattelagar får ju aldrig öka skatterna för någon. Förra höstens stora felaktigheter har alltså bara kunna rättas till på den för de skattskyldiga fördelaktiga sidan, och detta har resulterat i ett skattebortfall på 900 milj. kr. – pengar som ingen vet var de skall tas.

Men att i juni förändra skatteskalor att gälla från den 1 september, när de egentligen skulle ha gällt från det föregående nyåret, innebär också problem.

I reservationen på denna punkt pekas på en rad nackdelar som uppkommer, både av teknisk art och av annan art. Var och en begriper att det inte går att utan vidare göra tillfredsställande källskatteuttag för alla när man två tredjedelar av året haft felaktiga skatteskalor att anpassa sig till. Men vad som är värre är att marginalskattesatserna helt förändras genom vad som föreslås. Det som i höstas var vitsen med regeringens förslag till ändrade skatteskalor har plötsligt suddats ut, nämligen en minskning av marginalskattesatserna. Allt detta hade kunnat undvikas, om man i höstas velat lyssna något mera på socialdemokraterna.

Nu är vi i alla fall där vi är, och regeringens och utskottsmajoritetens förslag är bättre än ingenting alls. Mot denna bakgrund har vi nu inget annat förslag än ett bifall till den extra skattereduktionen för år 1980. Vårt yrkande i reservationen innebär att riksdagen ger regeringen till känna vilka komplikationer som kan uppstå när man långt inne på ett skatteår försöker rätta till gjorda misstag, och vår förhoppning är att misstagen inte skall upprepas.

I fråga om insättningarna på de tillfälliga vinstkontona föreligger dock i reservationen 2 förslag också till ändringar i sak. Vi anser att propositionen inte är tillräckligt långtgående för att skapa den maximala effekt som är möjlig att åstadkomma för investeringarna genom att dessa skattefria avsättningar måste användas till investeringar. Genom att man sätter gränsen

så högt som vid 1 milj. kr. i korrigerad vinst för att obligatorisk avsättning skall ske undandras mycket stora delar av näringslivet från detta investeringsprogram.

Enligt vår mening bör man gå ned till så små belopp som möjligt för att få bästa möjliga investeringseffekt av de föreslagna insättningarna. Självfallet finns en nedre gräns under vilken den föreslagna ordningen skapar onödigt krångel utan motsvarande fördelar. Reservernas förslag om en nedre gräns vid vinster överstigande 200 000 kr. måste dock anses vara betydligt bättre vald än propositionens gräns på 1 milj. kr., med hänsyn till nyttan för investeringarna.

Vi reserverar vill också något utöka arbetstagarnas inflytande när det gäller att ta de avsatta vinstmedlen i anspråk. Detta krav ligger i linje med den allmänna målsättningen för demokrati i arbetslivet, men är den här gången mera självklart än tidigare på grund av att insättningarna är en del av förutsättningarna för avtalsuppgörelser.

Vi menar således att utöver det obligatoriska samrådsförfarande som skall äga rum vid vinstfondernas användning så skall arbetstagarorganisationerna också ha rätt att väcka förslag hos arbetsmarknadsstyrelsen om att använda fonderna. Meningen är således att inte *bara* företagsledningen skall kunna väcka initiativ om investeringar, utan den rätten bör också tillkomma arbetstagarorganisationerna. Någon formell ändring av lagtexten anser vi inte erforderlig, men ett uttalande i denna riktning bör göras. Mot bakgrund av hur företagens likviditetsöverskott tidigare har använts och med vetskap om att investeringsbehovet inte blir mindre kommande år, vill vi reserverar att vinstkontoförfarandet till förmån för investeringar skall utsträckas att gälla även kommande inkomstår.

Fru talman! Jag ber så att få övergå till de frågor som framförts i motioner väckta såväl med anledning av kompletteringspropositionen som under den allmänna motionstiden och som nu behandlas i samma betänkande, nr 62, från skatteutskottet.

Det gäller 1981 års skatteskalor, upphävande av indexregleringen och i samband med skatteomläggningarna också genomförandet av en produktionsfaktorsskatt.

Vi reserverar vill att riksdagen hos regeringen skall göra en beställning av ett förslag till skatteomläggning för 1981 som verkligen kommer de stora breda lagren av inkomsttagare till godo, så att vi inte får en upprepning av vad som skett innevarande år efter den stötande skattefördelning som skedde hösten 1979 – en fördelning som allvarligt försvårade avtalsrörelsen. I det ekonomiska läge vi befinner oss i kräver en sådan skatteomläggning att indexregleringen upphävs. Jag har tidigare i denna kammare framfört kritik på konkreta punkter i fråga om denna reglering av skatten, och en del av den kritiken förtjänar att upprepas. En av de främsta orsakerna till indexmetodens olämplighet är att man vid utformningen av skatteskalorna endast tar hänsyn till den allmänna prisutvecklingen som den tar sig uttryck i konsumtionsprisindex eller möjligen i något annat slags index. Inga hänsyn tas till lönepolitik, konjunkturpolitik, internationell prisutveckling, indirek-

Nr 169

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

ta skatter eller följer av åtgärder som kanske medvetet används av samhället under olika förhållanden.

Det mest slående exemplet är oljeprishöjningarna och deras inverkan på indexet, men många liknande exempel kan anföras. Torsten Gustafsson anförde nyss att ingen kan få kompensation för oljeprishöjningar. Man har även från regeringens sida gått ut och sagt att ingen kan kompensera sig för dessa höjningar – det svenska folkhushållets enskilda medlemmar måste ta sin del av oljeprishöjningarna utan något kompensationstänkande. Men de indexreglerade skatterna ger ändå med något års eftersläpning en betydande indirekt kompensation, en kompensation som blir högre ju längre upp i den statliga skatteprogressionen man befinner sig. Vid 85 % i marginalskatt betalas alltså i princip 85 % av de prishöjningar som berott på oljan av staten. Riksdagen höjde för några månader sedan bensin- och oljeskatterna, men staten betalar igen denna skattehöjning så småningom genom de indexreglerade inkomstskatterna. Samma förhållande gäller f. ö. också spritskatterna och tobaksskatten.

Med det progressiva skattesystem vi har blir givetvis kompensationen större ju högre inkomster man har. Detta har nu också uppfattats av indexsystemets försvarare, och vid olika tillfällen har representanter för regeringspartierna antytt att ett speciellt indexsystem borde byggas upp från vilket man uteslöt en del kostnadskomponenter.

Om man gör detta förstår jag inte varför man envisas med att ha ett indexsystem som inte fungerar. Man erkänner då indirekt att det inte är möjligt att automatiskt anpassa skatteskalorna till prisnivån – de olika kostnaderna skall ju prövas. Det måste vara bättre att välja den väg som socialdemokraterna alltid anvisat, nämligen att i tider med stark inflation besluta om skalorna varje år, då man också kan ta hänsyn till i vilka inkomstgrupper som ändringar främst behöver göras.

Den borgerliga grunden för indexuppräknningen har helt enkelt raserats av verkligheten. Den ständiga motiveringen har varit att de inkomstökningar som tillfördes löntagarna som kompensation för inflationen inte skulle beskattas hårdare än deras reala värde, och man måste ju säga att detta kan låta bestickande. Men många inkomsttagare har under ett par års svångremspolitik – och inte bara då, för resten – inte fått kompensation för prishöjningarna. Återigen har indexreglerade skatter klarat köpkraften hos dem som har höga marginalskatter. Där har staten ersatt de bristande inkomsterna, medan kompensationen till de breda lagren blivit betydligt mindre. De vanliga människorna är de som verkligen har drabbats av svångremspolitiken.

När de borgerliga i höstas bestämde sig för 1980 års skatter – dessa rättas visserligen till en aning genom det beslut som vi snart skall fatta om den särskilda skattereduktionen – innebar det att en inkomsttagare med 50 000 kr. i taxerad årsinkomst fick sin köpkraft ökad med 2,6 % mellan åren 1979 och 1980 vid oförändrade inkomster och fasta priser, medan den som tjänade 90 000 kr. fick motsvarande köpkraft ökad med 6,5 %. Vid 200 000 kr. i inkomst var köpkraftsökningen 8,5 % och vid 500 000 kr. 11,2 %. I realiteten

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

betyder detta att om inflationen 1980 uppgår till 11,2 % så behöver en inkomsttagare med 500 000 kr. i årsinkomst ingen inkomstökning alls för att behålla sin köpkraft, medan den som tjänar 50 000 kr. behöver ca 10 % i inkomstökning. Det skall här i rättvisans namn tilläggas att vid de högsta inkomstlägena spelar den nyinförda marginalskattesparren en viss – för att inte säga stor – roll, men huvudorsaken till att en höginkomsttagare får flerdubbelt bättre kompensation än en fulltidsarbetande i en låglönebransch är den orättfärdiga indexregleringen.

Vi borde kunna komma överens om att sådana skatteregler kan vi inte ha kvar.

En viktig del av 1981 års skatter måste vara kraftiga sänkningar av marginalskatten i de vanligaste inkomstlägena. Men varje sådan skattesänkning innebär ett stort inkomstbortfall för staten som enligt vår uppfattning måste kompenseras. Dessutom måste givetvis också budgetunderskottet pressas ned. Så vitt jag kan se finns det bara två inkomstkällor som man kan välja mellan om man skall få in de stora belopp som här erfordras i ökade inkomster till staten, antingen skatt på konsumtionen i form av momshöjning eller skatt på produktionen.

Socialdemokraterna har i detta läge stannat för att rekommendera en allmän produktionsskatt. Vi har valt denna väg därför att vi tror att den är överlägsen en höjning av momsens.

Varför är då en allmän produktionsfaktorsskatt bättre än en höjning av mervärdeskatten? Det finns flera skäl till detta. Jag kan nämna några.

1. Momsen höjer med säkerhet prisnivån och ökar inflationstakten.
2. Produktionsfaktorsskatt slår i stället bakåt. Den tas ut innan produktionsresultatet har fördelats mellan löner och kapitalavkastning.
3. Produktionsskatten är fördelningspolitiskt mera rättvis på grund av att den jämnt fördelar bördorna mellan arbete och kapital, liksom mellan låg- och höginkomsttagare, medan momsens slår hårdast för dem som har så låga inkomster att de måste använda allt till livets nödtorft och uppehälle.
4. Produktionsskatten är lättare att administrera och kontrollera, främst därför att antalet skattskyldiga är litet men också därför att kontrollen blir lättare i det ledet.

Vi reservanter är övertygade om att de utredningar som hittills har företagits visar att en produktionsskatt, omfattande både arbete och kapital, är möjlig att genomföra och att de ytterligare tekniska kompletteringar som behöver göras hinns med, om riksdagen nu beställer ett förslag om 1981 års skatter, innehållande också produktionsfaktorsskatt.

Fru talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till de vid skatteutskottets betänkande nr 62 fogade reservationerna.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

KNUT WACHTMEISTER (m):

Fru talman! Den borgerliga majoriteten i skatteutskottet har delat upp frågorna så, att Stig Josefson kommer att tala om den särskilda skattereduktionen och jag om företagens insättningar på tillfälligt vinstkonto, allt i akt och mening att spara tid denna förhoppningsvis sista plenidag.

Regeringens förslag innebär, som bekant, att aktiebolag, ekonomiska föreningar och sparbanker som bedriver rörelse samt jordbruk och skogsbruk blir skyldiga att sätta in 25 % av årsvinsten på ett räntelöst konto i riksbanken. Företag med en årsvinst som understiger 1 milj. kr. behöver inte göra någon avsättning, men har rätt att göra det. De medel som står inne i riksbanken är sedan spärrade i fem år, efter vilken tid det står företagen fritt att efter uppsägning återfå det inbetalda beloppet, som då blir skattepliktig intäkt.

Vinstfondsmedlen får sedan efter regeringens tillstånd – eller AMS tillstånd, om regeringen delegerar uppgiften till AMS – tas i anspråk för investeringar av skilda slag, såsom byggnadsreparationer, köp av nya men inte begagnade inventarier, tekniskt och naturvetenskapligt utvecklingsarbete samt främjande av export av svenska varor.

Till stora delar sammanfaller bestämmelserna med 1974 års avsättning till arbetsmiljöfond och särskild investeringsfond. En skillnad är dock att det inte skall finnas någon skyldighet att i räkenskaperna göra avsättning till vinstfond utan blott själva inbetalningen.

För företagens del kan det nya förslaget innebära nackdelar i form av en minskning av likviditeten och av räntabiliteten, men också den skattemässiga fördelen att exempelvis nyanskaffade inventarier kan skrivas av direkt mot fonden i stället för normalt på fem år.

Socialdemokraterna har tidigare väckt motioner liknande regeringspropositionen och var ju själva i regeringsställning när 1974 års lagar om arbetsmiljöfond och särskild investeringsfond infördes. Man hade då haft anledning förmoda att socialdemokraterna skulle ha stött regeringsförslaget, men det har tydligen varit en alltför stor självövertinelse.

Propositionen och socialdemokraternas reservationer 2 och 3 skiljer sig emellertid inte så värst mycket från varandra. Reservanternas accepterar inte, som Erik Wärnberg nyss redogjorde för, att regeringsförslaget blott avser 1980 års vinster, utan vill att det skall gälla även 1981 års vinster. Här anser skatteutskottets majoritet, liksom finansutskottets, att man först måste utvärdera – ett populärt ord! – resultatet av detta års verksamhet i svenskt näringsliv, innan man pålägger företagen en skyldighet att avsätta eventuella vinster även 1981. I det sammanhanget vill jag också framhålla att både finans- och skatteutskottet enhälligt har avvisat de två vpk-motionerna 2066 och 2079, vari man kräver att 25 % av företagens vinster skall avsättas till en samhällsägdd investeringsfond, där medlen skall användas till investeringar i samhällsägda industrier. Sådana investeringar skall naturligtvis inte baseras på medel, konfiskerade från det enskilda näringslivet.

En annan skillnad mellan den socialdemokratiska reservationen och utskottsmajoriteten är att reservanternas vill att gränsen för den obligatoriska

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

vinstavsättningen skall sättas vid 200 000 kr. i stället för vid 1 miljon. Det är naturligtvis en bedömningsfråga var gränsen skall sättas, men enligt min uppfattning bör antalet konton i riksbanken inte tillåtas bli alltför stort, och därför torde enmiljongränsen vara lämplig.

Slutligen vill socialdemokraterna i reservation 3 att löntagarna i ökad utsträckning skall få inflytande över vinstkontomedlens användning. Man vill inte bara ha rätt att yttra sig över ansökan om att ta fondmedel i anspråk, som föreslås i propositionen, utan också rätt att ta initiativ när det gäller att väcka förslag till ett sådant ianspråktagande. Regeringsförslaget innebär samma samrådsförfarande som gäller medel som tas i anspråk ur de allmänna investeringsfonderna, vilket ur medbestämmandesynpunkt torde garantera ett tillräckligt hänsynstagande.

Avslutningsvis kan jag nämna att utskottet också behandlat motion 2077 av Joakim Ollén, vari föreslås att företagen skall ha möjlighet att fördela avsättningen till vinstfond mellan olika förvärvskällor efter eget val och inte obligatoriskt i den med den högsta nettointäkten.

Utskottet har emellertid inte velat göra ändringar, bl. a. av administrativa skäl, från den ordning som råder när det gäller avsättning till allmän investeringsfond. Det ligger en hel del i motionärens synpunkter, men då vi till hösten kan vänta en proposition om ändringar i företagsbeskattningen och man kan förutsätta att regeringen då uppmärksammar problemen som tagits upp i motionen, anser utskottet att några åtgärder från riksdagens sida nu inte är påkallade.

Med det sagda, fru talman, yrkar jag bifall till skatteutskottets hemställan i dess betänkande nr 62.

ERIK WÄRNBERG (s) replik:

Fru talman! Man har en känsla av att herr Wachtmeister tycker att den här propositionen egentligen har kommit till inte så mycket för att fylla något materiellt syfte utan mer av psykologiska skäl i samband med skapandet av ett nytt avtal. Han har nämligen inte i sak anmält någon annan uppfattning än vi har gjort i reservationerna, nämligen att det inte på något sätt kan vara farligt att ge arbetstagarorganisationerna rätt att hos arbetsmarknadsstyrelsen framföra initiativ när det gäller de saker de tycker skall utföras. Jag har inte fått något allvarligt bemötande på den punkten. Jag tycker att ni åtminstone där kunde ha gått oss till mötes.

När det sedan gäller frågan om 1 milj. kr. eller 200 000 kr. vill jag hävda att en gräns vid 1 milj. kr. skulle betyda oerhört stora investeringar, som inte kan göras den här vägen utan som får gå andra vägar. De flesta företagen har nämligen inte miljonvinster, men en stor skara kommer att ligga över 200 000 kr. Vi har haft de tidigare arbetsmiljöfonderna och investeringsfonderna som mall, och jag kan tala om att den nedre gränsen vad gäller arbetsmiljöfonderna var 100 000 kr. Alltså skulle 200 000 kr. nu inte vara särskilt farligt.

Att som skäl för att man inte vill ha gränsen vid 200 000 kr. anföra att antalet konton i riksbanken blir för stort – det måste ändå vara den

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

obotfärdiges förhinder. Jag kan försäkra herr Wachtmeister att jag tror att riksbanken skulle orka med bra mycket fler konton än det här är fråga om.

KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Fru talman! Nu säger herr Wärnberg att det verkar som om vi för vår del skulle anse att den här propositionen endast har psykologisk betydelse för en avtalsuppgörelse. Det är självfallet en bit av det hela, liksom det var när man diskuterade de s. k. övervinsterna 1974. Men det är naturligtvis också ett incitament för företagen att investera mer.

Beträffande frågan om medbestämmandet vill jag peka på att vi har en medbestämmandelag, som enligt min uppfattning är fullt tillräcklig när det gäller de anställdas möjlighet att påverka hur dessa fondmedel skall tas i anspråk.

Vidare säger herr Wärnberg beträffande frågan om gränsen skall sättas vid 200 000 kr. att en stor skara företag då också skulle komma i åtnjutande – eller vad man vill kalla det – av den vinstfondsavsättningen. Med anledning av detta kan jag nämna att när det gällde 1974 års avsättning till arbetsmiljöfondkonto, där gränsen som herr Wärnberg nyss nämnde mycket riktigt var 100 000 kr., blev det 3 600 konton. När det gällde den särskilda investeringsfonden, där gränsen var 1 milj. kr., blev det 900 konton. Det blir naturligtvis i detta fall något antal mellan de här två siffrorna, om man sätter gränsen vid 200 000 kr.

Skatteutskottets majoritet delar här regeringens uppfattning att gränsen vid 1 milj. kr. är lagom avvägd för att – också av den anledning som jag angav i mitt inledningsanförande – minska de administrativa problemen.

ERIK WÄRNBERG (s) replik:

Fru talman! De siffror som Knut Wachtmeister har anfört talar sitt tydliga språk. Tidigare, när vi hade arbetsmiljöfonden, var det fråga om 3 600 företag jämfört med 900. Jag anser det vara av kolossalt värde, om de siffrorna ungefär står sig nu också, dvs. att man får med fyra gånger så många företag. Det har mycket stor betydelse om det blir investeringar av en ganska omfattande storlek i 3 600 företag eller i 900 företag.

Det är klart att en hel del av dessa investeringar kommer till ändå. Men om denna fond skall fylla någon uppgift vore det bra att få med så många som möjligt. Och fortfarande kan jag inte begripa att riksbanken inte skulle orka med att administrera 3 600 konton. Det tror jag är en bagatell för riksbanken.

KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Fru talman! Jag skall inte förlänga debatten i denna fråga. Men jag kan i alla fall inte underlåta att konstatera att Erik Wärnberg inte gjorde något bemötande i frågan om tidpunkten, när man från socialdemokratiskt håll hade krävt att även 1981 års vinster skulle omfattas av detta system. Till det vill jag bara säga att om man hade gjort på samma sätt 1974 och bestämt att

beslutet också skulle gälla 1975 års vinster, hade man verkligen fått åskådningsundervisning i hur olämplig en sådan sak hade varit. Därför tycker jag att det är i hög grad berättigat att först se tiden an och titta på vilka vinster vi får 1980, så att vi inte gör något misstag och ställer samma krav för 1981 års vinster.

STIG JOSEFSON (c):

Fru talman! I skatteutskottets betänkande 62 behandlas proposition 181 om insatser för att underlätta löneavtal. Jag skall i mitt anförande endast beröra den del som avser förslaget om tillfällig höjning av den särskilda skattereduktionen. Den andra delen har ju Knut Wachtmeister redan berört.

Regeringen presenterade den 27 mars i år ett åtgärdsprogram som bl. a. innefattade förslag om tillfällig höjning av den särskilda skattereduktionen. Avsikten med åtgärdsprogrammet var att underlätta avtalsuppgörelsen och undvika inflationsdrivande löneavtal, bevara arbetsfreden och lägga en grund för att återvinna balans i samhällsekonomin.

Den tillfälliga höjningen av den särskilda skattereduktionen är avsedd att ge en lättnad främst åt heltidsarbetande med lägre än genomsnittliga inkomster. Den maximala höjningen 500 kr. skall gälla i inkomstlägen mellan 45 000 och 60 000 kr. I inkomstlägena 40 000–45 000 kr. utgör höjningen 10 % av den del av inkomsten som överstiger 40 000 kr. Vid inkomster över 60 000 kr. avtrappas höjningen med 3 % av den överskjutande inkomsten, vilket medför att ingen skattereduktion sker vid inkomster som överstiger 76 600 kr.

I anledning av propositionen har väckts motioner av socialdemokraterna och vpk, där de kritiserat vissa delar av propositionen men ändå i princip godtagit förslaget. Socialdemokraterna kritiserar visserligen i motioner och reservationer regeringen men erkänner ändå att förslaget utgjort en förutsättning för de nyligen träffade löneuppgörelserna. Jag anser att det är ett värdefullt uttalande som här görs:

Man kan med anledning av vad som har sagts av Erik Wärnberg och även i den allmänna debatten, fråga sig: Vilken är nu den socialdemokratiska linjen? Är höjningen av skattereduktionen, som man nu säger, en rättelse av ett felaktigt beslut från i höstas eller var den, som man säger i motionen och reservationen, en förutsättning för de nyligen träffade avtalsuppgörelserna?

Motivet för skattereduktionen har i stor utsträckning tillkommit efter riksdagsbeslutet i december, och man kan starkt ifrågasätta den betydelse beslutet skulle ha haft därest det fattats exempelvis innan den betydande fördyringen skedde genom oljeprishöjningen i slutet av 1979. Det är alltid lätt att kritisera, men jag tror ändå att man här också bör beakta de förändringar som har inträffat under den tid som har gått sedan beslutet fattades i december.

När det gäller frågan om marginalskattetaket är argumenten inte särskilt starka på den punkten heller. Vi vet att arbetsmarknadens parter i stor

Nr 169

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

utsträckning räknar lön efter skatt. Vad tjänar man då på att öka kostnaderna för samhälle och näringsliv, när man inte förmår att i en avtalsuppgörelse beakta det som vi är överens om är fördelningspolitiskt rättvist?

Vad sedan beträffar kritiken mot skattereduktionens inverkan på skatteskalorna är förslaget i propositionen en tillfällig åtgärd som självfallet måste justeras inför kommande år. Men socialdemokraterna har inte själva presenterat något bättre förslag, och man måste, som också socialdemokraterna har uttalat, beakta att skattereduktionen var ett nödvändigt inslag i avtalsuppgörelsen. Såväl i propositionen som i utskottsbetänkandet har vi understrukit dels att det är en tillfällig åtgärd, dels att de icke önskade marginaleffekter som uppstår givetvis bör rättas till vid ett kommande skattebeslut.

Socialdemokraterna föreslår också att indexregleringen skall upphöra fr. o. m. utgången av detta år. Även detta är ett krav som socialdemokraterna tidigare har framfört.

Jag vill bara här ställa frågan: Anser socialdemokraterna att det system där inflationen automatiskt skärper beskattningen är ett bra system? Är det det systemet som ni vill ha kvar?

Nu säger Erik Wörnberg att han vill ha ett förslag till hösten vilket innebär sänkta marginalsatser för de stora grupperna i vanliga inkomstklasser. Detta är något annorlunda än det intryck man får av finansutskottets betänkande och inte minst av uttalanden i dagspressen, där ni har sagt att om regeringen går med på att slopa indexregleringen, skulle statens inkomster öka med 7 miljarder. Är det senare påståendet, att statens inkomster skulle öka med 7 miljarder, riktigt, innebär det faktiskt en skärpning av den direkta skatten med samma belopp. Jag tror vi bör ha klart för oss att vårt skattesystem utsätts för mycket hårda påfrestningar i och med att vi har haft en sådan inflation under senare år att det inte är det lättaste att få systemet att fungera alldeles perfekt. Men indexreglerade skatteskalor avser att bibehålla ett oförändrat skatteuttag räknat i fast penningvärde. Sedan kan man alltid diskutera om det index som ligger till grund för indexregleringen är riktigt utformat eller inte.

Vi hade denna fråga uppe till debatt i december när vi diskuterade skatterna för 1980. Jag framhöll då att det fanns anledning att göra en översyn av konsumentprisindex eller att ta fram ett nytt index. Jag har samma uppfattning fortfarande, och jag har också motionerat om att man skulle försöka åstadkomma detta så snabbt som möjligt.

Jag delar uppfattningen att vissa punktskatter inte borde få inverka på indexregleringen. Detsamma gäller oljeprishöjningar. Men jag anser att principen att det är riksdagen som skall fatta beslutet om skatteuttagets storlek är den riktiga. Egentligen är frågan vilken utgångspunkten skall vara när man börjar diskutera skatterna för ett nytt år. Är det den situation som uppnåtts genom inflationsutvecklingen eller det beslut man fattat tidigare med justering för penningvärdeförändringen som skall vara utgångspunkten? Man bortser ofta från det faktum att riksdagen i dag liksom tidigare trots indexregleringen har möjligheter att göra justeringar i skatteskalorna i båda

riktningarna, både uppåt och nedåt. Jag anser att den beståndsdel som också bör finnas med i resonemanget.

Ser vi framåt, så kommer säkerligen skattefrågorna att diskuteras intensivt. Ett flertal utredningar har tillsatts under det senaste året. Det har förts en livlig diskussion om de svarta pengarna och det kvittolösa samhället och de problem som detta åstadkommer. Detta är ett problem som skakar grundvalarna för vårt nuvarande skattesystem. Vi måste finna en lösning som innebär att vi bibehåller den fördelningspolitiska målsättningen, stimulerar sparandet och beskattar konsumtionen mera än nu. Ingen är väl i dag beredd att ange lösningar och att binda sig för något alternativ. Men som jag ser det är det angeläget att vi utan partipolitiska spekulationer verkligen försöker finna ett alternativ eller att åstadkomma en sådan förändring av det nuvarande skattesystemet att vi kan fördela skatteuttaget på alla inkomster, alltså även på de inkomster som i dag står utanför beskattning, något som vi vet är ett oerhört stort problem.

Erik Wörnberg tog upp frågan om produktionsfaktorsskatten och framhöll denna som en lösning för kommande år. Det har också skett i en reservation. Den frågan fortsätter man att utreda. Vi vet att både produktionsfaktorsskatten och arbetsgivaravgifterna är besvärliga komponenter, inte minst när det gäller att klara vårt lands möjligheter att konkurrera med utlandet. Det problemet har man inte kunnat finna någon lösning på.

Alla indirekta skatter – och dit räknar jag också arbetsgivaravgifterna – drabbar hårdast den grupp av människor som konsumerar hela sin inkomst. Det är fel att försöka ge intryck av att arbetsgivaravgiften eller en produktionsfaktorsskatt är någonting som inte drabbar den enskilde konsumenten och som inte drabbar låginkomsttagarna. De drabbar den enskilde inte genom direkta avgifter men genom höjda kostnader. Det framstår väl som klart för alla och envar att vi allesammans måste hjälpas åt att betala kostnaderna för fullgörandet av de åtaganden som vi har gjort för samhällsmedborgarna. Man kan inte trola bort kostnaderna för produktionsfaktorsskatten. De drabbar dem som konsumerar, och den som konsumerar hela sin inkomst drabbas hårdast.

Fru talman! Jag vill med detta yrka bifall till skatteutskottets hemställan i samtliga punkter.

ERIK WÄRNBERG (s) replik:

Fru talman! Stig Josefson frågade mig hur vi skulle ha det nu. Var det så att vi fattade ett felaktigt beslut i höstas som nu skall rättas till eller var det här paketet till för att underlätta avtalsrörelsen? Jag tror inte att det finns någon motsättning mellan dessa två saker. Vi fattade i höstas ett felaktigt beslut, som försvärade avtalsrörelsen. Om det beslut som vi nu om några timmar skall fatta i stället hade tagits i höstas och man därvid gjort de rätta avrundningarna, så att vi inte hade fått de tekniska olägenheter som vi nu får, då hade det underlättat avtalsrörelsen. Nu har man i efterhand rättat till det. Det föreligger alltså inget motsatsförhållande härvidlag.

När det gäller marginalsatterna och marginals kattetaket menar Stig

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Josefson att det helt enkelt var nödvändigt att genomföra dessa åtgärder, därför att marginalsatterna hade nått en sådan höjd att man inte kunde begära av människorna att de skulle vara beredda att betala så mycket. Men enligt mitt sätt att se på frågan är det inte lämpligt att ha ett marginals kattetak som innebär att vissa grupper i samhället vid oförändrad inkomst får tiotusentals kronor i skattelättnader när man samtidigt begär att alla andra skall göra uppoffringar. Det olämpliga var alltså att välja ett sådant marginals kattetak, att genomföra speciella stora skattelättnader för grupper som redan hade det bäst, i ett läge där lönemarknaden redan hade anpassat sig till de marginals katter som gäller.

Stig Josefson frågade om det är vår mening att inflationen automatiskt skall bidra till en skärpning av skattetrycket. Nu håller vi på att få ett system som automatiskt ändrar våra skatter. Vi belägger tobak och sprit med ökade skatter för att på det sättet minska konsumtionen, men sedan tar indexregleringen bort den effekt som vi vill uppnå. För den som har en marginals katt på 85 % blir höjningen av skatten på sprit och tobak väldigt liten. Är det dessutom meningen att de oljeproducerande länderna skall få bestämma över våra skatter, som nu är fallet? Om vi, som Stig Josefson säger, tar bort sådana här saker från index, vad blir det då kvar som skall påverka index? Skulle en prishöjning på vindruvorna i ett land kunna påverka skattetrycket här eller inte? Ett index som undantar vissa ting och som omfattar andra ting kräver varje år nya förändringar och nya beslut. Varför kan vi då inte fatta beslut om skatteskalorna varje år i stället för att ha det som nu?

Jag ser att jag har tagit min tid i anspråk och därför får jag komma tillbaka till det här i nästa replik. Beträffande de 7 miljarder som indexregleringen kostar vill jag bara säga att det naturligtvis inte är meningen att dessa skall tjänas in till staten i sin helhet. En del av dem måste tas ut i någon form.

STIG JOSEFSON (c) replik:

Fru talman! Jag är speciellt tacksam för det sista som Erik Wörnberg sade, att en del måste tas ut i någon form, och för hans förtydligande av det felaktiga resonemanget från vissa socialdemokratiska talares sida om att de sju miljarderna skulle användas till att stärka statskassan, därest indexsystemet slopas. Jag tycker att Erik Wörnbergs uttalande är värdefullt. Därmed suddas det felaktiga resonemang ut som har skytmats i debatten och i pressen.

Sedan till frågan om huruvida vi fattade ett felaktigt beslut i höstas eller inte. Erik Wörnberg anser att hänsyn inte skall tas till de förändringar som skett efter det att riksdagen fattat beslutet. Men vi måste här komma ihåg att det har skett en fördyring som man inte kunde förutse då propositionen framlades i november. När det gäller skattereduktionen har man tagit en ganska betydande hänsyn till de förändringar som har skett sedan propositionen i höstas lades fram. Vi kan tvista om hur det förhåller sig i det avseendet, men jag tror inte att någon kan bortse från det faktum att betydelsefulla förändringar har skett.

Beträffande marginalskaftet säger Erik Wårnberg att lönelåget har anpassats till de skatteskalor som gåller. Men vi har ju kunnat konstatera att effekten av marginalskatterna ur fördelningspolitisk synpunkt inte har blivit den som vi från riksdagens sida hade avsett, eftersom man har sett till lönernas storlek efter skatt. Då måste man stålla sig frågan: Hur långt skall det få gå? Måste man inte angripa problemet på ett sådant sätt att vederbörande får behålla en viss del av sin inkomst? Vi får väl förutsätta att arbetsmarknadens parter i hög grad beaktar konsekvenserna härav i samband med den fortsatta löneuppgörelsen.

Beträffande indexregleringen vill jag upprepa att denna inte hindrar att man åndrar skatteskalorna i någöndera riktningen. Jag beklagar, Erik Wårnberg, att vi inte kunde vara lika överens i dag som i december om att nuvarande konsumentprisindex bör omprövas som grund för indexregleringen. Man måste se vilka komponenter som eventuellt bör tas bort eller om ett nytt system skall skapas. På den punkten trodde jag vi var överens. Jag anser att man på den vägen kan åstadkomma en förbåttring av indexregleringen, som ändå i sig rymmer rätt betydande värden.

ERIK WÅRNBERG (s) replik:

Fru talman! Stig Josefson gav mig ytterligare ett utmärkt argument mot indexregleringen. Han sade att vi i höstas inte visste om den skatteomläggning som nu görs för att förbåttra utgångslåget för avtalsrörelsen och att fördyringarna var anledningen till att regeringen tvingats hitta på nya skatteregler.

Detta är ett utomordentligt exempel på att index inte hjälper. Vi hade ett index som skulle klara denna situation – när kostnaderna steg skulle skatterna kompensera detta. Det fungerade alltså inte, utan något nytt måste hittas på. Varför skulle då detta elåndiga index vara kvar, som i varje låge visar sig inte "funka"? Det är bara en psykologisk fint för att få människorna att tro att de inte drabbas av ett ökat skattetryck på grund av att priserna stiger. Varje år tvingas man på ett eller annat sätt att korrigera detta index. Skall det inte finnas kvar för kostnadsstegringar som kommer från utlandet, skall det inte finnas kvar med anledning av de åtgårder som vidtas för att hindra konsumtion, exempelvis sprit- och tobaksskatter, blir det egentligen ingenting kvar av detta index. Det är lika bra att såga av det på en gång. Stig Josefson och jag har varit överens om att oljeprishöjningarna inte skall räknas in och att indirekta skatter inte skall räknas in. Dåremot är vi inte överens om att allt är bra sedan dessa justeringar gjorts. Jag hävdar att det är ungefär lika galet ändå. Det går att hitta en massa andra kostnader, som regeringssidan också vill att enskilda människor skall bära och inte få 85-procentig täckning för, om man har en 85-procentig skatt.

Sedan vill jag övergå till de 7 miljarder kronor som ett avskaffande av indexregleringen skulle spara. Självfallet måste vi varje år göra skatteomläggningar. Blir det kraftiga prisjusteringar kan inte de gamla skatteskalorna vara kvar. Det trodde jag vi var överens om. Är det någon som sagt att vi inte skall använda något av de 7 miljarderna till skatteomläggning så är det fel.

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Hur mycket vi skall ta av dem vågar jag inte ha någon uppfattning om i dag – vi får titta på var vi vill göra skatteomläggningarna, var vi bör göra skattesänkningarna – men en del av de pengarna måste vi ta. Frågan är om vi inte ändå måste göra inkomstförstärkningar. Vi är således beredda att få en proms, som tillför staten ytterligare inkomster – hur stora får vi bedöma efter det vi fått se budgetpropositionen. Men vi vill göra en skatteomläggning där vi dels sänker de direkta skatterna i vanliga inkomstlägen, dels kompenserar detta genom att låta produktionen betala. Jag är fullt medveten om att någon betalar också en produktionsfaktorsskatt. Men jag är helt på det klara med att det blir en betydligt jämnare fördelning av bördorna om man tar ut den skatten innan man fördelat produktionsresultatet på löner och kapitalavkastning än om man tar ut den efteråt. Då blir det en annan fördelning och ytterligare fördyringar.

STIG JOSEFSON (c) replik:

Fru talman! Erik Wärnberg menar att indexregleringen inte löst alla problem och att man har fått hitta på nya åtgärder. Han syftar därvid på skattereduktionen. Till det vill jag säga att oberoende av vilket beslut vi fattade i höstas och oberoende av vilka regler vi då utgick ifrån hade vi nog med hänsyn till de betydande förändringar som skett under det senaste halvåret fått tillgripa vissa åtgärder för att underlätta en avtalsuppgörelse. Från socialdemokraternas sida har man ju direkt utsagt – det har betonats både i motionen och i reservationen – att man ser en ökad skattereduktion som en nödvändig åtgärd för uppgörelser på arbetsmarknaden.

Vi kommer inte ifrån att en av anledningarna till indexregleringen av skatteskalorna var att arbetsmarknadens parter krävde en sådan för att man skulle kunna åstadkomma längre avtalsperioder. Nu har man inte lyckats uppnå det, vilket är beklagligt. Det var emellertid en av målsättningarna, och vi får hoppas att längre avtalsperioder inte skall vara uteslutna längre fram.

När det gäller de 7 miljarderna har det klart framskyttat vid åtskilliga tillfällen att statskassan, om indexregleringen slopades, skulle tillföras 7 miljarder kronor. Erik Wärnberg har här deklarerat sin synpunkt, och jag är tacksam för att vi därmed kan ta bort inslag av den här typen i debatten. De har ju gett en felaktig bild av verkligheten.

När det sedan gäller direkt eller indirekt skatt kommer vi inte ifrån att resultatet av en övergång från direkt till indirekt beskattning innebär en annan fördelningspolitisk målsättning. Det vore därför mycket svårt att gå den vägen, om man vill bibehålla den nuvarande fördelningspolitiska inriktningen.

Jag vill också säga att produktionsfaktorsskatten – det erkände också Erik Wärnberg – kommer att drabba medborgarna. Det bör klart uttalas i denna skattedebatt att vi befinner oss i en situation där möjligheterna till skattelättnader är uteslutna. Jag vill uppfatta Erik Wärnbergs uttalande här i dag som ett klart erkännande av det samsättet. Det kan lägga grunden till en

mer realistisk debatt med tanke på den situation som vårt land f. n. befinner sig i.

Nr 169

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Fru talman! Låt oss anta att några icke professionella politiska debattörer – några löntagare, pensionärer, barnfamiljer, några som kanske kommer utomlands ifrån och möter Sverige för första gången eller kanske ånyo möter Sverige efter några års bortovaro – skulle lyssna till våra ekonomiska debatter, till dagens debatt, till vårens debatter, till vad som sägs i massmedia, i radio och TV och i tidningar. Skulle de i verkligheten känna igen det Sverige de möter i debatten? Skulle de uppfatta Sverige som närapå ett konkursbo, som det hette i dag på förmiddagen? Skulle de uppleva att regeringen håller på att skrota ned trygghets- och välfärdspolitiken? Skulle de möta ett land fyllt av växande orättvisor och klyftor?

Knappast! De skulle möta ett Sverige med problem, ett Sverige med en svag yttre balans i sin ekonomi, med starkt underskott i bytesbalansen och därmed ökande behov av att låna, med otillräcklig export. De skulle möta ett Sverige med en svag inre balans i sin ekonomi, med för hög offentlig och privat konsumtion, med för stora statliga budgetunderskott. Men de skulle också möta ett Sverige med högt välstånd och med en långtgående fördelning av detta välstånd, med en stor och växande offentlig sektor och med en hög tillväxt i ekonomin.

Jag tror att en del av de problem vi har i vårt politiska och fackliga liv, på arbetsplatser och i skolan skapar vi själva genom vår samhällsdebatt, genom en debatt präglad av förenklade slagord, överdrifter och misstro. Skall vi klara våra problem under 1980-talet behöver vi – förutom de politiska, ekonomiska och sociala insatser varom vi i dag resonerar – också en debatt präglad av realism och samhällsansvar, av tro på framtiden, av vilja att utnyttja den i grunden goda ekonomi som vi fortfarande har.

Jag skall av förklarliga skäl i mitt inlägg i första hand beröra den offentliga ekonomin.

Det finns många orsaker till de stora och växande budgetunderskott vi har. Om vi jämför 1970-talet med 1960-talet måste vi säga att 1970-talet har betytt en lägre tillväxttakt och en högre inflationstakt än 1960-talet. Statsutgifterna har haft en snabbare långsiktig tillväxt än statsinkomsterna. En lång rad kostsamma reformer har genomförts, betydande insatser har gjorts, bl. a. på arbetsmarknadspolitikens område. Jag tror att vi egentligen är rätt ense om den roll som dessa faktorer spelar. Socialdemokraterna nämner sedan ett par andra saker, som jag dock vill granska litet närmare.

Socialdemokraterna säger att ett huvudskäl till budgetunderskotten är regeringens dåliga kontroll över utgiftsutvecklingen. Den borgerliga regeringen har inte mäktat med den uppgiften. Utgiftsutvecklingen har skenat i väg. Det finns exempel på direkt slösaktighet, säger man.

Jag skall gärna säga att politikerna hårdare måste kontrollera den offentliga utgiftsutvecklingen. Jag kan medge att vi skulle ha kunnat vara ännu hårdare, liksom den socialdemokratiska regeringen under 1960- och

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

1970-talen kunde ha varit det, liksom politiker i landsting och kommuner borde ha varit det och för framtiden bör vara det.

Men den socialdemokratiska debatten och det faktiska handlandet på detta område är verkligen ett ogenerat dubbelspel. Man säger att regeringen inte gjort en tillräckligt hård prövning av olika statsutgifter. Samtidigt framlägger man här i riksdagen, i kommunala organ, i kommittéer och verksamhetsstyrelser, m. m., långa rader av nya utgiftsförslag. Därigenom kommer socialdemokraternas utgiftsprogram att ligga på en väsentligt högre nivå än regeringens.

Man säger att budgetunderskottet är för stort, och det är det förvisso. Men när regeringen vill inrikta kommande års budgetarbete på att steg för steg minska underskottet vill man inte ställa upp bakom de riktlinjerna eller klart ange några egna alternativ. Man säger att den offentliga och privata konsumtionen bör växa långsammare. Samtidigt säger man nej till besparingar och omprövningar.

Vi har här i riksdagen under de senaste veckorna haft åtskilliga dussin av omröstningar, där regeringspartierna har varit beredda att spara och socialdemokraterna inte. Man säger att den kommunala expansionen bör minska. Samtidigt vill man ge kommunerna ytterligare betydande statsbidrag och är inte ens beredd till en något längre genomförandetid för reformen av den kommunala skatteutjämningen.

Man säger att inflationen bör minska men vill samtidigt inte inflations-skydda skatterna. Man är beredd att för stora grupper av löntagare och pensionärer höja skatten via inflationen. Man vill ha nya och ökade sociala avgifter samt löneskatter, vilket skulle betyda högre priser och färre jobb.

Det är intressant att studera vårriksdagens arbete och jämföra vad som har hänt med vad som har sagts och sägs. Jag kan sammanfatta på följande sätt:

Socialdemokraterna har lagt fram förslag om, röstat för och i några fall fått riksdagsmajoritet för betydligt högre statsutgifter. Den räkningen slutar på närmare 3,5 miljarder kronor. Man har även lagt fram förslag om och röstat för nya statsinkomster på närmare 1,5 miljarder kronor. Det betyder ett sämre budgetsaldo på närmare 2 miljarder kronor för kommande budgetår.

Man vill ha mera pengar till drift av statliga vägar, cykelvägar, SJ:s investeringar, transportstöd till Norrland, sjöfolks hemresor, information om nedrustning, tandvårdsförsäkring, förskola, barnkulturforskning, universitetsundervisning, forskning och utveckling, forskningsråd, hemspråklärare, Arbetarrörelsens arkiv, konstfrämjandet, studiestöd, studieförbund, fritidsverksamhet, vuxenstudiestöd, skogsvårdsstyrelserna, arbetsmarknadsstyrelsen, socialstyrelsen, industriverket, bostadsstöd, skolbyggande, kommunstöd, utvecklingsbolag osv.

Det finns närmare 150 anslagsposter, av vilka jag trots en lång uppräkningslista dock bara har nämnt en mindre del. Sammanlagt gäller det alltså högre statsutgifter på närmare 3,5 miljarder kronor. Härtill kommer en mängd

uttalanden på ungefär lika många punkter, vilka kommer att kosta pengar under kommande budgetår, i varje fall om uttalandena skall betraktas såsom meningsfulla. Det gäller program, utredningar, riktlinjer och uttalanden av olika sorter.

I och för sig är det många bra saker som man vill ha pengar till. Jag vill inte på något sätt vare sig förhåna eller förlöjliga dem, som det brukar sägas att jag och andra gör då vi resonerar om socialdemokratiska budgetalternativ. Flera av förslagen är välmotiverade, men vi har ändå inte funnit utrymme för dem i vår budgetprövning. Det är där problemet med budgetarbetet ligger, nämligen att kunna säga nej också till i och för sig goda och välmotiverade förslag. Vi har gjort detta på många punkter. Socialdemokratin har bara under denna värriksdag i ett 150-tal fall velat satsa mer pengar.

Vidare säger man att det har skett en medveten urholkning av statsinkomsterna under senare år. Det är rätt att en rad skattesänkningar har skett under senare år – ett antal skattehöjningar också för den delen. Det sammanlagda resultatet är att skattenivån är ungefär oförändrad. Det är rätt att de regeringar som har arbetat under de gångna fyra åren inte har gått på skattehöjningarnas väg på samma snabba sätt som socialdemokraterna gjorde före 1976. Det samlade skattetrycket steg under de fyra åren från 1972 till 1976 från 42 % till 51 % av vår bruttonationalprodukt. Det samlade skattetrycket har under de fyra åren sedan dess legat på nivån 51 å 52 %, något år kanske 53 %. Det har alltså i stort sett rått ett oförändrat skattetryck under de gångna fyra åren. De fyra åren före regeringsskiftet hösten 1976 steg skattetrycket med nio procentenheter av BNP.

Man säger att också med en socialdemokratisk politik skulle vi ha haft ett underskott i statsfinanserna. Det är ett värdefullt erkännande, som förtjänar att spridas. Man säger emellertid också att underskottet i dagens läge skulle ha varit minst 20–25 miljarder kronor lägre än vad som nu är fallet.

Det här är en intressant uppgift. Om vi granskar de gångna budgetåren, kan vi liksom det här året finna att socialdemokraterna har förordat högre statsutgifter än regeringen. Om regeringarna således skulle ha haft en dålig kontroll över utgiftsutvecklingen, har det förvisso varit ännu sämre inom socialdemokratin.

Vi får alltså gå till inkomstsidan, och det finns en lång rad av skattehöjningsförslag under de gångna åren. Flera av dem har ingen nämnvärd finansiell betydelse och har egentligen inte heller motiverats från den utgångspunkten. Men några har det. Det gäller en höjd folkpensionsavgift, en bevarad löneskatt – alltså en allmän arbetsgivaravgift –, en strukturavgift och en ny skatt, en proms.

Samtidigt måste vi ju beakta förslagen rörande momsens och energiskatten, vilka skulle ha minskat inkomsterna. Men om vi skulle summera och förutsätta att alla socialdemokratiska förslag vunnit riksdagens gillande, kan man matematiskt få ihop runt 20 miljarder.

Så långt är det alltså rätt, om vi har de utgångspunkterna. Men det skulle ju betyda att de samlade arbetsgivaravgifterna i dag skulle vara ca tio procentenheter högre än vad de faktiskt är, alltså runt 45 % i stället för runt

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

35 %. Dessutom skulle inflationsskyddet ha avskaffats och inte ersatts av någon annan skatteomläggning. Och så förutsätter vi – detta är av avgörande betydelse – att några avräkningar i löneförhandlingarna inte har gjorts.

Detta är alltså den matematiska effekten av en annan skattepolitik. Men vad skulle hända med tillväxten i ekonomin, med sysselsättningen, med exporten, med marknadsandelarna, om vi under de här åren fått arbeta med så väsentligt högre arbetsgivaravgifter?

Ingen kan ge det exakta, slutgiltiga svaret på en sådan fråga, men jag har svårt att tro att Sverige skulle under t. ex. det besvärliga året 1977 eller i dag, i hård konkurrens med andra länder, kunna sälja mera varor, ha en bättre tillväxt i ekonomin och en tryggare sysselsättning, om vi skulle konkurrera med så väsentligt högre priser som en avgiftsnivå om ytterligare 10 procentenheter skulle betyda. Jag tror inte att vi hade haft bättre statsfinansiering den vägen. Matematiskt sett ja, men jag tror inte verkligheten hade varit den.

Slutligen några ord om budgetutvecklingen under de kommande åren. Vi har sagt att budgetunderskottets andel av BNP bör minska med i genomsnitt en procentenhet per år. För budgetåret 1980/81 bör en budgetförstärkning om ca 7 miljarder ske jämfört med långtidsbudgetens beräkningar, och den budgetförstärkningen bör väsentligen åstadkommas genom nedskärningar på utgiftssidan.

Jag vill understryka det som jag nyss sagt: Denna målinriktning finns klart formulerad i regeringens budgetförslag och finansplan. Jag vill betona att man skall se detta som en målangivelse. Det är inte meningsfullt att föra långa debatter om den exakta siffran. En statsbudget måste självfallet sättas in i sitt samhällsekonomiska och konjunkturpolitiska sammanhang. Men vi har ett klart angivet mål, och det är klart utsagt att detta mål väsentligen bör uppnås genom nedskärningar på utgiftssidan.

Det vore bra för den fortsatta debatten under kommande månader om vi kunde få ett klarare besked än vad som har getts i finansutskottets betänkande och hittills i debatten, om vilken väg socialdemokratin vill följa. Vill man göra en insats av ungefär samma omfattning, vill man nå balans genom att minska tillväxttakten i utgifterna, eller vill man nå den genom att öka skatterna?

Regeringens svar är givet. Vi bör nå balans väsentligen genom att begränsa utgiftstillväxten.

Socialdemokraterna har hittills lagt fram förslag som sammantagna skulle försämra budgetsaldot – de skulle väsentligt öka statsutgifterna, och de skulle också öka statsinkomsterna. I debatten under de senaste dagarna har också sagts att man skulle förbättra statsfinanserna genom att höja våra inkomstskatter med i runt tal 7 miljarder. Den effekten skulle vi nämligen få om vi inte utnyttjar inflationsskyddet nästa år.

Här vore det intressant att ytterligare få klarhet i vilken som egentligen är socialdemokratin linje. Gunnar Sträng har i ett par artiklar i Aftonbladet gett ett klart besked, nämligen att inflationsskyddet skall avvecklas, varigenom statsinkomsterna skulle förbättras med 7 miljarder. Några andra

förändringar av inkomstskatterna skall alltså icke ske. Detta budskap har under den gångna veckan med instämmanden framförts i en lång rad socialdemokratiska tidningar. Olof Palme och Gunnar Sträng har ju möjlighet att klara ut detta under fortsättningen av debatten. Jag noterade att Erik Wärnberg för sin del sade något helt annat: man måste självfallet förändra inkomstskatterna, hur mycket kunde han av naturliga skäl inte säga. Alltså är siffran 7 miljarder fel.

Nu hör det inte till vanligheterna att Gunnar Sträng godkänner betyg om att han har fel. Den fortsatta debatten kan kanske bringa klarhet på den punkten. Det vore värdefullt för den politiska debatten och för människorna i detta land, om vi kunde få veta huruvida det är socialdemokraternas vilja att inkomstskatterna nästa år skall höjas på ett så betydande sätt som med sammanlagt runt 7 miljarder kronor.

Slutligen: Jag tror, fru talman, att vi kan arbeta oss fram till balans i den offentliga ekonomin, men det kommer att ta tid. Vi måste söka att också för kommande år få en hygglig tillväxt i ekonomin och ett starkt näringsliv med en stor industriell sektor. Men skall Sverige också fortsättningsvis vara ett land med högt välstånd – och jag tror att vi har förutsättningar att vara det – måste vi få en bättre balans i våra offentliga utgifter, en balans som vi huvudsakligen måste nå genom att minska den offentliga utgiftstakten. Vi kan då – och det är anledningen till att vi vill göra dessa operationer – få en bättre framtida trygghet, en stabilare grund för ett fortsatt reformarbete.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Fru talman! Jag måste säga att det var med växande häpnad som jag lyssnade till den man som påstås vara detta lands budgetminister. Han står mitt uppe i ruinerna av sin egen politik, i en brinnande statsfinansiell kris, i ett läge där vi varje månad lånar snart 2 miljarder kronor från utlandet för att vi inte själva har dessa pengar, där vi kan konstatera att vi under de senaste tolv månaderna haft en inflation på 13,5 % och där oron för framtiden är stor. Vad gör han då? Vad ägnar han ett 20 minuter långt anförande åt? Jo, till att skälla på oppositionen, till att tala om allt det vi som opposition borde ha gjort och bör göra för framtiden och till att begära besked av oss.

Varför kunde inte budgetministern ha sagt åtminstone något ord om den politik han själv tänker föra, gett åtminstone någon förklaring till att vi har hamnat i dagens läge? Jag har faktiskt respekterat Ingemar Mundebo i finansdebatterna, men i dag gjorde han mig verkligen bedrövad. Om det var något slags svanesång som vi fick lyssna till från den nuvarande budgetministern, var det en bedrövlig låt som hördes.

Ingemar Mundebo har under årens lopp vid behandlingen av våra budgetalternativ använt tekniken att förklara dem oförtjänta av att diskuteras. Atingen var det fel att minska budgetunderskottet – det behövdes för stabiliseringspolitiken – eller också var våra förslag så obetydliga att de inte förtjänade herr Mundebos uppmärksamhet. Det var bara några futtiga miljarder vi ville spara, och det var ingenting i Ingemar Mundebos värld.

Nu byter Ingemar Mundebo taktik. Nu är det helt plötsligt våra förslag som är de viktigaste. Det är vi som håller på att ruinera statsbudgeten. Herr Mundebo gjorde en mäktig uppräkningslista av vad han ansåg vara socialdemokratiska överbud och angav dussinet omröstningar där regeringen hade velat spara men vi hade gått emot detta. Men vi hade, herr Mundebo, en omröstning där socialdemokratin ville spara och regeringen spendera. Det gällde 2 miljarder till det militära försvaret. Vi råkade vinna den omröstningen. Vad tänker herr Mundebo göra med dessa 2 miljarder? Tänker han återkomma i höst med förslag om ökade militära utgifter och sänkta pensioner, eller vad är det för lycklig kombination som skall bli resultatet?

Ingemar Mundebo frågade om inkomstbeskattningen: Vad tänker ni socialdemokrater göra? Det är tydligen det mest intressanta för budgetministern – att veta vad oppositionen tänker göra. Men vad tänker han själv göra?

Han har enligt pressen sagt att det inte finns utrymme för några sänkningar av marginalskatter. Men för en timme sedan stod herr Tobisson och lovade sänkta marginalskatter nästa år. Skall inte herrarna ta och reda upp själva om ni har någon politik över huvud taget innan ni kommer hit till riksdagen med närmast oförsämda angrepp på oppositionen?

ERIK WÄRNBERG (s) replik:

Fru talman! Indexreglerade skatteskalor har ytterligare en nackdel som jag inte nämnde förut, nämligen att det inträffar en kolossal eftersläpning innan de kan träda i kraft. Det betyder att vi nästa år kommer att få en skattesänkning på 7 miljarder kronor redan med den inflationsutveckling som vi har nu – beräkningen grundas på förhållandena fram till om några månader. Om vi sedan skulle få ett fast penningvärde får vi ändå dessa 7 miljarder i skattesänkning i efterskott. Och om det skulle gå så att vi får en fast prisutveckling 1981 finns det ingen anledning att ta något av de här 7 miljarderna i anspråk.

Men jag sade i mitt inlägg: Vid en stark utveckling av inflationen – och det tror jag att det kommer att bli också 1981 – måste man göra om skatteskalorna varje år. Jag hävdar att man i vissa inkomslägen behöver ha en lindring av skatteskalorna, på grund av inflationsutvecklingen. Men den skall vara så nära den inflationsutveckling som vi då kan förutse som möjligt.

Jag tror alltså att vi behöver ta i anspråk en del av de här 7 miljarderna – eller vilka pengar man vill ta i anspråk – för att göra en reglering och sänkning av skatterna just i de breda inkomslägena. Hur mycket den kommer att kosta har jag som sagt ingen aning om.

När jag ändå har ordet vill jag säga en sak till. Budgetministern såg ett motsatsförhållande i att socialdemokraterna vill minska inflationen men inte vill ha indexreglerade skatteskalor. Jag tycker att detta verkligen hör ihop. Vi vill inte ha några indexreglerade skatteskalor. Men vi vill inte ha någon

inflation heller, utan vi vill ha ett fast penningvärde. Det är alltså inget motsatsförhållande på denna punkt.

Nr 169

Onsdagen den
11 juni 1980

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) replik:

Fru talman! Kjell-Olof Feldt var förvånad över att Mundebo inte talade om vilken politik som regeringen tänker föra. Jag delar inte Kjell-Olof Feldts förvåning. Vilken politik regeringen kommer att föra på det ekonomiska området kommer ju Gösta Bohman att tala om – det är inte herr Mundebos och folkpartiets uppgift.

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Ingemar Mundebo gjorde en viktig distinktion i sitt tal. Han skilde mellan den matematiska och den ekonomiska effekten av vissa åtgärder. Och jag tror att det är viktigt att hålla fast vid det när man diskuterar budgetunderskott, underskott i bytesbalansen och upplåning. Men vad han själv talade om var uteslutande den matematiska effekten.

Man kan dra en parallell med en tidigare period i Sveriges historia, när vi lånade pengar i utlandet för att bygga det svenska järnvägsnätet. Det medförde att Sverige fick en betydande upplåning i utlandet. Men alla tyckte väl att det var en riktig politik – man var tvungen att skaffa kapital för denna stora utbyggnad av järnvägsnätet, som var nödvändig för att svensk industri skulle kunna utvecklas och för att en enhetlig marknad skulle kunna skapas i landet.

Detta är rätt lärorikt. Det visar nämligen två saker. Först och främst visar det att om man lånar pengar eller över huvud taget har ett underskott i statsbudgeten så är det oerhört avgörande för värderingen av denna upplåning och detta underskott hur man använder pengarna. Använder man pengarna för produktiva investeringar, är det berättigat att göra en sådan upplåning och att ha underskott. Använder man däremot pengarna på annat sätt, måste man ställa sig mera kritisk.

Enligt vår mening är det riktigt att använda ett underskott för att exempelvis skapa ett stort program för att få 100 000 ytterligare arbetstillfällen och använda flera av de människor som finns i landet. 200 000 personer saknar nu fast arbete.

Den fråga som jag ställde till Eric Enlund vill jag också ställa till Ingemar Mundebo: Måste det inte vara bättre för landet att vi har om möjligt full sysselsättning i stället för en stor arbetslöshet, och skall inte detta vara avgörande för vår värdering av budgetunderskott, upplåning i utlandet, bytesbalans och alla andra faktorer?

Upplåningen till järnvägsväsendet visar också en annan sak, nämligen att den motsättning mellan industri och offentlig sektor som är så vanlig i den borgerliga argumentationen är falsk. Den offentliga sektorn är till avgörande del nödvändig för att näringslivet skall kunna fungera. Det måste man komma ihåg i debatten.

GUNNAR STRÄNG (s) replik:

Fru talman! För att inte behöva förlänga mitt tjugominutersanförande ber jag att redan nu i en kort replik få gå in med ett svar till budgetminis-

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

tern.

Han trodde sig ha funnit en motsättning mellan vad jag tillkännagav i en artikel i Aftonbladet och, om jag minns rätt, vad Erik Wårnberg anförde, nämligen detta att även om man slopar indexregleringen kommer man att ha ett behov av att justera skatteskalorna.

Jag är ledsen att behöva uppmana herr Mundebo att i fortsättningen dels läsa litet mera ordentligt, dels lyssna och reflektera. Jag tror att det enklaste är att läsa upp vad jag skrev i Aftonbladet. Jag sade att i valet mellan att spara 7 miljarder kronor genom att slopa indexskatten eller att skaffa beloppet genom att dra in på utgifterna för reformverksamheten föredrar jag att slopa indexskatten. Jag citerar:

”Det är i denna valsituation jag har rekommenderat att dels slopa indexregleringen av statsskatten och dels återkräva en rimlig del av arbetsgivaravgiften. Den första åtgärden ger 7 miljarder till statskassan 1981. Den andra ger 2,5–3 miljarder för varje återbetald procent. Det var 4 procent som löntagarna avstod från och som regeringen därefter placerade i företagens sköte med resultat som här beskrivits.” Därefter summerade jag: ”Båda dessa åtgärder har fördelen att fördela bördan efter bärkraft. De ger dessutom utrymme för rättvisa justeringar av skattepolitiken och en möjlighet att försvara den sociala tryggheten. Är det inte värt att fundera på?”

Herr Mundebo, som nu efter fyra år som budgetminister har förkovrat sig i matematik och huvudräkning, kan ju snabbt konstatera att det i vad jag skrev mycket väl finns utrymme för dels att göra sig av med indexregleringen, dels göra erforderliga justeringar av skatteskalorna.

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Fru talman! Det är egentligen med rätt stor tvekan som jag gör ytterligare ett inlägg för att kommentera vad Kjell-Olof Feldt sade.

Det fanns inslag i Kjell-Olof Feldts huvudanförande som det, enligt min mening, var värt att både lyssna och fundera på. Det var mera konstruktivt än många andra inlägg. Men jag är ledsen att behöva säga att hans senare inlägg inte hör till samma kategori. Där fanns det inte mycket av konstruktiva uppslag, nyanseringar och försök till en seriös samhällsdebatt. Detta beklagar jag, eftersom vad det här landet behöver de kommande åren är mycket mera av just nyanserad samhällsdebatt, präglad av konstruktiva alternativ. Ett par saker i de gjorda inläggen vill jag dock kommentera.

Det är riktigt att jag nämnde en lång lista på socialdemokratiska budgetalternativ, av det enkla skälet att den är lång. Jag nämnde ändå bara en bråkdel av de olika förslagen till ytterligare utgifter. De omfattar 150 punkter, och jag nämnde ett femtontal. Men det finns tillgång till det materialet, så jag ville inte gå längre än så. Det är också riktigt att jag inte nämnde försvaret – av det enkla skälet att det inte har någon budgeteffekt för det kommande året. På den punkten hade ju riksdagen redan fattat ett beslut och följt regeringens linje. Den inriktning regeringen har för de kommande åren i programperioden har vi redan redovisat.

Carl-Henrik Hermansson trodde kanske att han var rolig när han menade att det inte var jag som presenterade regeringspolitiken utan att andra talare, exempelvis herr Bohman, skulle göra det här. Det är faktiskt så att regeringen i sin helhet för riksdagen i en proposition – och en tämligen tjock sådan – i slutet av april redovisade sin syn. På de punkter som jag tog upp och debatterade – som alltså gällde målsättningen för budgetpolitiken och skattepolitiken under kommande år – har i propositionen getts klara besked. Anledningen till att jag ställde frågor till några socialdemokratiska talare i debatten var att motsvarande besked inte har getts. Och jag är fortfarande inte på det klara med vilken socialdemokratins målinriktning för den statliga budgetpolitiken är.

Är man beredd att ställa upp på målsättningen att stegvis minska budgetunderskottet med runt en procentenhet av BNP om året? Det finns artiklar i t. ex. Dagens Industri, där Kjell-Olof Feldt har angett motsvarande inriktning, men den finner vi inte mycket av i finansutskottets betänkande. Det är synd. Vi har heller inte fått något besked om huruvida en minskning – om ni nu är beredda att medverka till ett mindre budgetsaldo – huvudsakligen skall ske inkomstvågen eller utgiftsvågen. Vi har gett beskedet att det väsentligen skall gå via utgiftsbegränsningar.

Vi har också gett ett besked när det gäller skatterna, och jag kan läsa upp ett par formuleringar. Jag betonar alltså att detta är regeringens besked. Så brukar vara fallet med propositioner. Vi säger där på s. 18 – jag nämner det om händelsevis någon vill kontrollera det – ”att det samlade skattetrycket nu nått en sådan nivå att ytterligare betydande höjningar är svåra att genomföra. Det finns emellertid skäl för fortsatta omfördelningar inom skatteområdet. Sålunda är fortsatta inkomstskatteminskningar ett angeläget mål. För att möjliggöra detta – och också av andra skäl, bl. a. sociala och energipolitiska – kan höjningar av vissa punktskatter vara motiverade. Behovet av skattehöjningar sammanhänger nära med frågan om i vilken omfattning utgiftsbegränsningar kan genomföras. Givetvis måste skattepolitiken också ses i ett konjunkturpolitiskt sammanhang.”

Slutligen: Gunnar Sträng skriver rätt långa artiklar, och det finns mycket att läsa i dem. Jag har läst båda artiklarna i Aftonbladet. Där sägs – vilket väl också framgick av Gunnar Strängs referat av artiklarna – klart ut: Slopa indexregleringen av statsskatten, det förstärker statskassan med 7 miljarder nästa år! Där finns inte i en mening, inte i en halv mening och inte ens i ett ord antytt att någon annan inkomstskatteförändring skulle ske nästa år, utan inflationsskyddet skall avskaffas rakt upp och ned. Med en inkomstskatteförändring kan man också möjligen få in dessa 7 miljarder, även om jag inte tror att man får den effekten.

Om Gunnar Sträng nu vill ändra sig och ansluta sig till den uppfattning som hävdas i en motion och som Erik Wärnberg förut har gett uttryck för, så tror jag att det är bra. Ännu bättre vore självfallet den större ändring som skulle innebära att Gunnar Sträng ville bevara ett inflationsskydd i inkomstskattesystemet. Jag har knappast förhoppningar om ett så långtgående steg. Men i varje fall tror jag att det för svensk samhällsekonomi och för våra

statsfinanser vore bra om vi kunde göra en inkomstskatteförändring nästa år. I så fall försvinner en del av dessa 7 miljarder. Låt oss då erkänna det! Då kan man i den här kammaren, på rader av möten och i socialdemokratiska tidningar avskrika den kampanj som man nu har fört några dagar om att statsfinanserna skulle förbättras med 7 miljarder – för det gör de ju inte.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Fru talman! Även om C.-H. Hermansson antagligen har rätt i vad han säger om herr Mundebo's roll i den här debatten, så fortsätter jag att vara förvånad. Nu kräver herr Mundebo en nyanserad samhällsdebatt och konstruktiva förslag. Men Ingemar Mundebo har i så fall utomordentligt låga krav på sig själv i de här debatterna, eftersom han ägnade hela sitt anförande åt angrepp på socialdemokratin. Alla krav i fråga om konstruktiva förslag ställde han på oss, inte på regeringen.

Åtskilliga av oss har ju funderat över herr Mundebo's och budgetdepartementets förmåga att räkna. Nu kom ett nytt räknestycke, som skulle avse att visa att socialdemokraterna under den här riksdagssessionen har sysslat med en mängd överbud. Vi har gjort en kontroll av budgetdepartementets uppgifter. Det är bara att konstatera att man har missat en rad förslag som vi har lagt fram om inkomstförstärkningar. Man har underskattat eller helt negligerat våra förslag om skogsbeskattningen, företagsbeskattningen och arbetsgivaravgiften till arbetslöshetsfonden. Man har felberäknat våra förslag när det gäller försvaret, skolbyggnadsramen, tandvårds- och föräldraförsäkringen samt vuxenstudiestödet.

Lägger jag ihop dessa felräkningar, så visar det sig att våra förslag innebär inkomstökningar på 450 milj. kr. och besparingar på 1 250 milj. kr. som herr Mundebo inte hade med i sitt papper från budgetdepartementet. Det stämmer med utgångspunkterna i våra beräkningar. Det budgetalternativ vi arbetat med har gått ut på att icke försämra budgeten. Om herr Mundebo vill, så kan vi överlämna en korrigerad version av budgetdepartementets kalkyler till honom. Den kan möjligen tjäna som ett slags lathund i fortsättningen när man vill räkna åt andra.

Men om herr Mundebo ändå känner något ansvar för den samhällsekonomiska situation som han har medverkat till att skapa, vore det väl av intresse – när han nu ändå kommer hit och vill delta i en debatt – att ge oss någon insyn i vad det är för slags budgetpolitik som han tänker föra. 7 miljarder kronor skall sparas, säger man. All right. Men varför skall man samtidigt sänka skatterna med 7 miljarder via indexregleringen? Och när herr Mundebo ser på sin budget, i vilket förhållande står den i dag till samhällsekonomin läge? Budgetunderskottet är för stort, säger herr Mundebo. Javisst, men vad tänker han göra åt detta? Resultatet av 7 miljarder i minskade utgifter och 7 miljarder i sänkta skatter blir ju plus minus noll, när man ser till budgetens effekt nästa år. Det är i den situationen som det ändå åligger budgetministern att ge oss någon förklaring till hur man kan ställa sig i det läget.

GUNNAR STRÄNG (s) replik:

Fru talman! Jag blev litet besviken på herr Mundebo i hans sista inlägg.

Vi har fört en konversation i tidningen Aftonbladet. I den första artikeln – som jag också tog med mig; jag såg att herr Mundebo hade den i sin hand – erinrar jag om att ett slopande av indexregleringen ger staten 7 miljarder om året. Jag fortsätter: ”Återkräv en rimlig del av den generella återbäringen till företagen av löntagarnas avstådda pengar i tidigare avtalsrörelser, den s. k. arbetsgivaravgiften.”

Herr Mundebo svarade på detta. Nu vet ju herr Mundebo att varje gång som vi har gått fram med en arbetsgivaravgift – i Haga I, i Haga II och även i den ofullbordade Haga III – har det inneburit att man använt pengarna för de erforderliga justeringar i skatteskalen som bl. a. inflationen motiverade. Herr Mundebo svarade mig på min första artikel, och när jag läste hans svar så sade jag mig: Det är möjligt att jag får ytterligare understryka det här i en andra artikel. – Det var ur den jag nyss läste upp en bit. Och det kan väl inte vara något att ta fel på – om man läser innantill – när jag där säger att det ger utrymme för rättvisa justeringar av skattepolitiken, om man vidtar de här båda åtgärderna.

Jag skall inte klaga på budgetministerns fattningsförmåga, men jag är möjligen litet kritisk mot den brist på flit som han och hans medarbetare tyvärr har lagt i dagen när de har studerat den här korrespondensen – för annars skulle de ha insett att det senaste av hans inlägg var överflödigt.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) replik:

Fru talman! Jag försäkrar herr Mundebo att det absolut inte var något försök att vara rolig när jag talade om herrar Mundebos och Bohmans olika roller i regeringen. Det var bara ett försök att återföra Kjell-Olof Feldt till en mera realistisk uppfattning.

Men det var intressant att höra av budgetministern, som är en av folkpartiets främsta företrädare i regeringen, att folkpartiet står helhjärtat bakom den Bohmanska svångremspolitiken. Den har därmed upphöjts till en allmänt liberal politik. Vi upplever nu det något bisarra att folkpartiet är tvunget att slåss med moderaterna om vem som är mest liberal i politiken. Lycka till med den holmgången!

Men det avgörande är ju att folkpartiet genom sin uppslutning bakom svångremspolitiken sviker de liberala idealen och även sviker de liberala ekonomiska teorier som Bertil Ohlin och andra har framfört. Som ni utvecklade i ert replikskifte med finansutskottets ordförande i förmiddags knyter regeringen med folkpartiet an till de gamla konservativa uppfattningar som framfördes av exempelvis Cassel och andra ekonomer, i stället för att knyta an till idéer av Bertil Ohlin, som borde vara naturligare som något slags pappa för den nutida liberalismen. Men det arvet vill de alltså inte kännas vid. Där återkommer jag till min huvudsynpunkt, att det helt avgörande i debatten – och som herr Mundebo inte vill tala om – är hur man använder statens pengar och hur man använder lånade pengar. Då måste det

Nr 169

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

avgörande vara att vi kan minska det slöseri med produktiva resurser som förekommer i dag. Kan vi få ett ökat produktionsutnyttjande, kan vi ge de 200 000 människor som i dag saknar fast arbete ett ordentligt jobb så att de får bidra till nationens utveckling och rikedom, då är ju det den riktiga vägen för att så småningom minska budgetunderskotten. Den väg som Ingemar Mundebo och regeringen vill slå in på med en svångremspolitik leder icke framåt, utan den leder i stället bakåt och längre in i en återvändgräns. Den frågan tycker jag borde vara viktig att diskutera även för en budgetminister. Budgeten är ju beroende av de reala ekonomiska faktorerna och den faktiska utvecklingen. Jag är övertygad om att herr Mundebo har synpunkter på den frågan, och jag vill än en gång höra hans mening.

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Fru talman! Bara ett par korta tillägg.

Gunnar Sträng har rätt. Det är inte något att ta fel på av det som stod i artiklarna. Det är alldeles klart: Inflationsskyddet skall avskaffas och statsinkomsterna förstärkas med 7 miljarder. Det är ett besked. Vi får se vad dagen ger för andra besked i den här frågan. Jag tyckte dock att Gunnar Sträng i sitt förra inlägg var inne på att det kanske ändå var nödvändigt med en del förändringar av 1981 års skatteskala. Men artiklarna ger alltså ett klart besked.

Sedan till frågan om statsbudgeten. Självfallet måste statsbudgeten sättas in i ett samhällsekonomiskt och konjunkturpolitiskt sammanhang. De förändringar som man vill göra på inkomstsidan och utgiftssidan måste anpassas med hänsyn till detta. Jag har rätt fylligt i propositionerna utvecklat de resonemangen, och där kan herr Hermansson studera dem.

Sedan skall jag med intresse läsa den korrigerade version som Kjell-Olof Feldt vill ge mig. Jag skall emellertid omedelbart själv göra en korrigerering i detta sammanhang. På rad 1 i vårt dokument står nämligen: "I inkomstförstärkningen ovan ingår en höjning av arbetsgivaravgiften till arbetslöshetsfonden med 0,2 %." Det är alltså medräknat. Jag skall sålunda med stort intresse läsa den nya versionen och vid behov korrigera den också på andra punkter.

Budgetunderskottet är för stort – det är riktigt. Det har jag sagt, och jag har också visat vägen att minska det underskottet – jag har angett en långsiktig färdriktning. Det hade varit värdefullt att få del av en motsvarande målinriktning från oppositionens sida. Det har vi inte fått ännu, men den kanske kommer.

Vi har angett att saldot för det kommande budgetåret bör minska med 7 miljarder och att det huvudsakligen bör ske genom nedskärning av statsutgifterna. Vi har inte sagt att vi vill sänka inkomstskatterna med 7 miljarder. Vi har markerat att vi inte vill höja dem med 7 miljarder men att inflationen automatiskt skulle höja dem till den nivån. Vi anser att det skulle betyda alltför kraftiga skattehöjningar för nästan alla människor – för vanliga inkomsttagare skulle det bli en höjning på nivån 1 600, 1 800 och upp till 2 000

kr. Det är större skattehöjningar än vi fick under många av 1970-talets tidigare år när vi inte hade ett inflationsskydd i skattesystemet.

Förste vice talmannen anmälde att Gunnar Sträng anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

OLOF PALME (s):

Fru talman! I en parlamentarisk demokrati skall oppositionen nagelfara regeringens sätt att hantera sitt fögderi. Detta är oppositionens kritiska uppdrag. Denna självklarhet tycks de borgerliga regeringspartierna mer och mer glömma bort. De ropar efter socialdemokratiska alternativ, innan de ens förmått prestera en egen politik. Ju sämre det går för den borgerliga regeringen, desto stingsligare blir denna för kritik.

Vi socialdemokrater kommer emellertid inte att förtröttnas när det gäller att fullgöra vårt kritiska uppdrag i den svenska demokratin. Det är i och för sig inte så svårt, utan det är snarare mängden av material som stundom kan vara något besvärande.

Låt mig sammanfatta:

För det första: Regeringen har misslyckats med den ekonomiska politiken. Det har utförligt belysts i den socialdemokratiska motionen och av Kjell-Olof Feldt i hans anförande här i kammaren. Den strategi för den ekonomiska politiken som regeringen drog upp 1977 har kapsejsat. En borgerlig tidning konstaterade nyligen: "Vi möter nästa konjunkturavmattning med undermåliga statsfinanser, hög inflation, stigande kostnader och rekordunderskott i affärerna med omvärlden." Det är sannerligen inte något strålande facit för den borgerliga regeringens verksamhet.

Inför valet 1979 förespeglade de borgerliga partierna emellertid medborgarna en helt annan verklighet – kammarens ledamöter minns säkerligen det skryt som då förekom. Då avblåstes landets ekonomiska kris. Då talade de borgerliga förespråkarna om att den borgerliga politiken hade fört landet ur krisen. Alla kurvor som skulle peka uppåt gjorde det, sade man. Våra varningar bemöttes med håån och betraktades som svartmålningar och kverulans.

På måndagen efter valet var krisen över oss igen, och snart kom talet om sänkta reallöner och försämringar av välfärden.

De borgerliga partierna vann sitt mandat med knappast möjliga majoritet genom att i sak vilseleda väljarna inför valhandlingen. De borgerligas löften i går, deras vilseledande i går, undergräver deras trovärdighet i dag. Denna borgerliga regering har helt enkelt en mycket dålig legitimitet.

När regeringen så uppenbart vunnit sitt mandat på felaktiga grunder borde den utlysa nyval för att ge folket möjlighet att ta ställning till den nya situationen. Det fanns ingen från borgerligt håll som i valrörelsen talade om sänkta reallöner och besparingar på 7–9 miljarder kronor – då var vi ju ur krisen. Man borde försöka skaffa sig ett nytt mandat. Men jag har små förhoppningar på den punkten. Politiska principer är icke den borgerliga regeringens bästa gren. De kommer nog, som Hans Alfredsson påpekade, att

Nr 169

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

bita sig fast i regeringstaburetterna som kinesiska tempelhundar som käkarna låst sig på.

För det andra: Regeringen har grovt vanskött statsfinanserna.

När de borgerliga tog över regeringsansvaret hade vi ett budgetunderskott på 3,7 miljarder kronor. För budgetåret 1980/81 ligger det på 55–60 miljarder kronor. Fram till 1984–1985 beräknas underskottet enligt långtidsutredningen stiga till 80 miljarder kronor, och detta senare utan att en enda ny reform genomförs.

Vi har hela tiden varnat för denna utveckling. Under valrörelsen 1976 påpekade vi ständigt att de borgerliga partiernas alla löften om utgiftsökningar och skattesänkningar innebar en ansvarslös överbudspolitik som, om den genomfördes, skulle rasera statsfinanserna och på sikt utgöra ett hot mot den sociala välfärden. I den situationen är vi nu. Då spelade man upp väl inövade indignationsnummer – nu diskuterar man bakom lyckta dörrar vad i välfärdssystemet man först skall dra in på.

När den borgerliga regeringen lade fram sin första budget 1977, skröt man med att ha föreslagit större bidrag och större utgifter för olika ändamål än vad socialdemokratin kunnat förväntas göra i motsvarande situation. Jag konstaterade då att följderna av den borgerliga politiken blivit ett rekordstort budgetunderskott och en statlig upplåning i utländska banker för att betala löpande utgifter för folkpensioner, barnbidrag och allt annat. Vi hörde, fortsatte jag, mycket talas om sociala reformer utan socialism i valrörelsen. Det blev sociala reformer utan betalning. Nu tänker ni tydligen dra in de sociala reformerna.

När jag sade detta var underskottet i budgeten 15 miljarder kronor. Sedan dess har vi nästan blivit avtrubbade, för nu ligger underskottet på 50, 55, 60 miljarder.

Vi har inte bara kritiserat i ord. Vi har också år ut och år in i sak utformat alternativ som inneburit ett mindre budgetunderskott. Som Kjell-Olof Feldt sade: det hade väl varit 20–25 miljarder mindre. Men de har alltid hånfullt avvisats av den borgerliga majoriteten.

Denna rasering av statsfinanserna var på intet sätt ödesbestämd. Den hör samman med låg ekonomisk tillväxt och hög inflationstakt. Under perioden 1976–1979 ökade bruttonationalprodukten i Sverige med endast 4 %, medan den genomsnittliga tillväxten i OECD-området under samma period var 11 %. Jag har inte hört någon borgerlig debattör karakterisera detta som förlorade år i svensk ekonomi. Några år i början av 1970-talet hade vi lägre tillväxt än OECD. Men vi klarade upp underskottet i utrikeshandeln och klarade upp statsfinanserna, och det har sannerligen inte de borgerliga gjort.

Den låga ökningstakten har väsentligen att göra med en medveten urholkning av inkomsterna och en dålig kontroll över utgiftsutvecklingen. 1976 skedde ett klart trendbrott. Mellan 1970 och 1976 ökade statsinkomster och statsutgifter med drygt 5 % årligen, räknat i fasta priser – alltså i ungefär samma takt. Mellan 1976 och 1979 minskade statsinkomsterna med 0,2 % per år, medan utgifterna ökade med 7,5 %, fortfarande räknat i fasta priser.

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Då plötsligt kom trendbrottet. Då ökade utgifterna betydligt snabbare än tidigare, medan inkomsterna tvärtom minskade.

Det är klart, dess värre, att med en sådan utveckling växer underskottet i budgeten med rasande fart. Ni har fört en betydligt mer expansiv utgiftspolitik än den socialdemokratiska regeringen. Det finns åtskilliga exempel på direkt slösaktighet med skattebetalarnas medel: flygplanet, en del av företagsköpen, långbänkskostnaderna med anledning av energipolitiken osv. Ni har samtidigt genom indexreglering, sänkta arbetsgivaravgifter och andra skattesänkningar för företagare och kapitalägare undergrävt statens inkomster.

Nu har den borgerliga regeringen hamnat så djupt i träsket att den tydligen överväger direkt angrepp på den sociala välfärdspolitiken. För centern och folkpartiet måste det vara smärtsamt, för moderaterna innebär det måhända att man når ett eftersträvat mål. Det är i alla händelser resultatet av en missriktad borgerlig blockpolitik.

Det var till ytterlighet torftigt att lyssna till Ingemar Mundebo, som ändå bär ansvaret för denna politik. Han hade i sitt anförande ingenting att säga om de verkliga orsakerna, han hade ingenting att säga om vad han skulle göra åt situationen. Han höll en kameral och gnällig genomgång av den socialdemokratiska politiken, där han i huvudsak klagade på vårt budgetförslag för nästa år. Vi har för ett par dagar sedan flaggat med en besparing på 2 miljarder, och därför hade vi bett att få reda på sammansättningen i ert besparingsförslag. Vi fick det för en timme sedan. Som ämbetsman fostrad på det gamla sättet måste jag säga att detta var ett klåparjobb.

500 milj. kr. har vi sparat på försvaret nästa budgetår. Men, står det här i papperen, riksdagen biföll ju den socialdemokratiska reservationen. Alltså blir det ingen besparing på 500 milj. kr. Då har ni inte ens tagit reda på att när socialdemokraterna vann gällde det planeringsramen för de kommande fem åren, medan den borgerliga majoriteten vann när det gällde anslaget för nästa år. Då kvarstår självfallet de 500 miljonerna.

Vi vill inte sänka skolbyggnadsramen, som ni vill göra. Denna skolbyggnadsram skall sänkas fr. o. m. den 1 juli 1981. Det påverkar sålunda på intet sätt budgetsaldot för 1980/81.

Dessa två poster är redan de hälften av vårt s. k. överbud. Ni påstår att det är nästan 2 miljarder. I verkligheten är det nästan 1 700 miljoner. 850 miljoner har jag tagit bort med de nu nämnda två posterna, och om jag tar med skogsbeskattningen, företagsbeskattningen, väganslaget och tandvården, där ni räknat fel, försvinner resten också.

Kvar står en punkt som man möjligen kan diskutera – vi hade nämligen som ram, när ni avslagit hela vår ekonomisk-politiska strategi, att ha kvar samma budgetsaldo – och det är de 300 miljoner som ni sparade genom att klippa till arbetslösa ungdomar, då ni drog in anslaget till beredskapsarbete för ungdom. Där stoltserar ni med en besparing på 300 miljoner. Ni kallar det för överbud att vi inte ville låta arbetslösa ungdomar drabbas på det sättet. De 300 miljonerna kan räknas som minskade utgifter, under förutsättning att de här ungdomarna icke kommer att kosta något annat i form av socialbidrag

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

o. d.

Det är inte konstigt att Ingemar Mundebo får totalt kaos i statsfinanserna, när han inte ens kan klara av en sådan här enkel räkning. Skäms!

Ingemar Mundebo har ju oerhört liten anledning att stå här och mästra oss. Det finns inte något annat land i västvärlden som har haft en så erbarmlig utveckling för sina statsfinanser, att budgetunderskottet ökat från 3 miljarder till inemot 60 miljarder på tre fyra år. Det är fantastiskt. Det har som sagt inte hänt i något annat land – möjligen i Sydamerika någonstans. Det finns ingen budgetminister vare sig i Sverige historiskt sett eller någon annanstans i världen som har misslyckats så i sin primära uppgift att hålla reda på statens finanser som Ingemar Mundebo. Jag säger det utan att ha ett dugg emot Ingemar Mundebo personligen. Det är bara ett konstaterande.

Då kan han säga att han befinner sig i en ogästvänlig omgivning, bestående av en statsminister som slösar på energiområdet, av en ekonomiminister som är som han är och av allt möjligt annat elände. Men det går inte att skylla ifrån sig. Ingemar Mundebo är budgetminister. Han har ansvaret. Att då stå här och icke ha ett ljud att säga om vad man konkret skall göra utan bara mästra andra är en utmaning. Herr Mundebo borde gå hem och dra täcket över sig och besinna sitt ansvar i stället.

För det tredje: Regeringen bär väsentlig skuld till den storkonflikt som utbröt i våras. Det gäller den allmänna inriktningen av politiken och den ekonomiska miljö som därav skapas. Löntagarna tog sitt ansvar och accepterade både 1977 och 1978 låga nominella löneökningar. Regeringen utlovade en rad positiva effekter för samhällsekonomin: låg inflation, balans i våra utrikesaffärer, ökade industriinvesteringar. Intet av detta förverkligades.

Återhållsamheten ledde endast till sänkta reallöner.

Regeringen förde vidare en fördelningspolitik som ledde till ökade klyftor. Ett exempel: Regeringens orättvisa skatteomläggning medförde att endast de som tjänade 15 000 kr. per månad eller mer, kunde bevara sin köpkraft, trots 8 % inflation, som vi hade från det avtalen löpte ut till avtalsrörelsens slutskede. Sedan är ju inflationsminister Bohmans senaste notering 13,4 % på tolv månadersbasis, och det är betydligt mer än de 8. Men en sådan skattepolitik och en sådan inflationspolitik skapar ett väldigt dåligt utgångsläge för en avtalsrörelse.

Regeringens agerande i direkt samband med avtalsrörelsen har också väckt berättigad kritik. Våra förslag i januari till en ekonomisk-politisk strategi, bl. a. med syfte att underlätta avtalsrörelsen, avvisades på varje punkt av regeringen. Däremot försökte man genom en tvångslag tvinga fram ett lönestopp som i praktiken skulle medföra en påtaglig sänkning av reallöner. Det paket som därefter framlades hade samma inriktning. Genom kravet på "i stort sett oförändrade villkor" försvarades medlingsarbetet, och regeringen gjorde sig i realiteten till part i förhandlingarna. Medlingsarbetet underlättades självfallet inte av att ekonomiministern gick ut med uttalanden om löntagarnas bristande ansvarskänsla och bristande förståndsgåvor.

Jag skall inte ytterligare fördjupa mig i detta. Det är emellertid min fasta övertygelse att det varit möjligt att få ett resultat i avtalsförhandlingarna som varit likvärdigt för löntagarna, bättre för samhällsekonomin och utan storkonflikt. Men till stor del till följd av regeringens missriktade politik och dåliga handlag drabbades vi i onödan av de skador som en sådan storkonflikt oundvikligen för med sig.

Nu söker regeringen skylla alla ekonomiska problem på avtalet. Handelsministern lyckades t. o. m. dagarna efter uppgörelsen få det till att bensinprishöjningar som regeringen godkände, var en följd av avtalet. För att lokalvårdare och sjukvårdsbiträden fick litet högre lön skulle oljeländerna på något mirakulöst sätt säga: Aj aj, nu är vi tvungna att höja priset på olja! – Det är en logik som jag inte begriper.

Låt mig då konstatera att bedömningarna från så skilda håll som LO:s ekonomer, TCO:s utredningsavdelning och Svenska Handelsbankens ekonomiska sekretariat visar att avtalet innebär ett oförändrat eller t. o. m. något förbättrat kostnadsläge jämfört med våra konkurrensländer.

Sanningen är den att regeringen via avtalsrörelsen sökte uppnå en nedpressning av reallönerna för att kompensera den uppenbara ofullkomligheten i den egna ekonomiska politiken. Det regeringen inte lyckades med – att skapa samhällsekonomisk balans – skulle SAF med hårdhanta metoder klara. När Gösta Bohman påstår att detta avtal innebar en stor olycka för landet, kan man göra två konstateranden.

För det första berättade löneminister Johansson i dag för oss att han i förväg underställt Gösta Bohman detta avtal och att Gösta Bohman godkände det. Han klagar alltså över en olycka som han själv har godkände i förväg!

För det andra är det snarare Gösta Bohman och hans politik som är en olycka för landet och inte avtalet i sig. Detta är ett faktiskt konstaterande med ledning av tillgänglig ekonomisk statistik.

När nu ekonomiministern angriper löntagarorganisationerna och socialdemokratin borde han ha insikten att påminna sig ett ord i Dagens Industri. Den tidningens slutsats av avtalsrörelsen var att regeringen inte har rätt att vare sig klaga eller anklaga när den blivit tvingad att brottas med de problem som avtalsrörelsen efterlämnar, den har bara att läsa den gamla syndabekännelsen: min skuld, min skuld, min mycket stora skuld.

Herr Bohman, som brukar snitsa till det med latin här i kammaren, kan ju ställa sig framför spegeln om morgnarna och på detta klingande språk säga samma sak: mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa.

Resultatet av avtalsrörelsen innebär att fackföreningsrörelsen någorlunda kan värna sina medlemmars reallöner. Mer är det inte. När det likväl på fackligt håll med rätta betraktas som en seger, beror det väsentligen på att fackföreningsrörelsen har känt sig möta ett väldigt borgerligt maktkombinat, där de stora kapitalägargrupperna, den borgerliga regeringen och 80 % av pressen var nära förbundna i kamp mot fackföreningsrörelsen. I denna avtalsrörelse bekände den borgerliga regeringen, och framför allt regeringsledningen, färg. Den stod på arbetsgivarnas sida.

Det för mig till min fjärde punkt av kritik: Regeringen för en förstelnad

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

blockpolitik.

Under perioden 1973–1976 hade vi ett jämviktsläge i riksdagen. Den socialdemokratiska regeringen inriktade sig medvetet på att söka breda lösningar i riksdagen. Den borgerliga regeringen gör i nästan samma jämviktsläge tvärtom. Den satsar på en hårdhänt blockpolitik och förlitar sig på en enda rösts majoritet i riksdagen.

Vi kan se det i riksdagens voteringsprotokoll. 1974–1975 hade vi mycket få blockvoteringar. Denna vår har det varit hundratals, 300 eller 400, med en eller två rösters majoritet. Någon har kallat detta influensamajoritet. Det är fel; de som har influensa kvittas ut. Det är snarare fråga om en sjusofarparlamentarism. Den som försover sig i bänken eller utanför ligger ogill. Så har vi fått åtskilliga fall av lika röstantal. Jag vet inte om den borgerliga majoriteten anser dessa lottningar och återremisser i viktiga frågor vara till gagn för riksdagens anseende. Jag tror det inte. Jag upplever det snarare som ett spektakel. Men ni har ju majoriteten. Vi kan inte hindra er från att fortsätta denna typ av blockpolitik.

I varvsfrågan förlorade regeringen. Under något förödmjukande former tvingades folkpartiet och centern av moderaterna att avstå från en uppgörelse i varvsfrågan som var fullt möjlig att uppnå. Centern och folkpartiet har tvingats spela med moderaterna i kommunalskattefrågan, i kommunikationsministerns mygelbetonade verksamhet kring Bromma flygplats, i skolministerns kväsande av folkpartiets ungdomsgaranti och nu senast i justitieministerns stopp för reformarbetet på försäkringsrättens område.

Över huvud har regeringen fått en allt klarare högerprägel. Det är ju inte så att det blåser högervindar i landet. De förefaller dess bättre mojna. Däremot tycks högervindar blåsa inom borgerligheten. Därmed tvingas folkpartiet och centern gång på gång skrapa fot för moderaterna. Jag har nämnt varvspolitiken. Ett exempel till: Våren 1979 gick mittenpartierna och moderaterna på skilda linjer i en väsentlig fråga i den ekonomiska politiken i motsvarigheten till dagens debatt. De reservationer som moderaterna då var ensamma om återkommer nu punkt för punkt i den borgerliga regeringens kompletteringsproposition. Där finns den ensidiga inriktningen på besparingar. Där finns angivet även ett preciserat belopp för besparingar. Där finns inriktningen på den sociala sektorn. Herr Fällidin har på sin höjd fått hålla i karbonpapperet.

Vi har, fru talman, av de två gångna årens erfarenheter dragit den slutsatsen att den borgerliga regeringen beslutat sig för att till varje pris föra en politik mot arbetarrörelsen och mot socialdemokratin, trots att man har minsta möjliga övervikt i riksdagen och sannolikt ett klart underläge i folkopinionen. De borgerliga partierna har gradvis skärpt blockpolitiken, nogsamst låst alla öppningar och stängt alla kontaktvägar.

Det för mig till några tankar om den s. k. svenska modellens grundläggande förutsättningar.

Det har skrivits mycket efter storkonflikten om att den svenska modellen nu skulle vara krossad, den modell som innebär ett fredligt framåtskridande

utan uppslitande inre strider. Det behöver inte vara så. Ty man förbiser i diskussionen att den s. k. svenska modellen bygger på vissa grundläggande förutsättningar.

Den första förutsättningen är en samhällsutveckling i riktning mot utjämning och social rättvisa. Det krävs inte väldiga förändringar på kort tid. Men färdriktningen skall vara alldeles klar. Människorna skall ha någonting att se fram emot.

Den andra förutsättningen är en samförståndspolitik som förmår samla breda majoriteter i riksdagen och i folket. Det utesluter inte skarpa ideologiska motsättningar, det utesluter heller inte hård politisk strid, men det förutsätter en strävan att i avgörandets stund nå en så bred förankring som möjligt, även om det innebär att uppge något av den egna ståndpunkten för att ta hänsyn till andra. Ty därigenom kan man uppnå den breda förankringen hos folket. Jag tror det är riktigt att säga att detta varit grundvalen för den folkliga reformpolitik som socialdemokratien i många år burit ansvaret för och som haft sin motsvarighet i parternas förmåga att nå överenskommelser på arbetsmarknaden.

Den tredje förutsättningen är att de stora folkrörelserna och inte minst löntagarorganisationerna på ett positivt sätt är med och formar politiken. De kan därigenom medverka i en dialog, deras förslag tas på allvar, de får möjlighet till representation och medverkan på så många områden som möjligt i vårt folkstyre.

På denna väg har vi i Sverige kunnat visa det sociala framstegets möjlighet i demokratiska former. Det är detta som kallats den svenska modellen eller folkhemspolitiken.

Den borgerliga regimen i Sverige har brutit mot alla de grundläggande förutsättningarna jag nämnt. Den har satsat på ökade klyftor i stället för utjämning. Den har satsat på hårda konfrontationer och blockpolitik i stället för samförstånd. Den har slammat igen kontakterna med löntagarna och motat bort dem från representation i utvecklingsfonder, länsstyrelser, regionala högskolestyrelser etc.

Därför är den s. k. svenska modellen i fara. Därför blir det också ett avgörande mål för socialdemokratins politik att återupprätta den svenska modellen.

Det förblir naivt att tro att vi kan åstadkomma en lugn och balanserad utveckling i vårt land om klyftorna ökar och makten allt mer koncentreras i händerna på en liten grupp kapitalägare, som är nära lierade med regeringen och den dominerande delen av pressen. Det har varit en oerhörd styrka för vårt land att de stora löntagargrupperna politiskt och fackligt har kunnat påverka samhällsutvecklingen, att de har varit bärare av den sociala omdaning från ett fattigt klassamhälle till en rik industristat. Det är lika viktigt att de kan påverka den framtida utvecklingen – hur de ekonomiska besvärligheterna skall angripas, hur vi skall komma till rätta med de öppna sår i samhället som utgörs av utslagna människor och barn som far illa, hur vi skall möta teknikens och datorernas löften och hot, hur miljön skall skyddas och förbättras, hur demokratin skall vidgas.

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Detta handlar inte bara om hur riksdagsmajoriteten i denna kammare ser ut. Det handlar – som vi får erfara gång efter annan – om hur den borgerliga blockpolitiken i blind förstockelse bygger murar mot berättigade och rimliga krav som springer fram ur löntagarnas vardagserfarenheter och ur deras fackliga och politiska arbete.

I dag bedrivs i den borgerliga pressen och av borgerliga talesmän i olika sammanhang en kampanj som går ut på att vi socialdemokrater inte inser de svåra ekonomiska problemen och saknar förmåga att ta ansvar. Det är ett märkligt argument för att komma från en regering som inte kunnat presentera en egen politik. Dessutom bär vi självfallet vårt ansvar, det kan var och en se som bemödar sig att läsa våra motioner och reservationer. Vi har emellertid en helt annan uppfattning än de borgerliga om politikens innehåll och inriktning.

Vi är klara över att vår industrisektor är för liten och att vi varken kan klara bytesbalansunderskott eller budgetunderskott utan att vi får en industriell expansion. Vi är medvetna om att den nödvändiga export- och investeringsökningen kommer att lämna mycket litet utrymme för ökad konsumtion – både privat och offentlig.

Men vi tror inte att det är möjligt att få till stånd denna investeringsökning utan en offensiv näringspolitik. Vi kan inte förlita oss på att marknadskrafter och vinstökningar skall öka investeringarna så mycket som är nödvändigt. Löntagarna kan inte förmås att avstå från lönehöjningar om man inte får garantier för att det är meningsfullt att göra dessa uppoffringar, om man inte får vara med och bestämma hur pengarna används. Löntagarfonder blir en nödvändighet under 1980-talet om våra ekonomiska problem skall kunna lösas.

Vi får inte den tekniska utveckling som behövs, och vi kommer inte att kunna hantera denna utveckling, om den skall komma till stånd helt på kapitalägarnas villkor. Datoriseringen ställer oss inför hisnande perspektiv. Företag, anställda och samhället måste gemensamt gripa sig an de problem den kommer att föra med sig.

Vi vet att inflationen måste hållas tillbaka. Vi förnekar inte sambanden mellan löner och priser. Men vi tror inte att den problematiken kan lösas genom en konfrontationspolitik gentemot löntagarorganisationerna. Man når inte framgång när de borgerliga politiska och ekonomiska intressena är så nära samspelta att man t. o. m. byter roller, dvs. när den borgerliga regeringen talar mer om lönekostnader än vad arbetsgivarna gör och arbetsgivarna talar mer om samhällsekonomi än regeringen. Förtroende och samförstånd i centrala frågor måste återupprättas i Sverige.

Vi vet att budgetunderskottet måste minskas och att den offentliga sektorns tillväxt behöver dämpas. Men vi har inte moderaternas i grunden negativa inställning till verksamheten inom den offentliga sektorn. En väl utvecklad offentlig service är en styrka och en tillgång för ett modernt samhälle. Det är i hög grad genom verksamheten i stat, kommuner och landsting som solidaritetens och jämlikhetens ideal kan komma till konkret uttryck. Utbildningen, vården och omsorgen om barn och gamla, sjuka och

handikappade, insatserna för att skapa en rik och meningsfull fritid för människorna – allt detta kan inte få raseras.

Moderaterna talar också gärna om motsatsförhållandet mellan den offentliga sektorn och näringslivet. Vi tror att det är en felsyn. Vi kommer inte att kunna få till stånd den ekonomiska utveckling, den förnyelse av svensk industri, som alla nu anser nödvändig, utan omfattande satsningar på forskning och utveckling, utan ett målmedvetet arbete på att fullfölja ett utbildningsväsen som formar fria och självständiga människor med goda kunskaper. Vårt näringsliv kommer inte att fungera utan väl utvecklade kommunikationer.

När regeringen nu talar om att minska budgetunderskottet, är det i första hand de s. k. transfereringarna man riktar in sitt intresse mot. Och självfallet kan inte vissa omprövningar där uteslutas, eftersom det är på det området de stora utgifterna finns. Men samtidigt måste vi komma i håg vad detta är för något. Transfereringarna, inkomstöverföringarna till hushåll, kommuner m. fl. har nästan alltid en klar fördelningspolitisk motivering. Det är pensionerna, barnbidragen, bostadsbidragen, räntebidragen, livsmedelssubventionerna, skatteutjämningsbidragen till kommunerna etc.

Att minska budgetunderskottet innebär bl. a. att hålla tillbaka konsumtionen i landet. Om man i likhet med regeringen hävdar att minskningen av budgetunderskottet i princip skall åstadkommas enbart genom en neddragning av de offentliga utgifterna så har man också gjort ett mycket klart fördelningspolitiskt ställningstagande. Det innebär att vi skall ha en omfördelning av konsumtionen, en omfördelning till pensionärernas, barnfamiljernas och låginkomsttagarnas nackdel. För oss socialdemokrater är det en självklarhet att de åtgärder som måste till för att sanera statsfinanserna skall präglas av kraven på en rättvis fördelning av bördorna, av solidariteten med de mest utsatta grupperna i samhället. Detta ställningstagande medför att problemet med det stora budgetunderskottet inte kan angripas enbart med att hålla tillbaka utgifterna. Även inkomsterna måste ökas. Och en första åtgärd på det området måste vara att slopa den orättfärdiga indexregleringen.

Kravet på en rättvis fördelning har svårt att vinna anklang hos borgerliga företrädare. Men jag skulle vilja uppmana ledamöterna här i kammaren att ett ögonblick besinna hur olika ändå de världar är som människorna lever i också här i vårt land och som kommer talesätt om "att vi alla beviljat oss en alltför hög levnadsstandard" att låta så cyniska, när man tänker på låginkomsttagarnas villkor.

Det finns människor som har det väl förspänt. De har höga inkomster och en bra slant undanstoppad. De har intressanta och statusfyllda jobb, en och annan dold löneförmån ingår säkert. De bor i rymliga och välutrustade hus med grönområden och trädgårdar och är genom bostadssegregationen garanterade grannar av samma slag. De kan unna sig semesterar i fritidshus och båtar eller semesterresor till intressanta resmål. Deras barn går kanske just nu och ser fram emot en sommar fylld av språkläger, seglingsturer, ridning och allt vad det kan vara.

Å andra sidan har vi alla de människor som lever med knappa ekonomiska marginaler. De har år efter år sett sin köpkraft minska. De bor kanske i hyreshus och väntar på nästa stora hyreshöjning. De har inga fritidshus och båtar, och deras ekonomi tillåter inte några påkostade semestrar. Deras barn får kanske tillbringa merparten av sommarlovets med att dra runt på gårdarna mellan hyreshusen.

Jag har tecknat de här två världarna i avsiktligt bjärta färger. Och det jag i första hand vill fästa uppmärksamheten på är inte att det fortfarande finns stora klyftor mellan människorna i vårt land utan att det under den borgerliga regeringsperioden så sakta har utvecklats ett helt annat klimat, en helt annan färdriktning när det gäller fördelningsfrågorna.

Jag tror att de flesta människor tidigare upplevde en reformvilja från samhällets sida, som siktade till att undan för undan möta de samhällsbrister som främst drabbade de sämre ställda, att utjämna de ekonomiska levnadsvillkoren, och att detta fick ske till priset av att de välbeställda blev strävare behandlade inom t. ex skattepolitiken.

Vi har, trots alla dessa ansträngningar, konstaterat att vi har en lång väg att gå innan vi kan säga att samhället är rättvist.

De välbeställda finner nu att inflation och skatteavdrag ytterligare ökar deras förmögenheter och ekonomiska välmåga. De fick i januari en skattesänkning på kanske åtskilliga tusen kronor. De får särskilda skattepremier för sitt sparande. De väntar på att aktiebeskattningen såsom utlovats skall bli mildare. De märker hur deras avdragsmöjligheter försvaras av borgerliga politiker. De märker hur de borgerliga år efter år vägrar att medverka till att täppa till hålen i skattesystemet med den lag mot skatteflykt som är färdig sedan länge.

De sämre ställda har inget att tjäna på inflationen. De får betala de höjda priserna och se hur det eventuella banksparandet minskar i värde. De får några hundralappar i skattesänkning och har knappast råd att utnyttja avdragsystemet. De får till leda höra att om de inte ytterligare sänker sin levnadsstandard, så driver de landet i ekonomisk ruin. De får höjda hyror, men de eventuella bostadsbidragen minskar i värde. Och nu, när den del av deras levnadsstandard som består av privat köpkraft har sänkts påtagligt, har turen kommit till den del som består av transfereringar och offentlig konsumtion. Deras föräldrars ATP skall minska i värde. Bostadsbidragen har redan urholkats. Barnbidragen har diskuterats. Hyrorna skall pressas upp, inte bara för att kompensera inflationens snabba kostnadshöjningar utan också för att täcka de sänkningar av räntesubventionerna man tydligen planerar. Matpriserna kommer att stiga snabbt, inte bara för att jordbrukarna skall ha mer utan också för att livsmedelssubventionerna av allt att döma skall sänkas. Men vi får inte reda på vad regeringen ytterligare har i kikaren.

Visst kommer vi att behöva spara. Men vi socialdemokrater kommer inte att gå med på att ta en hundralapp från den pensionerade metallarbetaren och sedan dela ut en tusenlapp i skattesänkning till höginkomsttagaren. Vi kommer inte att höja hyran med några hundralappar i månaden för att några

skall dra av hundra tusenlappar för rena lyxvillor. Vi kommer inte att genomföra kraftiga matprishöjningar för barnfamiljerna för att premiera höginkomsttagarnas sparande och sänka skatten på aktieutdelningar.

Den borgerliga regeringen har misslyckats så till den grad med sin budgetpolitik att vi nu har ett underskott på över 50 000 milj. kr. – det värsta i västvärlden. De bördor denna borgerliga vanskötsel har lagt på det svenska folket måste fördelas rättvist. Om inte det sker kommer vi inte bara att få ett hårdare, kallare och oroligare samhälle. Vi kommer också att misslyckas med uppgiften att sanera landets ekonomi. Och då kommer vi att vara väldigt illa ute.

Fru talman! Man kommer inte precis att tänka på "den blomstertid", när man ser ut över det ekonomiska fögderi regeringen har att redovisa här i dag. Jag tror inte heller att någon egentligen tycker att riksdagen nu skiljs efter att ha löst de ekonomiska problemen i Sverige eller förbättrat villkoren för de sämre ställda i landet.

Det känns litet trist. Ty det finns väldiga arbetsuppgifter för oss politiker, om Sverige på nytt skall bli ett samhälle som präglas av ekonomisk stabilitet, socialt framåtskridande, rättvisa och solidaritet. Tyngden av borgerligt maktkombinat och förstelnad blockpolitik får det att knaka i folkhemmets fogar. Det är ett tungt ansvar som vilar på de borgerliga partierna i denna riksdag.

Avtalsrörelsen blev för arbetarrörelsen en viktig försvarskamp. Åter attackerades de stora löntagargruppernas levnadsstandard av starka och mäktiga krafter.

Vi står mitt uppe i en annan försvarskamp, där den svenska trygghetspolitiken hotas av samma krafter. För väldigt många människor framstår därför arbetarrörelsen som en nödvändig motkraft mot ett borgerligt maktkombinat, som medvetet syftar till att vrida klockan tillbaka. Socialdemokratin står på deras sida.

Vår försvarskamp till förmån för de stora folkgruppernas levnadsstandard och trygghet är viktig nog. Men vi står också i en bred, offensiv debatt som blickar framåt, som syftar till att utveckla och förbättra det som ibland kallas den svenska modellen och ibland folkhemspolitiken.

Det handlar om en politik för utjämning och social rättvisa.

Det handlar om att slå tillbaka den sociala utslagningen och förbättra vardagsvillkoren för de många barn som i dag far illa.

Det handlar om att skapa ett rättvisare skattesystem, som slår ner på fiffel och nollskattare men främjar rättvisa och produktiva insatser.

Det handlar om att ge löntagarna delaktighet i företagets vinster och vidga den ekonomiska demokratin.

Det handlar om att utveckla miljöpolitiken och skapa förutsättningar för en säker och uthållig energiförsörjning.

Vi kan inte acceptera att de framsteg som vi hittills lyckats åstadkomma skall raderas. Vi kan inte acceptera att framtidens möjligheter skall få skymmas av pessimism och domedagsstämning.

Genom en bred folklig politik vill vi socialdemokrater åter föra utvecklingen rätt i vårt land.

FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu uppsatts.

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Fru talman! Olof Palme är snabb att värdera och betygsätta, och han är inte längre så varsam med orden som han har proklamerat att man bör vara. Jag skall nu inte delta i någon betygsdebatt, för jag är inte särskilt berörd av de värderingar av andras insatser som Olof Palme gör. De flesta vet nog också att jag inte är särskilt mycket för att mästra eller för att hånfullt beskriva olika alternativ, något som Olof Palme anser att andra talare än han själv är, möjligen med undantag av hans partikamrater. Det sättet att debattera stämmer inte riktigt överens med min syn på det politiska livet och på den politiska debatten.

Så till sakfrågan: Vi har alldeles för stora budgetunderskott. Vi har också angett att dessa måste steg för steg minskas, och vi har pekat på hur det bör ske. Kritik mot nuläget och mot de senare årens utveckling blir alltid starkare, om man kan jämföra med olika alternativ, med egna alternativa handlingslinjer. Det kan vara fråga om skattehöjningar som skulle ha kunnat ske och om utgiftsminskningar som skulle ha kunnat ske under de här åren. Detsamma gäller om man jämför med andras alternativ, t. ex. med oppositionens. Och låt oss då utgå från en siffra som vi är överens om.

Det är nog riktigt att man kan beräkna budgeteffekter av alternativa förslag på olika sätt – vad som träffar det ena eller andra budgetåret. Jag tror att vi kan komma till både lägre och högre resultat, för jag hade inte räknat med några kostnader på alla utvecklingsprogram och handlingsprogram. Det är riktigt att skolbyggnadsbidragen träffar alla kommande budgetår, och därigenom blir det en hög nivå. Men vi utgår alltså från en siffra varom vi är överens, så slipper vi uppta tiden med att resonera om det.

Jag syftar på att också socialdemokratins budgetalternativ hade lett till betydande budgetunderskott. Skillnaden skulle nu röra sig om ca 20 miljarder. Om Olof Palme skulle tycka att resultaten av de borgerligas skötsel av statsfinanserna är en tung börda för människor att bära, så är ändå resultaten av socialdemokratins uppenbarligen korrekta skötsel av statsfinanserna också en rätt tung börda att bära. Och det är som jag har sagt: Även om vi godkänner dessa 20 miljarder är det inte så alldeles säkert att läget i nationen av det här skälet hade varit bättre, för det handlar ju inte bara om att summera inkomster av olika höjda skatter, höjda folkpensionsavgifter, bevarad arbetsgivaravgift, strukturavgift, bruttoskatter och sådant. Det är då man kan komma fram till 20 miljarder, men det handlar alltså inte bara om att summera detta, utan det handlar om vilken effekt vi hade fått på tillväxten i ekonomin, på sysselsättningen, på våra exportmöjligheter, på våra marknadsandelar, om vi under de här åren skulle ha arbetat med en så väsentligt högre skattenivå.

Det skulle alltså ha inneburit att de sociala avgifterna, som i dag ligger på 35-procentsnivån, skulle ha legat på ca 45 procentenheter i stället. Och vi skall alltså då tro att det hade varit lättare för oss svenskar att ute i världen sälja våra varor, om vi på den svenska produktionen skulle ha lagt en kostnad av denna omfattning!

Den här debatten kan ju fortsätta länge, därför att ingen har det slutgiltiga svaret. Men om vi tror på att det är lättare att sälja svenska varor, ifall de blir dyrare, och om vi tror på att inflationen blir lägre, när vi höjer kostnadsnivån i vårt näringsliv, då hade det haft en positiv effekt även för våra statsfinanser. Men jag har svårt att tro det, och vi kan ju också se på vad som har hänt – vi förlorade marknadsandelar när vi tidigare, under 1970-talet, mycket snabbt höjde vår kostnadsnivå.

Jag kan alltså som en matematisk summering godkänna den skiljelinje som här är nämnd i finansutskottets betänkande, att socialdemokratisk budgetpolitik hade lett till ett budgetsaldo som kanske varit 20 miljarder kronor lägre i dagsläget. Det kan jag godkänna som en matematisk summering av framlagda förslag. Jag har då förutsatt dels att samtliga förslag skulle ha bifallits av riksdagen, dels att någon avräkning icke skulle ha skett i löneförhandlingarna. Men jag har som sagt svårt att tro att detta skulle ha lett till en högre tillväxt, en lägre inflation, en lika bra eller bättre sysselsättning och därmed till lägre budgetunderskott under dessa år.

Sett mot denna bakgrund är betygsättningen kanske giltig för samtliga i landet verksamma politiska partier. Det elände som under dessa år har drabbat inte bara mig utan hela den svenska nationen har kännetecknats av att det har varit så svårt att sakligt resonera om alternativ när det gällt samhällsekonomin och statsfinanserna. Olof Palme har här en mycket stor uppgift att fullgöra under kommande år, nämligen att medverka till ett mera konstruktivt samhällsarbete.

Om jag, fru talman, behöver lägga mig under ett tacke, bör nog även Olof Palme göra det. Jag tror att vi för säkerhets skull bör ha var sitt, men jag är inte säker på vem som behöver det största.

OLOF PALME (s) replik:

Fru talman! Skillnaden är den att socialdemokratin inte behöver skämmas för sin politik. Men ni har anledning att djupt skämmas för er politik, för vad ni har ställt till med i detta fina land. Det är den enkla skillnaden. Och det är detta som den lilla bilden med täcket illustrerar.

Om man vill ha en illustration till begreppet "smita från ansvar", skall man lyssna till Ingemar Mundebos senaste replik. Han ägnade den helt åt att kritisera socialdemokratin. Han sade att budgetunderskottet visst hade kunnat vara 25 miljarder mindre, om socialdemokraternas förslag hade genomförts. Men han var inte säker på att det skulle ha haft bättre effekter på ekonomin – vi skulle ha haft samma elände. Det går inte att bevisa, eftersom vi inte har haft ansvaret. Ibland gick det sämre, och ibland gick det bättre, men så länge vi hade ansvaret utvecklades svensk ekonomi och de svenska statsfinanserna på ett i stort sett gott sätt. När vi lämnade regeringen var

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

budgetunderskottet 3,6 miljarder. Det är nu nära 60 miljarder, och enligt er långtidsbudget skall det, utan en enda reform, bli 80 miljarder.

När vi då frågar vad ni skall göra åt detta säger ni: Vi skall spara 7 miljarder, och så hänflinar herr Bohman. Men när vi frågar vad det är ni skall spara på säger ni: Det talar vi inte om. Vi har visserligen gjort många beräkningar när det gäller budgetunderskottet, och vi skall diskutera dem sinsemellan, men vi håller det materialet hemligt. Ni får inte reda på någonting, förrän möjligen i höst, då vi på några veckor skall driva igenom förslagen i riksdagen. Då skall pensionärer, barnfamiljer, låginkomsttagare och hyresgäster utsättas för regeringens svångrem. Svångremmen drabbar ju aldrig höginkomsttagarna.

De grupper som kommer att drabbas får dock inte chansen att nu titta in i era hemliga papper. Därför har ni anledning att skämmas – ett mycket enkelt, gammalt, fint svenskt ord – för vad ni har ställt till med, denna fullkomligt gigantiska rasering av de svenska statsfinanserna. Det har ni burit ansvaret för. Ni kan aldrig försöka lasta över ansvaret på oppositionen. Ni kan kritisera oppositionen – visst kan ni göra det. Men ni försöker ju skjuta ifrån er ansvaret. Fast det var ju ni som begärde att få regeringsansvaret. Det var de lyckligaste dagarna i era liv när ni fick tåga in i kanslihuset. Ni skulle visa hur man skulle sköta landet. Och då får ni också ta ansvar för den rasering av statsfinanserna som ni har ställt till med.

Det är den första anledningen, och det är ingenting att skämta med.

Den andra anledningen är att när ni nu bringat det hela därefter och säger att det nu gäller att spara, så har ni inte ens kraften och förmågan att tala om hur det skall ske. Ullsten tillfrågades: Hur länge kan ni ha ett så här stort budgetunderskott? Inte en enda dag till, sade han. Nu har det gått en dag sedan dess! Och vi ser ännu inte ett förslag på riksdagens bord, utan ni håller fortfarande era listor hemliga. Möjligen skall det komma förslag i höst som kan träda i kraft nästa år och som är inriktade i huvudsak på dem som har mindre inkomster.

Det är därför jag säger att det är en regering som saknar ansvar. Och det är därför jag tillråder det här täcket. Jag tror att ni behöver ett betydligt större täcke, för ni borde rymmas där allihop.

LARS WERNER (vpk):

Fru talman! Direkt efter den borgerliga valsegern 1976 vädrade Svenska arbetsgivareföreningen morgonluft och startade sin offensiv. Inför den då stundande avtalsrörelsen annonserade man i dagspressen och krävde långtgående försämringar för löntagarna. Man krävde lönestopp, förlängd karenstid för sjukersättning, s. k. konjunkturpassad arbetstid, slopande av vissa helgdagar m. m. Med hjälp av den kampregering mot arbetarrörelsen som bildades efter valet skulle löntagarna kuvas och bolagsvinsterna ökas. Valet 1976 blev således upptakten till den kampanj som pågår ännu i dag.

De borgerliga regeringar som kommit och gått alltsedan 1976 har haft en sak gemensamt: de har konsekvent ställt sig på storfinansens och storbola-

Onsdagen den
11 juni 1980*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

gens sida. Deras ekonomiska politik har helt givits uppgiften att skydda och stödja kapitalägarnas intressen. Regeringarna har därför också vägrat att ingripa mot pris- och hyreshöjningarna – tvärtom har man medverkat till att höja priserna. Man har låtit oljebolagen flera gånger höja sina priser. Löntagarnas reallöner har därför också urholkats mycket kraftigt sedan 1976.

Samtidigt har företagen under dessa år fått ökade subventioner och gåvor av de borgerliga. Man slopade den allmänna arbetsgivaravgiften och skänkte på så vis bort 8 miljarder kronor till företagen på ett bräde. Åtskilliga miljarder kronor har gått till företagen under åren, ibland med det lovvärda syftet att förhindra ökad arbetslöshet. Men alltför mycket har bara försvunnit ur statskassan utan någon mening alls – och utan att några nya jobb har skapats genom denna gåvopolitik. Däremot har många "lycka till" utdelats av företrädarna för arbetsmarknadsdepartementet under åren.

De borgerliga regeringarnas ekonomiska politik har skärpts ytterligare, steg för steg, och regeringen har nu också öppet ställt sig på arbetsgivarnas sida. Tidigare "nöjde" man sig med att i det fördolda stödja storbolagens intressen, men nu har man helt öppet börjat agera mot löntagarnas och fackföreningsrörelsens intressen. Storkonflikten i årets avtalsrörelse kom därför inte som någon överraskning, utan den var en logisk konsekvens av regeringens och Arbetsgivarförbundet enade front, där regeringens lönestoppsdekret och försök att med tvångslagar agera mot fackföreningsrörelsen skärpte hela situationen.

Nu förbereder regeringen nya inslag i sin löntagarfientliga politik. Regeringen skall inte bara stå på arbetsgivarnas sida och styra över bidrag och subventioner, nu planeras en omfattande social nedrustning, och anslagen för olika verksamheter skall skäras ned.

Regeringen skyller denna politik på det "statsfinansiella läget", på den stora utlandsskulden och på det stora budgetunderskottet, precis som om det vore något som låg helt utanför regeringens kontroll. Är de borgerliga regeringarna efter 1976 helt oskyldiga till att budgetunderskottet från de första åren ökat från 3,7 miljarder kronor till närmare 60 miljarder kronor? Detta är ju en fråga som man måste ställa.

Regeringens undanflykter görs naturligtvis i förhoppningen att den skall slippa undan ansvaret för de dåliga finanserna. Men de dåliga finanserna är i hög grad ett direkt resultat av den storfinansvänliga politiken. Skattelättnader för redan rika och högavlönade har minskat statens inkomster, och miljardbidragen och subventionerna till kapitalet har bidragit till att tömma statskassan. Därför måste regeringen ständigt låna pengar i utlandet, därför betalar Sverige 18 miljarder kronor i ränta på alla lånen – och därför har vi i årets budget ett underskott på nästan 60 miljarder kronor.

Nu skall regeringen "spara bort" budgetunderskottet och utlandsskulden. Det är främst ekonomiminister Gösta Bohman som har varit regeringens "talesman" när det gäller den ekonomiska politiken och den förestående sociala nedrustningen. Det skall på en gång sägas klart ut att herr Bohmans moderater arbetar metodiskt och mycket målmedvetet. De "rider" skickligt

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

och cyniskt på högervindarna och har helt och hållet tagit kommandot i regeringen.

Den svenska högern har alltid, mer eller mindre öppet, varit motståndare till utbyggnad och förstärkning av den sociala omsorgen och servicen. De som moderaterna företräder har ju inget behov eller intresse av en utbyggd social sektor. För dem är det bara onödiga utgifter som de tvingas betala för. Därför har också högern varit motståndare till praktiskt taget alla stora reformer som har genomförts i vårt land. De har varit motståndare till bl. a. rösträttsreformen, pensionsreformen och arbetsrättsreformerna under senare år. De har varit motståndare till varje reform som har gynnat folkflertalet och som förbättrat de svagare gruppernas livsvillkor och givit dem ökade rättigheter och social trygghet.

Det nya är att man har fått med sig "mittenpartierna" på den här gamla högerpolitiken. Centern, som ju ibland framställer sig som "småfolkets parti", och folkpartiet, som tidigare har varit mycket angeläget om att markera ett avstånd till högerkrafterna, har ju haft en delvis annan syn på de olika reformer som har genomförts i Sverige. Nu har man alltså "bytt fot" och ställer villigt upp för att rasera delar av den sociala omsorgen.

Gösta Bohman höll nyligen vid Medborgarskolans 40-årsjubileum ett tal som i Svenska Dagbladets "skräddarsydda" ledare upphöjts till "historiskt tal". Han talade frispråkigt och utförligt om moderaternas syn på bl. a. samhällsservice och sociala reformer. Han sade bl. a. följande:

"Reformer blir inte reformer bara därför att de kostar pengar. Finessen borde i stället vara att de skall göra det mindre kostnadskrävande för hela samhället än vad det var innan reformen vidtogs. Vi skall med andra ord få ut mer – inte mindre – av det vi sätter in. Och resonerar vi på detta konstruktiva sätt är utrymmet för reformer nästan obegränsat."

Reformer är alltså för Gösta Bohman inte i första hand en fråga om social trygghet och social utjämning – det är en fråga om onödiga utgifter som skall begränsas. Nu är det här en uppfattning som inte herr Bohman är ensam om. Precis samma uppfattning har Gösta Bohmans vänner Strauss i Västtyskland och fru Thatcher i England. För dem är bra reformer sådana som minskar samhällets utgifter för barnomsorg, sjukvård, utbildning, äldreomsorg m. m. Det är möjligen detta som Gösta Bohman kallar, sedan en vecka tillbaka, en "liberal revolution".

Man kan f. ö. undra vad Ola Ullstens folkpartister tänker om detta! Först stjal Gösta Bohman folkpartiets väljare, därefter knycker han folkpartiets sista heliga ko – liberalismen. Politiskt ficktjuveri, som en av Gösta Bohmans regeringskolleger så älskvärt har kallat det! Det är numera ett illustert sällskap som alla kallar sig liberaler: Ullsten, Bohman, Strauss och Thatcher. Det är naturligt att många ställer frågan: Får verkligen en liberal se ut hur som helst?

Gösta Bohman påstår att hans "reformer" skall förbättra statsfinanserna och dessutom de enskilda människornas ekonomiska situation. Han menar då naturligtvis de människors och samhällsgruppers intressen som han och hans parti ytterst representerar – de som har pengar i överflöd och de som

drömmer om att få pengar i överflöd. Men Gösta Bohman talar som om alla människor skulle gynnas av hans högerpolitik. Men vilka, Gösta Bohman, är det som drabbas av sänkta bostadsbidrag, sänkta barnbidrag, försämrade pensioner och sjukförmåner, slopade livsmedelssubventioner? Ja, inte är det Gösta Bohman, Nicolin, Wallenberg och andra, utan det är barnfamiljerna, de gamla och sjuka, de lågavlönade, de handikappade, dvs. de som är sämst ställda i samhället och de som behöver sin pension, som behöver sjukersättning, bostadsbidrag, barnbidrag och subventionerad mat.

I England har fru Thatcher gjort allt det som Gösta Bohman säkert så innerligt längtar efter att få göra i Sverige. Men hur är det då i England? Jo, statsfinanserna är ännu mer urusla än här. Arbetslösheten är hög. Inflationen är på ca 20 %. Thatchers sociala nedrustning har hårt drabbat Englands löntagare, sjuka och gamla, barnfamiljer och lågavlönade.

Det är den ena sidan av saken. Den andra är ökade privata förmögenheter. Våldsam omfördelning av pengar till de redan rika och gynnade. Stora problem med statsfinanserna. Social oro och konfrontation. Den konservativa politiken i England, det är Gösta Bohmans föredöme, det är vad han vill göra också här i Sverige. Han har lärt sig av partivännerna i den "svarta internationalen", i vilken gräddan av konservativa och reaktionära politiker återfinns. Nu förnekar säkerligen Gösta Bohman allt detta. Han vågar inte medge det öppet, och han behöver heller inte göra det. Han sitter ju i regeringen och besitter stor makt att göra som han behagar.

Men, som jag sade tidigare, det anmärkningsvärda är att folkpartiet och centerpartiet ligger så platt på marken, så totalt överkörda av Gösta Bohman – och så villiga att genomföra Gösta Bohmans högerpolitik. Visst gör de olika uttalanden, de säger både det ena och det andra, men de skall hjälpa till att spara bort ett visst antal miljarder kronor. Först skäller de på Gösta Bohman och sedan erkänner de i förbigående att de skall göra som Gösta Bohman säger. Det är inte särskilt upplyftande för dem, och det undantar framför allt inte centern och folkpartiet från ansvar. Om man från centern och folkpartiet menar allvar med kritiken, ta då avstånd från högerens krav på social nedrustning! Säg ifrån att bostadsbidragen, barnbidragen, matstödet, pensionerna, sjukförmånerna och u-hjälpen inte skall röras!

Jag tror att det är ett högt pris ni betalar för högerpolitiken – uppenbarligen en politik som blir allt mindre attraktiv för era tidigare väljare. Därför vill jag säga till centern och folkpartiet: Kör över Gösta Bohman eller avgå! Utlys nyval! Gör det möjligt för väljarna att skapa politiska förutsättningar för en politik mot krisen och storfinansen!

Regeringens ekonomiska politik har verksamt bidragit till att urholka löntagarnas köpkraft. Löntagarna har förlorat nästan två månadslöner under de gångna åren med borgerligt styre. Inför avtalsrörelsen krävde därför de fackliga organisationerna besked av regeringen om dess ekonomiska politik – vilka planer regeringen hade. Man ville ha besked om hur det skulle bli med pris- och hyreshöjningarna, hur det skulle bli med skatterna, livsmedelssubventionerna och momsens. Regeringen gav också löntagarna ett klart besked.

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Regeringen utfärdade sitt lönestoppsdekret och förberedde t. o. m. en tvångslag för att upphöja Arbetsgivareföreningens nollbud till lag. Det var det besked som löntagarna fick av regeringen, och det medverkade naturligtvis i hög grad till den största arbetsmarknadskonflikten på många år här i Sverige. Löntagarna och de fackliga organisationerna tvingades på en och samma gång att kämpa mot Arbetsgivareföreningen och regeringen.

Bläcket hann sedan knappt torka på uppgårelsen mellan LO och SAF innan Gösta Bohman var uppe ur startgroparna på nytt. Han fastslog myndigt att det inte lönar sig att strejka. När landets ekonomiminister säger så, kan det bara betyda att regeringens ekonomiska politik skall "korrigera" avtalsuppgårelsens resultat. Regeringen kan, om den vill, göra det motsatta – föra en sådan politik att löntagarnas köpkraft och reallöner skyddas. Men av Gösta Bohmans uttalande och agerande att döma blir det inte fråga om det – och det är naturligtvis bra att veta.

Nu följer en lokal avtalsrörelse, där löntagarna har vissa möjligheter att förbättra vad den centrala uppgårelsen inte gav. Men man kommer knappast att kunna säkra reallönerna i det sammanhanget. Under det tidigare prisstoppet inkom 900 ansökningar om tillstånd att höja priserna på olika varor. Nu har regeringen upphävt prisstoppet, och nu kommer en flodvåg av prisökningar. Bostadsbolagen har också anmält kraftiga hyreshöjningar till hösten. Oljepriserna har höjts flera gånger, och ytterligare höjningar kommer. Löntagarna kommer därför att få sin ekonomi ytterligare försämrade, och särskilt hårt kommer de lågavlönade att drabbas. Matpriser och hyror är redan i dag en tung post i deras ekonomi, och värre blir det alltså.

Därför upprepar vi från vårt parti vårt gamla krav på pris- och hyresstopp och slopande av matmomsen.

En ytterligare försämring av köpkraften för hushållen påverkar samhälls-ekonomi och skapar en mängd nya problem. Vi måste sätta stopp för prisstegringarna, eftersom de rycker undan grunden för all planerad ekonomisk politik. Pris- och hyresstopp och ett slopande av matmomsen kostar mycket pengar, men de kostnaderna kan ju jämföras med t. ex. kostnaden för indexreglering av skatteskalorna. Kostnaderna kan också ses i förhållande till den skada de annars fortsatta prisstegringarna medför. Bara ett slopande av indexregleringen skulle ge mer än vad ett slopande av matmomsen kostar. Regeringen har dock avvisat sådana åtgärder och förbereder i stället att dra åt remmen ännu hårdare.

I takt med krisens ökade problem och ökade svårigheter har hela det borgerliga etablissemanget – regeringen, Arbetsgivareföreningen och andra – ökat attackerna mot landets löntagare och under mottot "anfall är bästa försvar" kastat sig in i debatten. Hårt trängda av den ekonomiska verkligheten och av en växande opinion dammar man av de gamla antifackliga och antisocialistiska parollerna.

De fackliga företrädarna uppmanas att visa samhällsansvar och att inte ställa för höga lönekrav. När löntagarna formulerat sina lönekrav för att kompensera sig för pris- och hyreshöjningarna, för att återta de förlorade

reallönerna, då beskylls de av Gösta Bohman för att vara både okunniga och oansvariga. Oss kommunister attackerar man från moderat håll och skäller för att vara opportunisterna och överbudspolitiker när vi för fram krav på pris- och hyresstopp, slopande av matmomsen, rättvisa skatter, en politik för flera jobb, för demokrati och socialism och för en avveckling av kärnkraften, dvs. krav som vi har stöd för långt utanför vårt parti. Attackerna mot fackföreningsrörelsen och mot vårt parti är en variation på ett och samma tema. Detta etablissemangets huvudlinje är lika enkel som cynisk: För arbetsgivarna, mot folket. Kläm åt redan utsatta grupper ännu mera!

Det enda regeringen föreslår riksdagen i dag är sänkta kostnader för företagen för ökade vinster, social nedrustning för att minska statsutgifterna och för att göra det möjligt att fortsätta att minska skatterna för de högavlönade. Med denna politik tror regeringen att inflationen, arbetslösheten, budgetunderskottet, industriinvesteringarna, bostadsbyggandet, ja, alla upptänkliga problem och svårigheter skall klaras av.

Men mot bakgrund av de stora problem och de svårigheter som regeringen själv anger i kompletteringspropositionen är det ju förbluffande att man inte har några framåtsyftande förslag för att förbättra situationen. Eller var det kanske, Gösta Bohman, så att man inte var färdig på Blasieholmen med alla förslag som man skulle lämna över?

Att vi kommunister är motståndare till det kapitalistiska systemet är ingenting nytt. Det är heller inget nytt att de borgerliga partierna är för samma system. Men därför borde väl de om några ha anledning att försöka klara ut kapitalismens problem och svårigheter. Moderaterna, centerpartiet och folkpartiet har nu också haft tre och ett halvt år på sig att i regeringsställning ställa allt till rätta och påvisa kapitalismens påstådda överlägsenhet. Men inte ens de har kunnat klara av den uppgiften. Sanningen är naturligtvis den, att kapitalismen inte längre kan tillgodose människors behov och kapitalägares profithunger samtidigt. Kapitalismens problem är så grundläggande och ofrånkomliga att inte ens de borgerliga partierna längre har några lösningar. De står handfallna och har bara sin eländiga svängremspolitik att tillgripa. Det är en politik som urholkar löntagarnas reallöner, som försämrar människors köpkraft och som nu också måste börja med en långt gående social nedrustning. Lösningen till dagens många problem, med arbetslösheten, de uteblivna industriinvesteringarna, inflationen, skattefusk och spekulationer, regional utarmning av hela landsändar, social utslagning, brist på optimism och framtidstro, består i en politik som anger en väg ut ur den kapitalistiska krisen, som börjar med planhushållning och en socialistisk omvandling av Sverige. – Jag vet att Gösta Bohman tycker illa om de här orden, men de blir inte mindre sanna för det. Detta framstår som alltmer uppenbart för allt fler – förmodligen också för de borgerliga partierna, eftersom de nu med så stor iver angriper de radikala och socialistiska krafterna i svensk politik.

När vi kritiserar den borgerliga regeringen gör vi det från utgångspunkten att denna regering är den svenska storfinansens direkta företrädare. Därför menar vi att de nödvändiga förändringarna i svensk politik måste börja med

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

att vi gör oss av med den borgerliga regeringen och börjar angripa storfinansens maktställning. Det borde vara en gemensam uppgift för kommunister och socialdemokrater. Men nästa fråga är: Den dag vi blivit av med den borgerliga regeringen och vi fått en annan majoritet här i kammaren, vad skall den då användas till? Socialdemokratin talar ofta om att "komma tillbaka". Det är naturligt att fråga: Vad vill man från socialdemokratin sida använda en annan majoritet till?

Är avsikten att föra samma regeringspolitik som före valet 1976? Eller handlar det om att föra en kvalitativt annorlunda politik, en politik som syftar till att bryta storfinansens makt och ägande?

Vilken ekonomisk politik vill man driva under 1980-talet?

Hur skall det bli med bankerna och kreditinstituten?

Hur skall hyres- och bostadspolitiken utformas?

Skall oljebolagen äntligen förstatligas?

Hur skall skattepolitiken utformas?

Hur skall löntagarnas makt över arbetsplatserna förverkligas?

Hur skall försvaret organiseras under 1980-talet?

Jag har här nämnt några av de frågor som jag tror att många arbetarväljare ställer i dag.

Vi kommunister anser att arbetarrörelsens socialistiska värderingar skall präglade 1980-talets samhällsutveckling. Vi har försökt att ge vårt bidrag till en sådan utveckling. Vi har utarbetat ett program för 1980-talet, som består av konkreta uppgifter för en kämpande arbetarrörelse med ett socialistiskt perspektiv.

Målen är att bryta storfinansens maktställning, att införa löntagarmakt och ekonomisk demokrati över produktion och ekonomi, att skapa 100 000 nya industrijobb och bygga upp nya, framtidsinriktade och samhällsägda industrier samt att införa ett demokratiskt och rättvist skattesystem, som bidrar till en rättvis fördelning och som gynnar flertalet.

Vi har fört fram ett antal krav och förslag för att skydda reallönerna och för att få ordning på statsfinanserna. De resultat som löntagarna uppnått i avtalsrörelsen måste försvaras och stärkas genom politiska åtgärder från riksdagens sida. Därför ställer vi kravet på ett tolv månaders prisstopp, slopande av de indexreglerade skatteskalorna och ett slopande av matmomsen. Jag har sagt tidigare att ett faktum är att om man slopar indexregleringen så kommer detta mer än väl att täcka ett slopande av momsens på maten.

Vi menar vidare att det är nödvändigt att få till stånd en socialt inriktad bostadspolitik, för rättvisa i boendet genom hyressänkningar, som kan möjliggöras genom statliga bidrag till allmännyttan, och med en politik som riktar sig mot bostadsspekulanter och profitintressena på detta område.

Det är också viktigt att skatteflykten angrips. Det borde vara en stor uppgift för den här regeringen, för ekonomidepartementet och budgetdepartementet. De stora orättvisorna i avdragssystemet måste också angripas. Därför har vi ställt det mycket raka förslaget att ingen skall få dra av mer än en tredjedel av sin inkomst. Vi menar att därigenom skulle det sättas ett effektivt stopp, och miljonärer och höginkomsttagare skulle förhindras att

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

skaffa sig skattefrihet, något som de kan göra i dag.

Vi företräder en fördelningspolitik som går rakt emot den borgerliga. Vi anser nämligen att när de arbetande ökar produktionen skall de inte göra det utan att själva få del av ökningen. Det är också nödvändigt att slå vakt om landets fortsatta ekonomiska och industriella utveckling. Detta är nödvändigt att göra, utan att man för den skull slår vakt om landets storfinans – ja, det måste ske i strid mot storfinansens intressen.

Detta innebär naturligtvis att det behövs samordning och planering. Det krävs att det väldiga utrikeshandelsberoendet på sikt minskas för att vi skall kunna föra en nationell, oavhängig ekonomisk politik. Det krävs att den typ av ekonomisk tillväxt som storfinansens satsat på och som länge har skördat sina offer i form av utslagning, miljöförstöring och slöseri med naturtillgångar och energi hejdas till förmån för en tillväxt av en på samhällsnytta och verklig välfärd inriktad produktion. Därför reser vi kravet på ett statligt industrialiseringsprogram och på att 25 % av företagets vinster avsätts i en samhällelig investeringsfond.

Vi avvisar alltså regeringens förslag till riktlinjer för den ekonomiska politiken, därför att det är en politik som urholkar folkflertalets levnadsstandard och som ytterligare förvärrar den kapitalistiska krisen. Vi kräver vidare att indexregleringen slopas, därför att den gynnar i första hand de högavlönade och rika på vanliga löntagares bekostnad. Med de förslag som vi har presenterat skulle krisen kunna bekämpas på bred front och utvecklingen kunna vändas åt rätt håll – åt vänster!

När vi om några timmar går att fatta beslut, kommer den borgerliga majoriteten att med sin enda rösts övervikt ge klartecken till en utmanande högerpolitik som Gösta Bohman och hökarna i Arbetsgivareföreningen har all anledning att vara glada och tillfredsställda över.

Fru talman! Dagens beslut av den borgerliga riksdagsmajoriteten bäddar för en väldigt het höst både i fråga om de lokala avtalsförhandlingarna och i fråga om hyresförhandlingarna, men regeringen har sig själv att skylla!

Ekonomistern GÖSTA BOHMAN:

Fru talman! Det är på något sätt slående hur isolerade från omvärlden vi är när vi här i Sveriges riksdag diskuterar samhällsekonomiska problem i detta "usla, eländiga och utarmade land" som kommunisterna tycks leva i – enligt vad Lars Werner nyss sade. Det påfallande och väl dokumenterade intresse som vi i andra sammanhang brukar ägna omvärlden – inte minst tredje världen – lyser med sin frånvaro då rent ekonomiska problem ventileras. Då tycks vi kunna handla och debattera helt oberoende av skeendet utanför våra gränser.

I dag för en vecka sedan återvände jag från OECD:s ministermöte i Paris. Med mig hem hade jag OECD:s Sverigerapport, som offentliggjordes i måndags. Efter att ha lyssnat till dagens ekonomisk-politiska debatt frågar jag mig: Lever vi här i Sverige i en helt annan ekonomisk verklighet än den som diskuteras av ekonomer och politiker från i stort sett hela vår omvärld?

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Den bild av det internationella ekonomiska läget och av de olika ländernas problem som tecknades på ministerrådsmötet överensstämde med den svenska regeringens bedömning. Det förelåg full samstämmighet bland alla närvarande regeringsföreträdare – såväl socialdemokratiska som borgerliga. Jag frågar mig därför: Hur kan det komma sig att jag i så hög grad kan komma överens med danska, norska, tyska och österrikiska ekonomi- och finansministrar med socialdemokratisk partitillhörighet när detta är så svårt när jag möter deras svenska partikamrater? Hur kommer det sig att den objektiva ekonomiska sakkunskapen i OECD och Valutafonden, liksom också ekonomer av facket här hemma, skriver ut så helt annorlunda recept mot våra ekonomiska problem än vad socialdemokraterna gör?

Låt mig i korthet anknyta till OECD:s Sverigerapport. Den stämmer i allt väsentligt överens med den analys som den svenska regeringen redovisat i sina finansplaner i januari och april i år. Den stämmer också med den skildring av vad som hände efter den kris socialdemokraterna ställde till med 1976. Den ger fortfarande överbetyg åt den första trepartiregeringens saneringspolitik. Den har ingenting gemensamt med socialdemokraternas vrångbild av vad som verkligen hände. Låt mig, efter allt prat om den borgerliga regeringens vanstyre, visa bara en enda OECD-bild av Sveriges industriproduktion under 1970-talet.

Det diagram som nu visas på kammarens bildskärm åskådliggör industriproduktionen under hela 1970-talet. Den övre linjen visar utvecklingen för de små OECD-länderna, utom Sverige. De ligger alltså i täten. Mellanlinjen visar utvecklingen för de sju stora OECD-länderna, och den undre, streckade, linjen visar den svenska utvecklingen. Vi har alltså varit sämst under hela 1970-talet. Den linjen visar också konsekvensen av den socialdemokratiska överbrygningspolitiken – 1976 års kris, då den svenska kurvan vände drastiskt nedåt. Man ser nedförsbacken, men man ser också hur den politik trepartiregeringen förde ledde den svenska produktionen upp igen. Det är den akuta krisen jag talar om, inte de långsiktiga problem vi nu har att tackla.

Olof Palme sade för en stund sedan: Vi har ingen anledning att skämmas för vår politik. Jag tycker att den som ser på denna bild borde skämmas över vad man åstadkommit, om inte toleransgränsen för skamkänslorna är mycket vid.

Nu är emellertid en viktig uppgift för de närmaste åren – det stryker OECD-rapporten starkt under – att minska vårt stora bytesbalansunderskott. För att åstadkomma detta bör enligt OECD tre faktorer särskilt beaktas:

För det *första* måste vi åstadkomma en snabb expansion av den industriella kapaciteten. Med hänsyn till den offentliga sektorns storlek – i förhållande till BNP den största inom hela OECD-området – bör, säger OECD, en fortsatt snabb ökning av den offentliga sysselsättningen inte komma till stånd, inte minst med hänsyn till högre skatters negativa inverkan på incitamenten till arbete. En fortlöpande reduktion av den statliga budgetens underskott och relativa storlek skulle underlätta tillväxten inom företagssek-

torn. Behovet av neddragning gäller särskilt i fråga om den kommunala verksamheten.

För det *andra* måste vår internationella konkurrensförmåga stärkas. Den omorientering av industri- och arbetsmarknadspolitiken som förespråkades i årets budget måste, säger OECD, fullföljas. Framför allt måste rörligheten på arbetsmarknaden öka.

För det *tredje* måste förbättringen av bytesbalansen vara beroende av energipolitiken. Sparåtgärder och ökad inhemsk energiproduktion efterkrävs.

Det jag i korthet redovisat här är alltså utomstående betraktares omdöme om de frågor vi kommer att fortsätta att diskutera i dag.

Vi har, herr talman, bakom oss en omfattande arbetsmarknadskonflikt – den största i vår historia mätt i antalet berörda personer. Också internationellt sett var det en stor konflikt. Den observerades och debatterades i vår omvärld.

Mycket har sagts här hemma, i dag inte minst, och torde komma att sägas om konflikten och dess orsaker. Jag tänker inte betygsätta den, än mindre, i motsats till Olof Palme, moralisera. I det system som skapats för att uppnå avtal på den svenska arbetsmarknaden ingår otvivelaktigt konfliktvapnet i den arsenal som står parterna till buds. Om vapnet någon gång kommer till användning är det inte fråga om någon förnufts triumf, i synnerhet inte i den omfattning konflikten den här gången fick. Men det är inte heller fråga om något haveri för den svenska modellen, som man från olika håll i dystra ordalag har gjort gällande. Naturligtvis ger oss den här konflikten anledning att var och en på sitt håll fundera över de vunna erfarenheterna och över de slutsatser som bör dras för framtiden. Den svenska modellen är ingalunda något statiskt och en gång för all framtid givet.

Konflikten gällde ytterst hur knappa resurser skall fördelas mellan olika ändamål i vår samhällsekonomi. Olof Palme gav i sin skildring av konflikten uttryck för sin förunderliga förmåga att blunda för verkligheten, den verklighet som alla vackra ord och all retorik till trots ändå till sist bestämmer hur det skall gå. På samma sätt frammanades i storkonfliktens retorik den klassiska fördelningsstriden mellan arbete och kapital. Vi hörde ju nyss Lars Werners anförande. Det är kring den fördelningsstriden, mellan arbete och kapital, som organisationerna på den svenska arbetsmarknaden byggts upp en gång, och den har också satt sin prägel på det politiska partisystem som ännu i denna dag bär upp vårt politiska liv.

I själva verket har emellertid den traditionella motsättningen mellan arbete och kapital fått allt mindre betydelse för fördelningsproblemen i vårt Sverige. De stora löntagargruppernas möjligheter att öka sin köpkraft och förbättra sin standard på kapitalägarnas bekostnad är numera i stort sett obefintlig. Utdelningen på i näringslivet placerat riskvilligt kapital spelar en helt underordnad roll för det svenska folkhushållets samlade köpkraft. Det är fråga om mindre än 1 % av lönesumman. Driftöverskotten inom näringslivet har trendmässigt sjunkit under en lång följd av år. Vi har ett skattesystem som via dubbelbeskattningen på utdelningsinkomster skattar

Nr 169

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

bort 80 à 90 % därav. Och vi har dessutom ett växande offentligt kapitalägande.

Fördelningskonflikten står i dag i stället mellan konsumtion och kapitalbildning i vid mening och inom konsumtionssektorn mellan privat och offentlig konsumtion. Självfallet kan i vissa lägen traditionella konflikter mellan arbete och kapital uppkomma. Men det grundläggande problemet i dag är att det samhällsekonomiska utrymmet blivit alltför litet för både arbete och kapital.

Såvitt jag har kunnat finna råder faktiskt i grund och botten total enighet om detta i såväl den ekonomiska som den politiska debatten. Vi har under 1970-talet sett en utveckling där en minskande del av produktionsresultatet i Sverige har avsatts till kapitalbildning – i jämförelse med 1960-talet i stort sett en tjugofemtedel. Kapitalbildningen under 1960-talet var alltså 25 gånger så stor som under 1970-talet. Industriinvesteringarna har gått tillbaka, så att vi i dag i realiteten har en alltför liten industriell produktionsapparat i förhållande till den konsumtion som vi tillåter oss. Det sade, som ni hörde, flera socialdemokrater här i dag. Och vi har vårt stora bytesbalansunderskott, som representerar en negativ kapitalbildning.

Under avtalsrörelsen hävdades från LO:s sida att de aktivt yrkesarbetande fått bära en alltför stor del av bördan för den nödvändiga anpassningen av vår samhällsekonomi. I grund och botten är jag benägen att instämma i detta. Jag har gjort det, som kammarens ledamöter borde ha observerat, flera gånger, men jag har fått föra den debatten helt ensam. Jag har aldrig hört Olof Palme eller Gunnar Nilsson delta i den debatten, när jag har satt den offentliga konsumtionen mot löntagarnas möjligheter att förbättra sin standard. Men i det resonemang som nu förs från LO:s sida fattas viktiga led. Om någon del av vår ekonomi fått bära en alltför stor börda, måste någon annan ha fått bära en alltför liten börda. Och det kan ju rimligtvis inte ha varit kapitalbildningen. Vi är ju överens om att den är för liten.

Den nya fördelningskonflikt som vi ställts inför har i stället – något förenklat – blivit en strid mellan å ena sidan arbetets, alltså löntagarnas, och kapitalets krav samt å andra sidan den växande offentliga sektorns anspråk. Den konflikten kan vi inte komma ifrån. Den vilar på verklighetens mycket bestämda grund, hur mycket vi än pratar. Om någon del av vår samhällsekonomi fått bära en alltför liten del av bördan, har det således varit den offentliga sektorn.

Detta är, menar jag, ren matematik – eller, om man så vill, ren logik. Genom ekonomisk tillväxt skapar vi resurser som olika sektorer i vårt samhälle har att konkurrera om. Vi behöver investera i näringslivet, i bostäder och inom den offentliga sektorn. Vi behöver medel för vår u-hjälp och för andra resursöverföringar till utlandet även vid mycket blygsamma bytesbalansmål. Vi har att beakta de krav på reala resurser som den offentliga sektorn ställer. Tar vi hänsyn till alla dessa olika anspråk, finner vi att utrymmet för ökad privat konsumtion blir utomordentligt begränsat. När vi dessutom vet att en stor del av konsumtionsutrymmet redan är intecknat genom tidigare beslutade reformer till förmån för grupper som barnfamiljer

och pensionärer, då tvingas vi tyvärr konstatera att det som återstår för reala löneförbättringar efter skatt – jag talar inte om nominella utan om reala löneförbättringar efter skatt – för den genomsnittliga inkomsttagaren i produktionen inte bara är obefintligt, utan negativt.

Om man inte vill godta denna – rent matematiska – fördelning av våra tillgångar, då återstår ingenting annat än att justera den ekvation som ledde fram till detta enligt många oacceptabla fördelningsresultat.

Vad finner vi då? Jo, för det *första* att vi inte kan ge avkall på kravet på en rimlig kapitalbildning. Det skulle hota vår framtida välfärdsutveckling och vår sysselsättning.

Vi kan för det *andra* inte ge avkall på kraven på att återställa balansen i förhållande till omvärlden. Det vore att göra dagens problem ännu mer svårösta och att överlåta en alltför stor börda på nästa generation. Dessutom vet vi inte hur länge andra länder är villiga att låna ut miljardbelopp till Sverige.

Det enda som då återstår är att begränsa den offentliga konsumtionstillväxten. Hur mycket vackert det än pratas här, är det det enda som återstår. Därmed ökar utrymmet för privat konsumtion. Och drar vi ned ökningstakten i transfereringarna till hushållssektorn, kan vi öka den andel av konsumtionsutrymmet som står till de yrkesaktivas förfogande – för löneförbättringar eller mindre löneförsämringar, allt i reala termer.

De fördelningsproblem jag här, som så många gånger tidigare i kammaren, har påvisat fanns med redan i diskussionerna om 1975 års långtidsutredning. Det var ännu påtagligare i 1978 års långtidsutredning. Nu har det konkret och påtagligt också belysts i årets avtalsrörelse. Och dessutom har de skärpts till följd av det senaste årets oljeprisökningar.

Denna för Sverige nya fördelningskonflikt kommer med all säkerhet att bli ännu svårare under 1980-talet. Under de kommande åren kan vi knappast räkna med en nämnvärt högre ekonomisk tillväxt än 2,5 à 3 % per år. Skulle de offentliga utgifterna fortsätta att stiga i samma takt som i dag blir den oundvikliga följden reallönesänkningar år efter år, om vi skall bereda plats för de helt nödvändiga investeringarna och inte öka vår redan förut alltför stora utlandsupplåning.

Om de fackliga organisationerna genom årets storkonflikt givit klart besked på någon punkt, så är det just att de inte är beredda att godta sänkta reallöner. Allt vackert tal om att ökade offentliga insatser är ett uttryck för välfärdsförbättringar för löntagarna blev vid förhandlings- och medlarbordet förvandlat till nulliteter. Reallönen sattes i första rummet.

Om vi politiker anser oss böra göra samma prioritering, då måste slutsatsen bli att övriga delar av samhällsekonomin måste begränsas, så att reallön och privat konsumtion får behålla sin del av kakan.

Jag kan förstå löntagarnas prioritering. Jag kan förstå att de yrkesverksamma finner det orättvist och orimligt att – trots ökad produktion och förbättrad produktivitet – inte få någon del av resultatet av sitt ökade arbete. I 1976 års reviderade finansplan förklarade sig dåvarande finansministern dela denna uppfattning. Han avvisade då mycket bestämt en politik som

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

skulle leda till att den aktiva befolkningen under en hel femårsperiod – det här är ett citat – skulle få en i det närmaste oförändrad real inkomststandard – samtidigt som det totala resursutrymmet växte med 3 % om året.

Jag anslöt mig faktiskt till Gunnar Strängs uppfattning den gången. Jag vet inte om han minns det. Jag kan förstå hans uppfattning även i dag. Men nu har fördelningskonflikten fördjupats. Genom oljeprishöjningarna har den del av vår ekonomiska tillväxt som vi förfogar över för egen del blivit mindre. Kraven på offentlig utgiftsåterhållsamhet har därmed skärpts. Men samtidigt har anspråken på våra medborgare ökat – med andra ord: tvånget att genom ökade arbetsprestationer kompensera samhällsekonomin för höjda oljeräkningar. Sådana räkningar kan nämligen inte betalas genom höjda löner. Då förvärras läget.

Herr talman! Mot bakgrunden av sådana här realiteter – det är faktiskt fråga om realiteter – framstår den socialdemokratiska oppositionens handlande såsom minst sagt beklämande, för att inte göra mig skyldig till samma överord som Olof Palme. Socialdemokraterna ägnar sig åt en demagogisk låtsaslek. De riktar en stormeld av anklagelser mot regeringen för att vilja försäma för löntagarna och undergräva deras reallöner. Orden från 1 maj ringer väl fortfarande i öronen på många av oss. Men socialdemokraterna motsätter sig samtidigt varje åtgärd som skulle kunna förändra bilden och förbättra utrymmet för den reella löneutvecklingen.

Vid behandlingen av årets budgetförslag har socialdemokraterna på punkt efter punkt krävt högre utgifter i stället för lägre. Symtomatiskt är att detta inte gäller försvaret i denna väldigt oroliga tid.

Först kommunerna. Regeringen föreslog och riksdagen beslöt att andra steget i reformeringen av den kommunala skatteutjämningen skulle delas upp på två år. Syftet var att dämpa den alltför snabba kommunala konsumtionsökningen och öka konsumtionsutrymmet för de enskilda människorna. Socialdemokraterna sade nej.

Och sedan varvspolitiken. Till följd av socialdemokraternas handlande kommer miljardbelopp att behöva satsas på en varvslösning, som i stort sett alla sakliga bedömare finner felaktig och som kommer att leda till inte bara högre statsutgifter utan också risk för utslagning av en lång rad mindre och medelstora varv samt ökade svårigheter för Svenska Varv AB.

Socialdemokraterna har bjudit över på arbetsmarknadspolitikens område. De har bjudit över på bostadspolitikens område. De har bjudit över på skolpolitikens område. De har bjudit över på socialpolitikens område.

Detta slags politik går inte ihop. Den håller inte. Den blir inte mindre hållningslös av att utövas av det parti som i regeringsställning en gång var världsmästare i att mästra andra för förmenta överbud.

Denna politiska låtsaslek förbättras sannerligen inte av att kryddas med skatteutspel och hugskott av skilda slag. Efter att i regeringsställning år efter år efter år ha försvarat sin egen dåliga skattepolitik söker socialdemokraterna nu i opposition uppträda såsom något slags skattereformatörer mot samma politik. I sin motion återkommer de till sitt nedkritiserade förslag om en produktionsfaktorsskatt fr. o. m. 1981 och till kravet på att upphäva ”den

borgerliga indexregleringen", som det heter. Däremot tycks de plötsligt ha tappat bort det skatteförslag som de hämtade från Norge och med stora åthävor slog upp i sin partimotion så sent som i januari i år. Jag kan förstå dem. När norrmännen själva sopar förslaget under mattan, kan knappast de svenska socialdemokraterna fortsätta att hävda motionsförslagets förträfflighet.

Låt mig, herr talman, beträffande alla dessa skattehöjningsförslag bara konstatera att man visserligen *rent teoretiskt* på detta sätt självfallet kan skapa statsfinansiella möjligheter för fortsatt expansion av den offentliga sektorn men att skatter har den ofrånkomliga egenskapen att de måste bäras av inkomsttagarnas flertal. Om en produktionsfaktorsskatt inte skall leda till att man försvagar det svenska näringslivets internationella konkurrensförmåga ännu mer – och det säger sig ju socialdemokraterna inte vilja – förutsätter den att löneökningarna i motsvarande mån dras ner. Men det var ju de reala löneökningarna som socialdemokraterna sade sig vilja slå vakt om. Hur årets avtalsuppgörelse skulle ha kunnat underlättas, om utrymmet varit t. ex. två procentenheter mindre, återstår att visa.

Genom att slopa indexregleringen av den statliga inkomstskatteskalen säger sig socialdemokraterna kunna tillföra statskassan ytterligare 7 miljarder kronor. Det är alltså i realiteten fråga om en motsvarande skatteskärpning, en skattehöjning med 7 miljarder kronor. Hushållens inkomster efter skatt skulle minska med det beloppet. Att genom höjda skatter tillförsäkra inkomsttagarna höjda realinkomster är ett praktexempel på försök att lyfta sig själv i håret.

Att över huvud taget söka komma till rätta med dagens svenska balansproblem genom höjda skatter är dömt att misslyckas. Att försöka skapa intryck av att det finns möjligheter att genomföra skatteskärpningar som normalinkomsttagaren i stort sett inte behöver känna av – att det skulle räcka med att minska avdragsmöjligheterna, klämma åt nolltaxerare, öka skattekontrollen, införa produktionsfaktorsskatter eller genomföra arbetsgivaravgiftshöjningar – är att grovt missleda folk om vad våra problem verkligen rör.

Det finns förvisso all anledning att fortsätta att se över vårt skattesystem och hur det fungerar. Men några dolda, oupptäckta skattekällor, ur vilka ymniga penningflöden kan utvinnas, finns inte. Det sade Gunnar Sträng på sin tid. Det var sant då, och den sanningen består fortfarande.

Regeringen har i årets finansplan och reviderade finansplan redovisat hur den ekonomisk-politiska strategi måste se ut som på sikt skall leda till att balansbristerna i vår ekonomi rättas till och den ekonomiska utvecklingen återförs till jämviktens smala väg. Målet är att vi skall "arbeta oss ur krisen", inte tvingas till en hård åtstrammingspolitik som ofrånkomligen leder till en svagare ekonomisk tillväxt, ökad arbetslöshet och betydande välfärdsluster.

En förutsättning härför är att vår kostnadsutveckling hålls inom mycket snäva gränser. Det svenska näringslivets internationella konkurrensförmåga måste försvaras och ytterligare stärkas undan för undan. Detta är särskilt

angeläget inför den nedgång i den internationella konjunkturen som nu är på väg och troligen infinner sig redan i höst. Denna strategi förordas – som jag redan har sagt – i OECD:s Sverigerapport.

Det avtal som träffades efter den reviderade finansplanens offentliggörande innebär en löneökning och en arbetskraftskostnadsökning som ligger klart över här angivna förutsättningar. Jag har *inte* sagt att avtalet var en "riksolycka". Men jag har betraktat det som min skyldighet som ekonomiminister att påvisa avtalets konsekvenser och risker, inte bara för vår ekonomi utan också för de enskilda arbetstagarna.

Olof Palme rådde mig att ställa mig framför spegeln och erkänna min skuld till vad som inträffat i den svenska ekonomin – *mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa* eller vad det var han sade. Jag förstår inte varför jag just skulle stå framför spegeln. Möjligen skulle det vara en tröst för mig, eller tvärtom – jag vet inte alltid vad Olof Palme egentligen tänker.

När man lyssnar på Olof Palmes vid varje sådan här debatt upprepade envetna hackande, tragglande och malande om min person, får man lust att med Cicero, tror jag det var, fråga: Hur länge skall vårt tålmod prövas? Eller för att gå över till Olof Palmes eget latin: *Quousque tandem abutere, Olof Palme, patientia nostra?* Hur länge skall du, Olof Palme, missbruka vårt tålmod?

Som finansutskottet gjort, måste man nu efter det avtal som slutits justera ner siffrorna i den reviderade finansplanens försörjningsbalans. Prognosen för den privata konsumtionen måste räknas upp med omkring 1,8 miljarder kronor, importen med ca 1 procentenhet och exporten räknas ned med ungefär 0,5 procentenheter. Importen ökar och exporten minskar alltså med tillsammans uppemot 2 miljarder kronor. Att det inte är tillfredsställande borde t. o. m. Olof Palme kosta på sig att erkänna. Det är icke tillfredsställande för vår samhällsekonomi, vad man än må tycka om avtalet i övrigt.

Allt tal om att löntagarna nu skulle ha tillförsäkrat sig bibehållna reallöner som kapitalägarna har fått släppa till, blir i detta realiteternas perspektiv som jag har försökt skildra bara tomt prat. Vi ökar vår konsumtion, men till priset av att vår gemensamma skuldbörda i förhållande till utlandet stiger. Och den är hög nog redan förut. I år lånar vi ca 2 500 kr. per varje svensk. Om någon seger vunnits i arbetsmarknadskonflikten, var det en pyrrhusseger. Våra utlandsskulder måste vi förr eller senare betala tillbaka med ränta. Och det kan vi bara göra genom att framdeles dra ner vår konsumtion och öka vår produktion.

De svenska arbetskraftskostnaderna ökar nu vid ett optimistiskt antagande om vår produktivitetsutveckling troligen något snabbare än i vår omvärld. Man kan diskutera dessa siffror och säga något snabbare eller något långsammare, men det är fråga om utomordentligt osäkra siffror, och det är besvärligt att göra bestämda uttalanden. De kommer i alla fall att ligga omkring nolläget, den saken är klar.

Men det hjälper inte. Det avgörande är att den *förbättring* av vårt relativa kostnadsläge som vi så innerligt väl behöver och som är ett villkor för att på sikt komma till rätta med underskottet i vår bytesbalans, inte uppnås.

Efterfrågan här hemma kommer att ligga på en högre nivå än i vår omvärld, och det är också ägnat att försvaga vår exportförmåga och kan medföra negativa konsekvenser även i andra avseenden.

Vi fortsätter alltså att leva över våra tillgångar. Behovet av utlandsupplåning ökar i stället för att minska. Detta ställer ytterligare krav på de samlade åtgärder regeringen kommer att redovisa om några månader. Kraven på återhållsamhet i fråga om den offentliga utgiftsexpansionen blir än mer tvingande.

Låt mig emellertid – och detta är kanske särskilt angeläget när man lyssnat till Olof Palme – betona något som inte borde behöva sägas, för det är för mig så självklart och borde vara så självklart för alla utom möjligen Lars Werners kommunister. Det är att kraven på olika besparingsinsatser självfallet inte dikteras av någon negativ syn på det slags tjänster som produceras inom den offentliga sektorn eller av någon underskattning av de människor som arbetar där. De arbetsinsatser som görs på sjukvårdens område, inom långtidsvården, på skolans eller den högre utbildningens område, inom forskningen, i fråga om barntillsyn, försvar, ordningsmakt osv. ingår i det moderna välfärdssamhällets självklara struktur. Vad det är fråga om är ju att skapa fortsatta ekonomiska förutsättningar för en effektivt arbetande samhällssektor. Den resursöverföring från övriga sektorer till den offentliga sektorn som skett främst under 1970-talet har skapat spänningar och konflikter om hur vårt tillgängliga utrymme skall fördelas. De konflikterna och spänningarna är vi nu tvingade att lösa upp.

Vi måste helt enkelt åstadkomma den produktion som är ett villkor för att givna åtaganden gentemot vårt lands pensionärer inte skall bli tomma ord, som gör det möjligt att finansiera den offentliga verksamheten också i framtiden och som garanterar ett bevarat, inte raserat välfärdssamhälle.

Den inriktning av budgetpolitiken som redovisas i den reviderade finansplanen och det reviderade budgetförslaget är betingad av dessa krav. Den förutsätter att det statliga budgetunderskottet inför det budgetarbete som snart tar sin början måste reduceras med i runt tal 7 miljarder kronor i förhållande till kalkylerna i långtidsbudgeten. Detta måste väsentligen åstadkommas genom nedskärningar på utgiftssidan.

Jag skall inte ägna många ord åt den kritik som riktats mot regeringen för att den inte redan nu framlagt ett fixt och färdigt förslag.

Socialdemokraterna har ju t. o. m. hotat med misstroendevotum, om inte besparingsplanerna omedelbart redovisas. Men sådana hot har vi vid det här laget fått vänja oss vid. Och som vanligt är det fråga om tomt prat, inte om handling.

Bortsett från att det är en svår, grannlaga och också tidskrävande uppgift att sammanställa ett så här omfattande besparingsprogram – det tror jag att t. o. m. våra motståndare kan kosta på sig att erkänna – är anledningen till att förslagen kommer att redovisas först i höst kort och gott att det svenska folket har rätt att få programmet presenterat i ett sammanhang och insatt i ett samlat skattepolitiskt och samhällsekonomiskt perspektiv. På det sättet måste vi politiker bedöma nu nödvändiga besparingsinsatser. Och i det

perspektivet måste också medborgarna få se dem. Jag tycker personligen att detta är så självklart att vi borde ha sluppit de lamentationer från oppositionens sida som vi har fått höra under den senaste månaden.

Herr talman! Jag har inte nämnt ordet inflation så många gånger som jag borde ha gjort. Men för mig är det närmast en självklarhet att inflationens hydra döljer sig bakom de samhällsekonomiska balansproblem jag här ägnat mig åt. Inflation är bl. a. en följd av att leva över sina tillgångar, att tillåta en större efterfrågan än man kan tillgodose. Så är det i vårt land. Så är det i den värld där inflationsbekämpning framstår som det grundläggande målet för den ekonomiska politiken.

Att genom högre löner söka kompensation för den inflation höjda oljepriser skapar, gör självfallet inflationen ännu värre. Detta belyser det nyligen träffade avtalet. En snabb inflation drabbar de svaga i samhället. Riskerna för uppkomsten av "spekulationsekonomier" av olika slag ökar. Den leder till allvarliga störningar inom produktionen. Den försvagar vår internationella konkurrenskraft. Våra möjligheter att exportera försämras, och vår import av de billigare utländska produkterna ökar. Bytesbalansbristen skärps ytterligare.

Det kommer att ta tid att arbeta oss ur dessa balansproblem. De har steg för steg byggts in i den svenska ekonomin under 1960- och 1970-talen och kommer att kräva flera år för sin lösning. Den OECD-bild som bara gällde industriproduktionen som jag visade när herr Palme tydligen befann sig utanför kammaren bekräftar detta. Men vi kan inte undfly dessa problem. Det är vår generations skyldighet att säkra den trygghet och välfärd vi byggt upp under den tid vårt land utvecklats från fattigt jordbrukarsamhälle till en av världens rikaste industrinationer. Det är vi faktiskt fortfarande, trots att man inte får den känslan när man lyssnar till Lars Werner.

Vi kommer att ställas inför problem som vi varit förskonade från under efterkrigstiden. Det är nu en livsnödvändighet för hela vår nation att utrymmet för industrins investeringar blir tillräckligt. Arbete och sparande måste bli 1980-talets nyckelbegrepp, om vi vill trygga och utveckla *både* vår gemensamma och vår privata standard i framtiden.

Den nya fördelningskonflikt som jag här talat om måste få sin lösning. Och lösningen ligger i att i ökad utsträckning låta medborgarna själva prioritera mellan offentlig och privat konsumtion. Om politikerna som envetna försvarare av den offentliga sektorn hamnar i motsatsställning till den enskilde medborgaren, urholkas på sikt samhällssolidariteten och människors ansvarskänsla. Skyddet för de svaga i samhället blir då bara politikernas angelägenhet – inte medmänniskornas. Resultatet kan bli skärpta sociala konflikter, en sämre ekonomisk utveckling och försämrad välfärd.

I vårt gemensamma arbete för att sanera vårt lands ekonomi måste medborgarna vara och känna sig delaktiga. Ekonomin måste saneras i samverkan med medborgarna, inte mot dem. Klasskampen måste förvisas till historiens papperskorg. Att bygga politik på motsättningar i samhället lägger ingen fast grund för åtgärder som kräver ökade arbetsinsatser och ökat

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

sparande hos enskilda människor.

En lika dålig väg som klasskampens är strävanden efter utvidgad politisering och centralisering av vårt samhälle. Det är inte genom diktat uppifrån vi kan frigöra de välståndsbildande krafter som ligger i varje människas initiativförmåga och vilja att ta ansvar. Det är inte i det centraliserade och starkt politiserade samhället som den på frivillig samverkan byggda samhällssolidaritet växer fram som jag menar är ett villkor för ett framstegsvänligt samhälle. I det samhälle där ansvaret frånhands den enskilde och dennes skaparförmåga hämmas, där undermineras också samhällssolidariteten. Jag tycker mig se många exempel på detta i dagens Sverige. Den undermineras därför att samhällets angelägenheter då i första hand blir en affär för politiker och inte främst för de enskilda människorna.

Vi kommer att behöva medborgarnas solidaritet under den saneringsprocess som nu ligger framför oss. Vi behöver deras ansvarsmedvetande, och då måste vi också vara beredda att vädja till deras förnuft och ge dem frihet att utnyttja sina förutsättningar.

Jag tycker, herr talman, att det är väldigt beklagligt att socialdemokraterna fortfarande tycks vilja välja klasskampens, politiseringens och centraliseringens enkelriktade väg. De kritiserar – jag lyssnade nyss på herr Palme – vad de kallar blockpolitik, samtidigt som de i riksdagen i fråga efter fråga cementerar samma blocktänkande.

Men Olof Palme berömde nyss sitt parti för samförståndsvilja. Han talade om den folkliga reformpolitiken, och han menade att det var de nuvarande regeringspartierna som bar skulden till blockpolitiken.

Olof Palme glömmet väldigt fort, ofta alltför fort. Sanningen är ju den att när socialdemokraterna hade majoritet tillsammans med vpk, då var intresset för samförstånd över blockgränserna utomordentligt litet. Att man under jämviktsriksdagen tvingades ändra den här inställningen var närmast att känneteckna som en omvändelse av tvång.

Socialdemokraterna valde, när de icke-socialistiska partierna var i minoritet, att i mycket viktiga frågor för landets säkerhet och ekonomi söka stöd hos det lilla extrema kommunistpartiet framför att söka den folkliga förankring som han nu talar om. Låt mig påminna om försvarsbeslutet 1972 och genomtrufandet av den allmänna arbetsgivaravgiften. Och att hellre söka stöd hos kommunisterna än att samarbeta med representanterna för den icke-socialistiska halvan av väljarkåren är inte ett tecken på ärlig samförståndsvilja. Och det har sannerligen inte blivit bättre i opposition – tyvärr har det inte det.

Svenska folket är nämligen – enligt min bestämda övertygelse – inte delat i två klart åtskilda läger. Vi utkämpar inget rosornas krig i de svenska villaområdena, på arbetsplatserna eller ute i våra förvaltningar. Den värdegemenskap som vi varit stolta över i vårt land och som skapat de politiska förutsättningarna för samförståndspolitik har hotats av vissa radikala strömningar inom det socialdemokratiska partiet. Men den här samförståndskänslan är – det är min övertygelse – fortfarande levande ute

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

bland våra medborgare. Tron på det öppna samhället, marknadshushållningen, det enskilda ansvarstagandet och det gemensamma ansvaret för de mest utsatta, allt detta finns kvar. Där ute frodas ingen blockpolitik. Blockpolitik är ett begrepp för ett fåtal politiker.

Jag menar att värdegemenskapen över de här konstlade blockgränserna utgör ett styrkebälte för hela vårt samhälle. Den är den fasta grund som politiker i alla läger borde och måste bygga på, om vi skall förmå lösa 1980-talets problem.

Men om den ena halvans representanter i de politiska församlingarna föredrar att blåsa i stridstrumpeterna så fort de anar en ny SIFO-tiondel bakom murarna, då kommer vi att få leva med blockpolitiken som ett parlamentariskt faktum – inte sakligt motiverat, utan av vissa bedömt som partitaktiskt fördelaktigt. Men på sikt kommer detta inte att gagna taktikerna, därför att det inte kommer att gagna landet. Och jag tror att jag vågar tala för hela regeringen när jag säger att vi i regeringen kommer att efter måttet av vår förmåga försöka föra en saneringspolitik i hela vårt folks intresse – i samförstånd med människorna, inte i konflikt med dem.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

OLOF PALME (s) replik:

Herr talman! Herr Bohman frågade hur länge jag skulle fresta hans tålmod. Det enda sätt på vilket han själv kan påverka den saken är att ta sin Mats ur skolan och dra sig tillbaka till sin Cicero. Då skall jag inte längre fresta hans tålmod.

Jag vill börja med att ställa två frågor. Utan att ha fått svar har vi frågat företrädarna för den borgerliga regeringen: Vilken är er bedömning beträffande det mycket stora valutautflöde som har skett under den senaste tiden? Vad beror det på, och vad tänker ni göra åt det?

Löneministern Olof Johansson sade att Gösta Bohman på förhand var informerad och hade godkänt det avtalsförslag som staten sedan slöt med löntagarna. Herr Bohman i sin bänk skakade då på huvudet. Jag skulle vilja veta hur det ligger till. Gösta Bohman slutade med att tala om att klasskampen måste förvisas till historiens papperskorg. Har han ingen misskund alls med de arma folkpartisterna? Först försöker han stjäla liberalismen från dem och nu rycker han t. o. m. i deras papperskorgar. Skall de inte ha någonting kvar?

Men det reella problemet med klasskampen är någonting annat. Moderaterna ökar inkomstklyftorna i vårt samhälle. Se på moderaternas motion från i fjol! Vad man skryter med är att man har sänkt skatterna för de högre inkomsttagarna – att man har sänkt arvsskatten, förmögenhetsskatten, kapitalägarsskatten osv. Man skryter med att man med hjälp av sin politiska makt skapar förmåner för de redan privilegierade.

I det här landet har vi ju ett borgerligt maktkombinat, bestående av regering, kapitalägarintressen och 80 % av pressen. Det var ju inte

löntagarna som blåste till strid utan arbetsgivarna. Det var ju herr Bohmans och hans vänners kohorter som ställde till med en jättelockout.

Löntagarna och deras organisationer har fått allt mindre betydelse. De stora folkgrupperna får allt mindre köpkraft, den sociala tryggheten har börjat att urholkas, och hotet mot den blir allt större. Tror ni att ni kan skapa alla dessa nya otryggheter i samhället och öka klyftorna för att sedan genom besvärjelser hindra att det blir klasskamp? Att ni företräder de bäst ställdas, de privilegierades, intressen skall inte de andra opponera sig emot, ty då gör de sig skyldiga till klasskamp. Kan inte herr Bohman förstå att förutsättningen för en lugn och harmonisk samhällsutveckling är att man medverkar till att avskaffa orättvisor och ojämlikheter i samhället?

Det här sparprogrammet är ett bra exempel. Ni säger att ni skall spara så och så många miljarder. Vi vet att ni har alla dessa listor över besparingsförslag. Ni använder er makt över administrationen till att utarbeta förslag, som ni sedan sinsemellan sitter och diskuterar. Då begär vi papperen på bordet. Visa upp vad ni har, så att medborgarna kan få vara med och diskutera! Då kunde pensionärer, barnfamiljer och hyresgäster säga: Detta är vad som väntar oss om de borgerliga får hålla på. Vad säger herr Bohman om det? Han säger: Det går ju inte, det begriper inte folk. Det är först när ni i månader har arbetat med frågorna och lagt fram ett fullständigt genomarbetat förslag som skall trumfas igenom i riksdagen som medborgarna kan få reda på någonting. Då skall medborgarna alltså inte beredas tillfälle att diskutera och påverka, utan det skall levereras en färdig produkt. Detta strider mot tanken att göra det *med* människorna. Det är precis som att tala om att ni tänker sitta i era hemliga rum och peta ihop någonting, varefter det skall drivas igenom. Vad folk tycker kan ni inte bry er om.

Herr Bohman sade att vi inte skall politisera. Det är en gammal konservativ tanke. Läger man fram förslag som kan hjälpa lågavlönade, barnfamiljer och hyresgäster och förslag som kan förbättra arbetsmiljön för de mest utsatta arbetargrupperna är det politik. Och detta är någonting tvivelaktigt. Det skall egentligen inte staten hålla på med. Men om man däremot sänker skatten för kapitalägare och höginkomsttagare, då är det inte politik. Då är det något slags objektiv verksamhet. Det är den gamla snedvidna konservativa uppfattningen om vad politik är för något. För oss är politik något utomordentligt fint, nämligen att människor sluter sig samman för att värna ett fritt folkstyre, för att med gemensamma krafter försöka förbättra samhället och för att göra de ingripanden som framför allt hjälper de utsatta grupperna i samhället.

Det är på så sätt man utjämnar klyftorna, avskaffar klassamhället. Högerpolitik innebär att klassamhället återuppstår, och det måtte gudarna bevara oss från!

LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! I valrörelsen för Gösta Bohman land och rike runt och krävde social nedrustning. Svenska arbetsgivareföreningen har också blivit aktivare och för fram långtgående politiska krav, som även inrymmer

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

begäran om social nedrustning. Sammantaget är alltså högerkrafterna i Sverige på offensiven. Gösta Bohman blir därför något av en huvudperson i den här debatten.

Nu hänvisar moderaterna och Arbetsgivareföreningen till statsfinanserna och påstår att det är ofrånkomligt med en social nedrustning. Men faktum är, Gösta Bohman, att ni alltid har varit motståndare till en utbyggnad av den sociala omsorgen och servicen – alltid, oavsett konjunkturerna. Det bevisas av Gösta Bohmans agerande under valrörelsen. Där påstod Gösta Bohman att statens finanser hade tillfrisknat, som ett resultat av den borgerliga svångremspolitiken, samtidigt som han krävde nedskärningar på den sociala sektorn. Därför är det något märkligt när Gösta Bohman här i dag och i andra sammanhang påstår att det främst är statsfinansernas obalans som är drivmotorn bakom hans löntagarfientliga politik.

Det är inte riktigt. Det vore ärligare att ange de verkliga skälen. Gösta Bohmans konservativa partivänner i andra länder är faktiskt mer uppriktiga och ärliga. De sticker inte under stol med sina uppfattningar. Nu påstår Gösta Bohman inte bara att hans sociala nedrustningsprogram är ofrånkomligt, han påstår dessutom att de här åtgärderna skall förbättra statsfinanserna. Och visst har han stöd för det påståendet av ekonomer från Svenska arbetsgivareföreningen och Industriförbundet och andra borgerliga ekonomer. Men det är inget märkvärdigt. Det finns andra ekonomer som har en annan uppfattning – ekonomer som har en något självständigare ställning: Sven Grassman, LO-ekonomen Anna Hedborg och TCO-ekonomerna. De avfärdar ju Gösta Bohmans och den övriga regeringens påståenden om att sparplanen kommer att förbättra statsfinanserna. De påstår att sparplanen tvärtom bara skapar nya och allvarigare problem – för löntagarna, för hushållen och för hela samhällsekonomin.

Gösta Bohman har sammanställt en önskelista om nedskärningar på 5–6 miljarder kronor. Den här listan har inte Gösta Bohman presenterat av egen fri vilja. Den har avslöjats av tidningarna. Vad Gösta Bohman än säger om detta avslöjande och om listan, är det ändå så att han varit med om att utarbeta densamma. Jag vill därför rikta några enkla frågor till herr Bohman om hans sparplan:

Hur många tusen kronor kommer en vanlig inkomsttagare att förlora genom regeringens ekonomiska politik? Det måste ni väl ändå ha räknat på. Till hösten kommer oljepriserna förmodligen återigen att höjas. Hyrorna kommer att rekordhöjas. Ändå vill ni moderater skära ned räntebidragen med 400 milj. kr., och ni vill skära ned bostadsbidragen med nästan 500 miljoner – tillsammans nästan en miljard kronor. Jag vill därför fråga Gösta Bohman: Hur höga får hyrorna bli utan att regeringen ingriper och stoppar hyreshöjningarna och ökningen av boendekostnaderna?

Regeringen har ansvaret för landets ekonomi – tyvärr, vill jag nästan säga. Ni måste därför noga beräkna konsekvenserna av kraftigt försämrad köpkraft och kraftigt ökade priser och hyror. Er tidigare politik – svångremspolitiken – har ju inte löst några problem, tvärtom har den skapat en mängd nya. Ni var från regeringens sida med om att provocera fram den

största konflikten på svensk arbetsmarknad, med direkta återverkningar på samhällsekonomin – produktionsbortfall och uteblivna order.

Jag vill därför ställa ytterligare några frågor till Gösta Bohman. Nu redovisar företagen kraftigt ökade vinster. När statsfinanserna är så ansträngda, borde då inte regeringen avkräva företagen en del av detta betydande kapital som finns i företagen? Eller gäller de ansträngda finanserna bara de lågavlönade i samhället? På vilket sätt skall storbolagen och storfinanserna vara med och finansiera samhällets verksamheter – inte i morgon utan i dag?

Så några ord om Gösta Bohmans påstående i dag om att den traditionella motsättningen mellan arbete och kapital inte längre har samma betydelse som tidigare – ett påstående som han använde för att komma fram till sina angrepp på den offentliga sektorns sociala delar. Jag tror att hans försök att bygga upp en motsats mellan den offentliga sektorn och den privata visar sig vara något märkligt, när han tänker efter. Stora delar av vad som kallas infrastruktur – hela samhällsutbyggnaden – är ju en förutsättning för det privata näringslivets utveckling. Jag tror att Gösta Bohman vid närmare eftertanke ändå kommer fram till att det avsnittet i hans anförande i dag bygger på en ganska eländig analys, t. o. m. sett från Gösta Bohmans utgångspunkter.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Får jag först generellt säga att det onekligen är litet trist om det skulle krävas av mig – eller andra – att behöva argumentera mot vad man inte har tänkt, vad man inte har sagt och vad man inte har gjort. Här har Olof Palme och framför allt Lars Werner öst ur sig ett flöde av obestyrkta påståenden om vad jag skulle ha gjort, tyckt och tänkt. Jag kommer definitivt inte att ta upp kammarens tid med att försöka bemöta det. Det räcker så väl med det jag verkligen har tyckt, tänkt och gjort, och det skall jag begränsa mig till.

Bara en sak, Lars Werner! Att göra gällande att vi i valrörelsen gick ut och ville rasera reformsystemet, det sociala trygghetssystemet i Sverige, är kvalificerat struntprat. Vad vi talade om i valrörelsen var i mycket hög grad vår samhällsekonomi. Socialdemokraterna har ju beskyllt oss för att i valrörelsen ha förtigit de problem som vår samhällsekonomi hade att kämpa med. I mycket stor utsträckning ägnade vi oss i valrörelsen åt att tala om sanningen för folk, tala om vilka bekymmer som vi hade att möta i framtiden – att 1980-talet skulle bli ett problemfyllt decennium som krävde mycket stora ansträngningar för att bevara och förstärka vårt välfärdssamhälle, inte för att rasera det. Det var vad det var fråga om, och det begriper med säkerhet Lars Werner, om han sätter sig ner och tänker efter en liten, liten stund.

Sedan kan jag konstatera, när jag har lyssnat på de två herrarna som har talat här som såta vänner, att ingen av dem är beredd att ta upp det mycket allvarliga problem som den nya fördelningskonflikten i vårt samhälle utgör, den uppenbara konflikt som föreligger i dag och kommer att förstärkas under

1980-talet. Hur skall vi fördela resurserna mellan den offentliga sektorn och utrymmet för löneökningar? Hur skall vi bära oss åt för att klara den balansgången, när vi samtidigt vet att vi måste arbeta av vår stora brist i bytesbalansen gentemot omvärlden? Detta var det centrala i mitt anförande, och detta är vårt – Sveriges – centrala problem i dag. Olof Palme struntade i att beröra den frågan.

Jag har tagit upp den förut, som jag har påmint om, men aldrig fått något svar – därför att det bränns under fötterna på socialdemokraterna. Det bränns därför att de vet om det här problemet, men de vågar inte tala om det. Olof Palme har för någon tid sedan kläckt ur sig uttrycket "enorm feighet". Det är här fråga om en enorm feighet, när det stora socialdemokratiska partiet – ena halvan av svensk arbetarrörelse – inte vågar gå ut och offentligt, reallt och sakligt diskutera Sveriges största fördelningsproblem av i dag. Det är, för att citera Palme, "en ynkedom utan gräns" att inte vilja ta upp den debatten; det vill jag gärna ha sagt.

Sedan ställde Olof Palme ett par konkreta frågor – och det är ju trevligare att syssla med sådant.

Den första gällde valutautflödet.

Jag är starkt obenägen att göra några klara och bestämda uttalanden om valutasituationen. Olof Palme vet lika bra som Gunnar Sträng och jag att man skall vara försiktig med sådant i den här kammaren, och därför skall jag begränsa mig till några få ord.

Valutautflödet har under våren i stort sett motsvarat bristen i vår bytesbalans. Det har varit något sämre i maj, det är något bättre i dag, men det är ändå för högt. Ingen vet riktigt säkert – och jag vill inte påstå att jag är en bättre spåman än folk i riksbanken i det hänseendet – vad det ökade valutautflödet under maj månad beror på, men flertalet kvalificerade bedömare gissar att det är de eftersläpande konsekvenserna av den stora konflikten. Man tror också – trots vad Kjell-Olof Feldt sade här tidigare i dag – att hamnarbetarkonflikten kan ha spelat en viss roll. Det kan också vara så att även psykologiska faktorer – en oro för vad som händer i Sverige mot bakgrunden av konflikten och den pågående hamnarbetarkonflikten – har spelat en roll.

Det här är en utveckling som vi måste följa med största noggrannhet. Skulle det krävas åtgärder får vi vidta sådana. Vilka det kan bli vet jag inte, men vi måste i alla fall följa utvecklingen. Men i dag är situationen som sagt bättre än den var för några veckor sedan. – Det må räcka med att säga det.

Den andra fråga som Olof Palme ställde var: Vill Gösta Bohman – eller hur han uttryckte sig – bekräfta Olof Johanssons uttalande om att Gösta Bohman skulle ha på förhand godkänt det träffade avtalet på den statliga sidan?

Detta har emellertid Olof Johansson inte sagt.

Sedan om klasskampen.

Jag vågar påstå, Olof Palme, att klyftorna i vårt samhälle under de senaste årtiondena drastiskt har minskat. Det finns fortfarande orättvisor i vårt samhälle – det finns det i alla samhällen och hela den värld vi lever i – men jag

tror att klyftorna i Sverige är betydligt mindre än vad de är i flertalet andra länder. Det har pågått en fortlöpande utjämning av motsättningarna mellan människorna under en lång följd av år, inte minst under den socialdemokratiska perioden, då vi hade gott om pengar och kunde medverka till en sådan utjämning. Men om det är någonting som verkligen verkar utjämnande, så är det att ha en så fri marknadsekonomi som möjligt. Och om det är någonting som verkligen ger möjligheter för utjämning människor emellan, så är det den typen av ekonomi, en socialt styrd marknadshushållning. Det är jag övertygad om.

När man lamenterar över det förflutna kan det finnas anledning att påminna om vad som verkligen har skett under de gångna åren sedan 1976 – de år som Olof Palme brukar kalla för "nödår", de år då det drevs en s. k. svältpolitik i Sverige.

Mellan åren 1973, då den första oljekrisen inleddes, och 1979 ökade de svenska hushållens totala disponibla inkomster efter skatt i fasta priser med inte mindre än mellan 17 och 18 %. Den totala lönesumman efter skatt i fasta priser steg under perioden 1973–1976 med ungefär 10 % – det var överbrygningspolitiken det. Under perioden 1976–1979 var lönesumman i stort sett oförändrad. Eftersom antalet anställda ökade under den perioden, innebar det att timlönen ökade något långsammare, men under den perioden genomfördes den femte semesterveckan, som betyder ungefär 2 %, och genom transfereringar och bidrag av olika slag steg det samlade medborgarkollektivets totala inkomster i fasta priser under hela perioden. För pensionärskollektivet uppgick den totala ökningen under perioden 1973–1979 till mellan 43 och 44 %.

Den generella slutsatsen är alltså att under de här "nödåren", som Olof Palme – svartmålande – brukar kalla dem, kan man inte rimligen påstå att det svenska folkets standard i sin helhet har sjunkit. Motsatsen har varit fallet. Sverige är – jag upprepar det – fortfarande ett av världens rikaste länder.

Vad som är intressant är också att den undersökning som publicerades i Veckans Affärer i går visar att 83 % av de tillfrågade – det var ingen stor undersökning; det medges – vill spara på utgifter. Bara 10 % anser att vi skall lösa våra statsfinansiella problem genom att höja skatterna. Det innebär med andra ord att bara 10 % ansluter sig till det socialdemokratiska receptet. Människor är uppenbarligen klokare än vad somliga tror!

OLOF PALME (s) replik:

Herr talman! Det är farligt att använda sådana där opinionsundersökningar. Såvitt jag förstod det hela visade undersökningen att om det skulle sparas så tyckte folk att socialdemokraterna var bättre skickade att göra det. Man misstrodde på goda grunder herr Bohman.

Det här med avtalsrörelsen börjar bli verkligt intressant. Jag kan möjligen tolka Olof Johansson på olika sätt, men om jag antecknade rätt sade han: Jag var hela tiden informerad, statsministern var informerad, och jag utgår ifrån att ekonomiministern också var informerad om de diskussioner som fördes, och jag rapporterade till regeringen före kl. 18.00.

Vi som satt här fick av detta intrycket att Gösta Bohman i förväg hade godkänt det avtal som slöts på arbetsmarknaden, även om Olof Johansson inte påstod mer än att han hade fört det fram till statsministern. Nu förnekar herr Bohman detta. Han vill på något sätt svära sig fri från det avtal som den regering som han medverkar i har slutit. Men nu sitter ju alla medverkande här. Då kan väl kammarens ledamöter få reda på hur det var. Hade lönenminister Johansson informerats och fått ett godkännande i förväg för det avtal som slöts eller hade han det inte? Ni sitter ju här! Berätta för kammarens ledamöter, så att vi kan få den här saken ur världen och slipper få en lång tidningsdebatt efteråt om hur det verkligen var. Nu har ni ju verkligen möjligheter att upplysa oss.

Herr Bohman påstod att jag gick ut när han visade sitt OECD-diagram. Inte alls! Jag gick längst bak i kammaren för att kunna se, men jag såg inte ett barr, inte någonting. Herr Bohman hade därför naturligtvis otur. Men jag har läst den här rapporten. När man vet hur sådana här rapporter kommer till är det i och för sig ganska uppseendeväckande när det sägs att trots att de relativa arbetskraftskostnaderna per tidsenhet minskat med ca 7 % 1979 så tycks de relativa exportpriserna ha ökat något. De svenska exportörerna tycks sålunda ha svarat på den livliga utländska efterfrågan genom att återställa vinstmarginalerna i stället för att öka försäljningsvolymen. Det är precis det vi har sagt – talare efter talare hela dagen i dag: Regeringens hela grundläggande strategi har förfelats, som det står i en affärstidskrift. Det är alltmer uppenbart att regeringens ekonomiska strategi är på väg att misslyckas. Det krävs nästan ett under för att problemen inte skall förvärras under de närmaste åren. Det säger ju OECD mellan raderna.

Herr Bohman gjorde ett indignationsnummer av att jag inte skulle ha talat om den offentliga sektorn. Jag hade ett antal sidor i mitt manuskript om detta – jag hänvisar till dessa.

När herr Bohman talade om fördelningsproblemen trodde man att han skulle hamna på löntagarfonderna, men han talade i stället om konkurrensen mellan olika sektorer. Men där herr Bohman ser sektorer ser vi människor. Det är vanliga löntagare som vill behålla sina reallöner, men det är också pensionärer som skall ha sin pension, det är barnfamiljer som skall ha en rimlig standard och det är sjuka som skall ha vård. Det är den offentliga sektorn.

Vi ser inte detta som en kamp mellan sektorer utan som ett sätt att ordna det här samhället så bra som möjligt för människorna. Det är här något av en skillnad mot det mera mekaniska betraktelsesätt som är typiskt för de konservativa.

Så till slut om samförståndet.

Herr Bohman! Även före jämviktsriksdagens tid lyckades socialdemokratin skapa majoritet för de stora reformerna i det här samhället. Det gällde EEC. Det gällde regionalpolitik, markpolitik och jordbrukspolitik. Det gällde miljöproblemen. Det gällde till stor del skatteproblemen. Det gällde jämställdhetsfrågorna och familjepolitiken. Alltid var moderaterna emot våra förslag. Alltid försökte man skapa ett block just mot socialdemokratin.

Men i alla dessa stora frågor lyckades vi i allmänhet skapa breda majoriteter med hjälp av ett av mittenpartierna – centerpartiet eller folkpartiet, eller i många fall båda.

Det var traditionen i svensk politik. Men det finns några undantag, t. ex. när det gäller försvarspolitik 1972. Då rörde det sig om en skillnad på 100 milj .kr. I fråga om arbetsgivaravgifterna 1972 var det en taktisk oklokhets handling att den dåvarande oppositionen att gå emot förslaget om moms. Senare tvekade man inte ett dugg när det gällde att höja denna. Det enda verkligt betydelsefulla undantaget gällde ATP, som genomfördes efter åratal av strid mot ett borgerligt block, som dock var splittrat då. I övrigt har traditionen varit den att mycket breda majoriteter har kunnat skapas i den svenska riksdagen, där moderaterna – högern – i allmänhet har stått isolerade gentemot socialdemokratin och folkpartiet och/eller centerpartiet. Det är den svenska traditionen. I den traditionen skedde ett skarpt avbrott i det ögonblick då den borgerliga trepartiregeringen bildades. Sedan dess har moderaterna lyckats – från deras synpunkt sett är det väl en framgång – så att säga driva de andra partierna samman under sin ledning i en behård, förstelnad blockpolitik, som har gjort att kommunikationerna har trasats sönder i det svenska folkstyret. Det betyder, som vi ser det, en klasskampspolitik som ökar motsättningarna och konfrontationerna i Sverige och som därför är till skada för vårt land.

LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Gösta Bohmans maktfullkomlighet är ganska bländande. När frågorna inte behagar honom låtsas han inte om dem eller också struntar han i att besvara dem. När han känner sig trängd gör han indignerade utfall och tillgriper sina gamla slitna argument. Nu påstår han att framför allt jag har lagt ord i hans mun som han inte har sagt. Men, Gösta Bohman, läs än en gång talen från valrörelsen, som handlar om attackerna mot barnomsorgen, mot pensionärernas standard, mot ungdomens sysselsättning och mot privatiseringen av sjukvården, och det kommer att visa sig att jag har rätt!

Ett av hans påståenden i dag gäller att motsättningen mellan kapital och arbete har minskat. Kommer inte det påståendet, Gösta Bohman, vid en sällsynt illa vald tidpunkt efter storkonflikten? Vad gällde konflikten? Jo, den gällde huruvida löntagarna skulle acceptera ytterligare reallönedpressningar. Den gällde huruvida kapitalbildningen, dvs. kapitalägarnas förmögenhet, skulle få öka och de arbetandes inkomster skulle få minska. Det var en konflikt som Arbetsgivarförbundet med regeringens stöd provocerade fram och i vilken ni stod på kapitalets sida. Ni bistod Arbetsgivarförbundet i kampen för reallöneförsämringar för löntagarna. I dag vill inte Gösta Bohman låtsas om det. Han förnekar verkligheten och försöker blanda bort korten.

I dag får vi höra att konflikten inte gällde fördelningen mellan kapital och arbete. Men då vill jag fråga: Vilken verklighet lever Gösta Bohman i? Lever han i tron att vi inte har privat ägande när det gäller produktionsmedlen?

Lever han i tron att det är de arbetande som äger företagen, som äger fabriker och maskiner? Man får nästan det intrycket när man hör Gösta Bohman här i dag.

Gösta Bohman står på kapitalägarnas sida, men vill ge sken av att kapitalägarnas intressen är landets. Den inställningen, Gösta Bohman, har överheten och dess representanter alltid haft här i landet. De har alltid försökt inbilla folket att ett lands historia är dess konungars och att ett lands väl är dess aktieägares – men så är det inte. Det är de arbetande som skapar produktionen, det är de arbetande som bygger landet och det är de arbetande som gör historia.

Vill man höja bolagens vinster samtidigt som man försöker pressa ned reallönerna – det är vad Gösta Bohman och Arbetsgivareföreningen har velat – ökar klyftorna i samhället mellan kapitalägare och lönarbetare. Nu försöker Gösta Bohman förändra verkligheten för att kunna drapera sina attacker mot den sociala sektorn i något slags ny kvasivetenskaplig samhällsvetenskap.

Vad menar Gösta Bohman med att motsättningarna mellan arbete och kapital har fått mindre betydelse? Jo, avsikten är naturligtvis att tolka bort och dölja de bakomliggande orsakerna till storkonflikten på arbetsmarknaden. Löntagarna slogs för sina reallöner och för sin levnadsstandard, och Svenska arbetsgivareföreningen och regeringen kämpade för högre bolagsvinster och för aktieägarnas intressen. Varför skäms Gösta Bohman för det i dag? Varför skäms han att tala om att han står på kapitalägarnas sida? Ja, jag skulle skämmas för det, men Gösta Bohman behöver för den skull inte skämmas för att han ställt sig på den sidan. Han har själv valt sida i kampen mellan kapital och arbete, och han har gjort det därför att vi lever i ett klassamhälle – sedan får Gösta Bohman försöka förneka det hur mycket han vill. Gå ut och fråga de 700 000–800 000 arbetarna som blev lockoutade i vilket slags samhälle de lever, och om de tror att arbete och kapital sitter i samma båt!

Statsrådet OLOF JOHANSSON:

Herr talman! Jag vill för ordningens skull återge vad jag tidigare sagt i kammaren, så att det blir alldeles klart. Det framgår f. ö. också av utskriften av anförande nr 25, som jag har i min hand.

Jag framhöll bl. a. följande: "Kjell-Olof Feldt har en benägenhet att försöka göra det här krångligare än det är, och han försöker dessutom komma med misstänkliggöranden. Det är olyckligt, för de här sakerna skall man ju hantera precis så som de hanterats i verkligheten. Det betyder att jag naturligtvis har informerat regeringen i dess helhet och delgivit regeringen min bedömning, att jag icke haft någon invändning mot SAV:s ställningstagande, och det har inte föranlett någon åtgärd i regeringen."

Olof Palme använder ordet godkännande, och det var inte aktuellt i ett sådant sammanhang. Godkännande sker just nu av de avtal som efter hand slussas fram via arbetsgivarverket. Vi hade t. ex. extra regeringssammanträde i går där vi hemställde om riksdagens löne delegations godkännande av

vissa avtal i syfte att statstjänstemännen skall få det överenskomna engångsbeloppet och den nya juni-lönen före semestern. Det är i det läget avtal godkänns i regeringskretsen, nämligen då de kommer tillbaka från lönedelagationen.

Jag vill komplettera den bedömning jag naturligtvis gjorde i anslutning till behandlingen i arbetsgivarverket och dess styrelse. Den stämmer mycket väl med det som framgår av pressmeddelandet från statens arbetsgivarverk, utsänt den 11 maj. Där står:

”Statens arbetsgivarverk svarade i dag kl. 18.00 ja på förlikningskommissionens slutliga förslag till överenskommelse. Arbetsgivarverket godkände förslaget under förutsättning att samtliga berörda arbetstagarorganisationer accepterar budet.

Statens arbetsgivarverk har accepterat budet trots att den stora höjningen av lönenivån kan väntas få negativa effekter på samhällsekonomin och medföra statsfinansiella påfrestningar. Skadorna av en fortsatt konflikt har emellertid ansetts bli så allvarliga att budet accepterades.”

Detta var naturligtvis också en viktig faktor för regeringens bedömning i det sammanhanget.

OLOF PALME (s) replik:

Herr talman! Jag är glad att statsrådet Olof Johansson gick upp i debatten. Nu rider han på formaliteter och menar att det är först i ett sent skede som regeringen godkänner ett avtal. Såvitt jag förstår har lönedelagationen t. ex. nu godkänt avtalet bara för juni månad. Nästa gång den sammanträder är den 25 juni.

Låt oss inte fördjupa oss i sådana formaliteter. Vad saken gäller är ju att innan parterna sade O. K. till avtalet var regeringen, inkl. herr Bohman, informerad och hade inga invändningar. Jag vet ju att i ett tidigare skede av förhandlingarna, då det förelåg ett generellt bud på 5 %, kom en statssekreterare springande till förhandlarna – en av mina partivänner var bland dem – och talade om att regeringen sade nej. Sedan kom sju procent-budet, och då sade regeringen tydligen ja. Att regeringen formellt sett godkänner avtalet först i efterhand har ingen betydelse. Om regeringen vid sammanträde uttalat att det här budet var för högt, att man inte kunde acceptera det av hänsyn till att det vore en olycka för landet, då hade det naturligtvis inte slutits något avtal.

Jag är trots allt glad att löne ministern, som var ganska osynlig så länge konflikten varade, nu ändå framträder och säger att han tar sitt ansvar. Det hedrar honom. Han säger inte annat än att han informerade regeringen om avtalsbudet. Tydligen anser sig likväl Gösta Bohman fritagen från ansvar och fri att i morgonkot dagen efter uppgörelsen högljutt gräla på det avtal som han dagen innan blivit informerad om och icke hade haft några invändningar mot.

Herr talman! Vilken underbar inblick i det trogna kamratskapet i denna regering!

Statsrådet OLOF JOHANSSON:

Herr talman! Jag måste rätta till en felaktighet som Olof Palme gjorde sig skyldig till när han talade om att regeringen skulle ha sagt nej till ett bud på 5 %. Vad det gällde – det avhandlade också Kjell-Olof Feldt och jag tidigare – var frågan huruvida "budet", eller den s. k. trevaren från medlarna, var förenligt med regeringens åtgärds paket eller ej. Regeringens svar skulle vara ett ja eller ett nej på den frågan – inte ett ställningstagande till något bud.

OLOF PALME (s) replik:

Herr talman! Jag accepterar självfallet den formella gången, att regeringen ansåg att budet icke stod i överensstämmelse med dess åtgärds paket och att det var därför som den sade nej. När regeringens svar kom ned till vanliga jordiska invånare som sysslar med avtalsfrågor kom det självfallet i form av att "regeringen säger nej". Det är självklart. Regeringen sade ju nej, eftersom budet icke stod i överensstämmelse med åtgärds paketet. Men det här är finesser.

Poängen är ju den att regeringen först genom sitt misslyckade försök att göra en tvångslag och sedan genom sitt paket med i stort sett oförändrade villkor i sak gjorde sig till part i förhandlingarna. Alla bud måste ju underställas regeringen för att den skulle kunna tala om huruvida buden stod i överensstämmelse med paketet eller inte. Därigenom blev regeringen part. Om regeringen sade nej kände sig förhandlarna bundna av detta nej. Ni sade nej till femprocentsbudet – det var dumt, tror jag, men det är en annan sak. Sedan sade ni ja till sjuprocentsbudet, trots att det enligt er bedömning inte stod i överensstämmelse med paketet. Om detta var herr Bohman informerad. Mot detta hade herr Bohman uppenbarligen inte några invändningar.

Det är först i dag som man formellt godkänner avtalet. Av den anledningen tycker han att han hade något slags frisedel att i måndageköt skälla på avtalet och låtsas som om han inte hade något ansvar för det.

I den här debatten faller all heder på Olof Johansson – han tar sitt ansvar, men Bohman försöker smita undan det.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Låt mig först ta itu med, höll jag på att säga, Lars Werner.

Konflikten gällde inte, Lars Werner, förhållandet mellan kapitalägarna och löntagarna, och det vet Lars Werner mycket väl. Konflikten kom i sak att gälla om våra löntagare skulle få en reell löneförbättring eller en nominell löneförbättring, om vi skulle kunna minska vår bytesbalansbrist eller om vi skulle bli tvingade att öka den. Det är det reella som låg bakom konflikten. Men till grund för den låg ytterst den utomordentligt besvärliga fördelningskonflikt som varken Lars Werner eller Olof Palme har lust att prata om.

När man lyssnar på Lars Werner är det som att höra tongångarna från Glistrups Danmark. Hela hans tankevärld bygger på det gamla slagordet från

valrörelsen i början av 1960-talet: Lönerna upp – priserna ned! Det allvarligaste av allt är att man i dagens debatt finner spår av detta motsägelsefyllda och helt omöjliga slagord även hos socialdemokraterna. De talar om att vi måste garantera en ökad reallöneförbättring för våra löntagare – vilket alla önskar – men i motsats till regeringen vill de inte ta konsekvenserna av detta och föreslå de nedskärningar som behövs för att det skall bli utrymme för de här reala löneförbättringarna. Då är de i realiteten tillbaka i det kommunistiska slagordet: Lönerna upp – priserna ned! Det är anmärkningsvärt att sådant skall behöva förekomma från socialdemokratiskt håll. Det var inte vanligt förr i tiden att debatt fördes i de termerna.

Jag kan på nytt konstatera att Olof Palme diskuterar det förflutna. Han för något slags dechargedebatt och vägrar att tala om framtiden eller gå in i en debatt om hur vi skall bära oss åt för att klara de bekymmer som ligger framför oss, för att i framtiden garantera välfärd, sysselsättning och trygghet åt vårt folk. Inte med ett enda ord har han tagit upp en saklig debatt med anledning av det alltför långa – gärna det – anförande som jag höll, där jag hela tiden försökte sakligt analysera Sveriges samhällsekonomiska problem i dag och i morgon. Olof Palme slingrar sig som en ål i en ålalåda: Som en veritabel Olle Ål.

Jag har inte sett någon analys från socialdemokraterna – men det kanske finns någon – av hur stort utrymme som de anser finns för privat konsumtion, offentlig konsumtion, investeringar, osv. Har man gjort en sådan egen försörjningsbalans? Och om man har gjort det – vad kom man då till för slutsatser för de närmaste åren? Vilka möjligheter anser man att vi har för att klara vår försörjningsbalans, så att inte ekonomin går ännu mer över styr? Om man inte kan redovisa någon sådan analys, pratar man bara rakt ut i luften.

Tyvärr har Olof Palme nu lämnat kammaren. Jag fäste mig vid att han bara hittade en enda mening att citera i OECD-rapporten. Jag försökte på kammarens bildskärm visa en bild av Sveriges produktionsutveckling under 1970-talet, hämtad ur OECD-materialet. Olof Palme sade nyss att han inte såg den. Det är möjligt att det var flera som inte såg den. Den var dåligt visad – det skall jag gärna erkänna.

Vad den klarlade var i varje fall – jag skall be att få läsa in det i protokollet – att av OECD:s alla länder ledde under hela den här perioden de små OECD-länderna utom Sverige produktionskurvan, medan de sju största länderna låg i mitten. Sverige låg i ett bottenläge i förhållande till de andra under hela 1970-talet.

Dämpningen och nedgången för Sveriges vidkommande var alldeles klart påtaglig från hösten 1975 och under 1976. På grund av trepartiregeringens åtgärder vände sedan utvecklingen. Detta visade OECD-diagrammet. Jag kunde visa flera sådana, men Olof Palme föredrar ju att säga att han inte såg den tabell som jag visade. Jag hoppas att det var så att han inte såg den, och då behövs detta klargörande i protokollet.

Olof Palme tog upp ett av mina uttalanden såsom ett angrepp på folkpartiet. Men att jag talade om denna "historiens papperskorg" hade

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

ingen som helst anknytning till mina regeringskolleger från folkpartiet. Jag syftade naturligtvis på marxismens papperskorg. Olof Palme borde känna större samhörighet med denna och inte behöva flytta över ansvaret på folkpartiet.

Sedan har vi det som har hänt i avtalsrörelsen. Jag vände mig mot att Olof Palme falskciterade – eller felciterade, för att vara hövlig – Olof Johanssons uttalande. Olof Johansson hade givit klartecken till arbetsgivarverket, och sedan hade han efteråt anmält detta till regeringen. Men Olof Palme tolkar detta som att regeringen – inkl. jag själv – i förväg hade godkänt avtalet. Det är inte sant. Det har jag förklarat. Däremot har jag i efterhand inte tagit avstånd från detta avtal. Avtalet är träffat. Det står vi för. I den då rådande situationen med en storkonflikt – och det tror jag att ni kan hålla med oss om – befann vi oss i ett utomordentligt låst läge. Det var bara att välja mellan två onda ting. I den mån vi över huvud taget kunde påverka utvecklingen valde vi det i dagsläget för landet minst allvarliga. Det hindrar inte att vi liksom arbetsgivarverket och andra har rätt att gå ut och påvisa vilka negativa konsekvenser detta avtal får för Sveriges ekonomi. Man har så att säga förlängt saneringsprocessen med ett år och förorsakat samhället åtskilliga förluster under detta år. Det är bara att konstatera detta. Det är inte någon kritik mot löntagarna. Det är deras sak att föra sin strid på arbetsmarknaden. Vi kan såsom regering ha rätt att efteråt bedöma detta avtal och tala om för folk vad det kommer att få för konsekvenser. Därigenom blir vi bättre rustade att ta itu med följderna än vi skulle ha varit om vi inte hade gjort klart för människorna vad avtalet verkligen innebär.

Eftersom Olof Palme har "stuckit" sin väg, skall jag inte fortsätta att bemöta honom. Annars skulle jag gärna ha velat hålla en liten föreläsning om vad jag menar med begreppet politisering av det svenska samhället. Det är inget angrepp på begreppet politik utan syftar på en sådan genompolitisering av hela samhället att utrymmet för enskilda människors valfrihet och ansvarstagande blir alltför begränsat. Jag skulle gärna ha velat gå in på den saken, men jag skall inte göra det eftersom Olof Palme har lämnat denna sal.

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Olof Palme hör till dem som många gånger har kritiserat mig för att jag inte tillräckligt ofta är i kammaren. Nu får vi erfara att Olof Palme finner andra arbetsuppgifter viktigare än att delta till slutet av denna debatt. Då må andra döma hur det förhåller sig med inställningen till arbetet i Sveriges riksdag.

Det politiska livet i Sverige har under hösten, vintern och våren i hög grad präglats av händelser utanför riksdagen. Jag tänker naturligtvis då i första hand på valrörelsen och det jämna valutslaget, folkomröstningen om kärnkraften samt den hårda och segslitna avtalsrörelsen.

Detta innebär inte att riksmötet har varit händelsefattigt eller betydelse-löst. Då hade inte riksdagsarbetet behövt pågå rekordlänge in i juni. Det sociala reformarbetet har på viktiga områden förts vidare. På andra områden

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

har riksdagen stakat ut viktiga handlingslinjer för framtiden.

På det socialpolitiska fältet har framför allt stödet till barnfamiljerna förstärkts genom höjningen av barnbidragen och förlängningen av föräldraförsäkringen. Riksdagen har också i sessionens slutskede antagit en i långa stycken ny sociallagstiftning. Därutöver finns det bl. a. anledning att betona de insatser som påbörjats för att hejda det växande alkoholmissbruket.

Inom näringspolitiken har de mest omfattande besluten berört så viktiga områden som varven och sjöfarten. Den regionalpolitiska instrumenteringen har ytterligare förstärkts genom bl. a. det nya transportstödet och utbyggnaden av Norrlandsstödet inom jordbruket. Beslutet för en vecka sedan om ökade möjligheter för 16- och 17-åringar att få praktiskt inriktad gymnasieutbildning i skola och företag har lagt en bättre grund för att varaktigt komma till rätta med ungdomsarbetslösheten.

Miljöpolitiken har fördjupats genom bl. a. det antagna handlingsprogrammet för att minska radonstrålningen i byggnader och förbudet under innevarande växtsäsong mot giftbesprutning i skogen.

Stor betydelse för framtiden får naturligtvis också de riktlinjer för energipolitiken som regeringen lagt fram på grundval av folkomröstningsresultatet och som riksdagen antog så sent som i går.

Så kan man fortsätta att räkna upp beslut efter beslut, som kommer att bidra till att förbättra människornas vardag.

Helt naturligt är det dock de ekonomiska problemen som stått i centrum. Redan den budget som regeringen lade fram i januari hade underkastats en mycket hård utgiftsgranskning. Utöver förstärkningen av familjestödet föreslogs i princip inga nya utgiftskrävande reformer. Nya tjänster föreslogs t. ex. bara på ett fåtal områden. Verken ålades att rationalisera och genomföra sin verksamhet med reellt sett mindre pengar.

Utbetalningarna till kommunerna och andra transfereringar begränsades bl. a. genom att skatteutjämningsreformen utsträcktes över ytterligare ett år.

Riksdagen har i allt väsentligt följt regeringens budgetförslag. Riksdagen har därmed sagt nej till olika socialdemokratiska överbud. Undantag är framför allt varvsbeslutet, som på sikt kan komma att innebära nya påfrestningar på statskassan. Ytterligare medel måste nu hållas i reserv, som annars hade kunnat utnyttjas för att täppa igen en del av det stora budgetunderskottet eller kunnat sättas in i branscher med bättre framtidsutsikter än varvsnäringen. Därmed skulle sannolikt pengarna ha gett fler jobb än vad de kommer att göra nu och underlättat regionalpolitiskt viktiga insatser.

När vi nu vid riksmötets slutskede gör den sedvanliga uppsummeringen, tror jag alla är medvetna om att inte ens den återhållsamhet som kommer till uttryck i den nya budgeten är tillräcklig för att komma till rätta med de grundläggande statsfinansiella och samhällsekonomiska problemen. Och var och en kan tänka sig vilka ytterligare besparingskrav som vi nu hade stått inför, om socialdemokraterna hade fått igenom sina krav på ökade utgifter.

De socialdemokratiska överbuden och den totala avsaknaden av ett sammanhållet budgetalternativ har inte hindrat oppositionen att anklaga regeringen för en alltför svag budgetpolitik. Därmed har socialdemokraterna i själva verket fortsatt att vara exponenter för den ansvarslösa oppositionspolitik som kräver mer och mer på nästan alla områden utan att kunna anvisa något samlat ekonomiskt alternativ eller hur den totala notan skall betalas.

Med bara ett mandats övervikt här i kammaren ligger det självklart i regeringens intresse att söka lösningar, som kan tillfredsställa även den politiska oppositionen. Med ett så jämnt parlamentariskt läge kan regeringens utgångspunkt inte vara – och är inte heller – att de riksdagsmän som representerar ena halvan av folket skall driva igenom sina förslag utan hänsyn till vad den andra halvan tycker. Svårigheten har varit att socialdemokraterna – på samma sätt som under förra mandatperioden – i så hög grad vägrat att ge sig in i diskussion om sakfrågorna. Det är väl alldeles uppenbart att målet för deras del i stället har varit att upprätthålla en ständig konfrontation i den politiska debatten.

Uppenbarligen spekulerade socialdemokraterna fram till folkomröstningen i att den nya trepartiregeringen skulle bli förhållandevis kortvarig. Åsiktsskillnaderna mellan regeringspartierna i energifrågan skulle – trodde socialdemokraterna – göra det omöjligt att upprätthålla regeringssamarbetet. Men folkomröstningsresultatet med dess otvetydiga förord för en avveckling av kärnkraften är en bra plattform att gå vidare från – allra helst när socialdemokraterna inte förmår åstadkomma några egentliga alternativ i sakfrågorna och det parlamentariska alternativet är socialdemokratiskt styre med starkt beroende av vpk. Allt misstänkliggörande i annan riktning från dem som tidigare så ihärdigt stretat emot hela folkomröstningstanken har definitivt vederlagts.

Besvikelsen över att ha förlorat två val och ha missbedömt den nya trepartiregeringens livskraft spelade uppenbarligen också stor roll för det så klart märkbara partipolitiska inslaget i avtalsrörelsen från socialdemokraternas sida. Den debatt om kollektivanslutningen som spirat nu efter avtalsrörelsen kan nog vara ett tecken på att man där är besvärad över den partipolitiska uppmärksamhet, som avtalsförhandlingarna bestods och som också kom till uttryck under den påföljande konflikten.

När reaktionen mot den partipolitiska inblandningen i avtalsrörelsen växte växlade också socialdemokraterna in på ett politiskt spår igen. Nu gällde det att få bort regeringen med politiska medel – dock utan att man själv kunde visa upp något alternativt program. Socialdemokraterna aviserade att man skulle ställa förtroendefråga här i riksdagen. Men när tidpunkten var inne – enligt de ursprungliga uttalandena – svek uppenbarligen modet. Det fanns i verkligheten ingen kraft bakom de många orden och det höga tonläget. Tankarna på misstroendevotum mot regeringen förklarades vara ett påhitt av journalister.

På detta sätt har socialdemokraterna sedan valet ägnat sig åt steril konfrontationspolitik utan vilja eller förmåga att forma konstruktiva

alternativ. I stället har olika mer eller mindre dåligt genomtänkta patentlösningar förts fram som lösning på landets ekonomiska problem.

I förra årets valkampanj gick socialdemokraterna fram med sitt s. k. hundradagarsprogram, som, om det genomförts, skulle ha ytterligare ökat statens utgiftsbörda. Patentlösningen för att klara detta var då den s. k. promsen, en ny typ av skatt som socialdemokratin vill ha införd redan från årsskiftet, trots att dess konsekvenser för den svenska samhällsekonomin inte blivit tillräckligt utredda. Starka principiella betänkligheter mot delar av förslaget kom sedermera fram i remissutlåtanden – de remisser som socialdemokraterna inte ansåg sig ha tid att invänta. Det var populärare att i valrörelsen gå fram med en typ av mirakelmedicin som skulle frälsa den svenska ekonomin.

Strukturfonden var under den förra mandatperioden den patentlösning socialdemokraterna förde fram för att klara strukturuomvandlingen inom näringslivet. Det stod dock tidigt klart att fondens storlek var helt otillräcklig, jämfört med de verkliga insatser som regeringen fått göra för att klara strukturproblemen och sysselsättningen. Nu har av allt att döma socialdemokraterna själva skjutit kraven på strukturfonder i bakgrunden.

Kritiken mot budgetunderskottet har varit ständigt återkommande, utan att socialdemokraterna kunnat tala om hur underskottet skall åtgärdas. Det är i stället så att de reservationsyrkanden socialdemokraterna ställt sig bakom under vårriksdagen skulle inneburi en merbelastning på statsutgifterna med två miljarder kronor. Om dessa yrkanden bifallits skulle kraven på sparinsatser under nästa riksmöte ha varit ännu större. Så ser socialdemokraternas budgetalternativ hittills ut.

I april förklarade Olof Palme sig generöst vara beredd att ta över regeringsmakten. Vilken politik socialdemokraterna skulle föra, ja, det skulle svenska folket dock inte få veta i förväg. Så agerar en opposition som står tomhänt inför de stora ekonomiska problemen.

Jag har, herr talman, uppehållit mig förhållandevis utförligt vid socialdemokraternas agerande i opposition, då det så klart visar deras strävan att underblåsa konfrontationsstämningar. Inte i någon av de större frågorna har socialdemokratin varit praktiskt och ideologiskt rustad att gå in i en sakdebatt. I energikampanjen dominerade helt de taktiska övervägandena. I avtalsrörelsen fick det kortsiktiga intresset för högre lön helt göra sig gällande framför intresset att hålla priserna nere, att rusta sig mot nya arbetslöshetsshot och att befästa välfärden. När det gäller grundläggande samhällsekonomiska problem som underskottet i utrikesaffärerna och budgetunderskottet står socialdemokraterna utan alternativ.

I längden tror jag att den överväldigande delen av svenska folket hellre ser att de politiska partierna griper sig an problemen på ett konstruktivt sätt. Hotet mot en mer utpräglad samförståndslinje ligger inte, som socialdemokraterna vill göra gällande, hos regeringen. Det ligger i att grupper inom socialdemokratin i vårens konfrontationsstämningar känt luft under vingarna och vill fortsätta med en ren konfrontationslinje.

När riksdagen åter samlas i höst står regering och riksdag inför flera svåra

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

uppgifter.

Det gäller för det första att komma till rätta med underskottet i utrikesaffärerna. Det stora gap som i dag finns mellan inkomster och utgifter i folkhushållets affärer med andra länder har i betydande utsträckning sin rot i de höjda oljepriserna. Det kan inte elimineras utan att vi alla litet grand gör avkall på våra anspråk och släpper på kompenstationstänkandet. Underskottet i våra utrikesaffärer har naturligtvis flera orsaker, men det är ett ofrånkomligt faktum att vår oljeimport under de senaste tolv månaderna blev 14 miljarder dyrare genom oljeprishöjningarna. För att betala denna större oljenota krävs en ökad svensk produktion som svarar mot vad omkring 100 000 industriarbetare tillsammans kan producera på ett år. Denna ökade produktion skall vi sedan kunna sälja i internationell konkurrens. Det är, ärade kammarledamöter, i ljuset av dessa omständigheter vi skall se på våra kostnadsproblem.

Det gäller för det andra att komma till rätta med det stora statliga budgetunderskottet, som är alldeles för stort. Budgetproblemen har sin avgörande grund i att automatiken i våra utgifter är så mycket starkare än automatiken i våra inkomster. Socialdemokraternas ständiga recept – skattehöjningar – är därför i nuläget en kortvarigt verkande medicin, om man inte samtidigt förmår begränsa utgiftsökningarna.

Här har förts en diskussion om att man skulle kunna klara 7 miljarder genom att ta bort indexregleringen på våra skatter. Jag tycker att det var bra att Erik Wärnberg gav klara besked om att det nog inte går att räkna det nettot i statskassan. Jag skall försöka belysa vad det är jag tror gör att Erik Wärnberg mycket snabbt kommer fram till det resultatet.

Låt oss säga att det brutto skulle ge 7,3 miljarder om vi tog bort indexregleringen. Låt oss då studera var tyngdpunkten av de pengarna ligger – de innebär ju en skatteskärpning som påverkas av inflationen. Då kommer vi att finna att på inkomster upp till 60 000 kr. har man förbrukat nästan alla de här pengarna, och om man går upp till 80 000 kr. har 85 % av de styva 7 miljarderna gått åt.

Det är alltså på inkomster och inkomstdelar dit upp som denna skatteskärpning i all huvudsak kommer att läggas. Och Erik Wärnberg har förstått att det inte går, och därför säger han öppet: Då måste vi gå ut och i annan ordning använda de här pengarna för att ta bort en skatteskärpning som människor i låga och normala inkomstlägen inte skulle kunna leva med.

För att komma åt budgetunderskottet har vi ifrån regeringens sida sagt, vilket vi utvecklat tidigare, att det måste till åtgärder huvudsakligen i form av besparingar på utgiftssidan. Och då är frågan: Är socialdemokraterna över huvud taget beredda att diskutera åtgärder för att bringa ner takten i utgiftsökningen? Och om man är det – varför ägnar socialdemokraterna då i dag all kraft åt att misstänkliggöra alla analyser av olika besparingsprojekt? Inte löser vi de mycket viktiga fördelningspolitiska frågorna med en sådan upplägning.

En tredje huvuduppgift är att omfördela en del av de resurser som vi har till

vårt förfogande från konsumtion till investeringar i produktiva framtidsinvesteringar. Det är en målsättning som socialdemokraterna sagt sig dela. Men det är en målsättning som blir svår att uppfylla om man inte samtidigt accepterar en rimlig lönsamhet för näringslivet. Det sambandet tror jag att ingen av oss kan bortse från.

En fjärde huvuduppgift är att ta till vara alla samhällets resurser genom en aktiv regionalpolitik och åtgärder som motverkar utslagning från arbetslivet. Den kamp mot narkotika och alkohol som startats måste drivas vidare med mycket stor aktivitet, och den kräver allas vårt engagemang, för här står en hel generations framtid på spel.

Den femte huvuduppgiften är att åstadkomma en i alla avseenden bättre hushållning med energi och naturresurser. I ett ökat energisparande och en ökad användning av inhemska bränslen ligger bl. a. lösningen till många av de ekonomiska problemen, inte minst bytesbalansproblemet.

För det sjätte – vilket egentligen är det viktigaste – måste alla de här åtgärderna samordnas så att den totala effekten uppfyller de krav som en socialt medveten fördelningspolitik ställer.

Bland dem som har analyserat den svenska ekonomins läge kan man urskilja två ytterlighetsståndpunkter. Å ena sidan finns de som anser att obalansen i ekonomin inte är större än att vi skulle kunna lösa problemen genom att vara mer generösa mot oss själva. Statens inkomster skulle kunna minskas genom skattesänkningar, som inte skulle behöva finansieras genom åtgärder för att öka statsinkomsterna. Här återfinner vi också dem som tror att det finns utrymme för ännu större utgifter och som säger nej till nödvändiga besparingar i budgeten.

Å andra sidan har vi svartmålarerna. De anser att läget är hopplöst och ser vad de kallar "det hemska 1980-talet" som en oavbruten väg utför.

Herr talman! Ingen av dessa ytterlighetsståndpunkter är användbar för dem som vill föra en realistisk politik.

Stegringarna av oljepriserna har i flera avseenden inneburit påfrestningar för den svenska ekonomin. Inflationen, som före oljeprishöjningarna under fjolåret låg nere på en ökningstakt omkring 5 %, har åter satt fart. Bytesbalansunderskottet, som tidigare varit nere på nästan noll gentemot utlandet, har drastiskt försämrats, bl. a. till följd av oljeprisstegringarna. Den svenska inflationstakten är visserligen lägre än genomsnittet för industriländerna och länderna i Västeuropa, men den är ändå alldeles för hög. Regeringens beslutsamhet att prioritera inflationsbekämpningen visade sig bl. a. genom initiativet att lägga fram det s. k. paketet, med prisstopp som huvudingrediens, i samband med avtalsförhandlingarna. Ungefär hälften av vårens inflation, 5,4 % sedan i januari, beror på energiprishöjningar och annan yttre påverkan, bl. a. till följd av det höga internationella ränteläget effekt på det svenska diskontot.

Trots denna negativa inverkan företer bilden av den svenska ekonomin just nu några ljuspunkter. Industrin går för högtryck, orderstocken är mycket stor och den efterfrågeminskning som många väntade vid årsskiftet har inte inträffat ännu. En stark återhämtning sker på investeringssidan, jämfört med

den nedgång som skedde under senare delen av 1970-talet till följd av kostnadskrisen inom näringslivet. Industriförbundets eget enkätmaterial pekar på en ökning på 20 à 30 % när det gäller investeringarna, jämfört med den reviderade finansplanens mer försiktiga bedömning på ungefär 15 %. Sysselsättningen stiger och arbetslösheten är en av de lägsta som någonsin har registrerats. Jag tror t. o. m. att problemet på vissa håll är att få tillräckligt med arbetskraft.

Herr talman! När jag säger detta är det verkligen inget försök till skönmålning – det är ett konstaterande av nuläget på detta område. Till detta skall läggas att praktiskt taget alla bedömare räknar med en konjunkturavmattning, som får sin verkan här i Sverige i slutet av detta och början av nästa år.

Under hela 1980-talet – det är jag personligen alldeles övertygad om – kommer vi att stå inför oförändrat stora strukturproblem inom näringslivet som följd av den pågående internationella strukturuomvandlingen och av att vad vi kallar unga industrinationer, ofta u-länder, i takt med att patent blir lediga naturligtvis vill ta vara på varje möjlighet att förädla sina egna råvaror. Vi har en moralisk skyldighet att bejaka, t. o. m. befrämja, en sådan utveckling. Detta kommer att ställa svenskt näringsliv och hela det svenska samhället inför omställningsproblem. Men vi får inte glömma att det är denna utveckling i den tredje världen som är den enda realistiska för att det där skall kunna växa fram en naturlig köpkraft hos de människor som i dag praktiskt taget är utan sådan. Vi får inte glömma att det på sikt är på det här sättet världsmarknaden växer, och kan vi behålla vår internationella konkurrenskraft ger denna växande marknad efter en tid svenskt näringsliv dess chans. Men vi får inte glömma att under 1980-talet kommer denna strukturlåda utifrån att göra sig gällande också i svenskt näringsliv. Kraven på besparingar inom statsbudgetens ram är stora. Vi har angett det i propositionen. Vi måste ha som mål att göra minskningar med 1 procentenhet av bruttonationalprodukten för varje år. Detta kräver en omsorgsfull handläggning för att de fördelningspolitiska målen skall kunna uppnås.

Men å andra sidan: Att den svenska ekonomin f. n. går så bra som den gör – jag tänker då på näringslivets verksamhet, den högre aktiviteten i näringslivet och inom industrin – trots de påfrestningar oljeprishöjningarna inneburit, visar att kritiken mot regeringen när det gäller den ekonomiska politiken varit missriktad. De ekonomisk-politiska åtgärder som har vidtagits har varit klart framgångsrika. Näringslivet har rest sig ur den tidigare djupa svackan, som i hög grad var en följd av den socialdemokratiska politiken under 1970-talets första hälft. Lika missriktad är den kritik socialdemokraterna för fram om växande klyftor i det svenska samhället. Ni kan ju inte dokumentera detta. Ni gör detta påstående i svepande formuleringar, som inte har täckning. Sanningen är ju att sedan 1976 har de reala disponibla inkomsterna för hushållen ökat med mellan 5 och 6 %, trots att vi under dessa år har genomgått en mycket svår lågkonjunktur. Löntagarkollektivet har kunnat behålla kakan och mer ändå. Folkpensionärerna och barnfamiljerna liksom andra utsatta grupper har fått betydande tillskott. Det är en

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

verklighet som ni inte kommer förbi, när ni åter och åter från talarstolar påstår att det skulle vara fråga om en politik som skulle leda till växande klyftor.

Det är viktigt att regering och riksdag nu beslutsamt och metodiskt går in för att komma till rätta med obalansproblem som finns i den svenska ekonomin. Att begränsa budgetunderskottet är härvidlag en huvuduppgift. Regeringen har i sin kompletteringsproposition angett sparmålet för nästkommande budgetår till 7 miljarder kronor. Ett omfattande arbete pågår inom regeringen och de olika departementen för att komma fram till väl avvägda förslag, som – jag upprepar det än en gång – förenar kraven på solidaritet med de sämst ställda med kraven på återhållsamhet med de offentliga utgifterna, såväl de statliga som de kommunala. Först till hösten är det möjligt att mer i detalj gå in på de olika förslag som det blir nödvändigt att genomföra.

Men jag vill påminna om att det är i en situation som den nuvarande som solidariteten verkligen sätts på prov. Inskränkningar i den privata och offentliga konsumtionstillväxten för breda befolkningsgrupper är omöjliga att motivera om redan gynnade grupper satsar på att vältra över åtstramningens och inflationens bördor på dem som är sämre rustade att bära dessa bördor. Regeringen har i viktiga avseenden tagit initiativ till att förändra skattelagstiftningen, så att spekulation och smarta skattemässiga förfaranden skall försvåras. Den s. k. svarta marknaden måste också på olika sätt motverkas.

Kraven på ekonomisk effektivitet kommer att öka under 1980-talet. Utrymme måste skapas för näringslivets långsiktiga investeringar och prioriteringar ske inom den offentliga sektorn. Men vi måste akta oss för att komma in i ett ensidigt tillväxtresonemang, varigenom vi riskerar att sätta andra angelägna samhällsmål åt sidan. Kraven på regional balans, god miljö och ett mänskligt samhälle anpassat till den enskilda människans behov är lika angelägna som någonsin. Politiken måste formis från denna utgångspunkt. Mänsklig harmoni och livskvalitet är inte detsamma som enbart materiell tillväxt. Det är, herr talman, en lärdom som vi måste ta med oss in i 1980-talet.

LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Jag tänker inte på något vis agera försvarsadvokat när det gäller att Olof Palme inte befinner sig i kammaren. Och jag tycker att det är klädsamt när statsministern har synpunkter på närvaron i en debatt som den vi har i dag. Men det vore ju ännu mer klädsamt om statsministern och andra i regeringen själva levde upp till vad man kräver av Olof Palme. I det här fallet undantar jag ekonomiministern.

Herr talman! Centerpartiet har ju tidigare med viss framgång försökt framstå som ett småfolkets parti. Man avskilde sig klart från högerpartiet och var inte främmande för att ta strid med högerkrafterna i svensk politik. Men det var förr. I dag är det uppenbarligen annorlunda. I dag sitter man i regeringen tillsammans med Gösta Bohmans moderater. Man är med om att

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

driva moderaternas högerpolitik, och borta är kritiken mot högerkrafterna i svensk politik. Centern är knappast längre något småfolkets parti. Man har förvandlats till ett passivt redskap för moderaternas och Arbetsgivareföreningens politik, och jag beklagar det uppriktigt.

Detta är en högerglidning som har pågått en längre tid. I valrörelsen drev moderaterna en mycket utmanande politik. Från centerns sida hördes då aldrig ett ord av kritik mot Gösta Bohmans högerpolitik. Centern fick ju också betala ett högt pris för sin tystnad. Moderaterna blev det största borgerliga partiet, med flest statsråd i regeringen. Moderaterna har fortsatt sin offensiv och tagit kommandot i regeringen, och centerns tystnad inför detta fortsätter.

När centerpartisterna framträder i massmedia och i den politiska debatten, så gör de det bara för att urskulda sig och försvara regeringens politik. Fortfarande – och t. o. m. här i dag – är det lika tyst när det gäller markeringar mot det moderata hållet.

Nu har Gösta Bohman sagt att den sociala sektorn skall bantas, och vi har haft en diskussion om detta. Jag har tidigare talat om att det naturligtvis beror på att moderaterna är motståndare till olika sociala reformer. Centerpartiet har tidigare många gånger varit med och slagits för dessa reformer. Nu skall ett antal miljarder bantas bort, främst på den sociala sidan. Fram till i dag har ingen ledande centerpartist sagt ifrån om denna sociala nedrustning. Det enda som hörts är ett svagt mummel, vilket väl egentligen kan uppfattas som ett stöd för den politik som moderaterna för.

En del företrädare för regeringspartierna påstår att det inte finns någon färdig sparplan, men det är verkligen en sanning med modifikation. Gösta Bohman har ju sin önskelista klar, och även centerpartister torde väl ha sett den. Låt vara att man kan säga att det är Gösta Bohmans plan och att det inte är regeringens plan ännu. Men hur det än är med den saken så måste ju statsministern och centerpartiet ha någon uppfattning om de olika posterna i Gösta Bohmans önskelista.

Jag vill därför ställa en fråga till statsministern. Finns det några förslag beträffande vilka ni redan i dag kan säga att det här skall vi inte vara med om att genomföra? Om statsministern inte kan ge något sådant besked, får han vara beredd på att den tystnaden bara kan tolkas så att man inom centerpartiet sluter upp kring moderaternas program för social nedrustning. Jag tror att det vore bra med ett klart besked på den här punkten.

Det är också en annan fråga som jag vill ställa till statsministern. Är ni i centerpartiet beredda att införa ett pris- och hyresstopp och slopa momsens på maten? Jag ställer frågan mot bakgrund av att jag har ställt samma fråga tidigare och inte fått besked. Till hösten kommer kraftiga prisstegringar. Jag har redan talat om att 900 varor väntar på prishöjningar. Utöver det vill detaljhandeln ytterligare höja matpriserna. Oljepriserna kommer att höjas. Lägg till det de troliga minskningarna av bostads- och barnbidragen liksom de minskade livsmedelssubventionerna.

Allt det här kommer ju tillsammans att försvaga stora löntagargrupperns köpkraft och t. o. m. innebära en direkt försämrad levnadsstandard. Jag tror

därför att det vore av stort intresse inte bara för debatten här i dag utan även för den fortsatta debatten att få höra statsministerns åsikter och synpunkter på de förslag som Gösta Bohman i regeringen vill genomföra.

Nr 169

Onsdagen den
11 juni 1980

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Vi har bevittnat en liten tävling här i dag mellan landets statsminister och ekonomiminister, nämligen om vem som skall kunna skälla mest på socialdemokraterna. Jag vill säga att Thorbjörn Fälldin är på väg att närma sig Gösta Bohmans klass – möjligen håller Gösta Bohman ett något högre tempo och hinner med mera. Men tävlingen kommer nog att fortsätta.

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Alla våra förslag är felaktiga eller farliga. Vi uppträder ansvarslost, och vi söker konfrontation. Framför allt anklagade Thorbjörn Fälldin oss för att vi vägrar att ge oss in i en diskussion om politikens sakfrågor. Vilka sakfrågor, Thorbjörn Fälldin, har vi blivit inbjudna att diskutera? Vi känner till bara en enda. Det var när Thorbjörn Fälldin hade bestämt sig för att lägga fram ett förslag till en tvångslag, som skulle beröva löntagarna deras förhandlingsrätt. Då kom han till socialdemokraterna. Då ville han ha hjälp att genomföra ett övergrepp på den fackliga friheten. Men det är enda gången, herr talman, som landets statsminister har vänt sig till oppositionen – till den där andra halvan av folket, som han brukar tala om när han blir högtidlig.

Statsministerns insatser i avtalsrörelsen behöver granskas också ur en annan synpunkt. I sitt anförande nyss skröt han med att löntagarkollektivet under den borgerliga regeringstiden kunnat behålla kakan och mer än så, som han sade. Men det är verkligen inte Thorbjörn Fälldins förtjänst. För vad ville han uppnå med sin tvångslag? Det var alldeles klart och dokumenterat i regeringens propositioner – avsikten var att sänka löntagarnas reallöner. Statsministern hade nämligen ett uppdrag att utföra från Svenska arbetsgivareföreningen. Vad vi fick bevittna var den föga uppbyggliga bilden av att landets statsminister störtade ut som Arbetsgivareföreningens utsände. Sedan klagar han över att det har uppstått konfrontationsstämningar i det här landet.

Under dagens debatt har det lämnats två versioner av hur regeringen handlade löneavtalet på det offentliga området. Löneministern säger att regeringen var informerad i förväg. Ekonomiministern säger att regeringen informerades i efterhand. Men nu, herr talman, begär jag av statsministern att han talar om sanningen för oss. Han måste rimligen veta när regeringen informerades och vilken ställning den då intog. Vet inte regeringschefen ens detta, då tjänstgör han inte ens till namnet längre.

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Först till Lars Werner, som är förvånad över att inte centerpartister här och i andra sammanhang går upp och anklagar regeringen för dess politik. Men förstår inte Lars Werner vad det beror på? Förstår inte Lars Werner att regeringspolitiken är förankrad i centerns riksdagsgrupp. Det är inte svårare än så.

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Lars Werner talade om önskelistor och andra listor. Jag har sagt tidigare – och det är en helt korrekt uppgift – att regeringen inte gjort upp vare sig några önskelistor eller några andra listor. Det är inte så att man i utgångsläget bestämmer sig för att nu skall vi spara si och så mycket och sedan försöker hitta en teknik för att göra det. Jag har ändå ägnat en god del av mitt anförande till att försöka gå igenom på vilket sätt vi angriper de här problemen. Jag sade att den uppsummering som sedan skall ske måste vara sådan att totaleffekten blir att den uppfyller de krav som en socialt inriktad fördelningspolitik ställer. Sedan får Lars Werner och andra hålla på och leka med ord om sådana här listor och kalla dem för önskelistor eller vad som helst. Arbetet sker på det sätt som jag redovisat. Arbetet läggs upp och sker i regeringskansliet och de olika departementen på det sätt som jag redovisade. Naturligtvis är det också på det sättet, vilket jag sagt tidigare, att vår riksdagsgrupp har gått igenom departement för departement och diskuterat vilka regelsystem som möjligen kan göras om.

Lars Werners konkreta fråga var om vi är beredda att införa ett pris- och lönestopp. Vi var beredda till det under vissa angivna villkor. Men sanningen är nog den att det egentligen bara är kommunister som inte förstår att det finns ett samband mellan kostnader och priser och att det därför inte blev möjligt att upprätthålla de delarna i det program som vi anvisade i avsikt att underlätta avtalsrörelsen.

Till Kjell-Olof Feldt vill jag kort och gott säga: Oförskämdheter om att jag skulle gå i någons ledband i samband med avtalsrörelsen och beskyllningar av den typen tänker jag inte ägna mig åt att kommentera.

Låt mig ta ett exempel. Förnekar Kjell-Olof Feldt och andra socialdemokrater att vi från regeringens sida ställde allt tillgängligt material till förfogande t. ex. i varvsfrågan? Vi mötte där ingenting av den här attityden.

Sedan till frågan om vem som skäller mest på socialdemokraterna. Nog måste ni ha många ömma tår, som jag och andra kommit i närheten av under den här dagen. Här har ni i kaskad efter kaskad, i tidningsartiklar, från talarstolar runt om i landet och från den här talarstolen anklagat regeringen för att den har misskött politiken. Ni har anklagat regeringen för att mer eller mindre medvetet eller lättsinnigt ha drivit upp budgetunderskotten. Då är väl jag och andra regeringsledamöter i vår fulla rätt att jämföra den politik som ni har velat föra med den som regeringen har fört. När vi då gör en sådan jämförelse uppfattar Kjell-Olof Feldt det som skäll. Men i och för sig är det avslöjande också ur en annan synpunkt. Är det så vi skall uppfatta det att ni när ni granskar regeringspolitiken inte har någon annan utgångspunkt än att bara rakt upp och ner skälla på regeringen? Nej, Kjell-Olof Feldt, ta det för vad det är! Vi kan ju ändå granska era förslag och dra egna slutsatser om vad de leder till. Vi kan alltså jämföra er politik med den vi har fört.

Det är väl inte att skälla när jag påminner om att Olof Palme vid en presskonferens – jag tror att det var någon av de sista dagarna i april – sade att socialdemokraterna var beredda att överta regeringsmakten. På journalisternas fråga om vilken politik man skulle bedriva gav man inget svar utan

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

sade bara att man skulle komma med besked om det senare. Om jag påminner om att ni är så tomhänta, varför uppfattar ni det då som skäll? När jag påminner er om att ni har talat om att ställa mistroendevotum mot regeringen, under förutsättning att denna inte har gjort vissa saker, och tidpunkten för detta nu är inne, får jag höra att det är fråga om en missuppfattning från journalisternas sida. Om vi påminner om att man skulle ha fått leva med 10 % högre arbetsgivaravgifter, om er politik hade genomförts, och vi då ställer frågan om det hade varit befrämjande för det svenska näringslivets konkurrenskraft och vilka effekter det skulle ha fått för sysselsättningen, varför uppfattar ni det som skäll?

Tala i stället om för kammarens ledamöter vad det är för dynamik som ligger i att öka näringslivets kostnader med 10 procentenheter! Försök att vinna sympati, förståelse, för att det här är så befrämjande för den svenska ekonomin! Om ni skulle ha framgång där, skulle man nog inte nöja sig med 10 procentenheter. Om ni kan övertyga mig och andra om att det är rätta sättet att angripa frågan och ni påminns om det, varför uppfattar ni det då som skäll? Det måste vara ömma tår som vi här har trampat på.

Olof Johansson har redovisat hur det gick till när vi blev informerade om budets innehåll och att SAV hade kommit fram till att man skulle anta det på samma självständiga grund som Landstingsförbundets och Kommunförbundets förhandlingsdelegationer utgick från när de fattade sina beslut. Vi blev alltså informerade om saken – konstigare än så är det inte.

LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Statsministern sade, med anledning av att jag anklagade centerpartister för att inte kritisera regeringens politik, att denna är förankrad i centerns riksdagsgrupp. Jag utläser det som ett klart besked att centern står bakom de förslag som Gösta Bohman har flaggat med när det gäller den sociala nedrustningen. Det är alltså ett klart besked. Tidigare i dag har Ingemar Mundebo på folkpartiets vägnar sagt samma sak. Gösta Bohman kan alltså vara nöjd, och han verkar också vara det. Jag har noterat att det är alldeles klart att regeringen är helt överens när det gäller Gösta Bohmans politik.

Sedan ställde jag en fråga om prisstopp och hyresstopp samt om ett slopande av matmomsen. Thorbjörn Fälldin säger att han tidigare var beredd att genomföra det, men att det nu inte går. Varje gång som vi har rest detta krav har vi fått samma svar – man har sagt att det inte går att genomföra. Men är det verkligen så? Jag tror inte det. Momsen på mat kan slopas. Prishöjningarna och hyreshöjningarna kan stoppas – om man bara vill. Men det vill man inte från regeringens sida, därför att man vill föra en annan politik.

Är det inte så att ett slopande av indexregleringen, ett återtagande av de allmänna arbetsgivaravgifterna och en minskning av de militära utgifterna mycket väl räcker till för att bekosta våra krav? Det här är fråga om enkel matematik, och jag vill därför fråga statsministern: Är det inte riktigt att matmomsen kan slopas, att pris- och hyresstopp kan införas om dessa

åtgärder vidtas? Statsministern kan besvara min fråga med ja eller nej oavsett om han anser våra förslag riktiga eller felaktiga. Jag tycker det vore ärligare av regeringen att ge svenska folket ett klart besked om att ni inte vill slopa matmomsen, och att ni inte vill införa pris- och hyresstopp. Ni kan inte gömma er bakom det allmänna påståendet att det inte går. Att ni inte lyckas med detta beror på att ni vill föra en annan ekonomisk politik, som mer tar hänsyn till andra grupper i samhället än de som skulle tjäna på ett genomförande av våra förslag.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Även ett oppositionsparti måste kunna kritiseras. Det jag tycker var uppseendeväckande var att landets statsminister ägnade 90 % av ett anförande i riksdagen åt att skälla på oppositionen. Det var det jag pekade på.

Thorbjörn Fälldin säger att han inte bemöter några oförsämdheter. Det är naturligtvis en bra attityd om man inte vill ta upp en saktidiskussion. Men jag vill ändå fråga Thorbjörn Fälldin: Förnekar statsministern att han hade nära kontakter med Svenska arbetsgivareföreningen, att samförstånd uppnåtts med Curt Nicolin om tvångslagen? I varje fall uppstod den märkliga situationen att den enda personen i det här landet som omedelbart godtog Thorbjörn Fälldins uppläggning, inkl. tvångslagstiftningen, var Curt Nicolin. Det kan möjligen tyda på att det förekommit något mer än en rent spiritistisk konspiration mellan de här båda herrarna.

Som bevis på regeringens förhandlingsvilja anförde Thorbjörn Fälldin att allt möjligt material ställdes till förfogande i varvsfrågan. Det valet av exempel var intressant. Det fördes faktiskt förhandlingar i riksdagen. En kompromiss var i sikte i näringsutskottet, men den spräcktes på order av Gösta Bohman. Vi fick då detta parlamentariskt sett mycket märkliga förhållande att regeringen hellre än att söka samförstånd tog ett nederlag och lät den stackars Nils Åsling schavottera. Hellre än att uppnå en viss förbättring jämfört med det man tyckte var oppositionens usla förslag tog regeringen en konfrontation. Men det var konfrontationens dirigent som fick styra regeringens politik, och herr Fälldin tycktes vara utomordentligt nöjd med utgången.

Sparprogrammen har också varit uppe till debatt. Thorbjörn Fälldin har i många sammanhang sagt sig slå vakt om pensionärernas villkor. Han har tidigare krävt att samhällets utfästelser om värdebeständiga pensioner måste hållas. Det gjorde han i februari 1976. I valrörelsen 1978 lämnade han både sin heder och sitt sociala ursprung i pant på att pensionärerna skulle kunna känna sig lugna. Sitt sociala ursprung har väl Thorbjörn Fälldin ändå kvar, så jag måste fråga honom: Kan Thorbjörn Fälldin i dag upprepa dessa utfästelser till pensionärerna? Lovar Thorbjörn Fälldin att de värdebeständiga pensioner som han tidigare slogs för skall vara kvar?

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Nr 169

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Herr talman! Det var en fantastisk slutledningskonst som Lars Werner utvecklade. Jag säger här att det inte finns några listor upprättade i regeringen, och då drar Lars Werner slutsatsen att centerns riksdagsgrupp skulle ha anslutit sig till de listorna. Det är helt otroligt! Nej, tag fasta på, Lars Werner, vad jag säger om hur arbetet går till. Tag fasta på vad jag säger, att vår strävan är att få en sådan uppläggning av dessa nödvändiga åtgärder att de uppfyller de krav som en socialt medveten fördelningspolitik ställer.

Sedan detta om pris- och hyresstopp. Det går om man vill, men regeringen vill inte ha pris- och hyresstopp, säger Lars Werner. Det är ett påstående som också är ganska fantastiskt. Vilken regering skulle vara mer framgångsrik hos allmänheten än den regering som kunde visa på att man faktiskt har en helt stabil prisutveckling i landet och hyror som inte stiger? Om det bara skulle bero på viljan, Lars Werner, vilken regering skulle då avstå från att genomföra åtgärder så att man nådde det resultatet? Lars Werners påstående innebär ju att alla regeringar runt om i världen inte vill att människorna skall få leva med ett stabilt penningvärde och att det bara är därför som man drabbas av stigande priser och hyreskostnader. Det är återigen ett ganska fantastiskt påstående. Sanningen är, Lars Werner, att det finns ett samband mellan kostnader och priser.

Får jag till Kjell-Olof Feldt säga att jag hade nära kontakter med flera personer som var ordentligt involverade i avtalsrörelsen. Men vad jag på goda grunder opponerar mot och som jag än en gång påstår vara en oförskämdhet som inte borde få förekomma i denna kammare är beskyllningen att jag skulle ha gått i någons ledband under avtalsrörelsen. Det skulle vara klädsamt om Kjell-Olof Feldt ville ta tillbaka den beskyllningen.

När det gäller folkpensionärerna och mitt sociala ursprung är det ingen tvekan om att jag känner för folkpensionärerna. Det har jag alltid gjort. Det exempel jag tog före valet 1976 skäms jag inte ett ögonblick för. Vad jag och andra beskylldes för då var egentligen att om vi kom till regeringsmakten skulle vi ta pensionen från pensionärerna. Min mor hör till den grupp av pensionärer som bara har folkpension och folkpensionstillskott. Det var för att människor skulle förstå hur mycket det var bevänt med trovärdigheten i det socialdemokratiska påståendet som jag ställde den frågan, om det var någon som kunde tro att jag var beredd att ta folkpensionen från min egen mor. Jag ger samma svar till Kjell-Olof Feldt i dag som jag gav här i kammaren i måndags: Varken jag eller den nuvarande regeringen kommer att försämra folkpensionärernas situation. De måste ha vad de har i dag för att kunna leva något så när drägligt. Av tillgängligt utrymme är det också de som skall ha ytterligare tillskott. Även om inte Kjell-Olof Feldt vill tro på det är jag övertygad om att svenska folket tror på att centern kommer att se till att dess tradition upprätthålls när det gäller att värna om folkpensionärerna och andra svaga grupper.

Om detta med att jag skulle ha använt 90 % av tiden för att skälla på socialdemokratin vill jag säga att om det är lika gent och skevt med

räknekonsten när ni gör upp era budgetalternativ som i det här fallet, undrar jag inte på att alternativen blir som de blir.

Talmannen anmälde att Lars Werner och Kjell-Olof Feldt anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Det här är, om ingen har förstått det förut, en debatt om Sveriges ekonomiska problem. De är stora och har beskrivits länge och värtaligt:

Vi måste förbättra våra affärer med utlandet,
vi måste minska underskottet i statens budget och
vi måste öka investeringarna.

Klarar vi inte att återskapa balans i samhällsekonomin, hotas det svenska välfärdsbygget. Anpassningen till en ny ekonomisk verklighet måste ske nu, medan vi ännu själva kan bestämma hur anpassningen skall gå till. Väntar vi kommer den ekonomiska utvecklingen att ha sin egen gång utan hänsyn till våra målsättningar om full sysselsättning, rättvis fördelning av resurserna och en kontrollerad prisutveckling.

Det är alltså Sveriges ekonomiska problem vi diskuterar, men vi får för den skull inte för ett ögonblick bortse från att vi lever i ett internationellt sammanhang.

Vi vet t. ex. att om internationell spänning och upprustning kommer att präglade klimatet mellan stormakterna så påverkas också våra möjligheter, även i ekonomiskt avseende.

Framför allt vet vi att oljan spelar en helt avgörande roll för vår och andra industriländers ekonomi. Här handlar det inte längre om någon enkel prismetanisk av gammalt, klassiskt slag, utan om betydligt mer svårhantlade sammanhang.

Oljekrisen 1973-1974 blev genomgripande och skapade problem för både industri- och utvecklingsländer som inget land egentligen hade någon beredskap att möta. För u-länderna blev följderna katastrofala. För oss blev resultatet att en gynnad tillvaro i den snabba ekonomiska tillväxtens tecken såg början till sitt slut.

Det som hänt sedan dess är på sitt sätt ännu mer dramatiskt.

OPEC-länderna har lärt sig att de kan kontrollera priset genom att kontrollera produktionen: ju lägre produktion, desto högre pris. De har insett faran av en alltför snabb industrialisering i de inflödande oljeinkomsternas spår.

Iran är det viktigaste åskådningsexemplet på detta. Det är också ett åskådningsexempel på kraften i den muslimska väckelsen.

OPEC-länderna har också lärt sig att själva ta vara på sina tillgångar och att inte förbli i händerna på de internationella oljebolagen. Dessa kontrollerar i dag ca 50 % av oljehandeln mot 80 för bara några år sedan. Detta är naturligtvis på sätt och vis positivt, men det innebär också – det måste vi inse – bl. a. att IEA:s oljeförsörjningssystem, som skulle garantera medlemslän-

derna, däribland Sverige, vissa minimikvantiteter i händelse av en politiskt betingad blockad, sannolikt inte kommer att fungera.

Summan av allt detta är att de oljeprisstegringar som är kardinalproblemet i svensk ekonomi sannolikt kommer att fortsätta.

Det här är nu ingenting unikt för Sverige, vilket i sin tur gör problemet svårare att lösa. På grund av oljeprisstegringarna tvingas också andra länder att dämpa sin import – däribland av svenska varor. Detta gäller även, och i själva verket i särskilt hög grad, u-länderna. Samtidigt vet vi att vi måste öka vår export för att betala för den dyrare oljan.

Oljan är också inflationsdrivande. De som har pengar – dvs. oljeländerna själva – kan eller vill inte utnyttja alla sina inkomster för egna investeringar. De som skulle kunna låna upp dem – industriländer som Sverige – tvekar inför ytterligare skuldsättning i utlandet.

De som behöver pengar bäst – dvs. u-länderna – är ännu hårdare skuldsatta än vi och har mycket dålig kreditvärdighet.

Risken är därför stor att en väsentlig del av oljepengarna förvandlas till ett lätt uppflammande bränsle på den internationella inflationsbrasan.

Det är i denna internationella miljö vi skall se våra ekonomiska problem. De är dess värre inte av tillfällig, övergående karaktär. De kommer att bli bestående som ett problem för oss tills vi lyckats anpassa oss till den nya situation som har uppstått. Vi måste se till att den svenska industrins kostnadsläge klarar konkurrensen med utlandet. Vi måste se till att vi anpassar den privata konsumtionsnivån till vad vi faktiskt har råd med. Vi måste se till att vi drastiskt drar ned ökningstakten i de offentliga utgifterna så att de inte konstant kommer att överstiga vad stat och kommun får in i inkomster genom skatter och avgifter. Vi måste sist men ingalunda minst se till att vi radikalt minskar vårt beroende av olja.

Det handlar, herr talman, om att spara och investera för att rädda den svenska välfärden. Och det handlar om att göra det nu. Nu när 1970-talets mer akuta kostnadsproblem är övervunna, finns inte längre något försvar för att låta budgetunderskottet fortsätta att stiga. Nu när oljepriserna pressar oss till det yttersta, är vi helt enkelt tvingade att se till att vi har råd att betala för de kvantiteter som vi oundgängligen behöver.

Klarar vi inte att stärka handelsbalansen, kommer våra möjligheter att låna pengar i utlandet så småningom att minskas. Vi riskerar att hamna i en situation, där utländska långivare ställer långtgående krav på vår ekonomiska politik för att vi skall få några lån över huvud taget. Vi skulle kunna tvingas till åtgärder, som vi inte själva fick välja och som vi inte själva fick vara herrar över utformningen av.

Klarar vi inte att minska upplåningen, kommer också skuldräntorna att öka på ett katastrofalt sätt och leda till helt ohanterliga belopp. Klarar vi inte att pressa ned budgetunderskottet, riskerar vi att den vägen få en ökande inflation. Det i sin tur försämrar företagets konkurrenskraft. Med sämre konkurrenskraft får vi ännu svårare att betala för den olja som vi inte kan leva förutan.

De länder som före oss har drabbats av denna utveckling, som alltså

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

ingalunda är unik för Sverige, har så gott som samtliga förvärrat sina problem, just därför att de inte i tid förmått – eller av politiska skäl inte vågat – vidta de effektiva åtgärder som varit nödvändiga. Till sist har de piskats att vidta åtgärder av ett mycket drastiskt slag – detta i länder med helt skilda politiskt sammansatta regeringar.

Både det konservativa Margaret Thatchers England och det socialdemokratiska Anker Jörgensens Danmark har tvingats till åstramningsprogram, som sannerligen inte kunnat undanta de svagaste grupperna. I England är inflationen 22 % och arbetslösheten över 7 %. Miljontals människor är drabbade. Den danska åstramningen siktar till en planerad minskning av realinkomsterna med 5 % bara under det första året – något som borde kunna leda de socialdemokrater som avgivit mycket generella omdömen om svensk borgerlig politik till en och annan eftertanke. Nedgången hittar träffsäkert de svagaste först: de som inte genom smarta placeringar kan skydda sig mot inflationens härjningar, de som är de första som drabbas av arbetslöshet, de som är beroende av en stark offentlig sektor för livets nödortf.

Visst vore det behagligt att fortsätta att besluta om dyra reformer som gynnar många. Visst vore det skönt att slippa vidta drastiska åtgärder för att pressa tillbaka oljekonsumtionen. Och kanske ger det kortsiktiga politiska poäng att i allmänna termer – ungefär som de socialdemokratiska talarna har gjort här – hålla med om lägets allvar men säga nej till varje konkret åtgärd, därför att den får konsekvenser för den ena eller den andra gruppen. Jag vill påstå att ingenting i politiken är lättare än detta, för skall man göra en drastisk besparingsinsats av betydelse kommer den dess värre att drabba de flesta.

På sikt, herr talman, skulle dock domen över en sådan politik, en politik som skulle gå ut på att man inte vågade göra vad läget kräver, komma att bli mycket hård. Det vore en styrka, om även oppositionen ville inse detta och förklara sig villig att medverka till de åtgärder som nu måste vidtas. Uppslutningen kring centrala välfärdsmål och enighet i svåra tider är tradition i svensk politik.

Tyvärr tyder väldigt litet på att dagens opposition är beredd till ett sådant ansvarstagande. Det är svårt att se att socialdemokraterna sedan valet 1976 över huvud taget bidragit med några konstruktiva lösningar på landets ekonomiska problem.

Man vägrade länge att erkänna företagens kostnadsproblem och föreslog tvärtom att de skulle ökas genom olika skatter och avgifter. Det var så den berömda promsen föddes. I dag säger man att regeringen inte haft tillräckligt hård prövning av olika utgiftsposter. Samtidigt lägger man i riksdag, kommunala organ, kommittéer och verksstyrelser fram långa rader av nya utgiftsförslag.

Det utgiftsprogram som socialdemokraterna är ute och värvar röster på ligger väsentligt högre än regeringens. Samtidigt anklagar man regeringen för att budgetunderskottet är för stort. Bara de senaste veckorna har vi upplevt dussintals omröstningar i riksdagen, där regeringspartierna har varit

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

beredda att spara men där socialdemokraterna sagt nej, ackompanjerat av klagomål över att utgifterna är för stora.

Socialdemokraterna håller också med om att den kommunala expansionen bör minska. Samtidigt vill de ge kommunerna ytterligare betydande statsbidrag och är inte ens beredda till en något längre genomförandetid för en reform av den kommunala skatteutjämningen. De säger att de är för sänkta marginalskatter. Samtidigt vill de att inflationsskyddet i skattesystemet skall rivas upp, vilket för stora grupper av inkomsttagare skulle betyda att marginalskatterna stiger.

Man avvisar regeringens politik men har inget alternativ att komma med i stället. Vi vet faktiskt, herr talman, efter dagens nu redan nio timmar långa debatt inte ens om man från socialdemokratiskt håll över huvud taget överväger att bromsa utgiftsexpansionen i statens och kommunernas verksamheter eller om man har tänkt sig att klara problemen genom ökad skattefinansiering. Den förre finansministern Gunnar Sträng är tydligen inne på den sistnämnda linjen. 7 miljarder skall man spara bara genom att avskaffa indexregleringen. Erik Wärnberg medger att det kanske inte blir riktigt så mycket pengar över. Olof Palme talar mest latin, och sedan har han ju så mycket att göra med de utrikes affärerna f. n. att han inte riktigt hinner med riksdagsarbetet och inte kan förklara vad som egentligen är hans svar på frågan hur man skall klara stabiliseringspolitiken.

Folkpartiet har i tio punkter angivit principerna för hur den ekonomiska politiken, enligt vår mening, bör bedrivas. Vi har hittills i regeringsarbetet fått gehör för de synpunkterna, och jag hoppas att vi kommer att få det också i fortsättningen.

För det första: Det är nu vi skall visa solidaritet med de svagaste. Pensionärerna med låg eller ingen ATP, familjerna med många barn, de sjuka, de handikappade, de utvecklingsstörda, u-ländernas svältande miljoner skall icke drabbas orättfärdigt.

För det andra: Skatterna skall bäras rättvist. Var och en skall bidra efter sin bärkraft. Arbetsfria inkomster måste beskattas hårdare. Skattefusk och skatteflykt måste bevakas hårdare. Nolltaxerarna måste stoppas, realisationsvinstskatten skärpas, alkohol- och tobaksskatten höjas.

För det tredje: Slå vakt om marknadsekonomin. Sveriges problem löses inte genom mer av centralstyrning, maktkoncentration eller socialism. Det är genom att sprida makten och ge fler möjligheten att ta ansvar som vi tillsammans kan klara problemen. Det är att satsa på marknadsekonomin.

För det fjärde: Det måste löna sig att arbeta – och att spara. Vi måste också framöver behålla ett högt skattetryck för att kunna betala den gemensamma sektorn. Men just därför är det viktigt att skattesystemet är rimligt och rättvist. Och det är inte rimligt att huvuddelen av en normalinkomsttagares löneförhöjning eller extraförtjänst skall gå bort i skatt. Arbete skall belönas – inte bestraffas.

För det femte: Den svenska modellen håller – men den kan förbättras. Vi måste ta till vara den fina tradition som innebär att parterna på arbetsmark-

Onsdagen den
11 juni 1980

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

naden tar ansvar för utvecklingen av löner och priser. Jag tycker inte vi skall ge oss in på den modell som har skyttat fram i den debatt som förts här mellan Olof Palme, statsministern och Olof Johansson och som tycks någonstans i botten rymma tanken att det egentligen är regeringen som skall godkänna avtalen.

För det sjätte: Alla har rätt att få arbeta. Vi går mot en ny lågkonjunktur. Vi kan inte – med det stora budgetunderskottet och handelsbalansproblemen – hålla tillbaka arbetslösheten genom generella stimulanser av ekonomin. Men vi kan föra en ambitiös arbetsmarknadspolitik som förhindrar att människor råkar illa ut.

För det sjunde: Satsa på industriell expansion. Det är nödvändigt att spara. Men vi kan inte enbart genom sparande klara Sveriges nuvarande ekonomiska problem. Vi måste framför allt få till stånd en industriell expansion som ger resurser för framtiden. Det handlar om att underlätta för företagen, om att stimulera forskningen, men också om att ge utrymme för investeringar och göra det i sådana former att företagen får anledning att tro på framtiden. Vi säger ja till fonder där den enskilde bestämmer över sin egen andel, nej till fackförbundsstyrda fonder som skulle krossa den svenska marknadsekonomin.

För det åttonde: Minska oljeberoendet. Det är oljepriserna som är den grundläggande orsaken till våra problem. En vital del i den ekonomiska politiken måste därför vara att stegvis pressa tillbaka vårt extremt stora oljeberoende. En miljon ton olja bör vi kunna spara årligen.

För det nionde: Bekämpa krångel och byråkrati. Också genom att minska krånglet och byråkratin kan vi spara pengar. Slopa onödigt uppgiftsinhämtande från myndigheternas sida. Minska på förvaltningars storlek när de är för stora. Decentralisera beslut i större utsträckning. Fortsätt det avkrånglingsarbete som folkpartiregeringen inledde.

För det tionde: Vi vill fortsätta reformarbetet. Att vi nu tvingas till ekonomisk återhållsamhet innebär inte, och får inte innebära, att reformarbetet skall upphöra. Som liberaler accepterar vi inte stagnationen.

Liberalismen föddes i själva verket som en protest mot ett samhälle där inga förändringar ägde rum. Den frigjorda människan krossade enväldet och skapade demokratin.

Liberalismen släppte loss forskningens och teknikens krafter och skapade ett ekonomiskt system som på ett unikt sätt givit människor frihet och välstånd. Liberalismen är en idé byggd på optimism, på tron att människor genom egna insatser kan göra det bättre för sig själva och för andra.

Det är en idé som förenar kraven på frihet och trygghet. Det är i den andan vi också nu vill fortsätta att förändra samhället: att göra det mjukare, mera mänskligt, mindre materialistiskt. Vårt mål är mer av gemenskap inom bostadsområdena, arbetsplatser och skola. Mera tid för föräldrarna att vara tillsammans med sina barn. Mer av gemensamt ansvarstagande i hemarbetet och för barnen. Mer av kontakt mellan generationerna.

Det liberala samhället är ett samhälle där vi tar hand om våra invandrare och upplever solidariteten med dem som svälter och förtrycks i andra delar av

världen som någonting självklart.

Idealiteten och det egna skapandet uppmuntras i det samhälle som vi vill bygga.

I det samhället vill vi också att viljan att rädda miljön skall vara stark nog att stå emot de kortsiktiga ekonomiska synpunkter och intressen som alltid kommer att stå hindrande i vägen för den som vill föra en progressiv miljöpolitik.

Det vi vill åstadkomma är en välfärd där måttet på framgång inte uteslutande är lägenhetsyta, lönenivå, biltäthet och andra ekonomiska data, utan där vi försöker att se till människans totala situation.

Detta är en politik som kräver förändringar, som är motsatsen till reformstopp och motsatsen till den konservatism som det är andra partiers uppgift att stå för.

Det var också i den andan, herr talman, som vi bedrev vår politik under folkpartiregeringens tid. I förra veckan behandlade riksdagen den sista av våra propositioner.

En summering av denna tid visar på en framgångsrik reformperiod. Många viktiga frågor fick sin lösning. På angelägna områden genomfördes förbättringar och förändringar. Hela perioden visade också vad som kan åstadkommas, när viljan till samverkan finns.

Skolan reformerades. Kampen mot alkoholen intensifierades. Kommunerna fick rätt att inrätta kommunalråd med ekonomiskt ansvar. Nya riktlinjer för regionalpolitiken antogs. Arbetsmarknadspolitiken utvecklades. U-landsbiståndet fortsatte att öka.

En del av de förslag som riksdagen avslög våren 1979 har senare fått dess bifall.

Utfallet av folkomröstningen om kärnkraften innebar ett kraftfullt stöd för den politik folkpartiregeringen lade fast i energipropositionen våren 1979. Den innebar en satsning på sparande och nya energislag, en minskning av oljeberoendet och på sikt en avveckling av kärnkraften.

Sverige kommer nu att få det system med husläkare som folkpartiet länge slagits för.

Jämställdhetsarbetet har tagit ett viktigt steg framåt genom att lagen om jämställdhet i arbetslivet efter det motstånd vi mötte förra året nu ändå blivit införd. Nu kan kvinnor med lagens hjälp hävda sin rätt på arbetsmarknaden. En människas kön får inte längre avgöra möjligheterna till befordran och andra arbetsuppgifter.

Fr. o. m. nyår gäller också i stort sett de marginalskattesänkningar som folkpartiregeringen föreslog förra våren. Ytterligare ett steg i reformeringen av skattesystemet är därmed taget.

Nu ställs vi, herr talman, på nya prov. Vad det framför allt gäller är, att om vi önskar att människor om tio år skall kunna leva i samma trygghet och välfärd som vi gör i dag, måste vi nu vidta åtgärder för att rätta till den ekonomiska balansen.

Spelar vi bort den chansen, kommer 1990-talets människor att få betala för våra försummelser. Därför måste det ligga i varje reforminriktat partis vitala

Onsdagen den
11 juni 1980

*Förlängning av
uppdrag som
ersättare för riks-
dagsledamot*

intresse att medverka till en åtstramning i rättfärdiga former.

Att skjuta upp problemen är bara att förvärpa dem. Att förneka behovet av en åtstrammingspolitik är att avhända sig möjligheten att göra den rättvis.

På förslag av talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas kl. 19.30.

§ 5 Förlängning av uppdrag som ersättare för riksdagsledamot

TALMANNEN:

Hans Alsén, Sten Andersson, Börje Hörnlund, Lennart Blom och Åke Gustavsson har beviljats ledighet från riksdagsarbetet t. o. m. den 11 juni 1980. För dem har kallats resp. Ingrid Andersson, Stig Gustafsson, Lennart Nilsson i Vännäs, Barbro Nilsson och John Johansson att under de ordinarie ledamöternas ledighet fullgöra deras uppdrag som riksdagsledamöter.

Ledigheterna var avsedda att gälla till riksmötets slut. Med hänsyn till att eventuella sammanträden med kammaren utsatts till i morgon har jag beslutat att, med beviljande av ytterligare en dags ledighet för de ordinarie ledamöterna, förlänga förordnandena för de förut nämnda ersättarna att gälla t. o. m. den 12 juni 1980.

§ 6 Anmälde

Förslag

1979/80:17 Riksdagens revisorers förslag angående jordbruksprisregleringen och regleringsföreningarna

Kammaren beslöt att omedelbart hänvisa förslaget till utskott för beredning.

Förslaget remitterades till jordbruksutskottet.

§ 7 Kammaren åtskildes kl. 17.59.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Förteckning över talare
(Siffrorna avser sida i protokollen)

Onsdagen den 11 juni kl. 09.00

Talmannen 142
Förste vice talmannen 90
Andre vice talmannen 3
Bohman, Gösta, ekonomiminister 99, 113, 120
Enlund, Eric (fp) 26, 35, 37
Feldt, Kjell-Olof (s) 12, 33, 36, 40, 41, 46, 47, 51, 53, 71, 76, 131, 134
Fälldin, Thorbjörn, statsminister 122, 131, 135
Gustafsson, Torsten (c) 38, 41, 42
Hermansson, Carl-Henrik (vpk) 21, 34, 37, 73, 77
Johansson, Olof, statsråd 49, 52, 53, 118, 120
Josefson, Stig (c) 61, 64, 66
Mundebo, Ingemar, budgetminister 67, 74, 78, 90
Palme, Olof (s) 79, 91, 110, 115, 119, 120
Sträng, Gunnar (s) 73, 77
Tobisson, Lars (m) 42, 47, 48
Ullsten, Ola, utrikesminister 136
Wachtmeister, Knut (m) 58, 60
Werner, Lars (vpk) 92, 111, 117, 129, 133
Wärnberg, Erik (s) 52, 59, 60, 63, 65, 72

Onsdagen den 11 juni kl. 19.30

Talmannen 192
Alemyr, Stig (s) 188
Andersson, Rolf (c) 186
Blücher, Raul (vpk) 188
Fransson, Arne (c) 171
Franzén, Tommy (vpk) 165
Gustafsson, Nils-Olof (s) 174
Högmark, Anders (m) 168
Johansson, Sune (s) 171
Jonasson, Bertil (c) 173
Molin, Björn (fp) 162
Mundebo, Ingemar, budgetminister 152, 154, 155
Nyhage, Hans (m) 188
Rämgård, Rolf (c) 155
Sträng, Gunnar (s) 143, 153, 154, 192
Sundgren, Roland (s) 185
Södersten, Bo (s) 158
Ulander, Lars (s) 169

